

VII. URVÖLGY

1. Bányagazgatósági adatok, 1650-1746

1650 január 31-én udvari kamarai rendelet Roth Herman ad -
ministratorhoz.

Miután Joanelli András János most Beszterczebányán időzik,
fel kell használni az alkalmat, és a rézelárusítókkal Vincenzo
és Benedetto Joanellivel le kell számolni.

Az utolsó bizottság alkalmával kiszámította az elhalt
Poppel von Lobkowitz, hogy ha évenként 6000 mázsa réz termelte-
tik, ebből ő felségének 40.000 ftnyi haszna lesz. Utasíttatik
tehát az alkamaragróf, hogy a réztermelést sürgesse, mert a bá-
nya többet is adhat.

1650 január 31-én királyi rendelet Roth administratorhoz.
Az utolsó bizottság jelentése szerint a rézhámorban eddig minden
mázsa réz után 3 font tüzfogyaték számíttatott. Miután azonban
kiderült, hogy a valóságos fogyaték csak 1 font és 4 lat; meg-
hagyatik, hogy ezentúl csak 1 1/2 font fogyaték számíttassék.

1650 márczius 24-én folyamodnak az urvölgyi munkások, hogy
bérük felemeltessék, mert oly kevés érczet termelhetnek, hogy ,
ha a szakmány nem emeltetik, abból meg nem élhetnek.

1650 május 15-én jelenti a praefectus az administratornak,
hogy az Urvölgynél tegnap meg nem elégedvén az 1 ftnyi Kostgeld-
del, nem fogadtak el semmit sem, és a munkát megszüntették, kér-
kölcsön legalább 300 tallért.

1650 július 29-én jelenti Whürl János pénztárnok a Bécsben
levő Sonnaunak, hogy kifizette Urvölgyön a munkásokat, másnap pe-
dig 50 vájár leköszönt. Leköszönésüknek azt adják okul, hogy a
hová Schmidt bányamester néz, ott az ércz eltűnik, és ők ezután
kereset nélkül maradnak. De a valódi ok az, hogy Selmecezen akár-
kit felfogadnak, és 3, 4, 5 ftot is kereshet egy ércz vájár Sel-
mecezen, Urvölgyön pedig alig 1 ftot.

Ujságul azt írhatja, hogy a lipcsi várban Illésházy emberei
és Listhiusné emberei összevesztek, és egymást össze vagdalták,
győztes maradt Illésházy kapitánya Pongrácz. Listhiusné ezalatt
Beszterczebányán volt a szeretőjével Bory-val.

1650 augusztus 17-én jelentik a beszterczebányai tisztek, a Bécsben levő Sonnaunak, hogy az ő rendeletére Urvölgyön rendkívüli bejárást tartottak, hogy felderíthessék, mi az oka a réztermelés apadásának, és mit kellene annak emelésére megtenni?

A bányaugyelők véleménye szerint a bánya most jól mutatkozik, az ércz jelentkezése nagyon megjavult, és lehetne többet is termelni. De a munkások nem dolgoznak jó kedvvel, mert a fizetéseket nem kapják rendesen, és a fizetés kisebb is mint Selmezen, Körmöczön, Hodruson és Ujbányán. A hetenkinti 90 d, melyből még a gabonát és sört is kell fizetniök, nem elég fenntartásukra, a negyedévi fizetés pedig sokszor elmarad.

Schmidt Farkas, a bányamester jelenti, hogy az év első részében a mélység fel volt hagyva, és a munkások mind a felsőbb szintekben dolgoztak, de midőn tapasztalták, hogy ott az érczek szegényebbek és nagyon szórványosak, lecsapolták az elfult mélymivelést, és most már elegendő jó pászta áll rendelkezésre, csak a fizetés legyen rendes, és elégséges, akkor az elszéledt munkások ismét vissza fognak jönni, és a termelés emelkedni fog. Különösen nagy a hiány csillárekben és écsokban. A külső kezelés a mosóművekben jó eredménnyel folyik.

Arra kéri tehát a praefectust, eszközölje ki, hogy a körmőczi kamarától ellátmányképen megkaphassák a havonként szükséges 4-5000 ftot, mely összeg azután ha a réz eladatik, Joanelli által be fog szállíttatni Bécsbe a kincstárba.

1650 október 6-án kéri a beszterczebányai tisztek az adminisztrátort, hogy, miután a sok adóssággal és kamatokkal terhelt rézművek a mostani 15 12/6 tallér csekély rézár mellett a szorultságból ki nem bontakozhatnak; miután továbbá a kohó munkásoknak 5436 ft 40 denárral tartozik a kamara, az urvölgyi bányamunkásoknak pedig 4800 fttal; segítsen rajtuk az adminisztrátor 2000 ftnyi ellátmánnyal.

1650 október 8-án írja Sonnau Bécsből, hogy ő Felsége engedelmével Joanelli fog 6000 ft kölcsönt adni a rézműveknek, mely összeggel a hátralékokat törleszteni lehet, és ezentúl a fizetéseket rendesen megtarthatják. 8 nap múlva ő is haza érkezik.

1650 november 28-án jelenti Sonnau az adminisztrátornak, hogy Urvölgyön az akna felett levő hegyoldal tegnapelőtt csusz-
10632/Mné

ni kezdett, és a vizkerék szobájának falát benyomván a vizkereket is összetörte, úgy, hogy egy ideig a szállítást csak lovakkal lehetend eszközöltetni.

1650 november 29-én jelenti Sonneau az udvari kamara elnökének Ungnadt Dávidnak, hogy megnézte a kohókat és bányákat, és mondhatja, hogy erősen javultak a viszonyok, és teljességgel nem kell attól félni, hogy a bánya tönkre megyen. A kohókban is mindenütt rendben van az üzem, és a termelés emelkedik.

1650 december 31-én jelenti Schmidt Farkas urvölgyi bányamester az administratornak, hogy a réztermelés hanyatlásának fő oka az, hogy nincs elegendő munkás, és hogy nincs ékes ércz. Kitétszik ez a régi eredményekből is ; így például volt

	vájárok	ércztermelés
	száma	parn
1616-ban, mely a jobb évek közé számíttatik I.évnegyedben	285	6,612 3/4
II. "	234	3,935 2/4
III. "	232	4,219 2/4
IV. "	269	6,381 1/4
Összesen	-	21,149
1623-ban, háborus időben		
I.évnegyedben	203	4,016 2/4
II. "	193	3,120 2/4
III. "	184	2,913 1/4
IV. "	187	2,983
Összesen	-	13,033 1/4

	vájárok	ércztermelés
	száma	parn
1638-ban volt az		
I. évnegyedben	219	5,589 1/4
II. "	200	3,014 3/4
III. "	198	4,699 2/4
IV. "	209	6,243
Összesen	-	19,546
1640-ben midőn a Seegengottes csa-		
pat ékes érczen dolgozott		
I. évnegyedben	233	6,174 2/4
II. "	202	4,017 1/4
III. "	196	5,530 2/4
IV. "	203	8,571 2/4
Összesen	-	24,293 3/4
1649-ben volt az		
I. évnegyedben	191	4,288
II. "	179	3,182
III. "	165	2,964 3/4
IV. "	156	3,904 1/4
Összesen	-	14,339

A rossz időkben beomlottak a régi mívelések, de ezek most ismét megnyittatnak, így a Bergmeister Stollwand, Seegengottes-stollwand, Buchhalter Stollwand, az alsó és felső Lilsenfeld-del együtt most megnyittatnak, és ha a fizetés rendesen megtartatik, és a munkások negyed évenként kétszer élelmi pénzt kapnak, és azután a negyedév végén a keresetük maradványát is megkapják halasztás nélkül, akkor nem lehet kételkedni, hogy a munkások száma növekedni fog és a termelés ismét emelkedik.

1651 június 27-én rendeli az udvari kamara, hogy miután a rézelárusítási szerződés a Joanelli testvérekkel ez év végével lejár, és Kochlatsch ajánlatot tett, hogy a réz mázsáját 16 3/4 tallérral átvenni kész, szólíttassék fel Kochlatsch, hogy ajánlatát írásban adja be, és különösen arról is nyilatkozzék, hogy negyedévenként 3-4 ezer tallért kész kölcsön adni, mely összeg a réz árából egyenlítendő ki, és hogy miképen törlesztené a Joanelli testvérek 90.783 2/6 tallérra menő követelését.

1651 július 1-én írja az administrator a beszterczebányai praefectusnak, hogy nagyon sok gondot ad neki a pénzbeszerzés, "ich umb der so ganz überheufften Auszgaben willen, die die Gefälle in keinem Weg ertragen, gleichwohl aber hergeben werden sollen, deromaszen mit Kumber umbschrenckht, dasz ich mier lieber Todt zu sein, dann zu Leben wünschen möchte". Különösen a beszterczebányai kamara ellátása okozza a legnagyobb gondot.

1651 július 11-én figyelmezteti Lőcse városa a beszterczebányai praefectust, hogy a Thurzó-féle hagyaték kamatainak le-rovására az elmúlt években úgy történt az egyesség, hogy a város pénz helyett évenként 31 mázsa rezet kapjon, felét januárban, másik felét pedig júliusban. Az elmúlt években meg is kapta, de ez évben még nem kapott semmit sem, kéri tehát, hogy értesítsék, mikor küldheti a rézért fuvarosait ?

1651 augusztus 1-én írja Sonнау Bécsből, hogy midőn elutazott és Kőrmöczön volt, éppen akkor volt ott a Szt.Benedeki klastrom küldöttje, ki a tőlök vett 1500 véka gabona árát kérte, és csak akkor nyugodott meg, midőn Sonнау maga szavát adta, hogy a pénzt nem sokára meg küldi ; Bécsbe érkezve felkereste a Joanellik pénztárnokát Moszon-t, de az hallani sem akart a pénz megadásáról ; másnap azonban egy megrendelést kapván tábla rézre, egészen megváltozott, és megígérte, hogy a beszterczebányai ügynökének Khainnak megírja, hogy a pénzt fizesse ki. Erről értesíti Sonнау a tiszteket avval, hogy szép szóval igyekezzenek a pénzt megkapni, és a klastromot kielégíteni.

1651 november 30-án jóváhagyja a király a Joanelli Vincze és Benedek testvérekkel 3 évre kötött új rézelárusítási szerződést, mely szerint :

1. Joanelli testvérek kötelezik magukat 1652-től bezárólag 1654 végeig a Beszterczebánya vidékén termelt rezet átvenni és elárusítani.

2. Vállalkozók kötelesek minden mázsa táblarezet 16 1/2 tallérral beváltani.

3. A Preiszer Kupfer-t pedig mázsánként 7 tallérral.

4. Minden mázsa réz árából 2 tallér levonatik a Joanelli testvérek javára, hogy evvel követeléseiket lassanként törlesszthessék, a fennmaradó 14 1/2 tallér pedig a rézművek költségeinek ellátására fordítandó, és ha e célra nem használtatnék fel egészen, a maradvány Joanelli testvéreknek átadandó, hogy követeléseiket annál gyorsabban törlesszthessék.

5. Vállalkozók negyedévenként 4000 tallért, vagy ha szükséges többet is, de legfeljebb annyit, amennyire az átveendő réz ára felmegy, havi részletekben előlegeznek a rézműveknek, és ez előlegek az évnegyedi leszámolás alkalmával kamat nélkül az átadott rézzel vissza térítettnek.

6. Az eddigi ellátmányok nekik 4 % kamattal együtt megfognak térítettetni a rézből nyert ezüst értékéből.

7. Miután vállalkozók nem fogják házilag kezelni a rézhámort, hanem az a kincstári tisztek által fog kezeltetni, megtérítendő nekik a hámor javítására fordított költségek, melyek a tisztekkel közösen megállapítandók. A kincstári tiszteknek pedig megtiltatik mélyített árut Magyarországon kívül elárusítani; de ha vállalkozók kívánják, kötelesek nekik mélyített árut is készíteni, melyhez a réz a szerződési árban számítandó, a mélyítési költségek pedig közösen megállapítandók, és a vállalkozók által megtérítendő.

8. A réz az eddigi alakban és minőségben adatik és méretik vállalkozóknak 2 % ráadással.

9. Vállalkozók felmentetnek az eddigi kötelezettségtől, hogy mindenféle anyagokkal lássák el a rézműveket, csak ólmot és fagyut kell szállítaniok, és pedig az ólomnak mázsáját ilkuschi súly szerint 5 1/3 tallérért kötelesek Beszterczebányára szállítani, a nyers fagyunak mázsáját pedig beszterczebányai súly szerint 5 1/3 tallérért, hogyha pedig tisztított fagyut szállítanak, a tisztításért 24 %-kal többet kapnak.

10. Ő Felsége fenntart maga számára 200 és a magyar urak számára 200 mázsa rezet táblákban vagy kidolgozva.

11. Ha vállalkozók nem fizetnék rendesen havonként az előlegeket, a szerződés felbontottnak tekintetik, kivéve a háboru esetét.

12. Vállalkozóknak az eddigi biztosíték megadatok mint a költségeik biztosítására.

13. A tisztek kötelesek minden hónap közepén előre értesíteni vállalkozókat, hogy mennyire fog menni a havi réztermelés.

14. Vállalkozók kötelesek a pénzt kész pénzben befizetni a pénztárba, és másoknak fizetett összegek nyugtatói el nem fogadtnak fizetés helyett.

15. Vállalkozóknak szabadságukban áll a rezet az örökös tartományokban vagy külföldre kivinni s ott elárusítani, és mindenütt fel vannak minden vámtól és harminczadtól mentve.

16. Ha a szükség kívánja, a rezet az osztrák tartományon is átszállíthatják, ha előre bejelentik a szállítmány minőségét és mennyiségét.

17. Ha vállalkozóknak szükségük lenne a szállítás kísértére hajdukra, a beszterczebányai kamara őket rendelkezésükre bocsátja a szabályszerű utiköltségek megtérítése mellett.

18. Ha a rézszállítmány külföldön lefoglaltatnék, vagy az eladást akadályoztatnék, Ő Felsége igyekezni fog vállalkozók érdekében minden akadályt elhárítani.

19. E szerződés 3 évig marad érvényben, és ez idő lefolyta alatt 3 hónappal felmondandó. A szerződési idő lejártá után a rézelárusítás vállalkozók kezében marad mindaddig, míg más szerződés velük vagy másokkal nem köttetik.

1652 január 15-én kéri az urvölgyi munkások, hogy :

1. Az ércztermelésnél 4 és 5 negyed parnért kapjanak 1 ftot, / most 5-6 negyedért kapnak 1 ftot/.

2. A nyolczadik negyed parn helyett a tizedik vonassék le urbér gyanánt.

3. A szakmányos érczvájár hetenkint 1 ftot kapjon élelmi pénzt / most 80 denárt kap /.

4. A fizetések oly időközökben tartassanak, mint régente.

5. A munkára képtelen öreg bányászok hetenkint kapjanak nyugalmobért.

6. A kutató vájárok hetenkint 125 denár bért kapjanak.

7. Minden héten, mikor dolgoznak, adassék élelmi pénz /Kostgeld/.

8. Ha kevés gabona jön a piacra, a kamara adjon a munkásoknak gabonát a tized-ből.

9. Miután a bérfizetésnél 1 arany 3 ft 60 denárba, egy talér 1 ft 80 denárba, egy garas 6 denárba, és egy turak 3 denárba számittatik, intézkedés történjék, hogy a pénzek mindenütt így elfogadtassanak.

1652 április 13-án panaszkodik a beszterczabányai praefectus, hogy az urvölgyi munkások csapatosan elhagyják a munkát, és Selmeczre mennek, s ott jobb bérek mellett felvétetnek; ennek következtében azután nem lehet Urvölgyön elég érczet termelni.

1652 május 13-án jelenti Flammer Ádám, kit Ő Felsége urvölgyi bányáirnokká kinevezett, hogy a jezsuiták a kineveztetés ellen tiltakoztak, mert ő nem katolikus. Kéri az adminisztrátort, hogy ő Felsége rendeletének érvényt szerezzen.

1652 október 7-ikén javasolja Schmiadt Farkas urvölgyi bányamester, hogy a csilléreknak, csatlósoknak és tisztogatóknak hetenkinti élelmezési bérük 5 denárral nagyobbítsassék, azt várja ettől, hogy inkább megmaradnak a munkában, és nem keresnek másutt jobb megélhetést ; mert azok közül, kik eddig elhagyták a munkát, nagyon kevesen tértek vissza. A javaslat jóvá hagyatott.

1654 február 25-én írja az adminisztrátor, hogy miután az urvölgyi bányamester Schmiadt Farkas meghalt, tegyenek ajánlatot, hogy ki lenne e hivatal vitelére legalkalmasabb ?

1654 márczius 7-én Schappelman János urvölgyi segéd bányamester folyamodik a megürült bányamesteri állásért, és megemlíti, hogy az ő atyja 1601-től kezdve 3 évig volt gereblye irnok, azután 1607-ig sáfár Rhoniczon, azután 2 évig rézpöröly sáfár, azután 1611-ig beszterczabányai könyvvivő, és végre 1637-ig urvölgyi bányamester. Ő maga pedig 1635-től 1642-ig bányaugyelő volt Urvölgyön és azóta segéd bányamester. Jól érti a bányamérést, és kémelést, és ismeri teljesen az urvölgyi viszonyokat.

1627-ben pedig atyjával együtt volt Joachimthalban, és részt vett ott a főbejárásokban és a kémeléseket végezte.

1654 márczius 8-án kinevezi báró Sonнау királyi biztos az elhalt Schmidt Farkas urvölgyi bányamester helyére ideiglenesen az eddigi bányamesteri segédet Schappelman Jánost.

1655 szeptember 29-én szerződés kötött a rézelárusítókkal báró Sonнау közvetítése mellett, hogy :

1. Joanelli testvérek Urvölgyön okvetlenül minden 4 hétben kifizetik a munkásokat a tisztek által kiállított, megbírált és jóváhagyott fizetési ív szerint. E fizetések minden negyedévben leszámolandók, és mindenek előtt kiegyenlítendőek.

2. A vájárok a négy hét alatt termelt érczetek okvetlenül kiválásszák és beadják. Akik érczet nem termelnek, hetenkint 1 ft élelmi pénzt kapnak.

3. A szakmányt illetőleg a vájárok nem fizetik a repesztő port és vasat, a faggyuért fontonkint 2 polturát fizetnek, sem urbérük, sem a társ érczet /Brudererzt/ ezentul nem adják, és a termelt érczért pedig 6/4 fekete érczért vagy 7/4 sárga érczért kapnak egy ftot.

4. A keuchlereknek vagy pedig betegeknek 25-50 dr segítség engedélyeztetik hetenkint. A munkára képes nép pedig köteles a munkánál folytonosan kitartani, a olyanok, kik a munkát elhagyják semmi segélyben sem részesítendőek, ha ismét visszatérnek.

5. Az ércz osztásnál és bérfizetésnél mindig jelen kell lenni a tiszteknek.

6. A fizetési ív egy nappal a fizetés előtt kellőleg aláírva beadandó a könyvvivőnek.

/ Ez a szerződés 1656 márczius 6-án megváltoztatott, és csak 1656 julius 18-én hagyatott jóvá. A változtatás a szövegen meglátszik./

1655 október 18-án szerződést kötött báró Sonнау királyi biztos az urvölgyi erdőőrrel Iván Tóbiással, mely szerint :

1. Kötelezi magát Iván, hogy ha az italmérést egyedül ő gyakorolhatja a bányászati, kohászati és erdészeti személyzet közt, ő minden akó bor után 20 polturát vagyis 10 császári garast, minden akó sör után 8 polturát vagyis 4 garast, minden akó pálinka után 40 polturát vagyis 20 garast, minden akó méhsör után 10 polturát vagyis 5 garast fog fizetni a kincstárnak.

2. Kőteles Iván a beszerzett italt azonnal bejelenteni és az érte járó taksát megfizetni ; ha pedig olyan italt mérne, melytől a taksát nem fizette, az tőle elkoboztatik.

3. A munkásoknak csak kész fizetésért adhat italt, követelése a netalán hitelbe adott italokért nem fognak tekintetbe vétetni, és e czim alatt a munkások béréből levonások nem tehetők.

1655 október 19-én írja Steiffenegger a beszterczebányai praefectusnak, hogy, amint hallja, az urvölgyi bányamester az italmérési szerződés miatt neheztel ; javasolja neki, hogy hallgasson, mert azért, hogy neki az italmérést megtiltották, hetenkint 3 fttal nagyobbították fizetését, a bányaügyelőkét pedig 1 fttal ; tehát meglehetnek elégedve, és jó lesz, ha nem ellenkeznek a királyi biztossal.

1656 márczius 11-én rendeli báró Sonнау királyi biztos, hogy :

1. Schappellmann János bányameter eddigi 216 ft 67 d fizetése, szolgapénze, szobapénze a városban, zöldfesték részlete, melyek összesen 154 ft 51 denárt tettek, megszüntessenek, valamint italmérése is megszüntetessék, és mindezek helyett 500 ft fizetést kapjon / 150 denárt számítson egy tallérra, = 333 1/3 tallért / szabad tüzelék fát, és 2 mázsa tiszta faggyut.

2. Wilhelm János bányairnok eddigi 76 ft fizetése, 30 ft szolgapénz, 24 ft külön ellátása megszüntetessék, és ezentul 91 ft fizetést, 1 mázsa faggyut, és tüzelő fát kapjon, a pincze ellátásáért pedig minden kimért akó sörért, vagy borért 1 poltúrát.

3. Glätz Gáspár segédbányamester hetenkint eddigi fizetéséhez 50 denár pótlékot kapjon.

4. Albrecht Mátyás szertári irnok ~~accidentái megszüntetessék~~ nek, különösen a bőr hulladékokat ezentul el ne adja, hanem a zsákok faldozására használja, és fizetése hetenkint 2 ft legyen 1/2 mázsa faggyuval.

5. Fischer Mihály érczirnok eddigi fizetéséhez 50 denárt kapjon pótlékul.

6. Gebhard János kémlész eddigi fizetéséhez 75 denár pótlékot kapjon.

1656 május 20-án elrendelte az udvari kamara, hogy Urvölgyön és a rézműveknél az eddigi negyedévi fizetések helyett havonként tartassanak meg a fizetések, melyekre a szükséges pénzt mindenkor a rézelárusítók Joanelli testvérek fogják megadni, és pedig úgy, hogy a munkások fizetése minden más fizetést megelőzzön.

1659 augusztus 12-én rendeli a főkamaragróf báró Chaos, hogy :

1. A bányamester Schappelman és segéde Glatz Gáspár buzgón és szorgalmasan igyekezzenek a bányáknál mindent rendben tartani, a munkásokat kellő fegyelemben tartani, a felügyelőket ellenőrizni, és egymásközt jó egyetértéssel a bánya javára működni. Mindent megbeszéljenek egymással, és egyik a másik nélkül ne tegyen semmit. Ő alájuk rendeltetnek a bányaügyelők és munkások, és nekik engedelmességgel tartoznak. Hogyha pedig nem engedelmeskednének kötelesek őket megbüntetni.

2. A bányamester és segédje gyakran bejárják a bányát, a bányaügyelők és többi altisztek pedig mindennap megnézzenek minden munkahelyet, és ügyeljenek, hogy a munka kellően végeztessék. Koronként bejárja minden bányaügyelő a saját gondjára bízott területen kívül a többi ügyelő területét is, hogy így az egész míveléssel megismerkedhessék, és észrevételeit hetenkint közölje a bányamesterrel.

3. Azok a munkahelyek, melyeken kevés ércz van, hagyassanak fel, és a munkások tétessenek oda, hol többet termelhetnek, így több munkás rendelendő a Sayetzen-Silsen- és Cammer-Feldre, az altárnára, és a Philippi und Jakobi térnára, hol a legjobb ezüsttartalmu érczek előfordulnak.

4. Hogy a munkásokat Urvölgyön megtartani lehessen, kövessék a tisztek az 1656-ban kiadott rendeletet, és büntessenek meg mindenkit, aki leköszönés nélkül elhagyja a munkát.

A bányamester és segédje egészítsék ki a térképeket, különösen a Maria aknai területet, hogy meg lehessen itélni, vajjon jól vezettetett-e ott a mívelés ?

6. Az ügyelők vigyázzanak az érczválasztásra, nehogy az érczeket külön költséggel ismételve kelljen választani. A kutatástól 10 fontosnál szegényebb érczet ne vegyenek át.

7. Se a tisztek, se az altisztek ne merjék a munkásokat a munkától elvonni és saját céljaikra felhasználni, és jó példát mutassanak a munkásoknak, ne iszákoskodjanak, az iszákosokat pedig megbüntessék.

8. Hasonlóképen vigyázzanak az ácsokra, és csillérekre, őket az elmulasztott munkaszakokért megbüntessék.

1660 szeptember 15-én rendeli báró Chaos főkamagróf, hogy miután az urvölgyi bányamester Schappelman János, a segédjével együtt, és valamennyi urvölgyi bányaügyelő, hivatalaiktól felfüggesztett, Klein Gáspár eddigi választó ügyelő, Vhrin Mátyás és Kossa Gáspár eddigi hányó ügyelők, és Köberl György vájár mint bányaügyelők alkalmaztassanak hetenkinti 3 ft fizetéssel, e mellett azonban megszüntetnek minden mellék jövedelmek, melyeket a régebbi ügyelők illetéktelenül, és a rendeletek ellenére élveztek.

1660 szeptember 15-én megengedi a főkamagróf, hogy a hanyagságuk miatt felfüggesztett bánya ügyelők közül Tertian János, Aszkerl Péter és Jacober György ismét mint bányaügyelők alkalmaztassanak hetenkint 3 ft fizetéssel minden egyéb mellék illetmények nélkül. Glatz Gáspár pedig a bányamester volt segéde mint hányófelügyelő használtassék, azon feltétel alatt, hogy ezentul szorgalmatosak lesznek, és minden csalástól tartozkodnak.

1660 szeptember 19-én rendeli báró Chaos főkamagróf, hogy ezentul a márcziusi sört csak az ulmankai sörfőzőből szabad Urvölgyre vinni, hol a sörmérés Fischer Mihály érczjegyzőre bízatik, ki minden hordóért 1 ft 50 denárt tartozik fizetni a főpénztárba. A bányairnoknak ezentul nem szabad sört mérni, ellenben eddigi évi 91 ft fizetése feljavittatik 360 ftra.

1660 december 15-én ismét visszahelyezte a főkamagróf Glatz Gáspárt mint bányamester segédet Urvölgyre.

1660 december elején abbahagyták a munkát az urvölgyi vájárok, mert a hátralevő 2 havi fizetés helyett csak egy havit kaptak.

1661-ben báró Chaos kamaragrófsága alatt nagy szorgalommal kutatták a hányókat és patakokat.

1661 április 21-én meghagyja a praefectus az urvölgyi bányamesternek, hogy minden évben 12 fizetési ívet csináljon.

1661 június 24-én jelenti a praefectus a kamaragrófnak, hogy Joanelli nem akar pénzt adni s már 3 hónapi fizetéssel tartoznak a munkásoknak. Junius 8-án éjjel rendkívül nagy felhőszakadás volt Urvölgyön, mely sok kárt tett, és csak nagy erőlködéssel volt az akna megmenthető az elfulástól.

1661 augusztus 3-án panaszolja a praefectus, hogy az urvölgyi ügyelők mindenféleképpen kereskednek, és követeléseiket a munkások béréből rövid úton levonják.

1661 szeptember 19-én panaszolják a beszterczebányai tisztek, hogy az urvölgyi munkások már 7 hete hogy nem kaptak fizetést, és kérnek a főkamaragróftól segítséget, mert Joanelli nem akar pénzt adni.

1662 márczius 23-án egy kimutatás közöltetik az Urvölgyön 1657-től 1661 végéig alkalmazott munkásokról ; e kimutatás szerint volt

szakmányos	kővágó	ács	csillér	tiszto-	fahordó
vájár	vájár		gató		

m u n k á s o k s z á m a

1657-ben	206	29	73	188	10	20
1658-ban	203	33	73	178	9	12
1659-ben	212	38	69	175	7	23
1660-ban	219	34	69	171	7	23
1661-ben	225	34	73	165	6	22

1662 június 17-én rendeli a praefectus, hogy miután az urvölgyi munkások annyira iszákosak, hogy egész bérüket elisszák, és a család kenyér nélkül marad, a fizetés alkalmával senkinek se adassék előleg, vörös pénzt pedig /Rotten geld / a vájároknak és ácsoknak csak 20 polturát, a csilléreknak 15 polturát, és a takarítóknak csak 10 polturát szabad adni.

1662 november 16-án kötelezi magát Mercatoris' Pál urvölgyi vájár, hogy miután feleségét Anicskát a törökök elfogták, és csak 150 tallér lefizetése után bocsátották szabadon, neki pedig ennyi pénze nem volt, hanem Hinterskirchner Mihály besztercze-

bányai polgár kölcsön adott neki 100 tallért, s így feleségét kiválthatta, ő e kölcsön vett pénzből 50 tallért karácsonykor, a többi pedig farsang utolján megfizeti, s ezért ezüst neműjét és házát zálogul leköti.

1663 február 22-én Glatz Gáspár bányamestersegéd és a bányaelölők tiltakoznak az ellen, hogy Urvölgyön a bányászok 8 órát dolgozzanak egy folyton, mert Libetbányát is csak ez tette tönkre, a munkások nem fognak dolgozni csak 5-6 órát, és délután semmi dolguk sem lévén, hozzá szoknak a mezei s más foglalatosságokhoz, és egészen elhanyagolják a bányamunkát.

1663 május 7-én írja Strugger szertári őrnök a Bécsben levő főkönyvvivőnek Hasaeusnak, hogy Urvölgyön mennyi család történik. Az utolsó 2 hétben Glatz csak egyszer volt a bányában, az ügyelők pedig 6-szor. Glatz a templom felett levő háza és kertje kerítését csináltatja. 130 napszámnál több ment rá, és mind elszámoltatott a csatlósok és buktatók közt. Az anyagot is a szászok adta. Ha valaki meghal, annak őrzésére egy embert rendelnek ki a kincstár költségén, és még fagyut is adnak neki. Strugger egy ilyen esetben megtagadta a fagyut kiadását, s azóta Glatz nagy ellensége.

1663 május 16-án rendeli báró Chaos főkamagróf Bécsből, hogy Glatz Gáspár bányamestersegéd, Klein Gáspár és Köberle György bányaelölők elbocsáttassanak hivatalukból, és helyettük bányamesterre a praefectus testvére Schultz Tóbiás, bánya ügyelők pedig Weidtnér György Rhonitzről, Huszár Ádám és Orawetz János Urvölgyről kineveztessenek, egyelőre ideiglenesen. Ő Felsője jóváhagyásáig. Ez a rendelet Schultz György praefectushoz van czimezve Beszterczebányára, tehát valószínű, hogy a praefectus akkorra már haza jött.

1664 június 14-én jelenti Schultz Tóbiás bányamester a praefectusnak, hogy a ratzengrundi felső tárnában, mely most megújítatik, egy beomlott darabon 30 font rezes mázsánként tartalmazó sárga ércz találtatott.

1664 június 28-án Ascherl Péter és Orawetz Márton bányaelölők, és Naprindruk Boldizsár vájár, az érczoasztásnál elkövetett család miatt kitiltattak örök időkre Urvölgyről és a bányavidékről.

1664 július 8-án kinevezi Lipót király Schultz Tóbiást ur-
völgyi bányamesterre.

1664 augusztus 9-én jelenti Schultz Tóbiás a pénztárosnak,
hogy a munkások zugolódnak a fizetés elmaradása miatt. A bányá-
ban az ércz szép, de ha nem dolgoznak, nem is lesz termelés.

1664 augusztus 10-én jelenti Schultz Tóbiás bányamester,
hogy a mély miveltéstől nyert érczek /gremsig / csak sok bajjal
és fáradtsággal hozhatók a kellő tartalomra.

1664 augusztus 25-én rendeli a főkamaragróf, hogy a zöldfes-
ték és a kémleércz, melyek ezelőtt az ügyelők mellék jövedelmét
képezték, tőlök elvételtek, a zöld festék a kincstár javára, a
kémleércz pedig a kémlész javára kezeltessek, az ügyelők pedig
eddig heti 3 ft fizetésükhöz még 50 denár pótlékot kapjanak.

1664 szeptember 27-én bizottság járta be a sandbergi bányát,
melyben a város és a kamara is folytatott miveltést, és a város
őhajtott, hogy a kamara a miveltést abban hagyja. Erre hajlandó
volt a kamara, ha :

1. A város a kamara udvarban kimért bor mérésének megszü-
ntetése által okozott 447 ft 81 d kárt megtéríti.
2. Jelenszky városi bányáügyelő, ki a bányatörvényt megsér-
tette, elbocsáttatik.
3. A város nem használja a kamara tárnáit.
4. A város a zöldfestékért bért fizet.

1664 október 4-én folytatták a tárgyalást ez ügyben a váro-
siakkal. Az 1.pontra nézve nem volt a városi biztosoknak felha-
talmazásuk. A 2-ik pontra nézve hajlandók a bányáügyelőre pénz-
büntetést szabni. A 3-ik pontra ráállanak. A 4-ik pontra nézve a
zöldfesték 1/7 részét kérték a kamarai tisztek, a városiak azon-
ban csak 3 mázsát ígértek, amit a kamaralisták keveseltek.

1664 október 15-én jelenti Schultz Tóbiás, hogy a ratze -
grundi tárnában elérték a régi fejtések oldalát és fészkenként
érczet találtak a feküvágat közelében.

1664 október 21-én egyezség kötöttetett a kamara és Beszter-
cebánya város között, mely szerint :

1. A városi bányáügyelő vétsége a bányatörvény ellen kegye-
lemből megbocsáttatik.
2. A városiak által kinyitott kincstári tárna marad a kincs-

taré, de a vizet a város is és a kincstár is használhatja.

3. A kamara megszünteti a sandbergi tárnában kezdett feltárását.

4. A város átengedi a kamarának a termelt zöldfesték 1/12 részét.

1664 október 28-án írja a praefectus a főkamagrófnak Bécsbe, hogy a ratzegrundi tárnában igen szépen jelentkezik az ércz, és hogy mind a két tárnát felmérte, és egy papírra rajzoltatta, hogy a viszonyokat jobban megérteni lehessen.

1664 deczember 5-én egy sobrák és 9 csillér keményen megbüntettetett, mert a sobrák a csillérektől faggyut fogadott el ajándékba, és ezért napszámokat jegyzett nekik a rovásukra. Ugyan az napra következő éjszakán 1 mázsa faggyut loptak el a szertárból.

1665 márczius 10-én rendeli az udvari kamara Schuler György praefectusnak, hogy miután Wilhelmb János urvölgyi bányászirnok a reá bízott vörös pénzből 908 ft 60 d-ral adós maradt, tehát az összeget a maga céljaira fordította, őt azonnal tegye ki hivatalából, és foglalja le vagyonát, hogy a kincstárt kártalanítani lehessen.

1665 szeptember 3-án jelenti Schultz a főkamagrófnak, hogy a ratzegrundi János tárnában szép érczet találtak.

1665 augusztus 25-én jelenti Schultz Tóbiás urvölgyi bányamester, hogy a munkások közül csak kevesen jelentek meg a munkába, s ő nem tudja mi a bajuk.

1665 november 11-én jelenti Schultz bányamester a praefectusnak, hogy az ércz a ratzegrundi tárnában igen szép, a telér csapása délről északra; nemsokára lesz annyi ércz készletben, hogy egy olvasztási próbát lehet vele tenni.

1666 február 22-én és 23-án főbejárás tartatott Urvölgyön a főkamagróf jelenlétében, ki felszólította a tisztviselőket, hogy a szállítás könnyítésére, és új fejtő közök felkeresésére javaslatokat tegyenek. A szállítás könnyítése végett határozott, hogy az egyes mivelési területek térképeztessenek, ekképpen majd meg lehet mondani, hogy hol lehet a szállítás könnyítésére és rövidítésére szolgáló közlekedő végatokat helyre állítani.

A feltárássra nézve határozatotott, hogy észak felé a Manns és Unser Lieben Frauen Stollwand a kutató aknácskéval együtt, dél felé a Bergmeister Stollwand a mély szinten mivelésben maradjanak, kelet felé pedig a Windleite ismét mivelésbe vétessék, és a Sülsen Feldben a főtélér felett egy vágat hajtassék 12 óra irányban észak felé. Észak és nyugat felé azért javasolnak több feltárást, mert ott eddig több és jobb érczetek találtak mindég mint dél és kelet felé.

A Sz. t. János tárna a Ratzegrundban mivelésben tartandó, mert jó reménységű bánya, és a teléren a vájatvég észak és dél felé tovább hajtandó, az alsó tárna is tovább hajtandó 9 óra irányban kelet felé.

A munkások panaszára, hogy az érczszakmányok ki nem jöhetnek, az eddigi 6/4 fekete és 7/4 sárga érczszakmány 1 ft-ért ezentul 5 1/2/4-re a fekete ércznél és 6 1/2/4-re a sárga ércznél feljavittatik, ezentul tehát 1 ftért 1/2 negyeddel kevesebbet kell termelniök.

1666 április 15-én jelenti Schultz Tóbiás bányamester, hogy a Ratzegrundban a telér nagyon szép érczes, egy ereszkével akarják még jobban feltárni.

1666 május 17-én jelenti Schultz Tóbiás, hogy Polyák Tóbiás munkahelyén a telér igen szép lett, 1/2 öl vastag tiszta ércz. /Ez a hely ugy látszik a Bergmeister Stollwand mellett volt. /

1666 augusztus 9-én kimutatja Larson szertárnok, hogy a zöldfestékből /Berggrün/ mennyi termeltetett az utolsó 10 év alatt; és, pedig :

1656-ben 9 1/2 hordó súly szerint 24 m. 100

1657 " 15 " " " 35 " 72 "

1658 " 18 1/2 " " " 49 " 2 "

1659 " 15 1/4 " " " 37 " 98 "

1660 " 15 1/2 " " " 39 " 81 "

1661 " 19 " " " 51 " 22 "

1662 " 15 1/4 " " " 34 " 19 "

1663 " 11 1/2 " " " 29 " 95 "

1664 " 11 1/2 " " " 30 " 61 "

1665 " 9 1/4 " " " 23 " 87 "

Összesen 140 1/4 " " " 356 " 37 "

10632/Mné

egy hordó átlagos súlya 304.8 font.

1666 augusztus 14-én értesíti Schultz praefectus a hivatalt, hogy az udvari kamara jóváhagyta a multa és jövőre nézve a tisztek javára a zöldfesték elszámítását, de nem hordó szerint, hanem súly szerint. Ennek következtében kiadható a praefectusnak 304 font, a pénztárnoknak 150 font, a könyvvivőnek 150 font, az ellenőrnek 75 font, a szertárnoknak 75 font, és a bányabírónak 301 font.

1667 július 1-től kezdve az urvölgyi vájárok 8 órai műszakokban dolgoznak. 4 órától 12-ig, 12-től 8-ig, és 8-tól reggel 4-ig.

1667 július 9-én. János tárnában folytatni kell a vájatvégeket, a feltárt érczes ereket egyelőre nem kell fejteni.

Az alsó Cammerfeld felhagyandó, mert már minden ki van belőle szedve.

A felső Cammerfeld is felhagyandó, mert már le van fejtve, és sok ácsolatot kíván.

A Sayetzenfeld területén 30 ember dolgozik, és szép érczet termel.

Neufeld csak régi töréseket termel a mosók számára.

Cortialligenfeld területén 11 ember gyenge érczet termel. E területen felhagyatott a 250 öl hosszú alsó Silsen tárna és a 60 öl hosszú Holicza tárna, mert körülöttök már minden kivágott.

1667 augusztus 22-én nem ment Urvölgyön senki a bányába, és a munkások azt mondták, hogy aki bemegy, azt a tárna előtt szétépik. Erről jelentés tétetett a Beszterczebányán levő főkamagrófnak, ki azt üzente vissza, hogy holnap reggel mindenki munkába menjen.

Augusztus 23-án reggel 4 órakor báró Joanelli főkamagróf és Schultz praefectus 8 trabanttal kilovagoltak Urvölgyre, s 6 órakor megérkeztek, de csak czéh mestereket találták a bányában, a többiek ismét kint maradtak.

A főkamagróf maga elé hívatta ezután azokat, kiket a mozgalom vezetőinek tartottak, de egyik sem jött, azt mondták, hogy nincsenek otthon. Erre a főkamagróf maga ment Balaschka nevű vájárhoz, ki a házból kijött, ezt a főkamagróf bevitte a basta

épületbe, melyben a bányamester lakott. Azután még egyszer hivatta a többieket, de egy sem jött ; végre a fürdőépületből üzenték, hogy mindnyájan ott vannak, ha valaki velök akar beszélni, jöjjen oda. Ekkor kijöttek a bányából a zechmeisterek is, kiket a főkamagróf megdicsért és elküldte őket a munkásokhoz, hogy kérjék meg mi a bajok ? Ezek mindenféle apróságokat hoztak fel sérelemmel, és sikerült őket rövid idő alatt lecsendesíteni, és oda vinni, hogy délután ismét megkezdtek a munkát. A kolomposokat Balaschkát és Pápát egyelőre nem büntették.

1667 augusztus 27-én vizsgálat tartatott, hogy ki volt a lázadás bujtogatója, és ez alkalommal Komora Mihályra esett a legtöbb gyanu, és határoztatott, hogy egy napig vasba verve a kóterbe zárassék.

1668 január 10-én javasolják a főbejárók, az urvölgyi bányamester és az ügyelők : hogy Manntárna, mely már 200 ölnyi hosszú, de még eddig érczre nem talált, és ha találna is a beszívárgó vizek miatt ártalmas volna, felhagyassék.

Az urvölgyi kutatótárna, mely már 252 öl hosszú, de még eddig érczet nem talált, a legújabb időben egy fekete különös közet nyitattott fel vele, mely tele van fehér kovandokkal, és lehetséges, hogy a telér közellétét jelenti ; ha e közet keresztül töretik és telért nem talál, e tárna hasonlóképen felhagyandó.

A légtárna / Windleite / 28 öllel mélyebb, mint a kutató tárna, 290 ölre van már behajtva, de telért nem talált. Ezt is fel lehet hagyni, kivéve ha a kutató tárnával valami fejthető felnyitattna.

A Mariae Empfängnisz tárna hasonlóképen felhagyandó, mert sokba kerül, és igen messzire van a telérektől.

1668 január 29-én javasoltatik, hogy az altárna vájatvége, mely már 285 ölnyre behajtatott, de telért nem talált, 6 óra irányában még tovább hajtassék, mert a hegygerinczhez már közeledik, és ott remélhető, hogy jó telért fog találni.

A Bergmeisters Stollwand még néhány ölnyre hajtandó, hogy a Wannus csapat munkahelye alá jusson, és ennek levegőt hozzon, és a szállítást megkönnyítse.

A Mélyjáraton levő Bergmeisters Stollwand 12 óra irányban a Droschnyak munkahelye alá megy, hol jó ércz maradt, mert a víz

és nehéz szállítás miatt nem lehetett azt kivájni, ezt a vágatot folytatni kell.

A Gengerfeld Stollwand vágatát a régiek 6 óra irányban hajtották, de ez irányban nincs mit remélni, ellenben javasolják, hogy 9 óra irányban hajtassék.

A Petnatzfeldben szép érczvájás volt, de már kifogyott, meg kellene azt még vizsgálni.

Az urvölgyi kutatásban keresztültörték a fekete kőzetet, de nem kaptak telért, tehát a vágat tovább hajtása megszüntetett.

A légtárna vájatvége is szünetel.

1668 junius 21-én jelenti Schultz Tóbiás bányamester, hogy az Obergestengen, mely Wenger Gergely felügyelete alatt áll, 19 vájár dolgozik rövid kőzeken, csak a fedüben van egy 180 ölnyi kőz. Itt ez évben 1784 negyed paar érczek termeltek.

A Sayecz és Dreylingen Feldben Jacober György felügyelete alatt ez évben 8019 negyedek termeltek. Itt nyugat felé a Pfeiffer tárnáig még jókora érintetlen kőz van, ámbár a régiek a Pfeiffer tárna felett sok evéseket csináltak.

A Petnátz nevű munkahelyen Tertzian János felügyelete alatt az ércz jó, de kemény, itt 13 vájár dolgozik, s ez évben 1350 negyedek termeltek.

A Mély járaton Hitsch Kristóf felügyelete alatt 11 vájár dolgozik, az ércz jó, de keskeny, a mélység miatt nem szeretnek itt dolgozni az emberek, ez évben 1129 negyedek termeltek.

Cossa Gáspár felügyelete alatt 19 vájár dolgozik igen kemény kőzekben, és termelt 1932 negyedek.

A Cammerfeldben Tertzian felügyelete alatt 5 vájár dolgozik különféle helyeken, a szállítás nehéz, termeltek 501 negyedek.

Az altárna sokáig főtermelő hely volt, de most elsilányultak a munkahelyek, a szállítás hosszú, itt nagy evések vannak, dolgozik 16 vájár, és termelt 1719 negyedek.

A Nap tárnán és Uj tárnán Uhrin felügyelete alatt 15 vájár dolgozik, és 1199 negyedek termelt. Nem régen lyukasztott a Gugel-lel, és úgy látszik, hogy itt még a sandbergi tárna alá vonuló sok érczet termelhetünk.

1668 julius 17-én jelenti a praefectus a főkamaragrófnak Bécsbe, hogy a Gugel-lel lyukasztottak, és nagy reménységük van, hogy itt a feküben sok és jó érczet fognak termelni.

1669 február 9-én rendeli Joanelli báró főkamaragróf a bányamunkások folyamodványára, hogy az újabb időben elrendelt 8 órai munkaszakokat meg nem változtathatja, mert annak csak jó befolyása lehet a termelésre, ha a munkások készakarva nem lehetnek. Mivel pedig úgy látszik, hogy a munkások készakarva keveset termelnek, csak hogy a régi 4 órai munkaszakokat ismét megkapják, elrendeli, hogy ha a termelés nem fog emelkedni, le fogja szállítani a szakmánybért, és 6 helyett 7 negyedért fog adni 1 ftot. A fizetések ezentúl minden 4-ik héten fognak tartatni, minden harmadik fizetés azonban az 5-ik hétben.

1669 május 6-án és 7-én főbejárás és 8-án tanácskozás tartott a főkamaragróf jelenlétében Urvölgyön, és határozottatott;

"Weillen man nun vermöge der jüngst zusambgerichten Haubtehartten sehen und wissen muesz, wie zwischen beiden Schächten und nachst herumb fast alles verkauth und wenig ganze Mitl herzunemben, man gleichwol bey inuitirender gnetter pergmännischen Hoffnung / als es dann ausz erstbesagter Hauptcarten zuersehen/ die Gebew vergestaltten in ganz unverhauttes Gebürg führen, und mitgöttlicher Gnad und Seegen einen neuen Herrengrund erweckhen möge; alsz ist hirüber volgender Gestalt deliberirt worden :"

1. Obergestäng

E telekben a fedü még jó érczeket ad. 16 vájárt foglalkoztat az ércz fejtés. Az Erbstollensstollwand hajtatik 6 óra irányban kelet felé, és már 236 ölre haladt anélkül, hogy telért talált volna, most azonban a vájatvéggel egy jó kinézésű ér ütett meg, tehát a vájatvég 2 emberrel folytatandó.

2. Seyetzenfeld

E telekben van most a legnagyobb fejtés nyugat felé. Lyulasztottak a Dreylinger Feld-del, és így jó levegőt szereztek, a szállítást könnyítették, és egy függélyes éren nyugat felé szép érczeket találtak. E telekben 48 vájár van a fejtésen, ezek közt Mezibratzky munkahelyén a fekete ércz 1/2 öl vastag, Martirachnál 1/4 öl vastag és a többieknél 2-3 hüvelyk, és kalapács vastagságu a sárga és fekete ércz.

3. Petnatzen és Schatrigenfeld

E telekben is jó érczek termeltetnek, ámbár az ércz nem igen vastag. 24 vájár van itt a fejtésen.

5. A Neufeld mélysége

Már nagyon le van fejtve, de azért még lehet találni egyes jó fejtő helyeket, 7 ember dolgozik.

6. Costialliggenfeld

Már egészen le van fejtve, és az omlásokat is már többször átkutatták, a nyílások csak közlekedés és légvezetés végett tartatnak nyitva.

7. Silsenfeld

E telek 30 öllel mélyebb, mint a Dreylingenfeld, szép, de nem vastag érczerek vannak még itt is, de a kőzet igen kemény, mindent repeszteni kell, itt 17 ember dolgozik. Egy vájatvég hajtatik nyugat felé, hogy egy lemélyítendő új akna területét megvizsgálja.

8. Cammerfeld

A felső Cammerfeldben 3-4 vájár dolgozik hagyatékokon és mosó törecset termel.

A közép Cammerfeldben egy év óta egy keleti éren dolgoztak, hogy megláthassák vajon elvágja-e a telért dél felé, és azt tapasztalták, hogy a telér a keleti éren túl fel nem található. Most a munka itt szünetel.

9. Altárna

Itt még 16 ember dolgozik omlásokban és mosó törecset termel kevés érczel.

10. Neustollen és Tagstollen

Itt még reménység van kelet felé a feküben, és már találtak is jó fekete érczeket.

Seegengottes Stollwand főképen vízfelfogása végett hajtott, s mivel már túl van a vizes kőzeten, szünetelhet.

Goldgrund

Kitetszik az átnézeti térképből, hogy az urvölgyi telérek nyugatra a Goldgrund felé dőlnek, és a goldgrundi vágat kelet felé hajtva a teléreket átmetszheti, de a Silsen Stollwandtól a goldgrundi kutatásig 500 ölnyi távolság van, szükséges lenne egy közelébb, és ha lehet mélyebb pontról kezdeni egy feltáró vágatot a Silsenfeld felé.

Ratzegrundi altárna

itt 6 ember dolgozik a vájatvégen kelet felé, ezekből kettőt a Goldgrundba rendelték.

Gläsur

Már egyszer azt határozták, hogy a felső és alsó tárna felhagyassék, de mert a középső tárnában egy keleti éren szép érceket találtak, azt tovább fogják feltárni.

A Gründgrundtban levő fűrészmalmot fel kell hagyni, hogy a bánya szükségét ne szenvedjen fában; helyette a jasszenai völgyben és benyási völgyben kell fűrészeket felállítani.

1669 május 27-én utasittatik az urvölgyi bányamester, hogy Wilhelmb Mihálynak, ki katolikus tanítóul felvétetett, hetenkint 1 forintot tegyen a bérjegyzékbe, és azt fizettesse ki; ezenkívül ígért a főkamaragróf sajátjából még hetenkint 50 denárt, melynek kifizetése a rézelárusító vállalat pénztárából fog eszközöltetni.

1669 július 19-én felszólíttatnak az urvölgyi vájárok, hogy miután a velök tartott leszámolás azt mutatja, hogy ők a kamarának 1668 végén 2620 ft 39 d-ral adósok, tegyenek javaslatot, hogy miként fogják az összeget vissza fizetni ?

1669 augusztus 8-án Nigrini Jánosnak, ki már régóta szállítja Urvölgyre a repesztőport, megadatik az engedély, hogy azt ezentul is szállíthassa.

1670 április 18-án a király Schultz Tóbiás urvölgyi bányamesternek 3000 ftot engedélyez mint jutalmat.

1659-től 1666 végéig termeltetett a rézhámorban 29.723 mázsa 53 font táblaré, évenként átlagosan 3715 mázsa. /A kimutatás 1671 márczius 13-án terjesztetett elő/. 122/

1672 márczius 12-én megjavíttatott Grundl György kovácsmester szakmánybére hetenkint 2 ftal, úgy, hogy ezentul a II. évnegyed elejétől kezdve hetenkint 60 ft legyen; ellenben köteles lesz e szakmánnyal megelégedni akkor is, ha a vájárok száma 250-en felül emelkednék.

1672 december 17-én kineveztetik Stopfer János urvölgyi bányairnökká.

1673 október 14-én 123/ határozatul kimondatott az urvölgyi zadó munkásokra, hogy minden szabadalmaikat elvesztették a lázadás következtében, fegyvereiket beadni kötelesek, dobbal, zászlóval, és jelvényekkel járniok nem szabad, és közülök a besztercebányai várban tuszul visszatartatnak, kiket hetenkint mások fognak felváltani, de ott saját költségükön kell élniök. A luther-
10632/Mné

ranus tanítók és prédikátorok pedig küzvetnek, és a fiatalság a katholika hitben nevelendő.

E pontok megtartására a munkások magokat október 17-én esküvel kötelezték.

1674 október 15-én jelenti Schultz Tóbiás a praefectusnak, hogy a bányában szép érczek vannak, a Silsen-ban az ércz $1\frac{1}{2}$ öl vastag. A ratzegrundi tárna vájatvégén is mutatkozik ismét ércz.

1675 január 22-én folyamodnak a bányászok, hogy miután 1673-ban az ő lázadásuk következtében büntetésül szabadalmaikat elvesztették, és azóta fegyvert nem hordhatnak, sem zászlót, dobot, és jelvényeket nem használhatnak, de mivel azóta lázadásukat megbánták, és a katholikus hitre áttértek, és engedelmesen s csendesesen viselik magukat, engedjék meg nekik ismét a fegyver viselése és a jelvények használata. Erre határozta a beszttercebányai praefectus, hogy az ezentuli jó magaviseletet feltéve megengedtetik nekik a fegyver viselés, és a jelvények használata, az érczszakmány is úgy mint előbb volt, 6 negyed fekete és 7 negyed sárga érczért 1 ft ismét helyreállittatik.

1675 február 8-án kéri a munkások, hogy az érczszakmány hagyassék meg az $5\frac{1}{2}$ és $6\frac{1}{2}$ negyed mellett 1 fttal. Elutasítottak, mert a leszállitás csak azért történt, mert akkor nagy volt a drágaság és kevés az ércztermelés, most pedig a drágaság már elmúlt, és az ércz is szaporodott néhány év óta. Egyébiránt nem sokára egy császári bizottság fog kijönni Urvölgyre, annak előterjeszthetik kérelmüket.

1675 június 4-én megengedi az udvari kamara, hogy az urvölgyi 6 bányaügylőnek a múlt évre összesen 100 ft, ezentul pedig mindegyiknek évenként 25 ft jutalom adassék addig, míg a mostani áldás tart, és ők szorgalmatosak maradnak.

1675 november 26-án jelenti Schultz Tóbiás bányagondnok, hogy a Verwalter Stollwandban szép ércz van, és a termelés legközelebb emelkedni fog.

1676 május 22-én jelenti Schultz Tóbiás az administrator -nak, hogy reggel 3 órakor lyukasztottak a városiakkal.

1676 május 23-án jelenti Hasaeus könyvvivő és Jung bánya -bíró, hogy megtekintették az urvölgyi és városi mivelés között történt lyukasztást. A városiak Sandbergen, Grüntárnában, mely

ület felé 9 óra irányban hajtatott, és már 497 öl hosszú, egy régi vágatot találtak, melyből a fedüben evések vannak, a feküben pedig egy déli irányú éren a talp alatt 1-2 ujnyi vastag fekete ércz után lemélyítettek 4 1/2 ölet. Az urvölgyiek pedig az Ujtárna egyik belsejéből ugyan ezen az éren fölfelé dolgoztak és 2 ölnyi emelkével az ereszkébe lyukasztottak. A békejegyet mind a két fél le tette a lyukasztás helyén, és az ott megtaláltatott. Miután a bejárók konstatálták, hogy a lyukasztás szabályszerűen /bergmännisch/ a teléren történt, mind a két félnek megtiltatott, hogy ott addig ne dolgozzanak, míg a bányabírótság a határ iránt nem határoz.

1676 május 28-án egyezés történt az urvölgyi kincstári és a sandbergi városi bányák között, miután május 22-én a városi Grüntáró a kincstári Ujtáróval lyukasztott, és a biztosok a lyukasztást megtekintették s azt az éren levőnek találták, abban egyeztek meg, hogy a lyukasztás körül mind a két részen sok régi mivélés lévén anélkül, hogy a telek eddig a kétféle mivélés között elhatároltatott volna, minden további perlekedés megszüntetése végett a lyukasztás helyén egy 6 óra irányú függőleges határvonal fogadtassék el, melytől dél felé minden a kincstáré, észak felé pedig a Neustollen föntjéig a felszíntől kezdve minden a városé legyen, a mélység a Neustollen alatt minden korlát nélkül egészen a kincstáré marad.

Aláírta az egyezséget: Schultz János György administrator, Johannes Mathias Mayern von Mayenburg, Philip Jacob Hasaeus von Hirschberg, Michael Fischer der Jüngere, Tóbiás Schultz; a város részéről pedig: Mathias Vogl városbíró, Erasmus Kraudy, Johann Heinzely, Johann Bergmeister és Johann Müller.

1677 augusztus 9-én rendeli az administrator, hogy, miután Schultz Tóbiás bányamester a beszterczebányai könyvvivői állomásra kineveztetett, a bányamesteri teendőket Roisz Tóbiás bányainok és Terzian János főbányaügyelő /Oberhuttman/ közösen vezessék, és a bányát rendben tartsák.

1677 október 12-én rendeli Schultz administrator, hogy a munkások minden éjjel fegyveresen őrködjének, nehogy a törökök vagy rebellisek Urvölgyöt felprédálják, mint az Libetbányával történt. E végre tiszték és altiszték kineveztetnek, és utasítás adatok az őrködési szolgálat teljesítésére.

1678. 124/ Az urvölgyi bányamunkások folyamodnak gróf Trautmannstorffhoz, hogy miután őket 1673-ban fegyverrel kényszerítették a katólika vallás elfogadására, és ők azt csak a hatalomnak engedve fogadták el, de szívükben mindig evangélikusok maradtak, templomuk, melyet az ő evangélikus őseik sajátkezűleg építettek saját költségükön, nekik és az evangélikusoknak ismét vissza adassék.

1678 január 20-án Wenger Mátyás eddigi bányaügyelő kinevezetik urvölgyi bányamesterre.

1678 márczius 2-án rendeli az administrator, hogy az Urvölgyre kinevezett új bányamester Wenger Mátyás feleskettessék.

1679 márczius 6-án jelentik gróf Trautmannstorff és Jakob Theobald Mayer császári biztosok, hogy szeptember végével lejár a Joanelli rézelandási szerződése, tehát itt az ideje, hogy e felől határozat hozassék. E végre vélemény adásra szolították fel az administrator, a főtisztet és Beszterczebánya tanácsát, valamint a bányapolgárokat is, e vélemények alapján jelentik, hogy a Joanelli család már 35 éve bírja bérben a rézelandást, és adja a mivelésre szükséges ellátmányokat; e mellett szép jövedelmet élvez, és miután az elárusításhoz szükséges ügynökségekkel el van látva, és remélhető, hogy a mostani béke idejében a rézkereskedés újabb lendületet fog nyerni, méltányosan el lehetne várni, hogy a vállalkozó a rézet ezentúl drágábban fizesse, és a bányának jövedelmét emelje; mert egy mázsa réz termelése körül most 30 ft 92 fennigbe magyar pénzben, vagy 25 ft 77 denár rajnai pénzbe; a vállalkozó azonban csak 18 tallért fizet a kincstárnak, vagyis 32 ft 40 denárt magyar pénzben; így tehát a kincstár nyeresége igen csekély. Az elárusító ellenben 24 talléron adja a rézet. Így tehát például Bécsig fizet 1 tallér fuvart, és a 18 tallért a kincstárnak, évenként 4000 mázsa mellett van 76 ezer tallér költsége, és a rézet 24 tallérért adván, 96 ezer tallér bevétele, tehát 20 ezer tallér jövedelme; s ha ebből leszámítjuk a negyedévenként 30 ezer m. forintnyi ellátmány után a 6 % kamatokat: 4 ezer tallért, még mindig marad 16 ezer tallér jövedelme; amellet kap 2 font ródást minden mázsára, és 7 1/2 font-tal nagyobb a bányavárosi mázsa, mint a bécsi, e 9 1/2 font réz értéke elegendő a tisztak és kezelési költségek fizetésére.

Bizonyosnak látszik tehát, hogy a házi kezelés mellett a kincstár több jövedelmet nyerhetne a rézművekből; de tekintetbe kell venni azt is, hogy a Joanelli család birtokába a réz bera-
kó helyeken nagymennyiségű készletek vannak; melyeknek eladását
meg kellene várni, továbbá a réz elszállítása a külföldi tárhá-
zakba, az ottani kereskedelmi összeköttetések megszerzése, ügy-
nökök alkalmazása, a sok pénznek kezelése sat. sok fáradságba
kerülne, és esetleg veszteséggel is járhatna; végre mivel a Joa-
nelli család egyszersmind különféle anyagokkal ellátja mérsékelt
árak mellett a kincstári műveket, bizonyos, hogy az anyagok árai
más kezelés mellett emelkednének, a felügyelet és ellenőrködés
a sok ügynökökre igen költséges lenne, a sok pénznek beszerzése
esetleg nagy gondot okozhatnak, valamint már többször megkísér-
lették vagyonozó kereskedők, hogy az elárusítást Joanellitól el-
vegyék, de mindig megbuktak. Ha pedig a körmöczi kamara jövedel-
méből kellene az ellátmányt adni, akkor a bányák bizonytalan jö-
vedelme mellett könnyen megszűnhetne Ó Felségének minden jöve-
delme.

Tekintve továbbá, hogy más helyekről is sok réz jön a ke-
reskedelembe, például Svédországból és Japánból és ezekkel a ver-
senyt egész biztossággal megállani igen nehéz lenne házi kezelés
mellett.

Mindezekből következtetve azt ajánlják a biztosok, hogy i-
gyekezní kell a Joanelli családdal újból megegyezni a rézeláru-
sításra nézve, és ha csak lehet ki kell eszközölni, hogy 20 tal-
lért fizessenek.

A bányapolgári réz iránt a Párisi bizottsága óta az az el-
járás gyakoroltatik, hogy a bányapolgárok urbérképen beadják a
kincstárnak minden 17-ik mázsát, azután pedig Joanellinek ajánl-
ják eladásra termelésüket, és ha ő nem akarja átvenni, ott adhat-
ják el, ahol tudják. Még egy rézhámor felállítását is meg lehet-
ne nekik engedni.

1679 november 8-án megemlíti az administrator, hogy Urvöl-
gyön pestis van.

1680 február 12-én Lipót király rendelete Vichter András
János főkamaragrófi administratorhoz.

Jóvánagyja a legközelebb ott volt bizottság intézkedéseit, eltiltja, hogy a tisztek a munkásokra élelmi vagy más czikkeket rá erőszakoljanak, meghagyja, hogy több mélyített áru készíttetés eladásra, Hasaeus Fülöp Jakab praefectust nyugalmazza eddigi fizetésével, és Fischer Mihályt kinevezi praefectussá.

1681 július 14-én parancsolja Wenger Mátyás urvölgyi bányamester, hogy magánosok az egész Gläsur hegyet elfoglalták, és a kincstár telkeiben kutatni akarnak.

1681 október 28-án /található 1720-ik évi iratcsomóban 103 szám alatt./ 125/

A főkamagróf tekintettel arra, hogy a város és a Fischer társulat kutató jegyeket és karókat állítottak fel Urvölgyön, magához hívatta a bányabíró, a városbíró egynehány tanácsossal, és a Fischer társulat képviselőit, és a selmeczi főpénztáros és a körmöczi főkönyvvivő jelenlétében felszólította őket, hogy azonnal határozottan nyilatkozzanak, fenn akarják-e tovább is tartani kutató jegyeiket, vagy nem? Ha fenn akarják tartani, akkor meg kell várniok, míg az urvölgyi kincstári bánya is ki nem tüzi kutató jegyeit, mert neki, mint több száz év óta művelésben állónak erre előjoga van, ha ez kitűzte a jegyeket és karókat, akkor elfoglalhatják azt a területet, ami nekik marad. Hogyha pedig nem kívánják a kutató jegyeiket fenntartani, akkor marad minden úgy, amint eddig volt, és megélhetnek egymás mellett.

Mind a két fél egy pár napi halasztást kért, hogy a dolgot jól megfontolják, de a főkamagróf azonnali határozatot kívánt, és csak azt engedte meg, hogy a város egy rögtön tartandó értekezletben a tanácsurakkal megbeszélhesse az ügyet.

Ez alatt a Fischer társulat is tanácskozott, egy külön szobában, és végre abban állapotodott meg, hogy a kutató jegyeket kiszededti, és az eddigi szokásnál megmarad, csak hogy kéri a kamarát, hogy előforduló esetben őket megvédje a városiak tulságszterjeszkedésétől, ami nekik meg is ígértetett.

Azután a város tanácsa is megnyugodott abban, hogy a kutató jegyeket eltávolíttatja. És így az ügy békésen elintéztetett.

1682 január 12-én jelentik a richtergrundi magánvállalkozók, hogy január 7-én a teléren egy kincstári művelésbe lyukasztottak, és a lyukasztást 8-án a bányabíró is megnézte.

1682 február 3-án egy bizottmányt küld ki a főkamagróf, hogy a Richtergrundon a lyukasztást megtekintsék, és így határozzanak, hogy se a kincstár, se a magán vállalkozók meg ne károsodjanak. Miután pedig a magánvállalkozók közül Fischer Mihály a richtergrundí bányából 1/16 részt felajánlott a kincstárnak, vizsgálják meg az egész bányát is, és adjanak javaslatot, hogy érdemes-e, hogy a kincstár benne részt vegyen?

1683-ban Wenger Mátyás az urvölgyi bányamester.

1684 február 10-én jelenti Potszinger Jakab urvölgyi szertárnok, hogy mikor Thököly a császári tiszteket letette, és ujakat állított fel, Grundl György urvölgyi kovács mester lett bányamester, ki Chmel János bányaügypelével és Flamer Márton Riesenfuvarossal igazgatta azután a bányaművet. Szertárnokká Kunzl Christian neveztetett ki.

1684 február 22-én kinevezi a főkamagróf Roisz Tóbiás beszterczebányai szertárnokot és udvarbirót az elhalt Wenger Mátyás helyébe ideiglenesen urvölgyi bányamesterre.

1684 április 27-én Ethaesius Mátyás az urvölgyi bányamester.

1684 deczember 30-án kitűzte Fülöp Jakab Hasaeus beszterczebányai bányabíró a határvonalat a kincstár és a richtergrundí bányatársulat között, 10 óra irányban. Jelen voltak: a társulat részéről ifj. Fischer János Mihály, Pfandt György és Fischer Gabriel; a kincstár részéről pedig Roisz Tóbiás beszterczebányai udvarbiró, és Ethaesius Mátyás urvölgyi bányamester. Ez alkalommal kérte a richtergrundí társulat a bányabíró, hogy ha a városi bánya az ő műveleteikben lyukasztana, őket a kincstár védelmébe vegye.

1685 június 20-án Ethaesius Mátyás kineveztetik urvölgyi bányamesterre.

1686 február 1-én kihirdettetik, hogy a régi vörös pénz bevonatik, és helyette 1686 év-számmal vert új rézpenz adatik ki, mely egyedül az urvölgyi munkások használatára szolgáland.

1687 július 25-én jelenti Ethaesius Mátyás bányamester, hogy a Mittergestengen az ugynevezett Gengerfelden nagy áldás mutatkozik, kihozott onnan egy darab tiszta érczet, melynek súlya 356 font. Kornheimb munkahelyén is megszenesedett a telér.

Kér az illető munkás csapatok számára borravalót, mint szokás.

1687 augusztus 7-én írja a Bécsben levő főkamaragróf, hogy örvendve értesült, hogy az urvölgyiek már mindnyájan katolikusok lettek. Azt a 3 embert, aki nem akar katolikus lenni, el kell kergetni Urvölgyről, hogy a többieket meg ne mételyezzék.

1688 február 28-án bizonyítja Mittermeyer Mihály rézelársító, hogy kapott a beszterczebányai kamarától 1686-ban táblarezet 818 m. 78 font bécsi sulyban

szemcsézett rezet 22 m. - bécsi sulyban

preiszer rezet 24 " 16 " "

1687-ben táblarezet 1763 m. 47 1/2 font bécsi sulyban

szemcsézett rezet 47 " 43 " "

preiszer rezet 69 " 74 " "

1688 február 4-ikéig táblarezet 1318 m. 50 font bécsi sulyban, libetbányai rezet 88 " 53 " "

1688 október 12-én jelentik a főtisztek a Bécsben levő főkamaragrófnak, hogy Urvölgyön a bánya jó állapotban van, a múlt hónapban 3000 parn ércz termeltetett. Az összedőlt Mária akna helyreállítása végett kitakarítják a Windleita-tárnát, és már 40 ölre haladtak benne.

1689 június 4-én Ethaesius bányamester Eperjesre küldetik, hogy ott egy bizottságban részt vegyen. Helyébe ideiglenesen Roysz szertárnok rendeltetik.

1689 június 20-án kimutatja Huppel János Frigyes Lipót főpénztáros, hogy 1688-ban termeltetett 2.808 mázsa 38 font réz 76,287 ft 50 3/4 d költséggel, tehát került egy mázsa réz 27 ft 16 3/4 d-ba. Az eladási ár volt 25 tallér, tehát a termelt réz értéke tett 126.418 ft 12 1/2 d, és így mutatkozik nyereség 50.130 ft 61 3/4 d.

1690 márczius 21-én a nagybányára áthelyezett Ethaesius helyére ideiglenesen Roisz Tóbiás eddigi szertárnok és udvarbíró Beszterczebányára alkalmaztatik a főkamaragróf rendeletéből.

1690 június 1-én kineveztetik az eddigi körmöczi bányáinak és sáfár Hirschner János urvölgyi bányamesterré.

1693 február 24-én panaszolja Szeletzky János ladoméri udvarbíró, hogy a Szt.Kereszten szállásoló katonák közül /Starnberg regiment / 5 ember reggel kijött Ladomérre, és délig a

csapszékben ittak, délben pedig részegen a kastélyba akartak bejönni, és az ivást ott folytatni. Ő szép szavakkal kérte őket, hogy hagyjanak neki békét, de az egyik katona kardot rántott, és kétszer reá vágott, és őt a karján megsértette, egy trabantot pedig, ki őt védelmezni akarta, oly szerencsétlenül talált a katonára, hogy 3 ujját levágta, és ha a többi trabantok gyorsan segítségre nem jöttek volna, ebből még nagyobb baj keletkezhett volna, de a katonák azután megszaladtak, és csak kettőt sikerült közülök elfogni, kiket bezáratott. Kéri a praefectust, hogy védelmezze meg őt a katonák ellen, és eszközöljön ki neki elégtételt.

1693 április 22-én jelenti Hirschner János Antal urvölgyi bányamester, hogy olyan jó czementvizet talált, melyet az ő elődjei figyelmen kívül hagytak, s melyből évenként vagy 40 mázsa réz lesz nyerhető. A bányában javulnak a munkahelyek.

1694 október 1-én kineveztetik Roysz Tóbiás urvölgyi bányamesterre.

1696 július 20-án rendeli az udvari kamara, hogy miután a réz ára felemeltetett, és Bécsben egy bécsi mázsa réz 41 fton adatik; szükséges, hogy Beszterczebányán is e szerint emeltesse-nek az árak, és pedig : egy mázsa táblaré 44 rft 16 xr = 53 ft 12 d magyar pénzben. A mélyített áruk e szerint a következőképen számítandók:

1 mázsa táblaré	53 ft 12 d
mélyítési munkában	<u>8 " 40 "</u>
összesen	61 " 52 " vagy rénes ftonban
	51 ft 16 xr.

ha czinezve van, miután egy mázsára 20 fton czin = 10 ft 83 d szükséges, lesz a czinezett áru mázsája 72 ft 35 d = rft 60. 17 1/2 xr, tehát a mélyített áru fontja czinezetlenül 53 d és czinezve 60 d.

A mérsékelt árban adandó réz pedig fog adatni táblaré mázsája 30 ft - = rft 25. - xr
czinezetlen mélyített áru 37 ft 40 d = rft 32 ft - xr
czinezett mélyített áru 49 ft 23 d = rft 41 ft 1 1/2 xr

1696 november 28-án jelenti Roysz Tóbiás bányamester, hogy tegnap reggel betörték a régi Selena evésekre, melyből az ott

felgyülemllett víz nagy erővel ömlött ki, de a munkások még jókor észre vették a veszedelmet, és menekültek; később azonban 4 ember meg akarta nézni, hogy a víz nem tett-e kárt a vágatban, és ez alkalommal Poput és Droba vágók a rossz levegőben elkábultak, és halva maradtak, a másik kettőt ki lehetett huzni, és fent ismét életre hozni, de egyikök ma reggel meghalt.

1699 június 20-án értesíti a főkamagróf a főtiszteket, hogy urvölgyi bányamesterre Ruprecht Tóbiás kineveztetett.

1699 június 22-én Wilhelmb Farkas rhonitzi sáfár neveztetik ki urvölgyi bányainokká.

1700 augusztus 7-én határoztatott, hogy a ratzegrundi táró 3 ember helyett 6 emberrel hajtassék, hogy hamarébb érkezhessen Urvölgy alá.

1701 december 13-án jelentik a beszterczebányai főtisztek az administratornak, hogy az urvölgyi bánya termelésének hátramaradása csak onnan származik, hogy az egész évben rendkívül nagy szárazság volt, és a szállítógépek, valamint a kohó gépei is csak kevés hajtó vizet kaptak, tehát nem dolgozhattak eleget. A bánya különben nagyon jó reménnyel dolgozik, és olyan reményvágatai vannak, milyenek már rég nem voltak; ilyen a ratzegrundi táró, mely valószínűleg gazdag ereket fog megnyitni. Egyébiránt nem csak az előírányzott 2000 mázsa rezet állították elő, hanem 2648 mázsa táblarezet, és 101 mázsa preiszer rezet. Ércz is sok maradt készletben a kohónál, melyel a vízhiánya miatt csak gyenge erővel dolgozhattak.

1703 április 19-én a Beszterczebányán működő királyi biztosok következő rendeletet adtak ki a beszterczebányai főtiszteknak:

1. Tekintve a bánya szorult viszonyait, az érczek rossz tartalmát és csekély mennyiségét, megintetnek a főtisztek, hogy Thavonat báró főkamagróf és kassai administrator rendeletét pontosan kövessék, és minden módon igyekezzenek jól gazdálkodni, és a bányamivelést jövedelmezővé tenni.

2. Az alájok rendelt tiszteket össze kell hívni, és utasításait minden évben legalább egyszer fel kell előttük olvasni.

3. A főtisztek nem csak a számbavétel alkalmával, hanem máskor is gyakran látogassák meg a bányákat, és tanácskozzanak

a művelés legjobb módja felett, minden évben pedig legalább egyszer főbejárást tartsanak, és erről a jelentést felterjesszék az udvari kamarának.

4. Tudva levő, hogy hiteles adatok hiányában csak ritkán ismeretes, hogy miért hagyatott el valamely munkahely régebben, és mi maradt ott; ez okból utasítandó a bányamester, hogy minden fizetéshez részletes jelentést csatoljon, mely az udvari kamarához felterjesztendő, eredetije pedig a hivatalnál megőrzendő.

5. Miután 7 fontosnál szegényebb érczek a kohóban nyereséggel föl nem dolgozhatók, az ily szegény érczeket a hányókra szokták vetni, utasítandók az ügyelők, hogy a 7 fontosokat ne dobják a hányóra, hanem vegyék át a kohó számára, mert ez által az érczvágóknak nagy könnyebbség okoztatik, és a hányókatatás költsége megtakarittatik.

6. Az ügyelőknek az új évi ajándék csak akkor adandó ki, ha azt valójában megérdemelték.

7. A tavasz kezdetével kísérletet kell tenni, hogy a szegényebb érczeket zuzás és szírelés segítségével jobb tartalomra töményítsék. Ha pedig valaki e kísérlet eredményeit rossz akaratból megghiusítani akarná, az szigoruan megbüntetendő.

8. Az anyagok felhasználására különös figyelem fordítandó, az ügyelők most valahányszor a bányába beszállnak, mindig 1/2 font faggyut vesznek ki, de ezt fel nem használják, és a maradékot haza viszik. Ezt meg kell tiltani. A kővágóknak sem kell anynyi faggyu, mint az érczvágóknak.

9. Az anyagokat ugyan abban az árban kell elszámolni, amelylyel beszerezettettek, csak a magánosoknak eladottakat kell megemelt árban számítani.

10. A bérszámlákba csak olyan kiadásokat szabad fölvenni, melyek a bányához tartoznak.

11. Az egyes hivatalok számadásait okmányokkal igazolják, hogy a kiadás minőségét biztosan megítélni lehessen.

12. Szigoruan tiltatik, hogy a tisztek és ügyelők a munkásoktól ajándékokat vegyenek.

13. Hasonlóképen megtiltatik, hogy a tisztek és altisztek a munkásokat saját céljaikra foglalkoztassák, és ha valaki ezt teszi, a szolgálatból elbocsátandó.

14. A bányáinak kötelessége meggyőződést szerezni, hogy a sobrákok bemondott adatai valók-e, és csak ilyeneket vegyenek föl a számadásba, vagy bérszámlába.

15. Az ércosztásnál minden tételt meg kell próbálni tartalmára.

16. A szertárban levő régi fegyvereket meg kell tisztíttatni, hogy használhatók legyenek, és a büntetés pénzeiből még több fegyvert is lehet venni.

17. /Lásd a folytatást a Rézkohóknál /. 126/

1703 december 12-én határoztatott báró Hellenbach jelenlétében, hogy a hányók kutatása helyett 4 zuzómi állitassék fel, és a hányókban levő szegényérczek ott dolgoztassanak fel. Zuzómi felügyelőül az öregebb Urban alkalmaztassék hetenkint 8 fttal, segédjéül pedig a fiatalabb Urban, hetenkint 3 fttal.

1704 január 29-én jelentik a beszterczebányai főtiszték báró Hellenbachnak, hogy Urvölgyön a munkások már nem akarnak dolgozni, ha legalább egy fizetést nem kapnak.

1704 január 30-án válaszolja erre báró Hellenbach, hogy a zavargók kolomposait be kell zárni, és ha munkásokra szükség van, lehet Selmechről annyit kapni amennyi kell, most is 24 embert küldött Nagybányára. A lehetetlenséget semmiféle zavargással sem lehet jobbra változtatni, és minden ember, aki a bányászatot fenntartani akarja, köteles e mostani viszonyok közt közreműködni a munkások megnyugtatóására, ezt tehát elvárja a tisztektől is.

1704 február 20-tól 23-ig bejáratta báró Hellenbach az urvölgyi bányákat és magának jelentést tétetett. A jelentésből az tűnik ki, hogy az ércz mindenütt igen keskeny, csak 2-3 munka hely van, hol az ércz kalapács vastag, a többi 1-2 ujjnyi vagy tenyérynnyi vastag érczen dolgozik. Az urvölgyi munkákat nem változtatta a báró, de a ratzegrundti feltáró mivelést megszüntette. Egyszersmind elrendelte, hogy a bányákra a bányabíró felügyeljen egy expectánszal.

1704 május 29-én tanácskozás volt báró Hellenbach jelenlétében, és azt határozták, hogy elbocsátanak

40 ácslegényt, marad 121

45 csillért, marad 180

20 takarítót.

1704 június 6-án megemlíti a főpénztáros Meixner egy jelentésében, hogy ő az ő költségére próbaképen zuzót épített, és a hányó mosása helyett a hányókat zuzni akarja, de a kohótiszt és az urvölgyi tiszték nagyon ellene vannak ennek a berendezésnek, mely Urbanra van bízva, és erről mindenki előtt ócsárlólag beszélnek.

1707 április 8-án báró Hellenbach engedelmével tekintettel a drágaságra megjavították a munkabérek, például az érczvágók heti bére felemeltetett 1 ft 20 d-ról 1 ft 50 d-ra. Az ácsoknak naponként 2 denár javítottatott, hogy ezentul 1 ft 20 d-t kapjanak.

1708 február 10-én betérjesztették a tiszték Rákóczy bizottmányához a bányák leírását latin nyelven; e szerint volt ekkor Urvölgyön:

A Nádor akna 129 mély, 4 vizkerékkel ellátva az érczek, viz, meddő, és fa szállítására.

Az akna torkolatánál dolgoztak: 12 buktató, 10 csatló, 6 fémkező.

Ezen aknán szállít az Obergesteng, melyben 32 munkahelyen 66 érczvágó, 4 meddővágó, 52 csillér, 19 ács, 5 csillejegyző és 4 válogató dolgozik, Fink Ádám bányáügyelő alatt.

Itt szállít a Mittergesteng és Cammerfeld, melyekben 28 munkahelyen 50 érczvágó, 2 meddővágó, 20 ács, 22 csillér, 2 csillejegyző dolgozik. Beller Mihály bányáügyelő alatt.

Itt szállít Mallafeld, hol 37 érczvágó, 2 meddővágó, 20 ács, 32 csillér, 3 csillejegyző, 2 válogató és 2 vízfordó dolgozik Sauska Mihály bányáügyelő alatt.

A Miksa akna 162 öl mély, 4 vizkerékkel van ellátva, és a szállításra szolgál.

Az akna torkolatánál dolgoznak: 12 buktató, 10 csatló, 5 fémkező. Itt szállítanak:

A Zajatzenföld és Dreylingenfeld, hol 25 munkahelyen 42 érczvágó, 2 meddővágó, 25 ács, 28 csillér, 3 csillejegyző, 3 válogató, 2 vízfordó dolgozik.

A bányáügyelő Glatz Izsák.

A Kostyalikon és Silsenfeldben 22 munkahelyen 32 érczvágó, 6 meddővágó, 20 ács, 30 csillér, 3 csillejegyző, 2 válogató, 2

vizhordó, 2 csatornatisztító dolgozik Komora János bányáigvelő alatt.

Az Altáróban és Ujtáróban 27 munkahelyen dolgoznak 41 ércz-vágó, 20 ács, 30 csillér, 4 csillejegyző, 3 válogató, 4 vizhordó, Heinrich György bányáigvelő alatt.

A Ratzgrundban van 3 táró, a 2 alsó mindegyike 400 öl hossz, a felső pedig 500 öl.

Itt dolgoznak: 8 vágó, 3 ács, 4 csillér Pallay János felügyelete alatt.

Ezeken kívül vannak a hányó kutatások, mosóházak, és legújabb időben 3 zuzó, melyekben egy kevés aranyat is nyernek, és a legszegényebb érczeket annyira töményítik, hogy mázsája 20 font rezet is tartalmaz.

Az I. zuzóban dolgozik 2 zuzó, 5 mosó legény

" II. zuzóban " 1 " 5 " "

" III. " " 2 " 5 " "

és egy aranyhuzó.

A csementezésből nyernek évenként 24 m. rezet, és a zöldfestékből is mintegy 24 mázsát.

1708 szeptember 24-én jelenti Rueprecht Tóbiás Alajos ur-völgyi bányamester, hogy a munkások a jövő héttől kezdve abba-hagyják a munkát, ha hátralevő 4 hónapi bérük ki nem fizettetik.

1709 február 23-án jelentést tett Meixner az administratornak, hogy Urban Esaias, ki a szegény érczek felzuzását és jobb tartalmúvá tömörítését eddig eszközölte, e foglalatossága mellett meghagyassék, és fizetését tovább is huzzza; mert ezáltal megszüntethető volt a költséges hányó kutatás, és az olvasztók sokkal gazdagabb anyagot kapnak a feldolgozásra, tehát kevesebb költséggel dolgozhatnak. 1709 márczius 2-én pedig ugyan ebben a tárgyban jelentést tesznek a többi fő és altisztek, és mindnyájan ebben a véleményben vannak, hogy a régi hányó kutatás hasznosabb, mert a szírelésnél sok elvész. Egyik fél sem mutatja ki határozottan a hasznót, melyet az általa pártfogolt eljárás okoz, az egyik csak azt emlegeti, hogy gazdagabb terményt készít, a másik pedig csak azt, hogy többet készít.

1709 április 15-én az administrator elfogadta a többség véleményét, és elrendelte, hogy a zuzók munkáját szüntessék meg, és a hányó kutatást folytassák úgy, mint régen.

1710 május 12-én jelentést és javaslatot terjeszt Kirchner Mihály Miksa a császári bizottság elé a rézművek állapotáról.

1. Leírja a bányában levő vajatvégek állapotát.
2. A vajatvégekből csak kevés van munkában, mert kevés a munkás, a vágatok és járatok össze vannak omolva és életveszélyes a járás.
3. Javasolja, hogy az ércvágók a választást kint végezzék és 3 féle érczet csináljanak, darabost, darást, és homokot. A hányókon pedig ne engedtelessék meg, hogy a jó ércz a meddő homok közé kevertessék.
4. Az érczek a munkásoktól nem ürmérték szerint hanem a benne levő réztartalom szerint kell átvenni, mert most csak arra igyekeznek, hogy sokat csináljanak, és nekik mindegy akár van benne réz, akár nincs.
5. Hasonlóképen kell az érczet a választóktól is átvenni.
6. Éppen úgy a hányókutatóktól.
7. A zuzók és szírelők ügyelőit meg kell esketni.
8. A fuvarosokat nem szekér számra, hanem súly szerint kell fizetni.
9. A kohóba az érczeket olvasztás előtt pörkölni kell.
10. A mostani kemenczék nagyon tágasak és sok szenet fogyasztanak.

11. Az erdőket nagyobb felügyelet alatt kell tartani és egy erdőmestert a kellő erdőőri személyzettel kell tartani, és a kecskéket ki kell az erdőkből tiltani.

1712 október 13-án panaszkodnak az urvölgyi munkások, hogy a revolutio alatt a társpénztár elszegényedett, mert a munkások a katolikus plébánost elkergették és lutheranus papot akartak, s míg ezt Rákóczytól kieszközlítették, sok pénzökbe került. Most havonként 130-135 ft folyik a társpénztárba.

1712 december 20-án megemlítették egy jelentésben, hogy a Maria akna felső része be van omolva, alsó része pedig tele van vízzel.

1713 január 14-én Deada Mihály Lajos a bányamester Urvölgyön.

1713. júniusban megkezdték a Maria akna bedőlt részének megújítását, és a Segen Gottes tárnába vízcsatornák berakását az aknáig.

1713 november 13-án kérték a Fischer testvérek, hogy Besztercebánya városa adjon ki nekik egy másolatát annak az iratnak, mely a richtergrundi és sandbergi városi és Fischer-féle bányák kutatásai tárgyában a város jegyzőkönyvébe 1681-ben bejegyeztették. A város e jegyzőkönyvi kivonatot kiadta, és tartalma következő:

1681 október 20-án meghitta a főkamaragróf a város tanácsát a kamara udvarba, és ott a selmeczi főpénztáros, körmöczy könyvivő, urvölgyi bányamester és bányaügvelők valamint az itteni főtisztok jelenlétében kérdezte tőlök a főkamaragróf, hogy miután az urvölgyi bányákkal szomszédos városi és Fischer-féle bányák újabb időkben kutatási területeket kértek a bányabírószágtól és kaptak is, ilyen dolog pedig ottan már több 100 év óta nem történt, mondják meg, hogy mi okból kezdték ezt az ujitást.

Erre a város azt felelte, hogy a Fischer társulat kezdett kutatási területeket foglalni, ennek következtében a város is kénytelen volt birtokát hasonlóképen biztosítani, nehogy úgy járjon, mint Libetbányán, hol a Roth-féle társulat a várostól a legjobb területet elfoglalta, és a bányatörvény értelmében meg is tartotta.

A Fischer társulat pedig oda nyilatkozott, hogy e kutatási területet saját birtokának biztosítása végett kérte a bányabírószágtól, és ezzel csak a bányatörvény szerint cselekedett.

Erre azt mondta a főkamaragróf, hogy igaz az, hogy a bányatörvény megengedi, hogy a vállalkozók kutatási területtel biztosítsák birtokukat, de Urvölgyön több század óta dolgoznak a nélkül, hogy a birtok fenntartása végett ehhez az eszközhöz folyamodtak volna. Fel szólítja tehát úgy a várost, mint a Fischer társulatot, nyilatkozzanak, fenn akarják-e tovább is tartani eme ujitást, vagy meg akarnak maradni a régi szokás mellett; mert ha az ujitást fenn akarják tartani, akkor a kincstárt, mint legrégibb birtokost illeti meg az elsőség, hogy kutató területet szerezzen, és ezt meg is fogja tenni. A város és a Fischer társulat azután foglalja el azt, ami neki ezenkívül fennmarad.

E nyilatkozat megtétele végett úgy a város, mint a Fischer társulat külön-külön tanácskozott úgy, hogy a dolgot egymással meg ne beszélhessék, és miután a főkamaragróf megmaradt annál a

kívánságánál, hogy a nyilatkozatot még aznap beadják, egyébiránt pedig megengedte, hogy a város tanácsa a tágabb tanácsból is hívjon meg egynehányat az értekezletre: legelőbb a Fischer társulat határozta el magát, és kinyilatkoztatta, hogy a bányabírószágtól nyert kutató területet felhagyja, ha a kamara neki írásban megígéri, hogy bányabirtokát minden megkárosítástól megvédeni fogja.

Azután a város is hasonló módon nyilatkozott, és a nyilatkozatok nyilvánosan felolvastatván mind a két félnek megígértette, hogy előforduló esetben köztük az igazság fenn fog tartatni, és minden fortélyos foglalásoktól meg fognak védeni.

Ennek következtében a kutató területek megsemmisítették, és megmaradt a régi szokás.

1713 december 28-án kitetszik egy jelentésből, hogy az urvölgyieket havonként fizették, és hogy voltak 4 és 5 hetes hónapok.

1715 február 11-én megemlítettik egy jelentésben, hogy urvölgyi január havi költség 5928 ft 93 3/4 d-t tett, és hogy kifizettetett.

1715 december 5-én megemlítettik egy jelentésben, hogy a bányára havonként 5000 ft ellátmány van engedélyezve.

1716 február 28-án / 24.sz. / megemlítettik egy jelentésben, hogy Mária aknában a vizet már 2 ölnyire lehúzták, és a vizemelését folytatni fogják, míg az altáró színe alá nem apad, azután pedig az altáróval lyukasztani fognak, hogy ott a viz lefolyhasson.

1716 április 7-én megemlítettik egy jelentésben, hogy Mária aknában a viz 2 hét múlva le lesz huzva, és azután hozzá fognak az altáró vágatához.

1716 június 11-én jelenti a főkamaragróf az udvari kamarának, hogy a rézbánya olyan jó állapotban van, amilyenben már régen nem volt. A hollandi társulatnak szerződés szerint évenként 2000 mázsza rezet kell átadni, ezt meg tette, és ezen felül még 500 mázsát minden megerőltetés nélkül termelt.

1716 július 1-én rendeli a körmöczi főpénztáros, hogy miután az urvölgyi templom nagyon elszegényedett, és a templom misemondó ruhái elrongyolódtak, a bánya pedig egy idő óta jó állapotban van, az isten dicsőítésére ezentul minden fizetésnél 3 rft adassék a templomnak.

1716 augusztus 7-én / 104.sz. / udvari kamarai rendelet a gróf Caraffa-féle bizottság jelentésére.

Az urvölgyi bányamivelés úgy, mint eddig folytatandó, a Cammerfeldben a Mária akna a Károly táróval lyukasztandó, és az altárával közlekedésbe hozandó. A Fischer-féle bánya határa közelében levő jó fekete rézérczek lemivelhetése végett a bányabíró határozata sürgetendő.

1717 május 13-án jelenti a főkamaragróf, hogy évenként 3550 mázsa rezet termelhetnek, de a végre szükséges lesz, hogy havonként 8000 ft ellátmány álljon rendelkezésre.

1717 szeptember 19-én jelenti Pallích főkönyvvivő a főkamaragrófnak, hogy a bányabíróság a mélységet a Fischer társulatnak ítélte oda, s e miatt néhány érczfejtő helyet, melyek így a Fischer-féle határban vannak, meg kellett szüntetni. Ez okból a termelés a közelebbi időben apadni fog. A Silsenfeldből hajtatik egy vágat 6 óra irányban nyugat felé a Ratzegrund felé, és már szép fekete érczek vannak benne.

1718-ban megapadt a termelés Urvölgyön és nagy nehézséggel járt a munkások fizetése.

1718 február 28-án jelentik a beszterczebányai főtisztek a Bécsben levő főkamaragrófnak, hogy Urvölgyön az altáró 14 nap alatt lyukasztani fog a Mária aknával, és azután könnyebb lesz a szállítás és nagyobb a termelés.

1718 szeptember 24-én / 255.sz. / Megemlítik a főtisztek, hogy nagy nyomoruság van a munkások között, mert még júliusra sem kaptak fizetést. Kéri az ellátmány mielőbbi leküldését, mert itt nem kaphat kölcsön senkitől. És nem elég, hogy a júliusi bér leküldessék, mert a munkások arra már mindenütt adósságokat csináltak, úgy, hogy nekik abból már semmi sem marad, hanem szükséges az augusztusi bér megfizetése is, ha azt akarjuk, hogy a munkások ne nyomorogjanak. Az ércz a bányában elég szépen mutatkozik.

1719 márczius 2-án / 64.sz. / jelenti a beszterczebányai főhivatal a Pozsonyban levő főkamaragrófnak, hogy az urvölgyi munkások február 27-én fellázadtak és nem akarnak dolgozni, ha hátra levő 2 havi bérüket egyszerre meg nem kapják. Nem a szükség kényszeríti erre őket, mert gabonát akart nekik kiosztatni, de

ők azt el nem fogadták, hanem pénzt kívánnak. A bánya különben jó állapotban van, navonkint 1500-2600 parn érczet lehet termelni; kéri tehát a főkamaragrófot, hogy a hátralevő 16.000 ftnyi ellátmányt mielőbb megküldesse.

1719 márczius 6-án jelentik a főtisztek, hogy az urvölgyi munkások már belátták lázadásuk helytelenségét, és e hó 3-án bejötték a városba, bocsánatot kérni, és engedelmet, hogy ismét dolgozhassanak.

1719 november 2-án / 311.sz. / bepanaszolja Johann Ferdinand Hasaeus von Hirsperg beszterczebányai bányabíró a beszterczebányai főtiszteket, hogy Beszterczebánya városának nem engedik meg a Trzkowa táró megújítását, ámbár ő, a bányabíró, ezt nekik megengedte. A főtisztek igazolásra fölszólíttatván különösen arra alapították a tilalom jogát, hogy a kérdéses táró Ur-völgy déli részén fekszik, az Uj táronál / Neustollen / mely 1676-ban a kincstár és város között lebegő határral elfogadtattott, 30-40 öllel mélyebben fekszik, tehát nem lehet a városé, melynek birtoka az Uj tárotól észak felé, és a táró föntjétől a gyepig fölfelé terjed.

1720 márczius 10-én / 55.sz. / írja Peyer helyettes főkamaragróf a beszterczebányai főtiszteknek, hogy 1719-ben a termelendő 3500 mázsa rézből csak 2900 mázsát tudtak termelni, de az egész ellátmányt, havonként 8000 ftot, és emellett a preiser Kupfer, zöldfesték árát, és a likavai és lipcsi uradalomból kapott ellátmányokat elköltötték, úgy, hogy a kincstárnak Urvölgyből semmi jövedelme sincs.

1720 május 12-én / 101.sz. / főbejárást tartott Aigner János administrator Urvölgyön a selmeczi és körmöczi kamarák kiküldöttei, és a beszterczebányai város képviselői jelenlétében a Trzkova táró kiheztartozandósága ügyében; és mivel úgy találák, hogy a Trzkova táró 9 1/2 öllel magasabban fekszik mint a Neustollen föntje, határozatul kimondották, hogy e táró a város határában fekszik az 1676 május 28-án létre jött egyezés szerint, tehát a város annak használatában a Neustollen főtéje szintjeig nem akadályozható, e főté szintje alatt a mélység a kincstaré.

1721 márczius 27-én kelt jelentés szerint az urvölgyi bányában az érczek szépek, és jó termés várható.

1721 augusztus 13-án / 82.sz. / megemlíti Peyer egy leiratában, hogy óhajtja a Károly táró szerencsés lyukasztását, és az attól várt jó eredmény elérését.

1721 augusztus 13-án / 81.sz. / Nefzer főpénztáros jelenti az administratornak, hogy Urvölgyön bejárta a bányát, és e közben sok kellemetlenséget tapasztalt. 2 ügyelőt nem talált a bányában, különféle házi dolgaik miatt otthon maradtak. 1/4 11-re volt mikor a bányába beszállott, és már ekkor találkozott kimendő munkásokkal, kiket érzékenyen meg fog büntetni, de azt hiszi, hogy a visszaélést csak akkor lehetne teljesen megszüntetni, ha ilyen esetekben az ügyelők és a bányamester is megbüntettetnének.

1721 augusztus 31-én / 49.sz. / jelenti Palitsch főkönyvvivő az administratornak, hogy az Obernai akna, mely már vagy 8 ölre ki volt takarítva, ismét beomlott.

1722 márczius 20-án / 131.sz. / tanácskozást tartottak a besztérczebányai főtisztek, mert az urvölgyi bányamester Deadda betegeskedése miatt már nem képes hivatalát ellátni, szükségesnek találják egy segédet adni mellé; e végre 4 egyént ajánlanak, de mind olyant, kik közül egyik sem ért a bányászathoz, hanem idővel majd bele fog tanulni.

1722 május 7-én / 141.sz. / Feringer Daniel neveztetik ki Urvölgyre bányamester segéddé heti 6 ft fizetéssel.

1723 december 16-án jelenti Frantz Daniel Feringer, hogy Urvölgyön január 1-től november végéig az évben 14.336 $\frac{3}{4}$ parn ércz termeltetett, tehát ez évben szép jövedelem remélhető.

1724 január 24-én jelenti Pallitsch könyvvivő, hogy az urvölgyi termelés nagyobb része a Gugelből származik.

1724 január 24-én kimutattatik, hogy 1723-ban Urvölgyön 15.772 parn ércz és 5645 $\frac{3}{4}$ paarn hánycércz termeltetett, a rézhámorból pedig 4139 m 94 font táblarézt bécsi sulyban, és 138 m 96 ront preiszer Kupfer bányavárosi sulyban termeltetett.

1724 április 11-ikén jelenti Michl Ludw. Deadda urvölgyi bányamester és Franz Daniel Feringer, hogy a múlt hó végén a Gugelben levő nagy fejtő hely megszilányodott annyira, hogy 13

embert onnan máshová kellett áthelyezni, és valószínű, hogy az ott maradt 14 embert is át kell helyezni, ez által a termelés a jövő hónapokban nagyon meg fog apadni.

1724 június 6-án jelenti Pallitsch főkönyvvivő, hogy az urvölgyi bányamester Deadda Mihály Lajos június 5-ikén meghalt. A bányát egyelőre Feringer segédbányamesterre bízta.

1724 augusztus 6-án jelenti a főkamaragróf az udvari kamarának, hogy Deadda, az urvölgyi bányamester meghalt.

1724 szeptember 4-én jelentést tesz Feringer helyettes urvölgyi bányamester, a Beszterczebányán levő bányászharang tár - gyában, mely harangot 1564-ben, a társépénztárnál levő eredeti szerződés szerint az urvölgyi bányászok saját költségükkel helyreállítani segítették, a beszterczebányai városi hatóság ellenben kötelezte magát, hogy a haranggal a társépénztári tagok halála esetében harangozzat.

Öreg bányászok beszélnek, hogy ez előtt 42 évvel az ilyen harangozás még megengedett volt. De azután a pestis miatt igen sok bányász elköltözött Urvölgyről és Buda vára visszavételére is sokan kiküldettek, de többé vissza nem tértek, s így az a szokás feledékenységre ment. A Rákóczy-féle forradalom előtt megkeresték egyszer a várost, hogy harangoztasson, de a város ekkor a kérelmet nem teljesítette, azt adván okul, hogy iratai el vannak rakva, s már nem tudja senki, hogy mi okból engedtetett meg valaha a harangozás. Azután következett a Rákóczi forradalma, s ez alatt és azóta senkinek sem jutott eszébe a harangozást kérni, csak most nem régen midőn Deadda bányamester meghalt, kérte a plébános, hogy a régi szokás szerint 3 nap egymás után harangozzanak Beszterczebányán : de a város e kérést nem teljesítette, ámbar a régi szerződés neki felmuttatott, de a város tanácsa úgy találta, hogy e szerződés már elévült. Az óta egy munkás temetésére is kérték a harangozást, de elutasították. A főkamaragróf pedig azt határozta, hogy halasszák el ez ügy elintézését addig, míg ő Beszterczebányára nem érkezik.

1724 szeptember 18-án jelentik a beszterczebányai főtisztok, hogy Urvölgyön a Tagstollen-ban 48 1/2 ölnyire a táró szájától a régi ácsolat kicserélése alkalmával törés történt, és felülről annyi homok és törecs nyomult be, hogy az egész tárót betömte,

és egy munkást oda szorított, kit csak 3 nap múlva lehetett kiszabadítani, de akkor már halva volt. Csak 5 napi megerőltetett munka után lehetett a táróát ismét járhatóvá tenni.

1724 november havában 1139 paar sárgaércz és 101 1/4 paar fekete ércz termeltetett Urvölgyön.

1725 február 27-én jelentik a főtiszték, hogy Urvölgyön az elmúlt évben 12.692 1/2 paarn bányáércz és 6.027 3/4 paarn hányó érc termeltetett.

A hámorban termeltetett :

3.700 m 8 font bécsi suly táblarézt a hollandusok számára,
234 " 99 font salakrézt.

Fischer Mihály bányapolgár beadott 32 m 72 font bécsi suly tábla rézet. Végre még termeltetett 223 m 69 font bécsi suly preiser Kupfer.

1727 február 18-án jelentik a beszterczébányai főtiszték, hogy az urvölgyi bányák nyugati részében a Ratzegrund felé lemélyíteni kezdett Obernauai akna a kőzet keménysége miatt nagyon lassan halad, a havonként csak 1/2 - 3/4 ölnyire mélyítették, a költség pedig 80 ftot tesz, úgy, hogy 10-12 évig fog tartani, míg a Ratzegrundban levő János táróval a lyukasztás megtörténhetik. Ez a nehéz és költséges munka végrehajtása szükséges, hogy azon a területen egy új és jövedelmes bányamivelés keletkezhessek, és az ott levő fekete érczeket lefejteni lehessen. Urvölgy egyébiránt jól áll, a múlt évi termelés 5018 m 92 1/2 font rézet tett, a csurgatással pedig 551 márká 37 1/2 pirit ezüst 10,467 ft 4 1/2 kr értékben nyeretett.

1727 december 16-án elhatározza a főkamagróf, hogy miután Urvölgyön senki sincs aki a bányaméréshez értene, oda egy bányamérnök alkalmaztassék.

1728 február 16-án rendeli a főkamagróf, tapasztalván, hogy Károly táró telepítésénél és kivágásánál nagy hibák történtek, mert e tárónak a Bergmeisters Stolwanddal kellett volna lyukasztani, és most kitűnt, hogy a mérés el volt hibázva, mert a táró sok öllel magasabb : ennél fogva szükségesnek látja a művelés vezetésére egy gondosabb és szakértő tiszt alkalmazását, mert a bányamester Fehringert, sok éven át egyszer sem győződött meg arról, hogy a Károly táró jól vezettetik-e. Rendeli tehát,

hogy Heinrich Mátyás eddigi bánya ügyelő mint bányatiszt /Einfahrer / vegye át a bánya kezelését, s a végre eddigi fizetésén felül hetenkint még 1 ftot kapjon, és nem a bányamester, hanem a főtisztek alá rendeltessék közvetlenül. Az ő eddigi helyén egy más ügyelő alkalmaztassék, és Fehringernak az is megtiltassék, hogy a bányabíróság hatáskörébe avatkozzék.

1728 márczius 20-án jelentik a főtisztek, hogy a mult év - ben összesen 5359 mázsa 44 font réz küldetett el Beszterczébá - nyárról.

Ebben volt urvölgyi táblaré	5004 m	31 font
a régi kohóknál kikutatott réz á 44 ft	91 "	15 "
bányapolgársági réz á 35 ft 45 xr	102 "	69 "
preiser Kupfer á 32 ft	116 "	62 "
tárcsaré á 42 ft	29 "	6 "
rézsziporka á 32 ft	12 "	41 "
szemcsézett réz	3 "	20 "
Összesen	5359 "	44 "

1728 április 5-én kimutatattatik a bevételek és kiadások som - mázata

1725-ik évben	Egyenként			Összesen		
	ft	xr	/n	ft	xr	/n

Bevételek :

készlet az év elején	4.882	33	1
ellátmány 12 á 8000 ft	96.000	.	.
városi rézért 26 m 44 font	986	40	.
Fischer-féle 42 m 32 font			
rézért	1.543	53	.
101 m 45 font salakrézért	4.463	48	.
28 " 5 " törékeny ré -			
zért	1.126	24	-
Áttétel	109.003	18	1

	Egyenként			Összesen		
	ft	kr	/n	ft	kr	/n
Áttétel	109.003	18	1			
régi követelésből részért	607	52	2	109.610	10	3
lipcsei uradalomból	6.736	9	.	6.736	9	.
a rézhámor bevételei	-	-	.	13.316	58	2
a szertár	-	-	.	34.288	5	2
urvölgyi szertár bevételei	-	-	.	122	19	2
a beszterczebányai gerblye	-	-	.	1.961	54	3
ulmankai fűrész	-	-	.	1.826	38	3
beszterczebányai kohó	-	-	.	644	-	.
tajovai kohó	-	-	.	41	2	2
a csurgatói kohó anyagért	224	22	2			
ezüstért	7.402	34	3	7.626	57	1
rhonitzi vasgyár helybér						
bevétel	-	-	-	373	56	1
tiszolczi " "	-	-	-	1.298	40	.
eladott tűzifáért	-	-	-	836	52	2
" sűrért	-	-	-	4.598	30	.
ulmankai őrlő malom	-	-	-	162	57	.
eladott szénáért	-	-	-	126	20	.
különféle haszonbérek	-	-	-	1.472	18	3
büntetés pénzek	-	-	-	18	54	-
rendkívüli bevételek	-	-	-	267	19	2
Összes bevételek				185.331	4	3

kiadások	Egyenként			Összesen	
	ft	kr	/n	ft	kr
úrvölgyi bányabérek	73.681	25	2		
beszterczebányai kohóbérek	4.414	12	2		
őhegyi "	6.206	15	2		
tajovai "	2.259	47	1		
csurgatómü "	2.708	44	2		
rézhamor "	7.309	15	.		
rhonitzi vasgyár "	4.724	56	2		
tiszolczi " "	3.899	41	.		
beszterczebányai gereblye	4.108	55	.		
ulmankai fűrész	1.848	52	3		
beszterczebányai szenítés	3.599	22	1		
ulmankai sörház	1.506	26	2		
beszterczebányai szertár	15.468	25	.		
közös költségek	7.720	13	2		
tiszti fizetések	4.945	59	.		
kémlő műhely költségei	33	2	.		
kath.kápolna	999	15	.		
kamatok	848	50	.		
lefizetett adósság	2.616	40	.		
nyugalombérek	366	45	.		
rézfuvarozás 4273 m 30 font	3227	.	.		
irodai szerek	268	50	2		
utiköltségek	60	15	.		
a körmöczi kamarának kész- pénz	6.777	48	.		
a körmöczi kamarának anya- gok	2.110	30	.		
rendkívüliek	1.191	34	1		
nagybányai ólomért	2.700	.	.		
kegyes adományok	18	56	.		
Összes kiadás	.	.	.	165.621	51 2
maradt az év végén				19.710	7 3
áttétel	.	.	.	19.710	7 3

	Egyenkint			Összesen		
	ft	kr	/n	ft	kr	/n
átvétel	.	.	.	19.710	7	3
A hollandi rézelárusítók kaptak 4102 m 59 font re- zet á 44 ft	180,513	57	.			
erre fizettek ellát- mányt	96.000	.	.			
tehát tartoznak még	.	.	.	84.513	57	.
a bécsi pénzverőhöz szállítatott 12 m 16 font szemcsézett réz, tesz				535	2	-
Összes felesleg	.	.	.	104.759	6	3

1728 április 18-án kimutatják a főtisztek a besztercebá-
nyai kamara bevételeit és kiadásait

1627-ik évben

	Egyenkint			Összesen		
	ft	kr	/n	ft	kr	/n
Bevételek:						
készlet az év elején	19.710	7	3			
az év folyamán kapott el- látmány Schreivogeltól	51.000	.	.			
102 m 81 font Fischer- féle rézért	3.768	15	.			
69 m 26 font társ.réz fölöslege	520	51	.			
ellátmány:selmeczi uradalom- tól	27.000	.	.			
" revistyei "	4.280	.	.			
" saskői "	1.877	16	.			
" lipcsi "	7.000	.	.			
a rézpörölytől eladott anyagért	18.116	25	3			
a szertártól "	31.281	39	2			
urvölgyi szertártól	86	4	2			

	Egyenkint			Összesen		
	ft	xr	/n	ft	xr	/n
a beszterczebányai gereb- lyétől	1.431	.	1			
az ulmankai fűrésztől	2.307	6	2			
a beszterczebányai kohó- tól	1.081	45	.			
tajovai kohótól	478	26	1			
a csugató kohótól	10.684	22	3			
rohnitzzi vasgyártól	2.100	29	2			
tiszolczi "	341	2	2			
eladott tűzifáért	495	58	3			
ulmankai sörháztól	3.725	50	.			
eladott lovakért	37	45	.			
" szénáért	104	.	.			
különféle haszonbérek	1.964	45	3			
büntetés pénzek	21	30	.			
rendkívüli bevételek	1.093	46	3			

Összes bevételek

190.509 28 2

Kiadások	Egyenkint			Összesen		
	ft	kr	/n	ft	kr	/n
urvölgyi bérfizetések	77.348	28	.			
besztercebányai kohó bér.	4.521	37	3			
óhegyi kohó	" 7.042	37	1			
tsajovai kohó	" 3.109	23	1			
" csurgató kohó	" 7.169	56	3			
rézpörölly	" 8.031	5	1			
rhonitzi vasgyár	" 10.544	8	3			
tiszolczi vasgyár	4.218	49	2			
besztercebányai gereblye	4.102	56	2			
ulmankai fűrészes	2.190	53	3			
besztercebányai széné- getés	4.351	55	2			
ulmankai sörház	2.029	31	3			
besztercebányai szertár	13.787	28	1			
közös költségek	645	3	3			
szénatermelés	121	13	.			
tüzfatermelés	6.108	44	2			
tiszti fizetések	4.506	40	.			
kémlő műhely	62	39	2			
katholikus kápolna	1.001	16	2			
kamatok	416	40	.			
nyugalombérek	370	40	.			
rézaszállítás	3.526	33	.			
irodai szerek	269	59	2			
utazás költségei	44	12	.			
a körmöczi kamarának	4.450	-	.			
rendkívüli kiadások	909	5	.			
Nagybányára ólomért	6.600	.	.			
alamizsnák	23	22	.			
Összes kiadás				177.505	12	.

tehát készlet az év végén	13.003	16	2
a hollandi vállalkozók kap-			
tak 4500 m rezeset á 44 ft 198.000 . .			
erre fizettek ellátmányt <u>51.000 . .</u>			
tehát tartoznak még	147.000	.	.
Összesen	160.003	16	.
ebből levonva:			
a Selmeczről kapott			
ellátmány	27.000	.	.
az uradalmaktól "	<u>6.157</u>		
Összesen	33.157	16	.
Felesleg	.	.	2

1728 április 15-én bejelentette Fischer Márton bányapolgár, hogy egy vágatával az éren a saját telkében régi vágatba lyukasztott, ennél fogva bizonyos, hogy az urvölgyi kincstári művelés az ő telkében dolgozott, kéri a vizsgálatot és kártalanítását.

1728 augusztus 27-én jelentik a főtisztok, hogy Urvölgyön július havában csak 698 3/4 parn ércz termeltetett / máskor már régóta mindig meghaladta a havi termelés az 1000 parnt/. Oka ennek részint a munkahelyek elszegényülése, részint pedig az itt volt selmeczi biztosok rendelete, hogy az érczeket kint méggy-szer át kell válogatni ; mert evvel a bányászok sok időt eltölte-nek, és nem dolgozhatnak annyit a bányában.

Az így kiválogatott érczekkel azután egy olvasztóban próbát tettek, de még kevesebbet hoztak ki belőle, mint a régi mód sze-rint választottakból.

1728 szeptember 4-én jelentik a főtisztok, hogy a mult hó-napban Urvölgyön 81 3/4 parn fekete ércz és 1054 parn sárgaércz termeltetett. A hányó kutatás pedig 1026 1/2 parn érczet adott.

1728 szeptember 28-án jelentést tesznek Heybl Pál Ferencz főkönyvvivő, Keyling János Ádám bányabíró, és Spiegl Ferdinand bányatiszt az Urvölgyön tapasztalt viszonyokról, melyeknek meg-vizsgálására a főkamaragróf őket kiküldte május 30-án.

Az urvölgyi bánya 10 teleprészre van osztva, melyeknek vezetésére 6 külön ügyelők vannak rendelve. A munkások ércszakmányaiban dolgoznak, de ha kevés az érczük, veszteséggel dolgozó vájóknak neveztetnek, és annyi segítséget kapnak, hogy heti keresetük 25 garast tegyen; 219 ilyen veszteséggel dolgozó vájót találtak; a többiek megkeresik a rendes heti bérüket, s ilyenek most 67-en vannak.

A bánya igen terjedelmes, és egyszeri bejárásból nem igen alkothat magának ember biztos ítéletet, mindazonáltal megjegyzi a következőket: Kirchner bányagondnok is ott volt Urvölgyön, és miután ő 1711-ben fölmérte a bányát, legjobban fölvilágosíthatta volna őket a viszonyokról, de minden kérésük ellenére sem ment velők sohasem a bányába, igyekeztek tehát ő nélkül eligazodni.

1. Azt tapasztalták, hogy az ügyelők mindig azon törekednek, hogy a kezelésük alá rendelt telekrésztől sokat termeljenek, s ezért az egyes teleprészeket mint külön bányákat tekintik, és a szomszédokkal nem szeretnek együtt működni még akkor sem, ha a szállítás és légvezetés ezt kívánják.

2. Találtak a bejárás alkalmával a munkahelyen egyedül dolgozó vájólegényeket, kik mellé egy-egy takarító fiú volt rendelve. Ezt a fiút pedig nagyon jól lehetne nélkülözni, mert a vájólegény kötelessége munkahelyét tisztán tartani.

3. Tapasztalták, hogy különösen a mély szinteken a vájátvégek hajtásánál nem ügyelnek a talp rendes vezetésére, hanem ennek rendezése végett később új munkásokat alkalmaznak, mi felesleges költséget okoz.

4. Gyakran megtörténik, hogy a veszteséggel dolgozó vájók, ámbár érczet termeltek, azt nem adják be, hanem össze gyűjtik, és csak a következő hónapban adják be; ennek következtében az első hónapban nagy pótlékot kapnak, a másokban pedig jó keresetük van, de a kincstár így ezt az érczet kétszeresen megfizeti.

5. Az érczet termelő vájóknak megengedik, hogy az ércz választása végett jókor jőjjön ki a bányából; pedig az érczválasztást szabály szerint csak a műszak után kellene megtenniök.

6. A szakmányt nem a bányában a hónap elején, hanem a számozkodásnál a hónap végén adják a munkásoknak olyan módon, hogy hetenként 25 garast kereshessenek. Ez által a szakmánynak min -

den haszna elvész, mert a munkás tudja azt, hogy akármit dolgozik is, mégis megkapja az ő 25 garasát. Azt mondják, hogy Urvölgyön oly változó a kőzet, hogy egy hónapra előre nem lehet szakmányt adni; ha ez így van, akkor adjanak kéthétre való szakmányt.

7. Azt találták sok helyen, hogy olyan kőzetet is repesztenek, melyet csákánnyal is ki lehetett volna szedni.

8. Azt találták, hogy a kiszállított csillék nem voltak teljesen megtöltve.

9. A déli bányaosztályból a termelt árcz Nádor aknán szállítatik ki, pedig Mária akna közelebb volna.

10. A favontatók és ácsolók hetenként 5 műszakon át dolgoznak a 8 óra, a következő módon: hétfőn dolgoznak 2 műszakon át egymásután, tehát 16 óráig, kedden hasonlóképen, szerdán pedig csak egy műszakban, így kidolgozván a heti 5 műszakot a hét többi részét otthon töltik. Ez nagyon rossz berendezés, mert nem lehet, hogy az ember 16 órán át szorgalmasan dolgozhassék. Ezt könnyen meg lehet változtatni, ha úgy intézkednek, hogy az ácsolás akkor történjék, midőn nem szállítanak.

11. A napi tárot, melyen át a munkások bejárnak, a műszak végeztéig zárva tartják ugyan, de azért a munkások még is jókor hagyják el munkahelyüket, és a napi táróban ülve várják meg a műszak végét.

12. A műszakot az ügyelők jegyzik, és a táró-ór s egyik a másik jegyzését tetszés szerint kijavítja. Helyesebb lenne rováásokat tartani, melyeket nem lehet oly könnyen meghamisítani. A favontatók, ácsok, vízfordók és takarítók műszakjait csak a déli rendezésnél jegyzik fel. Ezek számára is helyesebb lenne a kettes rovás.

A külső kezelésre nézve feladatuk volt nekik kitűzve megvizsgálni: mikor kezdetett a Károly táró, mi volt a célja, mi-féle hasznót lehetett tőle várni, nem lehetett volna a megtörtént kárt avval elkerülni, ha Feringer egy pár év előtt felméri a bányát? Mennyibe került eddig Károly táró? folytatandó-e tovább, és milyen irányban? hány évig fog tartani, míg célját elérheti? Mennyibe fog még ezután kerülni?

E pontokra válaszolva jelentik, hogy Károly tárot 1712-ben kezdték, célja volt Mária aknával lyukasztani, hosszasságát a tá-

rőszájtól odáig 450 ölre számították, 1713 januárban van elszámolva az első költség, tehát csak 1712 decemberben kezdtek dolgozni. Az altárót, mely 1718-ban lyukasztott Mária aknával, akarták vele alávéjálni, hogy a víz elvezetését és a szállítást könnyebbítsék. 1718-ban az alsó Bergmeisterstollwand szintjén, melyet a Károly táró szintjével egyezőnek tartottak, egy vágatot kezdtek a Károly táróval való lyukasztás végett; hogy így a Károly táró levezethesse onnan a vizeket. Azonban csak felületesen határozta meg az akkori bányamester Deadda a magassági különbségeket, és most Kirchner mérése szerint kiderült, hogy a Bergmeister Stollwand 34 öllel mélyebben fekszik, mint Károly táró! Feringer is hibás ebben a dologban, mert 1722 óta, mióta itt van, egyszer sem győződött meg, hogy a lyukasztás végrehajtható-e, és a két szint egyezik-e? Károly táró most 276 öl hossz, és a Bergmeisterstollwandon hajtott vágattal együtt 15.185 ft 41 krba került. Ha Feringer mindjárt eleinte kiderítette volna a hibát, ezzel a kincstárnak legalább 5000 ftot takaríthatott volna meg. Károly táróra nézve azt vélik, hogy iránya 6 óra irányra változtassék, és az ott látható kevés érczet tartalmazó erecske után folytattassék, és ez év után az alatta és felette levő szintekkel lyukasszanak, hogy friss levegőt kapjanak; a Bergmeisterstollwandból indult vágatot pedig szüntessék meg, mert most már nincs semmi célja, és csak meddő hegyet vágna keresztül, melyben ezek nincsenek.

Megfontolták azt is, hogy nem lehetne-e ezt a vágatot a földszinig folytatni? Spiegl fölmérte a földszinen Károly táró szájától az esést le a földton levő Szt.János kápolnáig, és úgy találta, hogy 49 $\frac{3}{4}$ öl. Ebből tehát látszik, hogy a Bergmeisterstollwandot a külre lyukasztani lehetne, a kápolnától 15 öllel magasabban; hanem e végre még mintegy 900 ölet kellene kivágni, ami tekintetbe véve, hogy egy légakna is szükséges lenne, nagyon sokba kerülne. Ezt tehát nem javasolhatják.

Bejárták ezen kívül a Wasserstollent is, mely egy 1720-ban tartott főbejárás alkalmából azért kezdetett, hogy a Caraffa-féle bizottság határozata szerint a hegy másik oldalára lyukasszon, és a szeleczi és nemeczi vizeket a Mária akna gépeinek hajtására bevezesse. Ez a táró a 40-ik ölben lyukasztott Mária aknával, és

azt reménylették, hogy Mária aknán túl nemes ereket fognak vele átvágni.

Ezt a víztárót még eddig senkisép mérte föl, Spiegl bányatiszt tehát megtette e mérést, melyből kiderült, hogy a tároszájától a vájatvégig 157 öl hosszú, és még 363 1/2 ölnyre kellene kivágni, hogy a nemeczi völgybe lyukasszon és a vizet onnan átvezethesse. A táró talpát szabályosan kellene vezetni, most nagyon emelkedik. A nemeczi völgyből a szeleczi völgyig megint egy hosszú tárót kellene hajtani, ezért nem javasolhatják, hogy ez a táró, mely már 4219 ftba került és még 3-szor annyiba kerülne, folytattassék. A vizerőt Mária aknára a meglevő vízvezetékkel is meg lehet szerezni.

Megjegyzendőjük van még az ércválasztásra nézve is. Az érczet az ércvágók mindjárt a bányában választják, s már készen hozzák ki, ahol rézszitákon át bocsátják és 3 félét csinálnak belőle; darabost, középcérczet és apraját. Ennek az eljárásnak rossz következményei vannak: 1. hogy az érczet nem választják ki tisztán. 2. A vágók a beadott ércznek nem fémtartalma után, hanem csak a mennyisége után fizettetnek, és 3. a választásra ügyelő altiszt is csak a mennyiség szerint fizettetik, tehát azt mindenképpen nagyobbítani igyekszik, a tartalom iránt pedig nem érdeklődik. Azt javasolják tehát, hogy az ércválasztás kint a karámokban történjék kellő felügyelet alatt, a beváltás pedig a fémtartalom szerint fizetessék. E végre nagyobbítani kellene a választó karámokat, de ennek költsége bőségesen megtérülne a kohókban, hol a tisztább érczetet gyorsabban és kevesebb költséggel lehetne feldolgozni.

A választott érczek tartalom szerinti átvételével a kohókezelésnek is némi változtatása járna, mert ott sem próbálják meg most az érczetet, hanem a nélkül hogy tudnák mi van benne, felolvasztják, és csak azt jegyzik fel, hogy 100 parn érczből hány mázsa kénese lett? Így azután nem tudja senki, hogy az olvasztás alatt mennyi réz ment veszendőbe?

Pedig ha össze számítják, hogy a besztercebányai és óhegyi kohó a múlt évben összesen 25.121 parn bánya és hányó érczet dolgozott fel, tehát 1 parnt 2 mázsával számítva: 50.242 mázsát, és ebből összesen 4385 mázsa készült rézet kellett volna termel-

ni, tehát 436 mázsa réz veszendőbe ment, tehát közel $8 \frac{3}{4} \%$. Pedig voltak az érczek között 24-30 fontosak is úgy, hogy az átlagos tartalmat talán 20 fontra is lehetne venni, mely esetben a fémvesztesség 17 %-on felül lenne. De arról most bizonyosat nem mondhatni. Szükségesnek tartják tehát, hogy a kohókezelés is a fémtartalom szerint ellenőriztessék, és az elkerülhetetlen fémvesztesség meghatározottassék.

Czementréz is nyeretik a bányában, az erre alkalmas vizek szekrényekben vezettetnek, melyekben ócska vas van. Ezt a vasat havonként letisztogatják a rája rakódott réztől. Szükségesnek tartják, hogy a tisztogatás gyakrabban, minden héten történjék. A cement szekrényekből kivett iszapot beváltják a kohókban, de a nagyobb rézdarabokat csak úgy adják el idegeneknek. Meg kell hagyni a bányamesternek, hogy mindent a kohóban váltson be. Hasonlóképen nagyobb felügyelet szükséges a zöldfestékre is.

A bánya költségeit még a következőkkel lehetne apasztani :

1. A bányának van most 159 ácslegénye, 1720-ban csak 130 volt, s azok számát is leszállították 87-re. Azt vélik, hogy most 100 legény elegendő lenne és 59 nélkülözhető.

2. 42 törés vágó /Brockhauer/ tartatik most, de ezeknek legkisebb része dolgozik a bányában, hanem mindenféle külső munkákkal vannak elfoglalva, munkájuk pedig úgy számíttatik el, mintha a bányában végezték volna. Ezeket, amennyiben a bányában nem szükségesek el lehetne bocsátani.

3. Hasonlóképen nagyon sok a takarító fiu.

4. A favontatók 1722-ben 40-en voltak, most van 69, legalább 20-at el lehetne bocsátani.

5. A favágók között számíttatik el Debnarik Tamás bére, ez pedig a bányamesternél szolgál.

6. Nagy a faggyu fogyasztás. Selmeczen 2 vágó számára csak $8 \frac{1}{4}$ lat, a többieknek pedig csak $6 \frac{1}{2}$ lat jár, itten azonban minden ember hetenként 46 latot kap.

7. A puskaport a repesztők tetszés szerinti mennyiségben veszik ki.

8. A napszámok jegyzése nem pontos; ezen kívül 2 ember minden héten kétszer húst visz a városba a főpénztáros, főkönyvvivő és az udvarbíró számára, ezeknek napszáma pedig a bányaköltségek közt számíttatik el.

9. Az ital a munkásoknak hitelbe adatik, ami a munkásokat részegeskedésre szoktatja. Ámbár meg kell vallaniuk, hogy ez alatt a 2 hét alatt, míg Urvölgyön voltak, részeg embert nem igen láttak. A bort Neffzer főpénztáros küldi, és itczéjét 7 krom méreti, a bor rossz, Besztercebányán pedig jó bort lehet kapni itczéjét 3 krral. Hogy a bormérés haszna elszámoltatik-e, azt nem tudják, mert azt Neffzer egyedül teszi.

10. Hasonlóképen árusít Neffzer Urvölgyön sóvári főtsót, hogy milyen haszonnal, azt nem tudják.

11. A hányó kutatás nem vezettetik rendesen, az összegyűlt érczek néha csak 5-6 fontosak, de néha van köztük 22 fontos is.

Ezekon kívül tudakozódtak, hogy a főtiszték járnak-e gyakran a bányába? Azt hallották, hogy néhány év óta sem a főpénztáros, sem a főkönyvvivő nem jár a bányába; a könyvvivő Palitsch avval mentette magát, hogy az ő tanácsaira nem hallgatnak, tehát inkább oda sem néz. 1720 óta nem tartatott főbejárás. Rendes tanácskozások sem tartatnak; a fizetések alkalmával megbeszélnek ugyan egyet-mást, és intézkednek, de jegyzőkönyv erről nem vezettetik. A bányamester Feringer sokszor egész hónapban sem látja a bányát. Az ő jelenlétükben azonban szorgalmas volt, de tapasztalták, hogy a bánya minden viszonyait nem ismeri. A bányármokkal, szertári irnokkal, érczmérővel is a fő ügyelőkkel hetenkint tanácskozásokat tart, de mert a bányát nem ismeri teljesebben, az ügyelők véleményét kénytelen követni. Különben önállóan intézkedik olyan dolgokban, melyeket ért, nem igen kér utasítást, és kiméretlenül tud büntetni. Egy szóval a bányán kívül valóban ő az ur. Nagyon czélszerű volt tehát, hogy Heinrich adatott mellette mint bányatiszt, csak hogy szükséges hogy ennek utasításai határozottan kiadassanak. Czélszerű lenne őt mint segéd bányamestert nevezni ki, mely hivatal régebb időkből ismeretes.

A bányaugyelőkre nézve szükséges lenne, hogy a kezelésük alá adott telekrész koronként változtassék, s így ők lassanként az egész bányát jól megismerhessék.

1729 márczius 2-án rendeli a főkamaragróf, hogy Gall Bapt. János segéd bányatiszt Leithner József expectanssal és Seiwald felsőbiebertároi vágólegénnyel Urvölgyre menjen, és a bányát felmérje, s a térképet elkészítse.

1729 márczius 10-én jelentik a főtiszték, hogy 1728-ban Urvölgyön összesen 20.780 $\frac{3}{4}$ parn ércz, 25 m 34 $\frac{1}{2}$ zöldfesték, és 23 m czementréz termeltetett, az összes költség pedig 78.647 ft 28 $\frac{1}{2}$ xr volt.

A ratzegrundi táróval lyukasztandó Obernauer akna most már 81 $\frac{1}{2}$ öl mély, és még 68 $\frac{1}{4}$ ölnyre kell a lyukasztásig lemélyíteni, tehát még 5-6 évig fog a mélyítés tartani.

Az olvasztókban Beszterczebányán és Óhegyen összesen 4.442 mázsa színrez termeltetett.

Beszterczebányán tettek a kohóköltségek 12.521 ft 40 $\frac{3}{4}$ xr egy olvasztó hetenként 96 ft 42 xr költséget okozott.

Óhegyen tett a költség	8.982 ft 9 $\frac{1}{2}$ xr
egy olvasztó heti költsége tett	
85 ft 32 $\frac{1}{2}$ xr	

21.503 ft 50 xr

A csurgató kohó költségei tettek	2.464 ft 38 $\frac{1}{2}$ xr
a nyert ezüst értéke	2.897 " 7 $\frac{3}{4}$ "
tehát jövedelem	632 ft 29 xr

1729-ben kijelenti Fischer Mihály, hogy miután az ő richtergrundi bányájában a kincstár a lebegő határ felett tetemes mennyiségű érczeket vágott ki. Ő e kárának pótlásául 30.000 ft-tal megelégszik; és hogy közöttük minden perlekedés megszűnjék, az egész bányáját is kész átadni a kincstárnak, ha azután a kincstár neki az összes urvölgyi és richtergrundi bányáknak $\frac{2}{16}$ részét átengedi.

1729 márczius 16-án jelenti Fehringner bányamester, hogy a szomszédos Fischer-féle és a városi bánya is egészen közel dolgozik az urvölgyi bánya határához, vagy talán már benne is vannak. Kéri tehát, hogy külön bányamérnöki felvétel által ez iránt bizonyosság szereztessék.

A beszterczebányai főtiszték az Urvölgyön levő Gall bányamesternököt ajánlották a felmérésre, de a főkamagróf Fehringert bízta a méréssel, mert Gall még nem ismerheti eléggé a bánya viszonyait.

1729 április 18-án jelenti Gall Bapt.János, hogy a 10-ik és 9-ik bányaosztályt már felmérte. A 8-ik osztályban a középő Kammerfeld-ben megjavultak a munkahelyek, melyeken a rézércz 1/4 - 1/2 öl vastag. Az 5-ik osztályban a Bergmeisterstollwand-ban a Károly táró felé hajtott ellenvágatban 30 ölre a vájatvég-től visszafelé találtak 2-3'' vastag érczszinórt, mely 20-25 lat széntöt tartalmaz. A bányamester nem engedi, hogy munkába vegyék, mert a találás érdemét magának akarja kiereszokolni.

1729 május 2-án megemliti Neffzer egy jelentésében, hogy az urvölgyi rézbányák 1713-tól bezárólag 1720-ig kerek számban 263.000 ftot / évenként 32.875 ftot / és 1720-tól pedig, mióta Fehringer a bányamester bezárólag 1728-ig kerek számban 677.000 ftot / évenként 84.625 ftot / adtak mint fölösleget.

1729 szeptember 17-én jelentik a főtisztek, hogy augusztus havában csak 501 parn sárgaércz, és 44 1/2 parn fekete ércz termeltetett, és nem is remélhető, hogy a termelés egyhamar növekedjék, mert a Gugel-ben nagyon elsilányodott minden munkahely, az utolsó évek nagy termeléseit pedig főképen a Gugelből származtak.

1729 október 3-án jelenti Fehringer a főkamaragrófnak, hogy az érczek a bányában még mindég nem szaporodtak, és a jövő havi termelés nem lesz nagyobb. Egyébiránt a mennyiség apadásának a tisztább választás is az oka, úgy, hogy a kohóban a munka sokkal jobban fog a most beadott érczekkel folyni mint azelőtt.

1729 deczember 29-én kimutatja Johann Péter Palitsch von Hartenfels beszttercebányai könyvvivő az urvölgyi termelést és költségeket 1710-től 1728-ig.

egy parn került ft	parn szám xr	év szám /n	fekete ércz pahrn	sárga ércz pahrn	magyar ft ft	rajnai forint d /n ft	xr	ft
8	28	3	1710 -	6.127 3/4	50.782	79 1 .		
8	82	2	1711 156 1/2	5.680 3/4	51.508	26 3 .		
7	61	2	1712 26 3/4	8.004 -	61.155	24 1 .		
6	65	3	1713 306	10.259 2/4	70.346	18 . .		
5	84	2	1714 399 1/4	11.762 2/4	71.100	17 3 .		
5	26	.	1715 430	14.469 3/4	78.373	87 2 .		
4	17	2	1716 37 3/4	18.172 3/4	76.016	83 1 .		
4	51	.	1717 -	17.365 3/4	78.349	27 1 .		
4	70	3	1718 -	16.747	78.847	78 1 .		
3	83	1	1719 -	22.005 1/4	84.353	. 3 .		
5	57	.	1720 161	14.312 1/4	80.624	13 . .		
4	52	2	1721 -	18.454 1/4	83.534	80 2 .		
3	59	.	1722 -	22.673 3/4	89.393	91 2 .		
4	10	1	1723 -	21.418	87.877	39 . .		
4	80	-	1724 487	18.233 2/4	89.863	59 1 .		
3	78	3	1725 4.234 1/4	19.114	88.417	71 . .		
3	21	.	1726 2.555	20.532 2/4	.	. . 77.438	28	
3	15	2	1727 1.612 3/4	23.428 3/4	.	. . 81.548	7	
3	53	.	1728 942 1/4	19.338 1/4	.	. . 78.727	28	2

1730 márczius 12-én jelenti Palitsch könyvvivő, hogy Urvölgyön februárban 910 3/4 parn ércz termeltetett.

1730 május 12-én jelenti Palitsch, hogy április havában Urvölgyön 1405 parn fekete és sárga ércz termeltetett, és hogy anynyi tűzifa készlet lesz az idei usztatás bevégeztével Beszttercebányán, hogy 2 évig is alig fogják elfogyasztani.

1730 május 21-én jelentést tesz Palitsch főkönyvvivő és érczméréseknél előforduló hiányokról. Ennek okát abban találja, hogy

most 5 féle érczet vesznek át, melyek szemnagyságra nézve igen különböznek, minden érczfajta külön vétetik át a munkástól, de azután mindenfajta egy halomra össze töltetik, és ebből mérik ki a fuvarosoknak rakodmányát; így össze töltve pedig az apró szemű szinpor a nagyobbszeműek hézagai közé kerül, és kevesebb helyet foglal, mint az egyes fajták. Próbát tettek megmértettek az egyes érczfajtákból külön bizonyos mennyiséget, és össze számitották, tett az összeg 40 negyed parnt, ezeket azután össze keverték, és ismét megmérték, a csak 35 1/2 negyed parn lett belőle, tehát 4 1/2 negyed parn hiányzott. Ez a hiány tehát csak a mérés módjának következménye, és csak akkor lenne elkerülhető, ha súly szerint vennék át az érczeket. Ezt már egyszer elrendelte a Stahremberg Gundaker-féle bizottság, és 2 1/2 évig alkalmazásban is volt, de annyi kellemetlenséggel és költséggel járt, hogy az udvari kamara jóváhagyásával ismét elhagyták.

1730 június 2-án megemlítették egy jelentésben, hogy Pehringet máshová neveztetett ki Neffzer ajánlatára, és Urvölgyre ideiglenesen bányamesterré Kunzl Christian János rendeltetett.

1730 július 15-én VI. Károly király rendelete a bizottság jelentésére.

1. Az érczek választására Urvölgyön a legnagyobb gondot kell fordítani, és nem kell eltérni, hogy jó érczek a törecsek közé vettessenek, melyeket azután a hányókból újabb munkával kell kikeresni.

2. Az érczek átvétele nem mérték szerint, hanem súly szerint történjék a bányánál is.

3. Nem kell megengedni, hogy a kohóban a kénegék a salak közé jussanak, melyeket azután a lángokon kell ismét összekeresni.

4. Gondoskodni kell, hogy a hányókra csak a meddő salak töltessek.

5. Káros eljárás és megszüntetendő, hogy az olvasztók igen nagy mennyiséget olvasztanak hetenkint, és így a kéneg a salak közé keveredik.

6. Meg kell fontolni, hogy a Nemetz völgyi bizonytalan víz bevezetése helyett a Mária aknához nem lenne-e jobb a Seegen - gottes tárot lyukasztani a Mária aknával, és a Schedliczi völgy állandóbb vizét lehetne ezen bevezetni.

7. A ratzegrundt tárot a Silsenstollwand felé kell fordítani, és evvel lyukasztani.

8. A bányamester valamennyi ügyelővel együtt hetenként járjon be egy bányaosztályt, és ott közösen határozzák el a teendőket.

9. Az ácsolat helyett ahol csak lehet száraz falazatot kell alkalmazni.

10. Miután a csurgatás a nagybányai leüzött ólommal nem mutatkozott czélszerűnek, kísérletet kell tenni friss ólommal, mely még nem volt leüzve.

1730 szeptember 12-én Palitsch, Heibl, Staberhofer, Kirchner, Spiegl, Gall és Hainrich véleményt adnak a Fischer-féle bánya átvétele tárgyában. Azt vélik, hogy a városi bánya már igen le van fejtve, és lebegő határa csak az Ujtáró föntjéig terjed, a kincstárra nézve, tehát igen kevés hasznót hozna, ha átvétetnék, és kárt sem okozna, ha úgy marad, mint eddig. A Fischer-féle bányának átvétele ellenben hasznos lenne, ha az árban vele megalkudni lehetne. Erre nézve biztos alapot csak akkor lehetne találni, ha Fischer hitelesen kimutatná az ő költségeit. Mig ez nem történik, addig határozott véleményt nem mondhatnak, de azt hiszik, hogy most Fischer 10.000 ftért sem lenne hajlandó a bányáját átengedni.

1730 szeptember 12-én jelentést tesznek ugyanazok az Obernauer akna tárgyában, és azt vélik, hogy ezt az aknát, mely a Miksa akna és a ratzegrundt altáró között közép távolságban van, és mind a szállításra mind a légvezetésre nézve nagy könnyebséget fog okozni, minden erővel folytatni kellene, de folytatni kellene egyszersmind az altárót is, mely az aknától még 147 ölnyire van vájatvégeivel. Az akna a János táróig még 42 ölnyire az altáróig pedig még 25 ölnyire lenne lemélyítendő, és 10.000 ft-nál többbe nem kerülne.

1730 október 20-án jelenti Palitsch, hogy szeptember havában Urvölgyön 1145 parn sárga és fekete ércz és 1988 1/4 parn hányóércz termeltetett.

1730 december 7-én igazolásra szólítja a főkamaragróf a besztercebányai főtiszteket, hogy mi joggal rendelték el 1729 február 16-án, hogy Urvölgyön csak egyedül a bányairnoknak szá-

bad kereskedni, és mi jögon foglaltattak le egy bányász nejétől 2 mázsa rezet ?

1731 január 3-án jelenti Palitsch, hogy Urvölgyön november havában 1414 parn sárga és fekete ércz, és 760 1/4 hányóércz termeltetett, és reméli hogy a termelés még jobban fog emelkedni.

1731 február 25-én jelenti Palitsch, hogy Urvölgyön deczember havában 6387 ft 46 3/4 kr költség mellett 1537 1/2 parn fekete és sárgaércz termeltetett, és hogy a mult évben 3763 m 58 font táblarézt szállítottatott el.

1731 április 3-án elhatározottatott, hogy Urvölgyön ezentul az érczeket nem fogják mint eddig a bányában választani, hanem, hogy a munkás a bányában töltött egész időt az érczfejtésre használja, a fejtett érczeket pedig délután napvilágnál válassza és szemelje.

1731 junius 7-én tanácskozást tartottak Urvölgyön a vitzáró tárgyában. Ezt a tárót a Caraffa-féle bizottság rendeletéből 1716-ban kezdték Mária aknától kelet felé hajtani, hogy vele a Szelecezi völgybe lyukasszanak, és az ottani patakot a Mária aknánál fölhasználhassák; reménylették azonban, hogy evvel a táróval új ereket is fognak megütni. Miután azonban a táró már 190 öl hosszú, és semmi féle eret sem talált, és nincs semmi reménység, hogy új ereket találhatna; és mivel a Mária aknai kerékszobát időközben oly magasra építették, hogy az a vitzárónál 10 öllel magasabb: ez okokból mindnyájan abban a véleményben vannak, hogy ne költsenek hiába a vitzáró tovább hajtására és fenntartására, hanem hagyják azt beomolni.

1731 deczember 6-án jelentik a beszterczebányai főtisztek, hogy Spiegel bányatiszt fölmérte az urvölgyi Bergmeisterstollwandot és a Károly tárót, és azt találta, hogy a Bergmeisterstollwandban levő 2'' vastag feketeércz ér a Károly táró váját végével 17 ölnyi továbbhajtás után elérhető, a feketeércz 14 lat ezüsttartalommal bir. Javasolják tehát, hogy a Károly tárót, tovább hajtásák, és pedig a Mária aknáig, melynek elérése 160 öl kivágása után remélhető, ha a lyukasztás az aknával megtörténik, akkor nem kell a vizeket a mélységből csak 25 ölnyire emelni, és a Károly tárón kifolyhatnak. A Mária aknán szállító kerék elkészült, és a szállítást nemsokára meg fogják kezdeni.

1731 deczember 12-én jelentik Heinrich Mátyás és Freytag Bálint bányaugyelmők, hogy bejárták Stritz Jakab hospodár bányáját, mely Óhegy felett fekszik, 6 óra irányban nyugat felé van hajtva 25 ölnyi hosszúságba, itt egy 12 óra irányban csapó kereszt éren van a vágat 75 ölnyre dél felé hajtva, hol a főtjében nehéz munkahelyen 1, 2, és 3 ujnyi vastag sárgaérczet világitottak meg. Az ér csapása északi, a dőlés nyugat felé, fedű és fekü kemény meddő.

Tovább 30 ölnyre dél felé ismét vannak a főtjében munkahelyek, melyeken az ércz tenyérnyi széles; innen még 30 ölnyre tovább mentek dél felé, hogy a vágat végét elérhessék, de itt még most is takaritanak és a vájat véget nem láthatták.

A hospodár kérte a főkamaragrófot, hogy régi követeléseit utalványozza ki, mert másként nem bírja a bánya költségeit fedezni; a főkamaragróf megengedte, hogy a 374 ft 21 1/2 kr követelés havonként 50 ftnyi részletekben kifizetessék, de csak az alatt a feltételek alatt, hogy Stritz ezt a pénzt a bányamivelésre fordítja.

1732 márczius 1-én megengedi a főkamaragróf, hogy Károly táró, melynek vájatvége még 160 ölnyre van a Mária aknától, tovább folytattassék és az aknával lyukasszon, mert most a mélység vizeit 129 ölre, és Mária aknában 137 ölre kell emelni, ha pedig Károly táró elkészül, a déli mivelés vizei 49 öllel mélyebben kifolyhatnának. Azután a légvezetés is könnyebb lesz, ha a Károly táró Mária aknával lyukasztva lesz.

1732 márczius 1-én jelentik, hogy deczemberben 1562 1/2, januárban pedig 122 3/4 parn volt az ércztermelés. A kohónak már mindent suly szerint adnak át, és a szerint számítják a próbák tartalmát is.

1732 április 3-án jelentik a főtisztek, hogy Úrvölgyön a bánya nagyon jól áll, és februárban 1664 3/4 parn érczet termeltek.

1732 július 30-án alhatározta a főkamaragróf, hogy a munkásoktól az ércz mázsa számára és a viz tartalma szerint vétessék át, és egyelőre 3 csapat számára a következő átvételi árakat alapította meg :

1 mássa	14	fontos	darabos	ércz	18 kr
1 "	14	"	darás	"	17 "
1 "	12	"	közép	"	14 "
1 "	14	"	szinérczpor		12 "
1 "	9	"	törék		10 "

hisz a munkások tapasztalni fogják, hogy ezek mellett az árak mellett jól megélhetnek, akkor e szakmányt ki lehet terjesztetni a többire is.

1732 szeptember 26-án tartott tanácskozási ülésben jelentik, hogy júliusban 1744, augusztusban pedig 1535 1/2 parn érczet termeltek, és remélik, hogy a szeptemberi termelés meg fogja közelíteni a 2000 parnt. A bányában minden jól áll.

1732 december 23-án jelentik, hogy szeptemberben 2249 parn és októberben 1994 3/4 parn ércz termeltetett. Az Obernauer akna már 129 öl mély, és a jövő évben lyukasztani fog a felső ratzegrundi táróval.

1733 márczius 20-án jelentik, hogy januárban 1724 1/2 parn érczet termeltek.

1733 április 6-án jelenti Heuppl Christian csehországi kohó tisztt, kit a főkamaragróf a rézkohászat javítása végett hivatott ide, hogy Urvölgyön tanulmányozta az érczválasztást. A nagy darab érkőzetet a munkások a bányában széttördelik, és kiválasztják a meddőt. Azután kiszállítatván, az érczválasztó helyiségben gondosan elkülönítik a fekete érczet a sárga ércztől. Eddig nem lehet semmi javítást tenni ezen az eljárásán, mert az a kellő felügyelet és vigyázat mellett jól megy. Hanem termelnek olyan érczeket, melyeket ők "gremsig"-nek neveznek, ezek csak apróbb szemekben vannak a kvarczba és palába behintve és eddig mint szegényebb ércz adattak át a kohónak 7-8 font réztartalommal. Hasonlóképen a "felsen"-nek nevezett hulladék a vaskosabb ércz választásától, az is csak 5-6 fontos. Ezekre nézve az volna a javaslata, hogy minden választás nélkül össze kellene azokat zuzni durván, azután szitákon osztályozni, és ülepitőkben tisztára töményíteni; az ülepitőkből nyert főléket pedig finomabbra lehetne zuzni vízben nyilak alatt, és szinport készíteni belőle. Az ülepitésnél nem vesz el semmi sem, a finomabb liszt szűrésénél van ugyan veszteség, de azt bőven kárpótolja az, hogy

5-10 fontos helyett ezentul 15-18 fontos érczet fognak a kohónak adni, mely sokkal könnyebben fogja ezeket feldolgozni, kevesebb költséggel, kevesebb tüzeléssel és kevesebb veszteséggel.

A főkamaragróf jóváhagyta a javaslatot, és megengedte, hogy egy kísérlet keresztül vitelére Urvölgyön egy pár zuzóművet felállítsanak.

1733 április 14-én jelentik, hogy Urvölgyön február havában 1646 1/2 parn érczet termeltek, a termelés legnagyobb része, 1127 parn a felső és alsó Gugel-ből származik, a többi fejtés csak 519 1/2 parnt adott.

1733 április 30-án kéri a főtisztok a főkamaragróftól, hogy eszközöljön ki nekik havonként ismét 8000 ft ellátmányt, mint régebben volt, mert a mostani 6000 fttal nem tudnak kijönni, részint a bánya nagy termelése miatt, részint pedig azért, mert a nagybányai őlmot drágábban kell fizetniök.

1733 május 12-én jelentik, hogy Urvölgyön márcziusban 5 hét alatt 1994 parn érczet termeltek, és ámbár 5 olvasztóval folytonosan dolgoznak, mégis már 5-6 ezer parn ércz van a kohónál készletben, úgy, hogy alig tudnak neki helyet találni. A nagy szárazság miatt nem lehetett az idén fát usztatni, pedig 13630 stabl fekszik az erdőkben. Szerencse, hogy a múlt évből még 4671 stabl maradt készletben.

1733 június 19-én jelentik, hogy áprilisban 3 1/2 hét alatt 1780 parn érczet termeltek. A vízvezetékét a bukovetzi fűrészmalomig m.e. 5000 ölnyre lehetne meghosszabbítani, mire nézve a költségvetést elő fogják terjeszteni.

1733 július 14-én jelentik, hogy májusban 1826 parn bányaeérczet és 1764 parn hányóérczet termeltek. Az új vízvezeték 6000 öl hosszú lesz, és ölenként 25 garasával számítva 7500 ftba fog kerülni. A főkamaragróf jóváhagyta az építést, mert most nyáron és télen kevés a víz a Miksa aknán, Nándor aknán, és Mária aknai gépekre, egy pár hónap múlva pedig az Obernauer akna is lyukasztani fog a ratzegrundi János táróval.

1733 augusztus 13-án jelentik, hogy júniusban 1683 1/4 parn bányaeérczet termeltek.

1733 szeptember 15-én jelentik, hogy júliusban 1698 1/4 parn bányaeérczet termeltek.

1733 október 21-én jelentik, hogy augusztusban csak 1557 1/2 parn érczet termeltek, mert a Gugelban levő nagy fejtőhelyen megkeskenyedett az ércz. Október 6-án lyukasztott az Obernauer akna a ratzegrundi János táróval.

1733 november 17-én jelentik, hogy az 5 hetet magában foglaló szeptember havában 2115 3/4 parn bányáérczet, és 2071 1/2 parn hányóérczet termeltek. A hányóércz 1/4 év alatt termeltetett.

A ratzegrundi felső János táró vájatvégét munkába vették, miután az Obernauer akna már vele lyukasztott. A vízvezetékét egész hosszában kijavították.

1734 január 31-én jelentést tesz Heupl Christian, egy kíséreltről, melyet a főkamaragróf rendeletéből szegény érczekkel u. n. "felsen"-ekkel keresztül vitt.

Feldolgozott 2231 m 71 font szegény érczet / 1200 parn / melyek átlagában mázsánként csak 3 1/4 rezet tartalmaztak.

Kihozott belőle a kohóban . . . . . 2637 ft 3 1/2 xr értéket.

Az olvasztás került	1191 ft - xr
a pörkölés "	50 " 47 "
a készelés "	73 " 14 "
a hámorban "	18 " 16 3/4 "
1200 parn bányaköltsége	
7/4 pr 50 x	<u>571 " 25 1/2 "</u>

Összes költség	1904 ft 43 1/4
haszon	732 " 20 1/4

Hogyha azonban ezeket az érczeket olvasztás előtt ülepítő szitákon kisebb, például csak 1/3 mennyiségre töményítették volna, akkor lett volna:

olvasztási költsége	297 ft 45 xr	
a pörkölés "	50 " 47 "	
a készelés "	73 " 14 "	
a hámor "	18 " 16 3/4 "	
az előkészítés "	<u>571 " 25 1/2 "</u>	
összes költség		1011 ft 28 1/4
tehát haszon		<u>1625 " 35</u>
nagyobb haszon		893 " 15

1734 február 3-án jelentik, hogy deczember havában 1655 1/4 parn bányaeérczet termeltek. Rózsahegyen és Pozsonyon át elszállítottak ez évben 4121 m 35 font táblarezet.

1734 február 11-én jelentik, hogy a mult évi november havában 1931 1/4 parn bányaeérczet és 1242 parn hányóérczet termeltek.

1734 április 10-én jelentik, hogy Urvölgyön február havában 1868 1/4 parn bányaeércz termeltetett.

1734 szeptember 6-án kinevezi Lauer királyi biztos Heinrich Mátyás eddigi Einfahrt urvölgyi bányatiszté hetenkint 6 ft fizetéssel 20 ft évi faáltalánnyal 1 mázsa faggyuval és szabad lakással az eddig élvezett rét élvezetével, továbbá Amhof Jakab eddigi expectánst segéd bányatiszté heti 4 ft fizetéssel, 10 ft faáltalánnyal, 15 ft írószerátalánnyal, szabad lakással. Ő fogja a jegyző könyvet is vezetni. Végre beadta György Jánost expectánsnak heti 2 ft fizetéssel és a bejáráshoz szükséges ingyen faggyuval.

1734 szeptember 10-én rendeli Lauer királyi biztos, hogy miután a kohónak érczkészlete olyan nagy, hogy most is még a mult évi érczekből olvaszt, és az idén termelt 11196 parnt meg ne kezdte, ámbár a bányában az utolsó időben a termelés 1000 parnra leszállott, még is szükséges és gazdaságos, hogy olyan nagy készletek össze ne gyűljenek, ennek okából az érczvagókból 30 ember a megfelelő segédszeméllyel együtt elbocsátandó, és a termelést úgy rendezzék be, hogy havonként mintegy 800 parn bányaeérczet nyerjenek. Ily módon ki fognak jönni az engedélyezett ellátmánnyal.

1734 szeptember 30-án jelentik a főtisztek a Bécsben levő királyi biztosnak, hogy Urvölgyről elbocsátottak

30 vágólegényt

17 ácslegényt

27 csillért

8 fahordót

1 válogatót

83 embert összesen, és hogy Amhof bányatiszt az új Nepomuki Szt. János táróban, mely már 6 1/8 öl hosszú, szakmányt adott a munkásoknak 5 ftot ölenként, miért ott mindenki munkát végezni kötelesek.

1734 október 10-én jelenti Staberhofer a Bécsben levő királyi biztosnak, hogy Urvölgyön, ámbár 70 embernél többet elbocsátottak, nem fog megapadni a termelés.

1734 november 3-án jelentik a főtisztek, hogy szeptember havában 1440 1/2 parn bányáércz, és 1653 hányóércz termeltetett.

1734 november 22-én jelentik a főtisztek, hogy az ígért 6000 mázsa rezet ez évben hiány nélkül el fogják készíteni.

1735 január 26-án jelentik, hogy a múlt év november havában 950 parn = 2164 m 42 font bányáérczet, és 551 1/2 parn = 1128 m 19 font hányóérczet termeltek, és hogy azóta az érczfejtő helyek a bányában megsilányodtak. A termelés nagyobb része még mindig a Gugelből származik, hol 62 ember dolgozik a fejtésen, de az érczek folyvást kevesbednek.

1734 december havában termeltek 2095 m 21 font érczet, 1735 január havában pedig 1527 m 75 font érczet a bányából, a munkahelyek mindenütt megsilányodtak.

1735 február havában termeltek 1390 m 99 font bányáérczet, tehát a termelés ismét apadt. Az apadás főképen a 10-ik bányamezőben: a Gugel-ben történt. A Gugelben ez ér nagyon lapos, tehát keresztvágatokkal nem lehet semmit feltárni.

1735 május 2-án felterjeszti Kaschnitz az urvölgyi érczválasztás árjegyzékének tervét, mely szerint az első 8 telekben kapnak a munkások

egy mázsa 2-2 1/2 fontos érczéért	3 krt
" " 3-3 1/2 " "	6 "
" " 4-7 1/2 " "	12 "
" " 8-12 1/2 " "	15 "
" " 13-18 1/2 " "	18 "
" " 19-24 " "	21 "
a 9-ik és 10-ik telekben pedig kapnak egy mázsa	
2-2 1/2 fontos érczéért	2 1/2 krt
3-3 1/2 " "	5 "
4-7 1/2 " "	9 "
8-11 1/2 " "	10 "
12-15 1/2 " "	12 "
16-19 1/2 " "	15 "
20-24 " " és feljebb	18 "

Mindazok, akik hetenként 6 műszakot a 8 óra dolgoztak, és nem tudtak annyit termelni, hogy egy rajnai forint jusson nekik egy hétre, megkapják a hiányzó összeget, mint pótlékot. Az ércznek ezüstartalma után, ha legalább 2 latos minden mázsáért 1 kr-rel nagyobb bért kap.

1735 július 14-én jelentik, hogy márczius havában termeltek:

sárga érczet	1653 m 16
fekete érczet	201 " 77
ratzegrundí érczet	4 " 88
próba érczet	<u>10 " 59</u>
összesen	1870 " 40

április havában

fekete érczet	235 m 24
sárga érczet	1063 " 19
ratzegrundí érczet	<u>2 " 56</u>
összesen	1300 " 99

május havában

fekete érczet	166 m 45
sárga érczet	786 " 53
ratzegrundí érczet	<u>1 " 95</u>
összesen	954 " 93

1735 augusztus 6-án jelentést tesz Palitsch Péter János bistercebányai főpénztáros, hogy 1729-ben, midőn a kincstári munkások a Gugel felső részével a Fischer-féle richtergrundí telekbe behatoltak, és ottan érczet fejtettek, evvel mennyi kárt okoztak Fischernek ?

A mostan már készen levő térképből ki lehet venni, hogy milyen területet fejtettek le a határvonalon túl. Heinrich bányatiszt, ki akkor a Gugelban ügyelő volt, kimutatta a jegyzékéből, hogy akkor e területen 6 fejtő munkás dolgozott, és hogy mind-össze m.e. 500 parn érczet termelhettek. Ennek értéke következőképen számítható ki :

100 parnból 70 mázsa kéneskövet lehet
 olvasztani tehát 500 parnból
 164 mázsa kéneskövet raknak egy pörkö-
 16 halomba és nyernek belőle 70-80 má-
 zsa színrezet, tehát 350 m.kéneskőből
 nyerhető

350 mázsát.

ebből esik urbérre 1/17 rész
 marad

169 m színrez

9 " 9 1/2 font

ebből a mennyiségből termelhető

159 m. 90 1/2 font

melynek értéke a 35 ft 45 xr

153 mázsa táblarézt

Ebből levonandók a kohó költségek:

5.469 ft 45 xr

500 parn ércz olvasztására kell

5 heti munka a 79 ft

395 ft - xr

A kéneskövet 3 pörkölt halomba rakni

mázsánként a 2 xr tesz

5 ft 38 xr

Mind egyik pörkölt halomhoz kell 8 stabl

hasábfa a 1 ft 47 xr tesz

43 ft - xr

A pörkölt felolvasztására kell 2 heti

munka a 79 ft

158 ft - xr

159 m 90 1/2 font színrez készeléséhez

kell 16 mázsa ólom a 10 ft

160 ft - xr

4 szakaszban készülő munka a 5 ft 35 xr

22 ft 20 xr

153 m tábla rezt önteni és kovácsolni

54 ft 40 xr

összes kohóköltség

838 ft 38 xr

Tehát marad tiszta érték

4.631 ft 7 xr

1735 augusztus 12-én jelentik, hogy junius havában termel-
 tetett 4 1/2 hét alatt:

fekete ércz

270 m 33 font

sárga ércz

1309 " 69 "

próba ércz

13 " 42 "

összesen

1593 " 44 "

1735 október 4-én jelentik, hogy a termelt fekete és sárga-
 érczek mennyisége a bányából

julius havában

1391 m 38 font

augusztus "

1441 " 39 "

a hányókból pedig

4836 " 51 "

A 2 1/2 fontos 112 m. 70 font szegény érczekből a zuzóban készítettett 27 m. 3 font színpor, 2 m. 62 3/4 font réztartalommal 14 ft 15 xr költség mellett.

1735 november 3-án báró Mitrovsky királyi biztos, Ternyei kamarai tanácsos, Kaschnitz József udvari kamarai számtanácsos, Pallitsch János Péter főpénztáros, Heiber Ferencz Pál főkönyvivő, és Lang György Rudolf titkár a kincstár részéről; és Fischer Mihály a richtergrundi társulat principálisa a társulat részéről; a Richtergrund és Urvölgy között rég óta függőben levő per tárgyában az urvölgyiek által a richtergrundi telekből illetéktelenül lefejtett érczek kárpótlása végett a következő egyezség kötöttetett:

1. Mihelyt ezt az egyezséget az udvari kamara jóváhagyja, azonnal átad Urvölgy a richtergrundi társulatnak 500 parn érczet, és az év végén ismét 500 parnt, úgy hogy Richtergrundnak a kivágott érczekért 1000 parn ércz térítették összesen vissza.

2. A visszatérítendő érczeket mindenekelőtt a Gugel-ban termelt érczekből kell venni, s csak amennyiben ezek nem lennének erre elegendők, a többiekből.

3. A visszatérítendő érczek a bányán kívül a karámban adatnak át Richtergrundnak.

4. Hogy a 10 óra irányban kelet és nyugat felé csapó határvonal többé meg ne sértessék, minden évben az urvölgyiek és richtergrundiak közösen méréseket fognak tenni a határ körül folyó mívelésekben, azokat felrajzolják, és felsőbb hatósághoz felterjesztik.

5. A Richtergrundból Urvölgyre lefolyó eddigi vizek Urvölgyön fognak kivezettetni, ha pedig jövőben új vizek nyitvatnának, azoknak levezetése iránt tartozik Richtergrund Urvölgygyel kiegyezkedni és esetleg a hetedet fizetni.

1735 november 10-én jelentik, hogy szeptember havában termeltek fekete és sárga érczet 1945 m 38 font, tehát 503 m 99 fonttal többet, mint augusztusban a Dreiling felé megjavult, az ércz most palló szélességű. Hányó érczeket beváltottak 3669 m 74 fontot. A zuzóban pedig felzuztak 278 m 3 font szegény érczeket, és termeltek belőle 61 m 8 font ülepitett érczeket 5 m 6 3/4 font réztartalommal.

1735 november 23-án felterjesztik az urvölgyi tisztek, az véleményüket a richtergrundi társulattal kötendő egyezsége nézve és azt javasolják, hogy hasznosabb lenne Urvölgyre, ha a kincstár a richtergrundi telkeket egészen magához váltaná, és azt vélik, hogy a társulat meg lenne elégedve, ha a megtérítendő 1000 parn érczen kívül még 1000 parn érczet kapna.

1735 december 19-én jelentik, hogy a termelés volt	
október havában	1536 m 3 font ércz
november havában	1647 " 47 "

A hányó kutatás adott 1170 m 89 font érczet, a szegény érczekből feldolgoztak a zuzóban 227 m 33 font-ot, 4 m 60 1/2 font réztartalommal, és termeltek belőle 42 m 62 font szinport és érczdarát 4 m 13 font réztartalommal, tehát a fémvesztesség volt 47 1/2 font réz, nyertek a mellett egyszersmind 3/4 dukát értékű aranyat. A zuzóköltség tett 28 ft 30 krt; s ha ehhez hozzá számítják a kohóköltségeket is, és össze hasonlítják a szegény érczekért fizetni kellett volna kohóköltségekkel, kitűnik, hogy a felzuzással és töményítéssel m.e. 60 ftot megtakarítottak.

1735 december 29-én jelentést tesznek a főtisztek a szegény érczekkel tett kísérletről. 1200 mázsa szegény ércznek a felét közvetlenül felolvasztották a kohóban, és ily módon mutatkozott a 600 mázsában volt rézből 3 m 68 3/4 font fémvesztesség. A másik felét, tehát szintén 600 mázsát a zuzóban dolgozták fel, ülepitették, és szírelték, és az így töményített kisebb mennyiséget felolvasztották, így mutatkozott

	3 m 56 3/4
	<u>12</u>
fémfogyaték, tehát kevesebb	381 ft 11 3/4 xr
A költség pedig volt az elsőkre	<u>196 " 21 1/4 xr</u>
és az utóbbiakra	184 ft 50 2/4 xr
tehát különbség	

Megjegyzik, hogy mind a két olvasztáshoz réztartalmu salakot adtak, melynek tartalmát nem lehet biztosan meghatározni, szükségesnek tartják tehát, hogy a jövő évben a kísérletet ismételjék oly módon, hogy az olvasztáshoz csak olyan salakot adjanak, melyben réz nincs, így azután biztosabb lesz a fémvesztesség meghatározása.

1736 január 31-én jelentik, hogy a mult év december havában 1833 m 88 font fekete és sárga érczet termeltek a bányában. Bejárták a ratzegrundti bányákat is, és a János táróban a 150-ik ölben átvágott eret, melyen sárga ércz nyomok mutatkoztak, föl-tárásba vették dél felé.

1736 február 17-én kiküldi báró Mitrovsky Gall és Zipszer felsőbiebertárai segédbányatiszteket avval az utasítással, hogy az urvölgyi és richtergrundti határ körül fekvő míveléseket fölmérjék, és fölrajzolják profilban és alaprajzban, hogy azt a térképet a két bánya közt kötendő szerződéshez mellékelni lehessen. A kiküldöttek naponként 2 ftot kapnak.

1736 február 29-én jelentik, hogy januárban 2118 m 16 font fekete és sárga érczet termeltek.

1736 márczius 13-án jelentik, hogy februárban 1750 m 72 font fekete és sárga érczet termeltek.

1736 május 11-én jelentik, hogy márczius havában / 5 hétben/ 2255 m 32 font sárga és fekete érczet termeltek.

1736 junius 10-én jelentik, hogy április havában 1641 m 55 font fekete és sárgaércz termeltetett. A termelés igen megapadt, és a régi jó érekből származó készletek nem sokára elfogynak. 1735 előtt a Gugelben havonként 35 - 36 ezer mázsa érczet termeltek, amennyit most az egész urvölgyi bánya nem tud évenként termelni. 1735-ben már megapadt a termelés a Gugelben és leszállott a felére, mostan pedig még sokkal kevesebb. A régi készletet dolgozza fel a besztercebányai kohó, és van még annyi készlete, hogy októberig dolgozhat. Az óhegyi kohónak nagyon kevés a készlete, és ez okból az urvölgyi termelés egészen oda szállítottatik, és ott fel is dolgoztatik. Ilyen körülmények között, ha a kohók az eddigi erővel dolgoznak, és évenként 6000 mázsa rezet akarnak előállítani, ez év vége felé elfogy a régi érczkészlet, és azután lehetetlen lesz a kívánt rézmennyiséget előállítani, amár a havonkénti 6000 ft költség megmarad, az le nem szállítható. Ezen a bajon csak az uristen segíthet, ha a bányát ismét sok és jó érczekkel megáldja.

1736 junius 9-én jelenti Stritz hospodár báró Mitrovsky-nak, hogy 1731-ben a 70 év óta szünetelő Anna tárai bányákat megnyitotta, és az első évben Óhegyen 21 m készelt rezet olvaszt-

tott az ott nyert érczekből. 1733 és 34-ben azonban csak 17 m
ezet nyert, s így nagy adósságba keveredett. Kéri a bárót, hogy
közöljön ki számára az udvari kamarától segítséget vagy pedig
ast, hogy az eddigi költségeinek és veszteségeinek megtérítése
mellett vegye át a kamara az egész mivelést.

1736 június 19-én jelenti a besztérczebányai bányabíróság,
hogy április 9-én este 10 órakor a Fischer-féle richtergrundi
bánya a városi sandbergi bányába lyukasztott, és a két társulat
ez iránt kiegészített.

1736 augusztus 4-én jelentik, hogy május havában 1582 m
29 font fekete és sárga ércz termeltetett, a hányó kutatásból pe-
dig 2281 parn, vagy szárazon 4315 m 90 font ércz váltatott be,
melyek között 560 m 22 font szegény ércz volt. Junius havában
pedig 2009 m 18 font fekete és sárga érczet termeltek. A juniusi
nagyobb termelés oka az, hogy a hónap öt hetes volt. A ratze-
grundi altáróban a 9 óra irányban kelet felé munkában levő ér
vastagodik, és az érczek is szaporodnak benne, ez okból az ott
dolgozó 2 emberhez még kettőt alkalmaztak.

1736 augusztus 16-án jelentik az urvölgyi tisztek, hogy be-
járták Stritz Jakab hospodár bányáit, melyek Pfeiffer táró alatt
feküsznek Óhegy felé.

1. Az altárót nézték meg, az 3 óra irányban nyugat felé már
régi időkben 15 öl nyire hajtatott, de azután hosszú ideig szü-
netelt, végre Stritz újra munkába vette és 17 öllet kivágatott
benné úgy, hogy most 32 öl hosszú. Ennek a tárónak már a 24-ik
ölben el kellett volna érni a 12 óra csapással és nyugat felé 5
fokkal dülő Anna eret, de nem talált semmit, tehát a vágat abba-
hagyatott.

2. 190 öl nyire a tárótól 9 óra irányban kelet felé mentek
a Nepomuki János táróhoz, mely az előbbi felett függőlegesen
15° 22 1/2''-kal magasabban fekszik, és 12 óra irányban van hajt-
va. Ebben a táróban sok evés van, és m.e. 200 öl nyire kitakarít-
tatott, találtak is benne helyenkint fekete ércz hagyatékokat.

3. Ettől 100 öl nyire 6 óra irányban nyugat felé értek az
Anna táróhoz, mely 35° 45''-el van magasabban mint az altáró.
6 óra irányban nyugat felé hajtatott, és a 20-ik ölben elérte az
Anna eret, melynek csapása 12 óra, és dőlése 5° 4' nyugat felé.
27 ölben ez ér után délfelé van egy reményvágat 3 óra irányban

15 ölre hajtva 1' vastagságu és sárga ércz szemekkel behintett ér után a vágattól tovább dél felé 60 öllel dolgozik 2 ember a táró felett 4 öllel szorványos sárga érczen. Ezek felett még nagy evések vannak beomolva. A talp alatt pedig 2 ereszkedés van tele vízzel. Azt mondják, hogy az ereszkedésekben 1/4 öl vastag érben sárga ércz fészkek vannak szorványosan. A vajatvég a táró szájától 220 ölnyre van, és teljesen meddő.

1736 szeptember 6-án jelentik, hogy július havában a bányából 1807 m 23 font fekete és sárga ércz, melyek közt 54 m 18 font a ratzgrundí altáróból származik, váltatott be, továbbá átvettek a hányó kutatástól 3641 parn érczet, de még nem mérték meg a súlyát. / A súlya volt 7132 m 93 font /.^{427/}

1736 október 3-án értesíti báró Mittrovsky a selmeczi bankpénztárost Édert, hogy az udvari kamara rendeletéből az urvölgyi bányák költségeinek fedezésére ezentul 6000 ft helyett havonként 7000 ft ellátmány adassék.

1736 október 18-án jelentik, hogy augusztus havában 1987 m 65 font fekete és sárga érczet termeltek, melyek között 72 m 20 font Ratzgrundból származik.

1736 december 5-én megemlítették egy beadványban, hogy ebben az évben Besztercebánya városa és Fischer Mihály között a richtergrundi és sandbergi bányákra vonatkozólag egyezség kötött, mely szerint a város a Fischer-féle richtergrundi bányánál, melyhez a hermanetzi olvasztó és készelő kohó is tartozik, 7/16 részzel, a Fischer-féle részesek pedig a városi sandbergi bányánál, melyekhez a zöldfesték gyártás is tartozik, hasonlóképen 7/16 részzel részesek lettek, és ezentul örökös barátságot kötöttek.

1736 december 13-án jelentik, hogy szeptember havában / 5 hetes / a bányában 3098 m 97 font fekete és sárgaérczet termeltek, melyek között 51 m 79 font a Ratzgrundból származott. A hányó kutatásból pedig 4198 m 11 font ércz került ki. Október havában / 4 hetes / termeltek a bányában 2716 m 61 font fekete és sárga érczet, melyek közül 48 m 42 font származott a Ratzgrundból.

1736 december 13-án jelentést tesznek a besztercebányai főtisztok Stritz Jakab óhegyi bányájáról, melyre nézve kimutat-

ják, hogy 1731-től augusztusban kezdve 1736 augusztus végéig 4658 ft 9 1/2 kr költséget okozott, a termelés értéke volt ez idő alatt 1490 ft 25 kr, tehát az eredmény 3167 ft 44 1/2 kr veszteség. Miután Stritz már nem képes a veszteséget tovább fedezni, az Anna táróban pedig a feltárt ereken helyenként érczetek lehet találni, és megtörténhetik, hogy a további feltárás nagyobb mennyiségű érczet fog felnyitni : javasolják, hogy a kincstár vegye át Stritztól a bányát, folytassa a művelést, és ha áldás lesz, fizesse vissza Stritznek az ő veszteségét méltányos bányász jutalommal együtt.

1737 január 19-én jelentik, hogy Károly táró vájatvége a Mária aknától 103 ölnyre van, az Urvölgyről hajtott Silsen-vá-
gat pedig a Ratzegrund felső v. János táró vájatvégétől még 220 ölnyre fekszik.

A múlt év november havában termeltek 2290 m 53 font fekete és sárga érczet, december havában pedig 2692 m 16 font-ot; a hányó kutatásból pedig nyertek 805 m 37 font-ot. A termelés között volt Ratzegrundról novemberben 62 m 70 font, és decemberben 71 m 65 font.

1737 január 30-án jelentik, hogy a múlt évben elszállítottak táblarezet

Schreyvogelnek	800 m 23
Palm testvéreknek	4244 " 23
" " salakrezet	225 " 76
" " preiszer rezet	389 " 38
" " vágadék rezet	2 " 2
Összesen	5661 m 62

1737 február 21-én jelentik, hogy január havában 2236 m 4 font fekete és sárga bányaeérczet termeltek, melyekhez a Ratze-
grund 63 m 30 font-tal járult.

Ugyan e jelentéshez van mellékelve a bányabejárásról szóló jelentés is, mely szerint:

A Nap táró szintjében 8 ember dolgozik 1/2 öl vastag éren 2-3 uj vastag sárga érczetet nyerve.

A Waidenschutt mögött észak felé 12 ember termel sárga érczet.

Az altáráról déli vájatvégét 6 ember hajtja előre.

Az altárho felett és alatt 6 csapat dolgozik szórványos sárga érczeken.

Az Obergestang déli vájatvéget 2 ember hajtja, hogy a felső Kammerfeld vágataiba lyukasszon és a faszállítást megkönnyítse.

Az ottani évésekben 8 ember szórványos sárga érczet termel.

Az Obergestang szintjén a Mándor akna közelében 2 ember tenyérnyi széles sárga érczet nyitott e hónapban.

Régi törésekben is dolgozik 2 ember.

A Zajatzfeldben egy fedü vágatot hajt 2 ember. Másik 2 ember továbbítja dél felé a vájatvéget, és néha szép sárga érczet termel.

A Kapitowszky Swittner-en 7 ember termel szórványosan található sárga érczeket.

A Röhren feletti rövid Swittnerből 2 ember egy áttörésen dolgozik, hogy a kapitowszky Swittner évéseibe jobb levegőt vezettessenek.

A Dreilingfelden 19 ember dolgozik 1-3 ujnyi sárga érczeken. Ugyane szintben folytatják a fedü vágatot, az úgy nevezett Pocken Stollwand-ot.

Feljebb a Röhrenschott mellett 2 ember hajt egy reményvágatot kelet felé.

Az Ábrahám Swittner feletti göngöritőből 2 ember egy vájatvéget hajt észak felé jó reménység fejében. Az Ábrahám Swittner szintjében pedig 2 ember kelet felé hajt reményvágatot.

A Nowotnik Swittner-en 4 ember termel 1 ujnyi sárga érczeket.

A Petnátzon dolgozó 8 ember munkahelye megjavult, valamint a Sadna felett levő Kuperische Swittner-en is.

A közép Kammerfelden dolgozó 6 munkás munkahelye silányabb lett, de a többi minősége megmaradt.

A Singerfelden 2 ember dél felé hajt egy reményvágatot.

A Mallaschachti fejtésekben az ércz többnyire csak 1-2 ujnyi vastag, de előjön néha tenyérnyi vastagságban is.

A felső Silsen-ben 2 ember kalapács vastagságu sárga érczet nyitott e hónapban.

A Sadna mögött az ércz megkeskenyedett.

A többi munkahelyek az előbbi minőségükben megmaradtak.

A Rothe Stollwand-ból nyugat felé hajtott fedű vágat egészen vad és kemény kvarczos kőzetbe jutott, tehát megszüntették tovább hajtását, és az ott dolgozott 4 embert vissza felé ugyane vágatban áttört érnek föltárására alkalmaztak.

Az Ober és Unter Gugel-ban az érczek még meglehetősek, 3-4 ujnyi vastagok, sárga és fekete érczek is. 3 reményvágatot hajtának itten, melyek közül az alsó Gugel-ban délfelé hajtott vágatban 1-2 ujnyi vastag sárga ércz volt egy darabig látható, de most ismét elmaradt a fedűben.

A Ratzegrundban a felső János táró vágatvégét hajtják a Silsen vágat felé.

Az ottani altárhoz alatt és fölött 8 ember palló szélességű érben szétszórta sárga érczeket fejt.

1737 április 5-én jelentik, hogy február havában 4 hét alatt /beszámítva a ratzegrund 78 m 13 font érczet/ összesen 2402 m 27 font fekete és sárga érczet termeltek, márczius havában pedig 3 hét alatt volt a termelés 2066 m 57 font.

1737 május 17-én jelentik, hogy április havában a ratzegrund 78 m 64 font-tal együtt 2932 m 64 font fekete és sárga érczet termeltek. Április 14-ikén 78 vájóval szaporították a munkás személyzetet a termelés emelése végett.

1737 augusztus 9-én jelentik, hogy május havában / 71 m 85 font ratzegrundival együtt / 2203 m 91 font
 juniusban / 176 m 55 font / 2569 " 53 "
 juliusban / 82 m - / 2243 " 54 "
 fekete és sárga bányáérczet termeltek, és a hányókból 3806 m 23 font hányóérczet kutattak ki.

1737 szeptember 12-én jelentik, hogy augusztusban a ratzegrund 116 m 30 font-tal együtt 2190 m 68 font fekete és sárga bányáérczet termeltek, és a hányókból 4922 m 45 font érczet kutattak ki.

1737 szeptember 17-én jelenti Mayerl Ferencz Antal besztér-
 czebányai kohótiszt, hogy a kísérletet 1000 mázsa 2 fontos szegény érczczel végrehajtották, és nyertek belőle

	száraz súly	réztartalom mázssáncént	réztartalom az egész mennyiségben
	m font	font	m font /n
Érczdarát	76 88	8 1/2	6 53 1
Érczszinport	96 .	11	10 56 .
	172 88	.	17 9 .

A színporból 3 1/2 quintl aranyat huztak ki.

1737 október 24-én jelentik, hogy szeptember havában a 114 m 85 font ratzegrundi érczel együtt összesen 2998 m 27 font fekete és sárga bányáérczet termeltek.

1737 december 13-án jelentik, hogy október havában a Ratzegrundban termelt 104 m 80 font érczel együtt 2503 m 54 font sárga és fekete ércz; november havában pedig a ratzegrundi 96 m 60 font érczel együtt 2470 m 39 font sárga és fekete ércz termeltetett a bányákban, a hányókutatásból pedig összesen 5443 m 33 font érczet nyertek. Károly táró vájat végét 4 ember hajtja Mária akna felé, meddő szürke kőzetben.

1738 február 4-én jelentik, hogy a múlt évi december havában 80 m 10 font ratzegrundi érczel együtt 3076 m 4 font fekete és sárga bányáérczet termeltek; a folyó évi január havában pedig 19 m ratzegrundi érczel együtt 2293 m 16 font fekete és sárga érczet termeltek. Ezeken kívül december havában 1226 m 78 font hányóérczet váltottak be. Jelentik továbbá, hogy a Károly tárói vájatvég még 91 ölnyre van Mária aknától, a Silsen vágat vége pedig a ratzegrundi felső János tárói vájatvégtől még 195 ölnyre van.

1738 márczius 2-án kimutattatik 1732-től 1737-ig, hogy bányavájó dolgozott Urvölgyön és mennyi repesztőport használt fel.

D O L G O Z Ó V Á J Ó K S Z Á M A

jövedel- mes fej- tésnél	veszte- séses fejtés- nél	szakmány- ban med- dőben	töré- sek - ben	össze- sen	felhasznált repszto por
--------------------------------	------------------------------------	--------------------------------	-----------------------	---------------	----------------------------

					m	font
1732-ben 122	66	96	40	324	143	.
1733-ban 123	75	86	42	326	142	.
1734-ben 127	17	89	44	337	138	.
1735-ben 107	83	94	37	321	108	.
1736-ban 154	64	94	36	348	108	50
1737-ben 199	86	104	33	422	138	26

1738 áprilic 18-án jelentik a beszterczebányai főtisz-
tek, hogy Urvölgyön az érczek évről évre fogynak, és a munkások
számának szaporításával sem lehet most annyi rezet termelni, mint
egypár évvel ezelőtt, s így természetesen a jövedelem is kisebb.
1736-ban egy mázsa réz 23 ft 31 krba került, mert 120.896 ft
költséggel 5140 mázsa rezet termeltek. A mult évben azonban ám-
bár szaporították a munkások számát, 117.238 ft költséggel csak
csak 3322 mázsa rezet termeltek, tehát egy mázsa 35 ft 16 3/4
kr-ba került. Legközelebb tanácskozni fognak, mit kellene ilyen
körülmények között tenni, hogy a kincstár jövedelme növekedjék?

1738 május 9-ikén jelentik, hogy a 3 1/2 hétből álló áp-
rilis havában 83 m 50 font ratzegrundí érczel együtt összesen
2709 m 84 font fekete és sárga érczet termeltek, tehát 1158 m
7 fonttal kevesebbet, mint az 5 hétből álló márczius havában.

1738 május 12-én jelentik, hogy április havában	
Urvölgyön	2626 m 34 font
és Ratzegrundon	83 " 50 "
Összesen	2709 m 84 font

fekete és sárga érczet termeltek.

1738 június 17-én jelentik, hogy május havában 109 m
ratzegrundí érczel együtt összesen 2707 m 91 font fekete és sár-
ga érczet termeltek. Miután ilyen csekély termelés mellett az
engedélyezett havi 10.000 ftnyi ellátmánnyal nem fedezhetik a
költséget, megszüntették a nem fizető munkahelyeket, és elbocsá-
tottak 107 embert, kik között 61 vájólegény, a többi pedig segéd-
személyzet.

E jelentésre azt a megjegyzést teszi báró Mitrovszky, hogy nem kellett volna az embereket mindjárt elbocsátani, hanem előbb jelentést kellett volna erről tenni. Egyelőre azonban jóváhagyja próbaképen az intézkedést.

1738 július 5-én jelentik, hogy június havában 2472 m 78 font fekete és sárga érczet termeltek, melyek között 81 m 52 font a ratzegrundí művelésből származott.

1738 július 15-én jelentik, hogy 3178 m 51 font hányóérczet váltottak be június havában.

1738 augusztus 13-án jelentik, hogy július havában 1744 m 32 font fekete és sárga érczet termeltek, melyek között 46 m 69 font Ratzegrundból származott. A hányókból 3167 m 75 font érczet váltottak be július havában.

V Á J Ó K

	No.	szak-nap- mány-szám- ban ban	ácsok fa- hor- rek dók	csillé-má- sok	takari- tók
Kohrheim Kühr.	1	68 4	23 7	50 10	101
Sagetz és Dreyling	2 és 4	38 4	21 6	25 8	
Petnätz és Genger	3 és 8	64 9	23 6	30 6	
Mallaschacht	5	48 6	21 5	26 8	
Unter u. Ober Silsen és Kostialliken	6 és 7	52 5	23 7	34 7	
Erbstollen, Neustollen és alsó és felső Gu- gel	9 és 10	55 5	26 8	51 11	3
Ratzegrund	-	28 -	5 4	12 .	
Neustolln	-	- -	1 5	- .	
Sandberg	-	- -	1 5	- .	

1738 szeptember 9-én jelentik, hogy augusztusban 1639 m 55 font fekete és sárga érczet termeltek 22 m 58 font ratze-
grundival együtt.

1738 november 4-én jelentik a főtisztok, hogy Silnitzky urvölgyi bányágyelő október 30-án meghalt.

1738 deczember 6-án jelentik, hogy november havában a felső
/ Miksa / aknában 447 m 19 font sárga, és 87 m 11 font fekete
érczet,

Mándor aknában	809 " 80 " " " 103 " 10 " "
Mária " "	1215 " 28 " " " - - " "
Ratzegrundban	25 " 34 " " " - - " "

termeltek.

mindössze 2687 m 82 font sárga 190 m 21 font fekete
érczet termeltek, melyekben 260 m 43 font réz van.

1738 deczember 23-án jelentik, hogy szeptember havában 2541
m 59 font fekete és sárga érczet termeltek, mely mennyiségben
58 m 42 font Ratzegrundból származott. Október havában pedig ter-
meltek 2410 m 30 font fekete és sárga érczet, melyekhez Ratze-
grund 36 m 42 font-tal járult. A hányóktól pedig szeptemberben
3593 m 13 font-ot, és novemberben 2342 m 95 font érczet váltot-
tak be.

Budinszky Mihály bányaeügyelő javaslatára elhatározták, hogy
a Mann táró és Guckler heggyel szemben levő hegységbe kelet felé
6 óra irányban egy kutató tárót hajtsanak 2 emberrel, a Wasser-
bruck felett levő déli feltárást pedig abbahagyják.

A munkások következőképen voltak elosztva :

Szeptember havában

V Á J Ó K

	No.	szak-nap- mány-szám- ban	Ácsok ban	fa- csillé- hor-rek dők	má- sok	takarító
Reinheim Kühr	1	69	4	23	7 38	10
Reinartz és Dreylingen	2x4	38	4	21	6 25	8
Reinartz és Genger	3x8	64	9	23	6 27	6
Reinischschacht	5	48	6	21	5 23	8
Alsó és felső Silsen	6x7	52	4	23	7 34	7
Rein Kostiallikon						
Alsó, Ujtáro alsó és	9x10	55	5	27	9 49	11
Alsó Gugel						
Ratzegrund	-	28	-	5	4 10	- 3
Ujtáro	-	-	-	1	5 -	- -
Reinberg	-	-	-	1	5 -	- -
	359	32	145	54	206	50 96

Október havában

Kohrheim Kühr	1	72	3	23	7	35	9	} 96
Sayetz és Dreylingen	2x4	37	3	21	6	26	8	
Petnatz és Genger	3x8	65	8	23	6	27	6	
Mallaschacht	5	48	6	21	5	23	8	
alsó és felső Silsen	6x7	53	5	23	7	33	7	
és Kostiallken								
Altáró, Ujtáró alsó	9x10	60	5	25	9	48	11	
és felső Gugel								
Ratzgrund	-	24	-	4	4	10	1	2
Ujtáró	-	-	-	1	-	-	-	-
Sandberg	-	-	-	1	-	-	-	-
		359	30	141	44	202	50	98

1739 január 17-én jelentik, hogy a múlt évi deczember havában 2560 m 4 font fekete és sárga érczet termeltek, melyek közül 23 m 40 font a Ratzgrundból származik.

1739 január 31-én jelentik, hogy a Selsenschlag, mely a Ratzgrund felé hajtatik, lyukasztott a Pfeiffer tárból lefelé menő ereszkedéssel, és így most már jó levegő van a Silsen vágatban.

1739 február 21-én tanácskozás tartatott mely alkalommal Amhof Jakab segéd bányatiszt bemutatta legújabb térképét, melyből kiderült, hogy Károly táro vajatévge a Mária aknától 89 3/4 ölnyre fekszik, és ha ezt a távolságot kivágták, még mindég nem használhatják a Károly tárot, mert nem áll összeköttetésben a többi miveléssel, ezt az összeköttetést helyre kell állítani, és a legrövidebb lesz, ha Mária aknától 12 óra 7 pont irányban észak felé a közép Kammerfeld evéseihez hajtatik, de még akkor is 82 1/3 ölnyi hosszú lesz a vágat, úgy, hogy a Károly tároval együtt 172 1/12 ölet lesz szükséges kivágni, mielőtt a Károly tárot légvezetésre, a víz levezetésére, és szállításra lehetne használni. Azt javasolja tehát, hogy miután a Károly táro vajatvége a Kammerfeldi mivelésektől csak 110 1/2 ölnyi távolságban fekszik, czélszerű lenne a Károly táro vajatvégét Mária akna helyett a Kammerfeld felé hajtani, és a táro irányát az eddigi

6 óra helyett 9 óra 2 1/4 pont-ra változtatni. Hogy pedig a munkahely ne szenvedjen levegőhiányban, lyukasztani kellene a Bergmeister Stollwand megszüntetett ellenvágatával, mely 6 fok 5 1/2 pont irányban csak 22 ölnyre fekszik a Károly táró vájatvégétől, és ha át lesz lyukasztva, a vájatvéget mind végig el fogja látni jó levegővel.

E tervet jóvá hagyta a főkamagróf.

Január havában volt a termelés:

a felső aknából	285 m 48 font
Mária aknából	890 " 11 "
az alsó aknából	736 " 85 "
Ratzegrundból	12 " 12 "
Összesen	1924 " 56 "

fekete és sárga ércz.

1739 márczius 7-én jelentik, hogy februárban termeltek 2290 m 91 font fekete és sárga érczet, melyek között Ratzegrundból 87 m 58 font esett.

1739 márczius 13-án jelentik, hogy Urvölgyön

1731-ben	20 m 57 1/2 font zöld festéket
1732-ben	20 " 91 1/2 " " "
1733-ban	14 " 93 1/2 " " "
1734-ben	30 " 52 " " "
1735-ben	16 " 12 " " "
1736-ban	21 " 95 " " "

Összesen 125 m 1 1/2 " zöld festéket termeltek.

1739 április 16-án jelentik, hogy márczius havában 2847 m 90 font fekete és sárga érczet termeltek, 282 m 10 font réztartalommal, Ratzegrund a termeléshez 55 m 58 font érczel 3 m 14 3/4 font réztartalommal járult. A munkások következőképen voltak elosztva.

V Á J Ó K

	No.	szak- mány- ban	nap- szám- ban	ácsok	fa- hor- dók	csillé- rek	mások	takarítók
Kohrheimb Kühr	1	67	4	23	8	39	8	
Sayetz és Dreilingen	2x4	37	4	21	6	27	8	
Petnatz és Gänger	3-8	70	5	24	6	28	6	
Mallaschacht	5	53	6	22	5	21	7	103
alsó és felső Silsen	6x7	56	5	24	7	37	7	
és Kostialliken								
Altáró, Ujtáró alsó	9x10	64	5	26	8	52	11	
és felső Gugel								
Ratzgrund	-	24	-	4	4	10	-	1
Ujtáró	-	-	-	1	5	-	-	-
Sandberg	-	-	-	1	5	-	-	-
		371	29	146	54	214	47	104

1739 márczius 3-án jelenti Amhof Jakab segéd bányatiszt, hogy a főkamagróf rendeletéből bejárta azt a régi tárót a Haliar hegyen melynek megnyitását Szojka Tóbiás ajánlotta. A táró szája egészen be van omolva, de be lehet menni egy nyitva lévő lyukon, mely 5 öllel magasabban az evésekkel közlekedik. Az evésekben van fél öl vastag ér, a fedőjénél 1/2 ujnyi fekete ércz zsinórral; a táró ezután az ér után van hajtva észak felé 20 ölnyre, itt egy keresztér egészen elvágja az előbbi eret. A keresztponttal egy vágat kelet felé és egy észak felé be van omolva, a 3-ik vágat eléb nyugat felé megy, azután észak felé fordul egy ér után, mely keletről nyugat felé dől, ez a vágat 40 ölnyre van nyitva, de azután be van omolva. A vett próbák igen szegények rézben legfeljebb 3 fontot és ezüstben 1 1/4 latot tartanak. Nem javasolja a kitakarítást, mert csak kevés és igen szegény érczeket lehetne ott termelni.

1739 június 11-én jelentik, hogy április havában 2193 m 78 font fekete és sárga érczet termeltek 217 m 93 3/4 font réztartalommal, melyek közt 52 m 49 font ércz 2 m 59 3/4 font réztartalommal a Ratzgrundból származott. Május havában termeltek:

a felső aknából	292 m 53 font	érczet	31 m 39 1/4 font	réztart.
az alsó "	956 " 17 "	"	87 " 89 3/4 "	"
Mária "	935 " 93 "	"	84 " 20 1/4 "	"
Ratzgrundból	55 " 20 "	"	2 " 6 3/4 "	"

A hányókból beváltottak 2773 m 55 font érczet 144 m 90 1/4 font réztartalommal.

1740 január 5-én jelentik a főtisztek, hogy
 a sandbergi társulat 45 m 92 font
 a richtergrundi 61 " 40 "
 Maffei hányómosás-
 ból 54 " 3 1/2 "
 színrezt,
 összesen 161 " 35 1/2 "
 preiser rezt pedig 28 " 96 "
 beváltottak a kamaránál, és azért 6384 ft 2 1/2 kr fizetendő.

1740 márczius 11-én kérdést intéztek a beszterczebányai fő-
 tisztek a főkamagrófnak, hogy miután el van határozva, hogy a
 Ratzgrundból egy altáró hajtassék Urvölgy alá a Nándor aknához,
 az az alsó táró melynek vájatvégét most arra felé hajtják, még
 fölmérve nincs ugyan, de úgy látszik, hogy a régi ratzgrundi
 altáró, amelynek vájatvége most szünetel, Kőzelebb van már a
 Nándor aknához vagy 50 öllel, mint az a vájatvég, melyet most
 hajtának: nem lenne-e jobb, ha azt a régi vájatvéget folytat-
 nák. A főkamagróf erre elrendelte hogy minél előbb fölmérés-
 sék a mostani vájatvég helyzete, és azután neki határozat hoza-
 tal végett bemutatassék.

1740 szeptember 9-én értesíti a főkamagróf a besztercze-
 bányai főtiszteket, hogy az udvari kamara megengedte a zöldfes-
 ték eladását, ha azt helyben Beszterczebányán mázsánként 55 ft-
 tal el tudják adni, másként pedig elrendelte, hogy Bécsbe küld-
 jék Seemüller számtiszthez, ki az eladást 12 % jutalék mellett
 elvállalta.

1740 szeptember 10-én jelentik az urvölgyi tisztek a bánya-
 bejárás után:

Augusztus 8-én bejárták a déli osztály mélységét, a Sinken-
 fahrt mellett és a főfolyosón a Cammer gurító mögött összesen
 10 ember dolgozik egy ujnyi vastag fekete érczen.

Ugyan e szinten 4 ember egy jó kinézésű eret tár fel, melyen már ércznyomok is mutatkoztak.

A Mária akna mögött a Bergmeister táróban levő fő eret 4 ember tárja föl egy vájatvéggel dél felé, hogy a felsőbb szinteken levő gazdag fejtek alá juthassanak.

A Károly táró vájatvéget, melyben a Mitter Cammerfeldi éren már szép ércznyomok is előfordultak, 6 ember hajtja a Cammerfeldi Staig felé, hogy az ottani déli vájatvégbe szivárgó vizet levezessék.

Az alsó és felső Bergmeister Stollwandban, az alsó Cammerfeld felett, a közép Cammerfeldi Staigon és ez alatt és felett 104 ember dolgozik 26 fejtő helyen 1-3 ujnyi fekete érczben, melyek néha tenyérynire megvastagodnak, de ismét megkeskenyednek, és néha egy ideig egészen ki is marad az ércz.

A Mittercammerfelden fő folyosó felett 8 ember 1' széles és szórványos érczeket fejtenek rossz levegőben, miért is 4 ember feléjük dolgozik egy vájatvégen, hogy nekik levegőt hozzanak.

A felső Swittneren a vájatvéget kelet felé 9 óra irányban 2 ember hajtja, hogy a fővájatvéghöz levegőt vezessen.

A Wándor aknát 12 ember mélyíti, és miután a mélyítés a legmélyebb járat alá már 20 1/2 ölnyre lehaladt, a tovább mélyítést abba hagyták.

Augusztus 26-án az északi mélymivelést járták be. A göngörítőben levő 24 ember 6 munkahelyen, az Abraham Swittnertől dolgozó 2 ember, és a Gregori Swittneren dolgozó 4 ember mind nagyon vékony erecskéken dolgoznak, sőt sokszor egészen kifognak az érczből.

A Röhrenschutt mögött 4 ember áttöri a vörös kőzetet, abban a reményben, hogy ott érczet fog találni.

A Pachenstollwandot 2 ember folytatja dél felé ércznyomok után.

A Dreitingfeldi csille kamara mögött 8 ember 2 ujnyi vastag érczszinóron dolgozik.

A Pfeiffer táró szintjén a Silsenfeldi Staig alatt 6 fejtő helyen 17 ember dolgozik 1-2 ujnyi vastag fekete és sárga érczen.

A Gilsenvágatban észak felé 2 éren 4-4 ember dolgozik ércz nyomok után.

Ugyanott 4 ember palló vastagságu éren dolgozik dél felé és szórványosan érczetek talál.

E vájattév előtt 4 ember az eret lefelé vizsgálja, melyen a Binder-féle rés alatt, a Rothe Stollwandban, 8 ember, a járat felett a mélységben is 8 ember, és az új gurító mögött 4 ember dolgozik 1-3 ujnyi vastag fekete érczen.

Az új gurító mögött a vájattévét 6 óra irányban nyugat felé 4 ember hajtja abban a reményben, hogy jó érczetek fognak föltárni.

A mélységben a főjáratból 6 óra irányban kelet felé csapó 2 ujnyi vastag ér után dolgozik 2 ember.

Ugyan a szinten tovább nyugat felé 2 ember hajt egy reményvágatot déli irányban ércz nyomok után.

A Zelenában 4 ember dolgozik 2 ujnyi vastag fekete érczen.

A Luttenfahrt mögött 4 ember dolgozik 1/4 öl vastag éren, melyben 1-2 ujnyi sárga érczet nyernek.

Szeptember 9-én folytatták a bejárást az északi felső bányaosztályban.

A Nap táróban 4 ember dolgozik észak és nyugat felé 1/4 öl vastag szakadozott éren.

A Kollarenschutt mögött 4 ember hajtja a vágatot 6 óra irányban kelet felé a felső Gugel ér megnyitása végett.

Ezen a tájon a felső Gugel éren 4 ember lefelé ereszkedik az említett vágat irányában. Ha lyukasztanak, könnyebb lesz a szállítás, és megjavult a levegő.

A felső Gugelben dolgozik 12 ember 3 csapatban 3-4 ujnyi fekete érczen.

Az alsó Swittner felett és az alsó Gugelban 20 ember 4 csapatban dolgozik 2 ujnyi s néha kalapács vastagságu fekete és sárga érczen.

A kurzer Schutt felett 2 ember dolgozik keskeny érczen.

Az alsó Gugeli Staigon a Weller féle gurító felett 15 csapatban 60 ember dolgozik néha tenyérynnyi széles fekete érczen, mely azonban az utóbbi időben nagyon megkeskenyedett.

A Weller féle gurító felett 4 ember hajtja tovább a vajatvágat megkeskenyedő éren.

A Ratzegrundban:

Az altáró felett 6 csapatban 12 ember dolgozik 1' vastag éren, melyben szórványosan sárga érczek jönnek elő.

Az altáró szintjében ugyanazt az eret 6 ember tárja föl, szórványos ércznyomokkal.

Az altáró fővajatvégét 6 ember hajtja.

1740 november 16-án javasolják az urvölgyi tiszték és ügyelők, hogy a helyett, hogy mint eddig, minden bányaugyelőnek külön bányaosztály bízott a felügyeletére, ezentul csak 2 osztályra, osszák a bányát, az északi és a déli osztályra, és mindegyik osztályban 3 ügyelő vigye közös egyetértéssel a felügyeletet. A főkamaragróf jóváhagyta e javaslatot.

1740 december 29-én jelentik az urvölgyi tiszték, hogy a 20-tól 21-re menő éjjel nagy zivatar volt Urvölgy felett mennydörgéssel, villámlással és rendkívül nagy széllel, mely az erdőben igen sok fát tövestől kiszakított, és a vízvezetékben nagy kárt tett, úgy, hogy a Mária aknához még most sem lehet a vizet vezetni, de dolgoznak rajta.

1741 január 29-én Deadda József Elek bányetisztnek átküldi a főkamaragróf vélemény adás végett az urvölgyi tiszték javaslatát a Garam völgyéből Mária akna felé hajtandó altáró ügyében.

1741 május 25-én a beszterczebányai bányabíróvá kinevezett Puchner Miksa Lipót alszámvevő helyébe a szomolnoki könyvvivő Rembs Jánost nevezi ki a főkamaragróf urvölgyi számvevőnek.

1741 május 29-én kiutaltványoz a főkamaragróf 55 ftot Amhof Jakab segéd bányatisztnek az urvölgyi bányáról készített 3 darab térképért, melyek egyike az udvari kamarának, a második a főkamaragrófi hivatalnak átadatott, a 3-ik pedig helyben Urvölgyön maradt a hivatal használatára.

1742 február 21-én jelentik az urvölgyi tiszték, hogy Károly táróval a kar erfeldi déli emelkedő vágatba lyukasztottak, tehát ezentul az onnan jövő vizet rövid uton kivezethetik a Károly táron, és nem kell azt, úgy mint eddig, a mélységbe eresztetni, és onnan zsákokban tömlőkben kiemelni.

1742 április 19-én jelenti Rembs János alkönyvvivő, Heinrich Mátvás bányatiszt, és Amhof Jakab segéd bányatiszt, hogy e hó 18-ikén midőn Urvölgyön a munkásokat összeírni akarták, hogy kik lennének alkalmasok a felfegyverzésre, és esetleg a bánya megvédésére, az asszonyok nagy lármával a táró előtt csoportosultak, és kijelentették, hogy nem engedik a férfiakat a katonai szolgálatra kényszeríteni, lármáztak és szidták a tiszteket, és az összeírást tetteleg megakadályozták. Az eddigi vizsgálatból, mely még folytatottatik, kitűnt, hogy Lepp Mihályné biztatta fel a többi asszonyt, hogy a férfiakat elvinni ne hagyják, Baczur Jakabné és még többen voltak a fő lármázók.

1742 június 19-én tanácskozás tartatván az urvölgyi bányák jövődjére vonatkozó javaslatok között a tanácskozók: Heibel Ferencz Pál főpénztáros, Feringer Ferencz Dániel fő könyvvivő, Fellner von Fellenstein János Pál Gottlieb erdőmester, Rembs János a miveltést vezető al könyvvivő, Mayerl Ferencz Antal kohótiszt, és Amhof Jakab segéd bányatiszt, egyhangulag a legfontosabbnak tartják az erek fölkeresését és föltárását a telep déli részében levő vörös palán tul; de a tekintetben 2 javaslat tétetett: az egyik azt tervezi, hogy a Károly táróból hajtassék egy déli vágat, melyet a mitterfeldi déli vágattal helyenként lyukasztani, és ez által a légkeringést biztosítani, valamint a víz lefolyását is biztosítani lehetne; a másik terv szerint a mitterfeldi déli vágatvéget, mely már 75 öllel közelebb áll a vörös palához, mint a Károly táró, kellene még tovább hajtani, és a légkeringést egy lézvágattal biztosítani. A főkamaragróf a Károly tárói vágat hajtásának tervét fogadta el, és elrendelte főképen abból az okból, hogy a Károly táró 5 öllel függőlegesen mélyebben fekszik mint a Mitter-Kammerfeldi vágat, ami az erek lapos dőlése mellett a föltárásnak sokkal nagyobb terjedelmet biztosít; ezen kívül az egész miveltés is szabályosabb alakot nyer ez által.

1742 november 4-én a főkamaragróf Amhof Jakab bányatisztnek az urvölgyi fő térkép elkészítéséért 100 arany jutalmat utaltványoz.

1743 január 13-án jelentik az urvölgyi tisztek, hogy a felső és alsó Gugelben, melyből már rég idő óta mindig jó eredmény-

nyel folyt a fejtés, legujabb időben nagyon elsilányodtak a fejtő helyek.

1743 deczember 31-én kimutatják a rézbánya és kohó művelés teljes eredményét :

1743	ércz	benne réz	költsége	költség egy mázsa
m	font	m	font ft	xr d ft xr

bányaércz	23,616 12	2.420 7 .							
hányóércz	12.442 27	620 60 3							
összesen	36.058 39	3.040 67 3	71.726 19 3	23 35	86				
a bbányai kohókban termeltetett		1.720 40 .	11.550 37 .	6 42	213				
az óhegyi kohókban "		1.090 . .	7.956 16 2	7 17	245				
a csurgatói kohóban "		4.297 45 .	5.263 29 .	1 13	124				
					256				

tehát került 1 mázsa réz a bányának	23 35 86
a két kohóban átlag	7 . 101
a tajovai csurgatóban	1 13 124
a rézhámorban	. 28 -
összesen	32 17 55

a termelt 2.040 m 67 3/4 font rézből	levonandó
a fogyaték az olvasztásnál	11 1/2 %
" a csurgatásnál	2
" a hámorban	1 1/2
összesen	15 %

így marad a termelésből 2.584 m 57 3/4 font eladható minden mászáért fizetnek az elárusítók / 40 xr fuvarbér levonása után/ 43 ft 20 krt, tehát

a 2584 m 57 3/4 font-ért	111.998 ft 21 1/2 xr
a költségek a 32 ft 17 55 xr	83.448 " 1 3/4 "
marad fölösleg	28.550 " 1 3/4 "

a múlt évi fölöslegnél 4.097 ft 37 krral kevesebb.

1744 február 19-én jelentik a besztérczebányai főtisztek, hogy a csipke kereskedés újabb időben egészen megakadt, 6-7 ezer ft áru csipke van készletben, és ha még sokáig hever, meg fog romlani. Beküldenek mintákat a végre, hogy azokat Mármarosban megismertetni igen jó volna.

1744 márczius 4-én Urvölgyön tartott tanácskozás jegyző-könyvében megemlítik, hogy a közép Kammerfeldben 4 munkahely van deszka szélességű szép érczen, innen származik a február havi nagyobb termelés.

Ugyane gyűlésen fölvetették azt a kérdést is, nem volna-e jobb a ratzegrundi János táró vágatvégét, mely az urvölgyről jövő Silsen vágat felé hajtatik, és ennél 15 1/2 öllel mélyebben fekszik, a szintes irány helyett emelkedő módon folytatni, úgy, hogy a két vágatvég közötti 80 ölnyi távolság egy emelkedő vágattal köttessék össze, és egy meredek gurító helyreállításának költségei elkerültesse.

A tanácskozásnál jelen volt 5 bányaugyelő : Hlawka, Strasser, Budinsky, Kogler, és Quitroszky, valamint Deadda segéd bányatiszt, Heinrich bányatiszt, Mayerl kohótiszt, Puckner bányabíró, és Pallitsch nyugalmazott fő pénztáros azt javasolták, hogy az összekötő vágatot emelkedő alakban vágják ki; ellenben Heinrich bányaugyelő, Rembs alkönyvvivő, Feringer főkönyvvivő, és Heibl főpénztáros a mellett voltak, hogy a vágatok vízszintesen hajtassanak, és ha egymás függőleges vonalát eléri, meredek gurítóval köttessenek össze.

1744 május 12-én jelentést tesznek a bánya állapotáról.

dis közepes silány

1. A Nap tóroban munkában levő			
6 munkahely közül	4	1	1
2. A Luttenachatt alatt	2	-	-
a Rostary Swittneren	1	-	-
a Windenschutt mögött	-	4	1
3. Az altáron	2	-	-
az Obergestang felett	-	2	-
4. A felső Kammerfelden	5	4	-
a közép Kammerfelden	2	2	-

5. A Petnatzon	1	3	-
a Gängerfelden	-	3	-
6. A közép Kammerfeld emelkedő vágatában	-	-	6
7. A felső és alsó Bergmeister Stollwandban és Kossafeldben	-	2	-
8. A déli reményvágat vájat végen szép kvarcz mutatkozik	-	17	-
9. Az északi mélymívelésben	4	3	-
10. A Pachenstollwandban	2	3	-
a Kopitovszky Swittneren	6	4	-
11. Az alsó Gugelban	-	3	3
a felső Gugelban			

12. A Ratzegrundon nem történt semmi nevezetes.

1744 szeptember 2-án jelenti Rembs János könyvvivő és Heinrich Mátyás bányatiszt, hogy a katonai gyakorlatokra betanított 258 urvölgyi munkás közül a valódi szükségben nem sokan fognak segíteni a bányák megvédésében, mert most is csak 20 ember jelentkezett, hogy elmegy a jablunkai szoros megvédésére, a többiek nem akarnak a helyből kimozdulni.

1745 január 16-án jelentés a bányák állapotáról.

A Nap táró szintjén 3 munkahelyen 7 vájó dolgozik 2-3 ujnyi sárga érc fészkeken.

A Nap táró alatti Luttschuttban is 7 ember dolgozik 4 munkahelyen 1-2 ujnyi sárga érczen.

A Waidenschutt közepe táján szétazórt ércnyomok után dolgozik észak felé 2 vájó, ugyan ott egy másik vájatvéget is hajt észak felé 2 vájó.

Még lejjebb a Waidenschuttban az altáró szintjén hajt 2 ember egy remény vágatot a fedübe a régi Kohokeinch ér megtalálása végett.

Az altáró szintjében nyugat felé 4 ember dolgozik tenyérnyi vastag sárga érczen.

Az altáró fő vájatvéget 4 ember hajtja dél felé vereses kőzetben.

Az Obergestäng szintjén 5 munkahelyen 9 ember dolgozik tenyérnyi széles sárga érczen, 4 ember pedig 1/4 ölnyi vastag sárga ércfészket fejt.

Az Obergestängen észak felé keresztezett ereket megvizsgálja 4 ember.

A felső Cammerfeldben 8 munkahelyen dolgozik 18 ember 1-2 ujnyi, de néha kalapács vastagságu sárga érczen.

A Cammerfeldi fővágatban 2 ember ércznyomok után dolgozik.

A középső Cammerfeldben 5 munkahelyen 10 ember dolgozik 1-2 ujnyi vastag sárga érczen, más 10 ember pedig kalapács vastagságu sárga érczen dolgozik.

A középső Cammerfeld vájatvégén 4 ember dolgozik és a baloldaltól szivárgó víz miatt nyugat felé fordított, így a vízezi-várság elmaradt.

A Petnatz és Giengerfeldben 5 helyen 10 ember dolgozik, 1-2 ujnyi sárgaérczen.

A közép Cammerfeldi járaton 3 helyen 9 ember dolgozik szór-ványos sárga érczen.

Ugyanott 2 ember reményvágatot hajt nyugat felé az össze-szorult ér megvizsgálása végett.

A Károly tárói szinten 6 ember hajtja a vájatvéget dél felé vad meddő kőzetben.

A felső és alsó Bergmeister vágatban 5 helyen 11 ember dolgozik tenyérnyi széles sárga érczen, 4 helyen pedig 8 ember fejt 2-3 ujnyi sárga érczeket.

A legmélyebb járaton Mária akna közelében 2 ember megvizsgál egy ércznyomokat mutató eret.

A Gunderovában 5 munkahelyen 10 ember fjet 2 ujnyi vastag sárga érczeket.

Az északi telepen.

A legmélyebb járaton egy reményvágatot hajt 2 ember szép fekete ércz nyomok után, 2 ember pedig egy fedüvágatot hajt meddő kőzetben.

A legmélyebb járat felett 5 munkahelyen 9 ember fejt 2 ujnyi fekete érczeket.

A feikari vágatban 2 ember dolgozik csekély ércznyomok után.

A Silsen vágat alatt és felette 3 helyen 6 ember fejt tenyérnyi vastag sárga érczeket, másik 2 helyen pedig 4 ember csak vékony érczen dolgozik.

A Silsen vágat vájatvégét 6 ember hajtja a ratzegrundí János táró felé nyugati irányban meddő kőzetben.

A Pfeiffer táró szintjében 6 helyen 11 ember dolgozik, és pedig a Sadna mögött 3 helyen 6 ember, a felső Silsenfeldben pedig 2 helyen 3 ember, és 1 helyen 2 ember fekete és sárga érczeken dolgozik.

A Pfeiffer táró szintjén az északi vájatvégen 2 ember vizsgálja a dreylingenfeldi ér fekjét sárga ércz nyomok után.

A Dreylingenfeld szintjében a nyugati reményvágatot 2 ember hajtja, és szép érczes eret nyitott.

A Dreylingenfeldből 2 ember egy emelkedést hajt a szállitás könnyítése végett.

A Pachenvágatban, a gurítóban, az Ábrahám és Kopitovszky Swittnerben 8 helyen 18 ember dolgozik sárga érczeken, a száraz Swittnerben 6 helyen 13 ember gazdag érczeket termel.

Az Ujtáro szintjében a Klegaren gurító mögött 4 ember 2-3 ujnyi fekete és sárga érczeket termel.

Az alsó Gugelben a Weller gurító felett 2 ember hajt egy reményvágatot ércznyomok után kelet felé. A Ruhmbbang feletti remény vágatot kelet felé 2 ember hajtja.

A felső Gugelban 4 ember hajt egy remény vágatot nyugat felé meddő kőzetben.

A Mann táró szintjében 2 ember hajt egy remény vágatot nyugat felé.

Az alsó Gugelban 3 helyen 6 ember 3 ujnyi, 14 helyen pedig 8 ember fészkenként fekete és sárga érczeket fejt.

A felső Gugelben 7 helyen 14 ember 3 ujnyi és keakenyebb fekete érczet fejt.

A ratzegrundí felső táró vagy János táró vájat végét 6 ember hajtja a Silsen vágat felé keleti irányban fehér kőzetben.

Ugyan itt a légvágatot 4 ember hajtja vad meddő kőzetben.

Ugyan itt 2 ember szórványos sárga érczeket termel.

1745 július 14-én jelenti Feringer Dániel a főkamaragrófnak, hogy a ratzegrundí János táró vájatvége és az ellen hajtott Silsen vágat között már csak 30 és egynéhány öl van; kér tehát hajtároztatot, hogy ezt a távolságot a János táróból emelkedve hajtásák-e ki, mely esetben ölenként 2'-val kellene emelkedni, vagy

pedig hajtsák a tárót az eddigi rendes emelkedéssel, és azután a lyukasztást egy függőleges emelkedő vágattal teljesítsék ?
1745 július 17-én kelt jelentés az urvölgyi bányák állapotáról.

1. A Nap táró szintjében 4 ember 2-3 ujnyi vastag sárga érczet fejt.
2. Ugyan ebben a szintben 2 ember hajt egy reményvágatot egy déli irányu ér után, hogy a Wasserbruch feletti keleti érczes eret megnyissa.
3. A Nap táró alatti főgurítóban 12 ember fejt 2-3 ujnyi sárga érczetet.
4. A Weidenschutt alatt 9 ember fejt 2-3 ujnyi, s néha tevényei széles sárga érczetet.
5. A Weidenschutt mögött hajt 4 ember egy reményvágatot északra felé jó alaku éren, melyen néha ércznyomok is vannak.
6. A Weidenschutt alatt 4 ember továbbítja a fedüvágatot jó reménységben, hogy vele meg fogja ütni a Korenovszky Swittneren levő érczes eret.
7. Az altáró szintjében 3 ember előkészíti a fejtést.
8. Ugyancsak az altáró szintjén hajtja 4 ember a déli vájatvéget, az előtte fekvő kőzet megvizsgálása végett.
9. Az Obergestängen, valamint felette és alatt 12 ember dolgozik 3 ujnyi sárga érczen.
10. Ugyan ennek a szintnek északi vájatvégével megütöttek egy eret, melyen ércznyomok vannak, ezt az eret tárja fel 4 ember.
11. A meredek Swittneren 6 ember fejt szórványos sárga érczetet.
12. A felső Kammerfelden 13 ember fejt 2-3 ujnyi s néha kapalács vastagságú sárga érczetet.
13. Ugyanitt 2 ember hajtja a fedü vágatot jó reménységben.
14. A közép Kammerfelden 20 ember fejt 2-3 ujnyi sárga érczetet.
15. Ugyanitt 2 ember hajtja a szélső déli vájat véget vad fekete meddő kőzetben.
16. A Petnátzban és Giengerfelden 10 ember fejti a kevés 2-3 ujnyi sárga érczet.

17. A közép Kammerfeldi emelkedésen 9 ember fejt 1-2 ujnyi sárga érczeket.

18. Ugyan itt 2 ember hajt egy fedővágatot, hogy az összeszorult eret jobb alakban újra megnyissa.

19. A Károly táró szintjén 6 ember hajtja a déli vájatvéget kemény kvarczos meddő kőzetben.

20. A felső és alsó Bergmeister Stollwandban 8 ember tenyéri széles sárga érczet fejt, 10 ember pedig a maradványokat szedi össze.

21. A Gunderován 4 ember 1-2 ujnyi vastag fekete érczet fejt, 6 ember pedig az érczes nyomokat vizsgálja.

22. A Mély mivelésben dél felé a Mária akna közelében 2 ember hajt egy éren ércznyomok után egy reményvágatot a fedőbe.

23. Ugyan ott 4 ember hajt 2 reményvágatot ércznyomokat mutató erek után a fedőbe.

24. A Silsen vágat felett 5 ember fejti a 1/4 öl vastag sárga érczet, 4 ember pedig megvizsgálja az eret.

27. A Silsenschlag vájatvéget 6 ember hajtja a ratzegrund János táró felé $9^h 2 \frac{1}{2}^p$ irányban nyugat felé vad meddő kőzetben. Egyelőre szünetelni hagyják ezt a vájatvéget, míg el nem határoztatik, hogy a lyukasztás János táróval miképen történjék.

28. A Pfeiffer táró felett, a Sadna mögött és a felső Silsenfeldben 8 ember fejti a 3 ujnyi vastag sárga érczeket, 12 ember pedig vizsgálja és fejtésre előkészíti az eret.

29. A Pfeiffer táró szintjén 2 ember egy reményvágatot hajt kelet felé, hogy a Dreilingfelden levő érczes eret felkeresse.

30. A Dreilingenfeldben levő göngörítőknben, valamint a Kopitovszky és Bruckner Swittneren 16 ember fejt 2-3 ujnyi sárga és fekete érczeket, 13 ember pedig 1-2 ujnyi érczes zsinórokon dolgozik.

31. A Dreilingenfeldben 2 ember remény vágatot hajt a Pachenstollwandon túl, és ott egy érczes eret keres; másik 2 ember pedig a Röhrenschutt mögött hajt egy reményvágatot az Abraham Swittner felé.

32. Az Ujtárá szintjén a Klegarnschutt mögött, és a Nap táró szintjén 5 ember fejt sárga és fekete érczmaradványokat.

33. Az alsó és felső Gugelben 4 reményvágatot hajt 10 ember.

34. Az alsó Gugelben 16 ember fejt sárga és fekete érczet.

35. A felső Gugelben 5 ember fejt sárga és fekete érczetet
2 ember pedig vizsgálja az eret.

36. A ratzegrundi felső v. János táró vájatvégét a Silsen-
schlag felé 9^h s 1/2^p irányban kelet felé hajtja 6 ember meddő
kőzetben.

37. A ratzegrundi altárá felett egy légvágot hajt 4 ember
meddő kőzetben.

38. Ebben az altáróban 4 ember vizsgálat meg az elvágott e-
reket, de mürevalót nem talált.

1746 február 19-én kimutatják, hogy a ratzegrundi bánya 1739-
től 1745-ig mennyibe került:

	termelt				a termelés				költség			veszteség		
	m	font			ft	xr	d		ft	xr	d	ft	xr	d
1739	27	31	1/4						1.056	23	2			
1740	19	38	1/2						1.027	4	3			
1741	15	98	1/4						674	11	1			
1742	14	98	1/4						619	1	.			
1743	7	36							439	51	.			
1744	4	92	1/2						405	39	2			
1745	7	20	1/4						410	26	3			
Ösze- sen	97	15							4.632	37	3			
Kohó- költ- ség									800	58	3			
Összes költség					3.578	21	2		5.433	36	3		2.855	15 .

Ez a veszteség az urvölgyi bányánál számoltatott el.

1746 április 6-ikán értesíti a főkamagróf a besztérczebá-
nyai főtiszteket, hogy az urvölgyi bányának mult évi 18200 ftnyi
veszteségét az udvari kamara tudomásul vette, de tudni akarja,
hogy mi okozta ezt a veszteséget, és miképen lehet azt elkerülni?

A főtiszték erre jelentették, hogy sem az ő szorgalmukon,
sem a kezelés gazdaságosságán nem mult; de a veszteség nem volt
elkerülhető, mert 1. Az érczek csak nagyon ritkán jöttek elő tö-

mören, többnyire csak szórványosan, ennél fogva az érczek mennyisége sokkal kisebb volt, mint más években.

2. Az érczek réztartalma a régebbi átlagos 10 fontról le szállott 9-8 és 7 fontra, tehát nemcsak kevesebb ércz, de szegényebb termeltetett.

3. Végre minden anyag megdrágulván, a termelés költségei is emelkedtek.

Hogy miként lehessen a veszteségeket elkerülni arról tanácskozni fognak, és véleményüket annak idejében fölterjesztik.

1746 május 12-én panaszkodik a besztérczebányai főkönyvvivő, hogy a munkások már 3 hónapja nem kaptak fizetést, és kölcsön sem ad senki; kéri tehát az ellátmány kiadásainak mielőbbi kieszközlését, mert különben a munkások elszélednek.

1746 szeptember 17-én jelentést tesznek az urvölgyi bányák állapotáról.

A főkamagróf jelenlétében tartott tanácskozmányokban elhatározták, hogy az érczfejtőknek új béreket adnak, és pedig egy másza száraz sulyu ércz után a réztartalom szerint:

1 1/2 fontostul kezdve	2 1/2 fontosig	10 xr
3 " "	4 1/2 "	24 "
5 " "	6 1/2 "	50 "
7 " "	10 1/2 "	62 "
11 " "	13 1/2 "	70 "
14 " "	15 "	75 "
15 1/2 " "	16 1/2 "	80 "
17 fontosnál magasabb tartalomért		85 "

ebből a bérből kell fizetni az érczfejtőknek minden költségeiket, faggyut, és repesztőport, és minden mellékes napibérek és külön díjak megszűnnek.

Az I. telepen, u.n. Kohrhaimbs Khür.

1. A Nap táróban az év alatt 2 ember kiválogatja a 2-3 ujnyi szép sárgaércz fészkeket.

2. A Nap tárdi faguritó alatt ezelőtt az ércz után hajtott 5 ölnyi mélyesztésben 6 ember dolgozott, de mivel most már lég hiány miatt tovább nem dolgozhattak, más helyre tették őket addig, mit a Weidenguritóból felfelé dolgozók ide át nem lyukasztanak.

3. A régi Wasserbruchon a felső Weidenschutt felett 6 ember dolgozik 2 csapatban 1-3 ujnyi vastag érczeg fészkeken.
4. A Rostari Swittner felé 6 ember dolgozik szórványos ércszeken.
5. A Weidenschutt felett 6 ember fejt 2-3 ujnyi érczetet, és tovább észak felé 4 ember dolgozik palló vastagsága, kemény, tiszta érczen.
6. Még tovább észak felé dolgozik 6 ember, hogy a 2-ik pont alatt említett ereszkedéssel fölfelé lyukasszon.
7. Az első Weidenschuttban 2 ember dolgozik, és 1-2 ujnyi érczetet termel.
8. A déli altáróban észak felé 4 ember 2-3 ujnyi érczfészkeken dolgozott, de a fészkek az utolsó időben nagyon meggyérültek.
9. Az Obergestängen egy jó alaku ér után hajtott remény fedűvágatot megszüntették, és jobb időkre hagyták.
10. Ettől visszafelé és valamivel magasabban 2 ember dolgozik szórványos ércszeken.
11. Tovább észak felé az Obergestäng felett 8 ember dolgozik szórványos ércszeken.
12. Még tovább észak felé, közel az altárhoz vezető átjáróhoz 2 ember régi érczhagyatékokon dolgozik.
13. Az Obergestäng szintjén az Uj gurító alatt 6 ember dolgozik 2-3 ujnyi, néha tenyérnyi széles ércszeken.
- A 3-ik és 8-ik telekben: az Ober és Mitter Cammerfeld, Petnatzen, és Gängerfeldben.
14. Az Obergestäng alatt a meredek Swittneren 4 ember dolgozik 3 ujnyi és tenyérnyi széles ércszeken.
15. A felső Swittneren az Ober Cammerfeldben 4 ember dolgozik dél felé szórványos ércszeken.
16. Ettől a Cammerfeldtől egy fedűvágatot hajt 2 ember a fedűközet megvizsgálása végett.
17. A hátsó Swittneren 2 ember szórványos érczetet termel.
18. A rövid Luttenschutt felett 8 ember szép érczetet termel.
19. Itt lefelé 4 ember szórványos ércszeken dolgozik.

20. A Mittergestängen a Nasser Steig alatt 7 ember dolgozik a néha palló széles érczeken, melyek azonban néha szétfoszlanak.

21. A Gängerfelden 4 ember dolgozik szép, de keskeny érczen.

22. A Petnatz-ban 4 ember tár fel egy jó alaku érczes eret. Az 5-ik vagy alsó Cammerfeldben.

23. A közép Cammerfeldi emelkedésben 8 ember dolgozik szét-szórt vékony érczes zsinórokon.

24. Ugyan ottan egy jó alaku érczes eret tár fel 2 ember a Károly táró felé.

25. A felső Bergmesiterstollwandban csak egy ember, az alsóban pedig 22 ember dolgozik a fejtésen, mely az utolsó időben nagyon elszegényedett.

26. A Gundiarowában 12 ember fejt keskeny, de jó tartalmu fekete érczeket.

27. Ebben a legmélyebb déli telekben már igen sok feltárási vágat hajtattott minden irányban, de jó eredmény nélkül, érczes kőzetet nem leltek sehol, megszüntettek tehát itten minden további munkát.

A 6-ik és 7-ik vagyis felső és alsó Silsen és Kostyalikenfeldben.

28. Ebben a legmélyebb északi telekben is megszüntették az eddigi eredménytelen föltárást.

29. Ezen a legmélyebb északi telek mély szintjén 6 ember dolgozik vékony fekete érczen.

30. Ettől a mély szintről a Rottari Stollwandra mentek ahol a Silsen vágati éren észak felé 4 ember dolgozik az ér feltárásián.

31. A Pfeiffer táron a pallókeresztől nem messzire 4 ember dolgozik egy emelkedésben, melyben néha érczfészkek is találtnak.

32. A felső silseni átjáró közepe táján 2 ember fejt 2-3 ujnyi sárga érczeket.

33. A felső Silsen Feldben 9 ember fejt 2-3 ujnyi sárga érczeket.

34. A Sadna mögött 4 ember, és a Kostyetiken járaton 4 ember fejt vékony sárga érczeket.

A 2-ik és 4-ik vagyis Sayetzen és Dreyling Feldben

35. A száraz Swittner felett 7 ember fejt sárga és fekete érczeket, részint régi törésekből.

36. A száraz Swittner szintjében 4 ember dolgozik 3 ujnyi fekete érczen.

37. Ugyane szinten tovább dél felé 2 ember tár föl egy jó alakú eret vékony fekete ércz zsinórokkal.

38. A Kopitovszky Swittneren 2 ember dolgozik vegyes vékony ércz zsinórokon.

39. A Dreyling járaton észak felé 10 ember dolgozik szép érczen.

40. A guritóból 4 ember dolgozik az ér után és 2-3 ujnyi sárga érczeket talál.

41. A Röhrenschutt mögött a meredek Swittneren 2 ember egy emelkedésen dolgozik, hogy azt az altárral lyukasztván a vizet gyorsabban levezesse.

42. Két reményvágatot, az egyiket a Pachenstollwand felett nyugaton, a másikat pedig a Röhrenschutt felett a meredek Swittneren, ámbár érczes nyomokkal tárták fel az eret, megszüntették.

A 9-ik és 10-ik, vagyis az altárón, Ujtárón, az alsó és felső Gugel felden.

43. Az Ujtáró szintjén a Klegarnschutt mögött 4 ember dolgozik dél felé 2-3 ujnyi fekete ércz zsinórokon.

44. A Nap tárón kelet felé dolgozik 2 ember, és a táró felett észak felé 4 ember kalapács vastagságú szegény érczen.

45. A Weller gurító felett dolgozott 2 ember egy remény vágaton, mellyel az alsó Gugler eret akarták elérni, most ez a vágat szünetel.

46. A Weller gurító felett a felső Swittneren dolgozik 3 ember 1-3 ujnyi vastag fekete érczen.

47. Ezen a felső Swittneren dolgozik még 4 ember 2-3 ujnyi vastag fekete érczen.

48. A Röhrenschutt mögött kelet felé 2 ember szórványos fekete érczen dolgozik.

49. A nyugvó pad felett 2 ember kelet felé dolgozott, hogy a felső Gugel feküjét megvizsgálja; most ezt is megszüntették.

50. A felső Gugelben a felső Swittneren dél felé 4 ember fejt néha tenyérnyi vastag érczeket.

51. A Mann táró szintje alatt 6 ember dolgozott szép fekete érczen, melyek azonban a hónap közepe táján kivágódtak, tehát a munkásokat másutt alkalmazták a középső Swittneren.

52. A Mann táró szintje alatt 2 ember szép fekete érczekkel behintett éren dolgozik.

A Razegrundban:

53. Az altárá felett 6 csapatban 12 ember dolgozik a 1/2 öl vastag fehér lágy kvarczos éren, melyben helyenként szép sárga érczeket fejtenek.

54. A légtáróban 2 ember dolgozik szórványos sárga érczen.

55. A felső vagy János táró szintjén a beható /128 / 8 ember dolgozik főszakmányban.

A főbejárás alkalmával még a következő vájatok munkába vételét határozták el:

Úrvölgyön:

56. A Mária aknai légtárá, melyet elődeink már 280 ölnyre hajtottak a kelet felé fekvő hegység megvizsgálása végett, 2 emberrel tovább folytattatni határoztatott.

57. Az 1739-ben megkezdett, és nyugat felé a Szt.Katarina hegybe 233 ölnyre hajtott, unser lieben Frauen Empfängnisz tárónak nevezett kutatást 2 emberrel folytatni fogják.

Óhegyen:

58. A Haliarban a Purti Kram nevű felső tárot 2 áccsal és 2 csillérrel megnyitották, és 170 ölnyre már kitakarították, s a munkát folytatják.

59. Az Óhegyi altárot újra megnyitották 4 emberrel és 17 1/2 ölnyre kitakarították, mely munkát folytatni fogják.

60. A Pfeiffer táró felett is megnyitottak egy régi tárot 3 emberrel, de a munkát megint megszüntették.

61. A nemecki völgyben egy régi tárot 2 emberrel újra nyitottak, és 9 ölre kitakarították. Ezt a munkát folytatják, hogy a Mária aknától dél felé fekvő hegységet megvizsgálják.

62. Juliustól kezdve az egész személyzet olyan bért kapott, hogy ebből minden költségeit megfizetheti.

1746 október 7-én jelentést tesz Rembe János urvölgyi alkönyvivő az urvölgyi és szomolnoki cementvizekről.

1. Ismeretes, hogy a rézbányákban " verschiedene vitriolische, alsz da seynd gelschiffrige, krozige, quadrige, oder sonst sogenannte Kupferplendige, item kisige, und dergleichen Gänge einbrechen, und wo die Schwöfel, Kürz, und Gelf praedominiren, so pflegen auch die davon kommende Cimentwasser in ihrer Operation und desto stärker en seyn, sintemahlen sie durch solch haltige Klafft und Gänge durchsitzende Tag- oder süsse Grubenwasser die vitriolische Härbe, dasz ist die flüchtige Kupfer particula an sich nehmen, und wann selbe über dasz eysen fallen, gleichramb ex vi magnetica solches corrodiren, und zu Kupfer bringen ".

2. Ezt a jelenséget kétféleképen magyarázzák: némelyek azt hiszik, hogy a cementvizben a vas rézzé válik; mások ellenben azt állítják, hogy a vasnak viz attractivája van, mellyel az igen finom réz-részecskéket magához vonja. Hogy e két vélemény felett ítéletet mondjunk, szükséges volna a cementviz természetét tökéletesen ismernünk, de mivel a természet működése, különösen olyan tudományoknál, amelyekben a vis magnetica szerepel, az ember esze előtt nincs eléggé világosan feltárva: nem tehetünk egyebet, mint a valószínűség szerint azt mondani, hogy valószínűbbnek tartjuk a rézrészecskék lecsapódását, mint a vasnak rézzé átváltozását.

3. Szomolnokon a cementvizeket kiemelik a fölszínre, és ottan berendezett terjedelmes vályuszerkezetben bocsátják a vasra. Urvölgyön ellenben a cementviz olyan kis mennyiségben csepeg vagy czérnaszál vastagságban csorog, hogy nem lenne czélszerű azt a fölszínre emelni, hanem inkább a bányában állítják fel a vályukat, melyekben a réz lecsapódik.

4. A rézkiválását a cementvizből előmozdítja egyrészt a vályuk lejtősege, másrészt pedig a vályukban fektetett vas minősége. Tapasztaltatott ugyanis, hogy a réz kiválása gyorsabb és tisztább, ha a cementviz a vas között némi gyorsasággal folyik, és hogy ellenben, ha a folyás nagyon lassu, akkor sok meddő iszap is rskódik le, mely a vasat betakarja, és a réz kiválását annyira megakasztja, hogy ilyen esetben az iszap réztartalma néha beváltásra sem méltó. Egyszersmind vigyázni kell, hogy semmiféle tisztátalanság ne juthasson a cementvizbe.

5. Az ejtővas minőségét illetőleg az tapasztaltatott, hogy mennél tisztább és jobb az ejtő vas, annál gyorsabb és tökéletesebb a réz kiválása is, ami természetes is, mert a tisztátalan vasban levő salakrészekeskének nincs az a vonzó erejük, mely a tiszta vasban van; ezért jobb az ejtésre a vert vas, mint az öntött vas.

6. Az ejtés jó eredménye nem függ annyira az ejtővas mennyiségétől, mint a jó minőségétől. A jó kovácsvasat a pöröly alatt 2 ujnyi szélesre kalapálják, és arasznyi hosszúságu darabokra vágják, melyeket úgy raknak a vályukba, hogy egymást ne érintsék, és a víz folyás ellenében levő végül magasabban legyen, mint a másik, úgy, hogy a víz a vasat egészen körül foghassa. 129/

1746 október 17-én panaszkodnak az urvölgyi munkások, hogy ebben az évben már 10 hónapig dolgoztak, de csak 7 hónapi bérfizetést kaptak; és panaszkodnak az új érczszakmány miatt mely szerint mindenkinek egyenlő keresetének kellene lenni. Attól félnek, hogy amellet nem csak a gyengék, de az erősek is tönkre fognak menni. 130/

2.FÜGGELÉK : TÁBLÁZATOK, 1739-1747

URVÖLGY

A réz-bányászat és kohászat gazdasági eredményei
1739-től 1743-ig

	termelt ércz			volt benne réz			költségek		egy mázsára esik	
	m	font	/n	m	font/n	ft	xr	d	ft	xr d
Az urvölgyi bányá- művelés										
1739-ben	40.424	44	.	3.552	36 1	83.393	50	2	23	28 2
1740-ben	34.760	65	.	3.105	80 1	82.772	9	1	26	39 .
1741 "	40.110	51	.	3.559	26 3	78.868	35	1	22	9 2
1742 "	36.917	69	.	3.126	23 2	71.163	54	1	22	46 .
1743 "	36.058	39	.	3.040	67 3	71.726	19	3	23	35 1
Összesen	188.271	68	.	16.384	34 2	387.924	49	.	.	.

A besztercebányai kohó

	termelt réz									
1739-ben	3.422	41	.	22.369	37	.	6	32	1/8	
1740 "	3.483	39	.	19.233	24	1	5	31	1	
1741 "	2.864	50	.	17.472	6	1	6	6	.	
1742 "	1.981	50	.	13.885	14	3	7	.	2	
1743 "	2.810	40	.	19.506	53	2	7	.	2	
Összesen	14.562	20	.	92.467	15	3	.	.	.	

A tajovai kohó

1739-ben	3.317	56	.	6.563	55	3	1	55	.	
1740 "	4.411	96	.	5.016	53	1	1	8	1	
1741 "	3.301	12	.	4.753	5	3	1	26	2	
1742 "	4.747	99	.	3.844	35	3	.	48	2	
1743 "	4.297	45	.	5.263	29	.	1	13	2	
Összesen	20.076	8	.	25.441	59	2	.	.	.	

	termelt ércz	volt benne réz	költségek	egy mázsára esik
	m	m	ft	kr d ft kr d
A rézhámor			vágott réz tábla réz	Preiser réz
1739-ben	22.236 46 3	101 19 .	3.896	3 6 193 22 .
1740 "	15.777 8 3	135 21 .	3.342	67 . 182 23 .
1741 "	15.447 30 3	98 69 .	2.977	73 . . . .
1742 "	15.262 26 2	1.849 57 .	1.050	39 . . . .
1743 "	15.986 18 2	2.437 65 .	1.662	50 . . . .
Összesen	84.602 11 1	4.622 31 .	12.929	65 . 375 45 .

Helybeli eladás	vágott réz	Preiser réz	mélyített réz
1739-ben	23 4 .	24 50 .	220 1 .
1740 "	. . .	36 80 .	394 29 3
1741 "	115 37 .	149 24 .	478 8 3
1742 "	409 29 .	35 82 .	436 99 1
1743 "	533 6 .	216 3 .	613 90 1
Összesen	1.080 76 .	462 39 .	2.143 29 1

termeltetett táblaré	12.929 65 .
vágott réz	<u>4.622 31 .</u>
Összesen	17.551 96 .
ebben volt szomolnoki réz	<u>5.007 59 .</u>
marad urvölgyi termelés	12.544 37 .

Ennek értéke a szállítás költségének levonása után á 43 ft 20 kr tesz:	543.589 21 2
a helyben eladott 1080 m. 76 font	
vágott réz á 45 ft	48.634 12 .
Az elszállított Preiser-réz 375 m 45 font a szállítás levonása után á 35 ft 15 kr	13.234 36 3
a helyben elárusított 462 m 39 font Preiser-réz á 36 ft	16.646 2 1
a helyben elárusított 2143 m 29 1/4 font	
mélyített réz á 50 ft	<u>107.164 37 2</u>
Összes bevétel	729.268 50 .

Ebből levonva a költségeket mint fent	
Urvölgy	387.924 49 1
besztercebányai kohó	92.467 15 1
tajovai kohó	25.441 59 2
részámor	<u>84.602 11 1</u>

Összesen

590.436 15 2

Mutatkozik jövedelem

139.832 34 2

Költségek feladó alna alsó alna Mária alna Ratzegrund Ossz.										Van benne	szakmányos	csillagok	fahordók	takarítók	mások	
a bányában	m font	m font	m font	m font	m font	m font	m font	m font	m font	válók	válók	válók	válók	válók	válók	válók
1740. júl. hanyóérczek	.	.	.	.	.	.	.	.	216 25	.	.	.	.	.	.	.
1740. aug.	194 66	778 45	473 27	.	.	.	.	.	151 4	.	.	113	185	43	87	39
" " há- nyóérczek	.	.	.	.	.	.	.	.	287 85	.	.	.	.	.	.	.
"szeptember	277 94	907 30	634 22	.	.	.	.	.	179 25 1	404	20	111	169	43	83	39
"október	145 51	701 40	444 71	.	.	.	.	.	139 10 2	409	21	112	176	45	86	39
"november	269 24	1.060 63	581 24	.	.	.	.	.	213 90 3	421	21	115	188	47	83	40
"hanyóér - czek	.	.	.	.	.	.	.	.	183 44 2	.	.	.	.	.	.	.
"december	379 40	1.105 98	746 10	.	.	.	.	.	232 58 2	431	22	115	190	49	86	40
1741 január	219 9	658 91	380 68	.	.	.	.	.	134 9 1	427	22	116	190	47	86	40
" február	303 74	728 23	634 17	.	.	.	.	.	194 42 3	425	22	118	193	47	86	40
" márczius	554 93	1.357 53	732 9 (731 80)	.	.	.	.	.	360 38 3	425	21	117	192	46	86	40
" április	189 62	665 20	1.106 46	.	.	.	.	.	194 4 2	425	21	117	192	46	86	40
" május	349 34	800 34	1.064 35	.	.	.	.	.	231 17 3	425	21	117	192	46	86	40
" június	265 99	790 73	900 88	.	.	.	.	.	201 78	285	12	99	152	46	78	36
"hanyóérczek	.	.	.	.	.	.	.	.	212 83 3	.	.	.	.	.	.	.
" július	278 5	642 96	885 85	.	.	.	.	.	200 73 2	283	12	98	150	45	79	36
" augusztus	264 70	1.110 98	699 90	.	.	.	.	.	226 64 2	286	12	99	149	44	80	.
"hanyóérczek	.	.	.	.	.	.	.	.	278 1 1	.	.	.	.	.	.	.
"szeptember	510 36	1.238 87	912 47	.	.	.	.	.	272 11 1	286	12	99	149	45	79	36
"október	368 77	1.047 49	649 49	.	.	.	.	.	207 19	287	11	100	149	44	80	36
"november	341 69	1.327 40	848 96	.	.	.	.	.	274 34 1	294	12	100	152	45	80	36
"hanyóérczek	.	.	.	.	.	.	.	.	283 88 2	.	.	.	.	.	.	.
"december	630 14	1.347 28	975 81	.	.	.	.	.	306 82 3	309	12	104	163	44	81	35

Költések a bányában		Felső akna alsó akna		Mária akna		Ratzegrund		Összesen		beme rész		Munkások		ácsok		fahordók		takarítók		mások	
		m	font	m	font	m	font	m	font	m	font	n	font	n	font	n	font	n	font	n	font
1739	janus havában	209	69	888	66	898	98	58	69	2.056	2	216	8	2	348	27	142	200	50	101	48
	junius 23-julius 11-ig	251	46	856	27	592	63	42	11	1.742	47	175	68	1	334	23	141	209	50	101	47
	junius 13-augustus 9-ig	170	87	813	93	698	29	38	52	1.721	61	163	30	3	336	29	141	203	52	98	48
	hányvőresek	.	.	.	.	.	.	.	.	3.898	69	227	36	1	.	.	.	.	.	.	.
	augustus 9-szeptember 12-ig	261	33	957	78	978	26	42		2.239	60	196	22	.	339	31	142	205	51	100	48
1739	5.943 56 .	/egy mássa réz került a bányá-																			
	janár	7.139	18	2	nál 23 ft 28 1/2 Krba/																
	február	7.918	7	3																	
	március	5.394	44	.																	
	április	6.966	.	.																	
	május	6.911	6	.																	
	június	6.911	43	3																	
	július	5.603	24	.																	
	augusztus	8.789	44	3																	
	szeptember	6.303	54	2	244	27	971	65	774	3	43	59	188	44	3	356	30	144	220	52	95
	október	6.987	39	2	242	47	1.015	51	1.351	31	15	90	264	99	3						48
	november	8.524	10	1	489	05	1.534	61	1.418	14	38	24	342	54	2	356	30	144	224	53	49
	december	33.393	50	2	.	.	.	.	.	.	.	.	4.554	1	246	63	3				
	október 6-án hányvőresek	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1.566	44	97	49	3				
	november 26-án "	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.									
1740	janár	64	89	906	93	651	53	28	70	1.652	05	167	46	2	454	20	115	191	48	102	39
	február	196	10	1.205	13	740	78	33	78	2.175	79	256	91	.	454	20	115	191	48	102	39
	március	372	35	1.350	19	1.041	30	58	44	2.822	28	279	84	1	454	20	115	191	48	102	39
	április	326	4	1.030	62	574	73	30	28	1.961	67	214	26	.	454	20	115	191	48	102	39
	május	160	16	996	10	621	61	40	25	1.818	12	201	55	1	454	20	115	191	48	102	39
	június	262	89	1.221	33	543	7	58	73	2.086	2	238	46	3	422	18	114	186	47	86	39
	július	200	48	655	61	455	34	39	35	1.350	78	131	4	1	402	19	113	177	44	85	39

Bánya költségvetés feladatok adatai										szakmányaiban				csillagok		fahordók		tatarítók		mások	
év	nr	d	m	font	m	font	m	font	m	Összesen	font	m	font	van benne	rész	font	m	font	m	font	m
janár	307	75	424	18	705	98	.	.	.	1.440	91	161	43	1	299	13	106	160	44	80	34
február	367	74	632	48	989	95	.	.	.	1.990	17	229	50	3	296	14	105	160	44	80	35
március	596	96	870	80	1.406	94	29	4	.	2.903	74	355	33	3	298	14	106	161	45	79	35
április	333	62	504	51	1.006	15	.	.	.	1.844	28	204	88	.	299	14	103	160	45	80	35
május	336	19	616	47	855	72	.	.	.	1.808	38	185	54	.	297	12	100	152	41	80	35
június	408	67	334	88	795	40	.	.	.	1.538	95	159	65	.	297	12	100	149	41	80	35
nyárátkutatás	.	.	.	.	.	.	.	.	.	4.345	94	216	84	1	.	.	.	132	40	.	.
július	391	73	527	55	728	9	14	53	.	1.561	90	174	10	.	210	9	92	132	40	80	35
augusztus	242	56	343	49	555	54	.	.	.	1.141	59	115	64	.	169	9	95	145	37	80	34
szeptember	366	73	455	53	801	54	.	.	.	1.623	80	172	51	2/4	237	8	94	135	42	80	35
októbert	293	3	383	70	603	71	17	29	.	4.564	12	250	89	.	.	.	.	132	42	.	.
november	354	65	719	09	956	22	.	.	.	2.031	96	207	18	2	292	12	100	147	41	81	35
decembert	470	24	790	47	1.037	91	.	.	.	4.774	7	232	98	2	.	.	.	158	43	.	.
janár	306	90	772	59	715	23	.	.	.	2.298	62	255	39	2	310	12	112	160	46	81	35
február	662	27	971	69	1.080	62	50	84	.	1.394	72	147	39	2	316	12	113	160	46	81	35
március	265	20	561	32	719	48	7	70	.	2.765	42	224	74	3	322	12	113	165	47	81	35
április	406	41	481	14	487	53	31	20	.	2.061	55	184	80	3	.	.	.	162	47	.	.
május	495	07	459	97	677	56	5	24	.	1.573	70	109	45	3	318	12	113	162	47	81	35
június	391	.	493	74	540	86	.	.	.	2.765	42	224	74	3	.	.	.	155	45	.	.
nyárátkutatás	340	85	312	10	422	34	.	.	.	1.406	28	101	17	1	304	13	109	151	44	84	35
augusztus	375	9	483	56	535	94	.	.	.	1.637	84	102	18	2	309	14	98	151	44	84	35
októbert	345	54	394	54	543	17	.	.	.	1.425	60	110	36	1	295	12	100	148	45	81	35
november	354	80	450	51	728	59	.	.	.	3.013	48	127	93	.	.	.	.	144	45	.	.
decembert	488	80	530	96	932	74	2	04	.	1.084	39	81	72	3	287	8	99	144	45	80	35
nyárátkutatás	375	9	483	56	535	94	.	.	.	1.476	64	83	3	1	.	.	.	145	44	.	.
augusztus	345	54	394	54	543	17	.	.	.	1.394	61	97	59	2	291	11	99	145	44	83	35
szeptember	354	80	450	51	728	59	.	.	.	1.283	25	106	61	3	290	10	99	147	45	80	35
októbert	354	80	450	51	728	59	.	.	.	1.534	20	127	17	.	317	13	105	169	52	81	35
november	488	80	530	96	932	74	2	04	.	2.003	61	115	56	3	.	.	.	168	52	.	.
decembert	488	80	530	96	932	74	2	04	.	1.954	54	159	02	3	321	13	118	168	52	81	35

T e r m e l é s

	Bánya költségek				felső akna		alsó akna		Mária akna		Ratzegrund		Összesen		Van benne		réz	szakmányosnapszámok		ácsok	csillérek		fahordók		takarítók		mások
	ft	xr	d	m	font	m	font	m	font	m	font	m	ft	m	ft	m		ft	vájók		vájók	164	52	81	32	35	
1916 január	.	.	.	464	91	520	96	767	72	26	71	30	1.780	30	138	95	3	320	13	120	164	52	81	32			
márczius	.	.	.	599	64	839	48	960	83	32	45	40	2.432	40	170	71	2	320	11	122	164	51	81	35			
február	.	.	.	425	29	604	27	1.108	73	52	04	23	2.003	23	152	50	.	318	10	120	153	57	80	35			
április	.	.	.	210	48	529	05	605	15	27	47	15	1.372	15	94	21	1	314	10	114	157	47	80	35			
május	.	.	.	255	91	316	08	581	73	19	25	97	1.172	97	77	93	3										
junius	.	.	.									33	1.325	33	92	18	.										
julius	.	.	.	243	77	324	2	527	64	15	67	70	1.117	70	88	99	3										
augusztus	.	.	.									66	2.249	66	120	84	3	9		93	114	35	61	26			
a hányókból	.	.	.																								
szeptember	.	.	.	267	75	366	93	527	46	27	41	55	1.189	55	97	72	.	257									
október	.	.	.	232	25	343	50	402	25	31	50	50	1.009	50	84	35	2	263	10	91	113	35	61	20			
a hányókból	.	.	.									97	1.671	97	84	50	2										
november	.	.	.	387	75	454	50	390	.	42	75	.	1.275	.	119	13	.	274	10	91	113	35	61	20			
december	.	.	.															289	11	98	119	37	61	20			
1917 január	.	.	.										896	.	83	96	.		8	79	81	29	34	20			
márczius	.	.	.	262	75	259	.	284	.	9	25	.	815	.	91	44	1	156	-								
április	.	.	.	280	.	302	25	271	75	9	.	.	863	.	87	18	2	165	.	79	81	29	34	20			
május	.	.	.															165	.	79	81	29	34	20			

VIII. BESZTERCEBÁNYA

1. Bányaigazgatósági adatok, 1650 - 1745 / 1747 /

1650 január havában jelentést tett az alkamaragróf az udvari kamarához a Besztercebánya város és a katolikusok közt fennforgó egyenetlenségekről. E jelentés tartalma Sonnaunak nem látszott eléggé erélyesnek, és közte és az alkamaragróf között e miatt egy pár szemrehányás történt. Sonnau neheztelt főképen azért, hogy az adminisztratori hivatalra nem ő jelöltetett ki, és azt vélte, hogy az alkamaragróf az ő ellensége, ez pedig ugyan ezt vélte Sonnauról.

1650 márczius 6-án Pálffy Pál királyi helytartó előtt egyezséget kötöttek a besztercebányai polgárok, hogy ezentul a bíró és tanácsválasztásnál a következő szabályokat fogják követni : az első választási napon közösen választatik a bíró a német, magyar, vagy tót / scavonica natio / polgárok közül. Második napon választatnak a tanácsnokok és többi tisztviselők, és pedig egy évben a németek közül, másik évben pedig a magyarok és tótok közül. Csak olyanok lehetnek tanácsosok és tisztviselők, kiknek vagyonuk van, mellyel a hivataloskodásuk alatt okozott minden kárért jót állhatnak, stb.

1650 márczius 15-én felterjesztést tesz az alkamaragróf azon egyezés ellen, mely Pálffy Pál nádor közbenjárásával a besztercebányai német és tót-magyar polgárok közt létre jött. Az alkamaragróf az egyezséget nagyon veszedelmesnek tartja a német lakosságra, s a bányászatra, és attól fél, hogy így a bányaugyekben is eltöröltetik lassankint a bányatörvény alkalmazása, és az udvari kamara befolyása elenyészik. Jelentéséhez csatol az alkamaragróf egy emlékiratot a német polgárok köréből, és egy emlékiratot Sonnau praefectustól.

A német polgárok, kik már Thurzó ideje óta nem bányászkoztak, de a bányászok után éltek, most jónak látják ismét hangoztatni, hogy ők azért kapták privilegiumaikat, mert a rézbányákat ők kezdték, s hogy ha mármost e privilégiumokban a tótok és magyarok is részesülnek, mi lesz akkor a bányászatból ? okvetlen el fog pusztulni, Sonnau pedig a német nemzet lejebbitését látja

az egyezségben, és azt javasolja, hogy Ő Felsége az egyezséget úgy, mint II. Mátyás király 1604-ben tette a Forgách nádor intézkedéseivel, megsemmisítse, mert különben nemsokára a magyar udvari kamara kezébe kerül az egész bányászat, és akkor elpusztul.

1650 márczius 31-én jelenti a beszterczebányai kamara az adminisztratornak, hogy 1572-ben kötöttett a szerződés az akkori esztergomi érsekkel Verancius Antallal a turóczi és zólyomi tized megváltása tárgyában. E 78 éve fennálló szerződést a mostani érsek felmondta, s evvel az itteni bányaművek fennállását veszélyezteti. Mert a gabonakészlet tartotta egyedül az embereket a munka mellett akkor is, midőn a kamarának pénze nem volt, kéri tehát, hogy az adminisztrator a felmondásnak visszavonását eszközölje ki, különben az uradalmak eladásával már úgy is megkárosított bányászat végképen tönkre megy.

1650 április 19-én írja Wolf Ochs v. Sonnaun az adminisztratornak, hogy a husvéti ünnepek előtt mindenféle fizetések miatt annyira sanyargatták őt, hogy jobb szeretett volna a föld alatt lenni.

1650 május 26-án jelentik a beszterczebányai főtisztok az adminisztratornak, hogy Eszterházy Pálné, a zólyomi uradalom birtokosa, nem engedi meg, hogy a kincstár a bányaművek számára fát vágasson, és hogy Ebeczky János, a zólyomi kapitány avval fenyegette a kincstári erdőkerülőket, hogy ha őket a zólyomi erdőkben találja, majd elbánik velők. Ez pedig annak következménye, hogy Eszterházy né adománylevele, úgy, mint Listhiusné is, eredetileg hibásan volt kiállítva, és csak később javítottatott ki, a kijavítást pedig a birtokosnak most már nem akarják érvényesnek tartani.

1650 május 29-én jelenti Pestaluz János a Bécsben levő Sonnaunak, hogy Illésházy és Listhiusné összepereltek, és ez utóbbi az Illésházy ruháit a városkapu elé kihányatta. Most megérkezett Illésházy Liptsre 200 hajduval, és úgy látszik, hogy a kamarával jó barátságban akar lenni, mert eltiltotta a jobbágyoknak az erdők pusztítását.

1650 május 30-án jóváhagyja az udvari kamara, hogy Beszterczebányán a hajduk száma szaporítottatott a végre, hogy a műveket a törökök beütésétől jobban megoltalmazni lehessen.

1650 május 31-én utasítja a király az alkamaragrófot, hogy miután hallomás szerint Radvánszky család utolsó ivadéka egy gyenge testalkatú beteges gyermek, örökdíék ennek elhalálozása esetében, és azonnal foglalja le a jószágot, mert azt a király a kamarához akarja a rézművek javára csatolni.

1650 június 12-én írja Wolf Ochs von Sonnaun Bécsből a beszterczebányai tiszteknek, hogy Granitzer János ügyében, ki Beszterczebányán akaratlanul egy embert megölt, és ott halálra ítéltetett, szerencsésen járt el, és kieszközölte Ő Felségénél a megkegyelmeztetést. Hanem sok nehézséggel járt a dolgot. Amint megkapta a tisztek felterjesztését, azonnal elment az udvari kamara elnökéhez, ki még az ebédnél ült, és kérte őt pártfogásáért; ez meg is ígérte, hanem mert Ő Felsége rosszul léte miatt az nap ágyban maradt, másnap pedig péntek volt, mikor semmiféle tanácskozás sem tartatott, csak szombatira ígérte, hogy a tanács elé terjeszti az ügyet. Ez Sonnaunak igen hosszadalmasnak látszott, és az elnök beleegyezésével más utat választott. Páter Ganz, a király gyóntató atyja, megígérte, hogy ha holnap a király előtt miséjét bevégezte, elébe terjeszti ezt az ügyet, és meg is tette, s Ő Felsége rá írta, hogy fiat. Hanem még ezután lett sok baja, míg a magyar kamaránál megtudta kapni a kegyelem levelet! Isten mentse meg attól, hogy a magyar kamaránál kelljen valamit szorgalmaznia! Egyébiránt kéri a tiszteket, hogy a kegyelem levelet addig ki ne adják kezökből, míg Granitzer meg nem téríti az ő költségeit. És pedig: a kancellárnak adott tizszeres aranyat; a titkárnak 2 nagy réz edényt, és egy melegítő edényt; az írnoknak 1 aranyat, Páter Ganznak, ki legtöbbet segített, 2 dúzat nyelvet; az ő maga fáradságáért és szaladgálásáért pedig megérdemel egy csinos lószerszámot.

1650 július 1-én folyamodik Wolf Ochs von Sonnaun, hogy miután 17 évig mint katona szolgált, és ott kapitányi rangra emelkedett, 1635-ben praefectussá kineveztetvén azóta itt szolgál, és 1643-ban a Rákóczy - féle zavarokban sokat veszített, mert mindenét elhagyva Bécsbe kellett menekülnie, mikor pedig ismét vissza jött, a császári katonaságot saját költségével mindenben segítette, s így megtörtént, hogy részint rézedények árában, melyeket elajándékozni kellett, részint zab árában, melyet a

nála volt katonatisztek lovának tartására a szertárból kivennie kellett, mintegy 3000 tallér ...¹³¹ van terhelve. Azt vélte ugyan, hogy ...¹³¹ adminisztratori hivatalra ő fog kineveztetni, de más neveztetvén ki, kéri, hogy jó szolgálatainak jutalmául engedjék el neki az adósság vissza fizetése.

1650 július 17-én tudomásul vétetett, hogy 1637 november 9-én megerősíti Ferdinand király a Pojnik mezőváros szabadalmait, melyeket 1400 feria sexta proxima ante dominicam Ramispalmanum Zsigmond kiadott, 1464-ben 6 idus Junii Mátyás király megerősített, és 1583 május 11-én II. Rudolf megerősített. E szabadalmi levél szerint a pojnikiak, úgy mint a korponaiak, szabadon választhatják bíróikat, és minden adótól felmentettek, csak 80 ft-ot tartoztak évenként a kincstárba fizetni.

1650 szeptember 9-én jelentik a besztercebányai tisztek Illésházy grófnak, hogy az ő szolgálja Zmeskál, midőn az urnap utáni vásárból Besztercebányáról Lipcs felé haza lovagolt, az uton egy szénégető munkást Szluvoznik Jánost agyon lőtt, és kéri, hogy szolgáltsasson igazságot. A jelentéshez volt mellékelve egy jegyzőkönyv, melyet Gyürky János és Zolnay Ferencz zólyomi megyei tisztek felvettek azokkal, kik az esetnek szemmel látott tanui voltak.

1650 október 5-én Ő Felsége elé terjesztette a Bécsben levő praefectus, és gyors intézkedést kért a palatinusnak ama határozatai ellen, melyek a kamarának nagyon sérelmesek. Ugyanis:

1. Másfél év előtt, midőn a lipcsi és zólyomi uradalmak Listhiusné illetőleg Eszterházyné kezére adattak, a zálog okmányokból kihagyattak az erdők fenntartására vonatkozó pontok; és midőn e miatt a besztercebányai kamara tisztjei felfolyamodtak, meghagyta Ő Felsége a palatinusnak, hogy az okmányokat vissza vegye, és szabályszerűekkel cserélje ki. De a palatinus ezt nem tette, hanem csak reversalisokat vett a birtokosnéktól, melyekbe ismét egy olyan cikket iktattatott be, mely Ő Felségének és kamarájának igen káros. E cikkben az mondatik, hogy se a birtokosnének se a kamarának nem szabad az erdőkben károkat okozni, s amelyik ...¹³² a megye hatósága által vétkesnek találta, ...¹³² fog büntettetni.

Ily módon a kamara nem rendelkezhetik az erdőkkel, a vágásokat ki nem jelölheti, hanem kénytelen az urasághoz folyamodni, és annak akaratjától függ hogy kérelme teljesített-e vagy nem. A kamara az erdőkben kárt nem is okozhat, mert sem gazdászatot nem üz, sem juhokat nem tart. Ha pedig a birtokosné ellen panaszodik, a kihallgatásoknak vége hossza nincs, és kártalanítást soha sem kap. Az is sérelmes a kamarára nézve, hogy a megye hoz fellette ítéletet, pedig eddig mindig ki volt véve a megyei hatóság alól.

Szükséges lenne tehát, hogy az említett uradalmak adománylevelei vissza vétessenek, és oly tartalmakkal, mint a régiek voltak, kicseréltessenek.

2. Hasonlóképen sérelmes a kamarára és a német nemzetiségű lakosságra azon egyezmény, melyet a palatinus Beszterczebányán a bíró és tanácsválasztás tárgyában létrehozott, s mely a bányaváros szabadalmaival ellenkezik.

Tudva levő, hogy a bányászatot és a bányavárosokat az országban mindenütt a németek alapították meg és emelték virágzásra, s ezért kapták szabadalmaikat is, melyek szerint a bíró és a tanács valamint a közpolgárok csak közülök választassanak. Ez ellen azonban az országgyűlés oly határozatot hozott, hogy ezentul a németek, magyarok és tótok mindenütt egyenlő jogokkal birjanak; és e törvény következtében Beszterczebányán Heincz Jakab bíró, és Moszlechner jegyző, csakhogy a régi bírók választását, Dr.Reul Jánosét és Wertner Ábrahámét lehetetlenné tegyék, felizgatták a tót polgárokat, hogy panaszt tegyenek, melynek elintézésére a palatinus küldetett ki, ezt is és ennek tanácsadóit sikerült annyira részükre hódítani, hogy az említett egyezés megállapíttatott, és senki se mervén a palatinus ellen felszólalni, elfogadtatott. E szerint évenként felváltva német és tót bírónak és tanácsnak kellene lenni, és a város szabadalma megszűnt.

A városi hatósággal pedig ezelőtt is nehéz volt megtartani a békét, s most, ha tótok lesznek, kik mindnyájan ellenségei a kamarának, még nehezebb lesz.

Igy, midőn a felső kamarához átadatott a jezsuitáknak, és a kamaraházból a tiszteknek ki kellett költözködni, kérte a kamara a várost, hogy adjon egy másik alkalmas házat a hivatalos

helyiségekre, de nem adtak. A palatinus is azt mondta, hogy minek ajándékozta el a kamara a legalább 15.000 ftot érő házat a jezsuitáknak? Lássa már most, hogy hol helyezheti el hivatalait.

Ezt a bajt még meg lehetne orvosolni karácsonyig, mert akkor lesz bíróválasztás. Szükséges lenne tehát, hogy e tekintetben a magyar kamara sürgősen intézkedjék.

1651 január 1-én panaszkodik az administrator, hogy a palatinus a katonaság számára a bányavárosok vidékén vásároltatja a gabonát.

1651 január 2-án Lőcse városához írt levelében mentegeti magát Sonneau, hogy a Thurzó fáé hagyatéka kamatai 1649 óta nem fizetettek, és ...¹³³ 3 hét alatt legalább egy évi részletet is fog fizetni.

1651 január 2-án jelenti a besztercebányai kamara, hogy a kőrmőczy kamarától kapott 6000 tallér ellátmányt, és evvel a hátralevő munkabéreket kifizette. Egyszeremind megjegyzi, hogy azon 12 tallérból, mely a réz mázsája után Joanelli által a műnek adatik, nem képes a folyó költségeket fedezni, tehát szükséges a réz árát felemelni.

1651 január 8-án írja a király Pálffy Pál nádornak, hogy miután a besztercebányai német és tót polgárok között egy év előtt létre jött egyezség a kamara érdekeit sérti, kívánja, hogy ez az egyezség eltöröltessék, és a régi viszony helyreállíttassék.

Erre válaszolta Pálffy, hogy az egyezség a kamarai tisztek jelenlétében történt, és közülök senki sem szólt ellene, az ügy tehát rendben bevégeztetett, és most már nehezen változtatható meg, mert 1 év óta gyakorlatban is áll. Kéri Ó Felségét, hogy küldje meg neki részletesen az egyezség ellen felmerült panaszokat.

Az udvari kamara értesíti erről az administrator, és utasítja, hogy e panaszokat újból szerkesztve oly módon terjessze fel, hogy azokat a nádornak eredetiben megküldeni lehessen.

1651 január 28-án rendeli a király, hogy Besztercebányán levő jezsuitáknak eddigi illetményeiken felül hetenkint még 1 véka gabona, 1 hordó sör, és 4 font faggyu adassék a kincstárból.

1651 május 6-án felszólítja a besztercebányai praefectus Liszthiusnét sz. Széchy Katalint, hogy a Runcinán, Jaszenán és

Predainán felállított fűrészmalomokat távolíttassa el, mert az erdők a rézművek számára vannak fenntartva, és azokból másoknak fát, vagy fűrészelt árut eladni nem szabad.

1651 május 31-én rendeli az udvari kamara, hogy a besztercebányai tiszteknek az 1642 óta fizetésükből levont 1/4 rész további levonása megszüntetessék, és a levont részeket nekik lassankint vissza adassanak.

1651 szeptember 24-én megtiltja Pálffy Pál nádor a besztercebányaiaknak, hogy a gabonából pálinkát főzzenek, mert az által a gabona megdrágíttatik, és a bányamunkások szenvednek.

1651 november 19-én kéri a besztercebányai tisztek az adminisztrátort, hogy a jelenlevő királyi biztostól báró Sonnautól eszközölje ki, hogy a zólyomi uradalom birtokosa ne pusztítsa a bányászat számára fenntartott erdőket. Most is Ebeczky, a zólyomi provisor a higany bányák körül levő erdőt levágatja tűzifának, és azt a városba viteti és ott a pálinka főzőnek eladja.

1651 december 20-án értesíti az udvari kamara, hogy Ő Felsége ismét felszólította Pálffy Pál nádort, hogy a zólyomi birtok élvezőivel, az Eszterházyakkal az erdők használatára nézve olyan reversalist irasson alá, amelyet Listhiusné a lípcsei birtokot illetőleg aláírt, mert Ő Felsége azt akarja, hogy az erdők használata a bányák számára fenntartassék.

1652 március 19-én jelentik a besztercebányai főtiszték az administrator rendeletére, hogy Larson Ferencz szertárnok 1648-ban nyerte el mostani állomását azért, mert az akkor itt volt királyi biztosok előtt kinyilatkoztatta, hogy ha a szertárnoki állomást reá bizzák, ő a kezelést úgy fogja vinni, hogy az eddigi engedélyezett apadások, u.m. a buzánál $3/4$ %, az árpánál $4/4$ % és a zabnál $5/4$ % egészen elkerülhetők lesznek, és ő az apadások helyett még többleteket fog elszámolni. Ez ajánlat következtében Pestaluzi János, ki akkor szertárnok volt, a helyéről elmozdított, és bányabíróvá neveztetett ki, Larson pedig megkapta a szertárnoki állomást. Most azonban azért folyomodik, hogy a régi fogyatéki %-ok neki is engedélyeztessenek. Miután ő a hivatalát csak azért kapta, mert a fogyatékok megtakarítását ígérte, a főtiszték nem javasolják kérelme teljesítését.

1652 márczius 22-én Zólyom megye közgyűlése és Zólyom városa is fegyveres gyalogokat kér segítségül a praefectustól, mert az hallatszik, hogy a török be akar törni a bányavárosokba Fülek felől.

1652 április 24-én értesíti az administrator a beszterczebányai tisztviselőket, hogy báró Sonнау András királyi biztosnak meghagyta Ő Felsége, hogy nemcsak a kincstári pénztár felelegeit azonnal felküldje Bécsbe, hanem az itteni tisztektől és bányapolgároktól amennyit csak lehet kölcsön vegyen föl, és küldje minél előbb Bécsbe Ő Felsége utazási költségeinek fedezésére. Utasítja tehát a tiszteket, hogy azonnal értesítsék őt, mennyit hajlandók egyenkint kölcsön adni? Ő meg van bizva, hogy a kölcsönökhöz járó kötelezvényeket kiállítsa, és a befizetett összegeket a bányák jövedelmeiből vissza fizesse.

E felszólítás következtében adott Sonнау praefectus 400 tallért, Mayr pénztárnok 66 tallért. Esel könyvivő 50 tallért, s így valamennyi tiszt és altiszt Beszterczebányán és a hozzá tartozó műveknél összesen 1007 tallért, a legkisebb összeg volt ezek közt 3 tallér.

1652 április 27-én írja Ochs v. Sonнау az administratornak, hogy Markusch és Pestaluz, kiket pénzért küldött az administratorhoz, pénz nélkül jöttek vissza, azt hozván hírül, hogy az administrator hajlandó lett volna adni, de Sonнау királyi biztos megtiltotta. Így tehát még tovább kell nyomorogniok; de ebben meg kell nyugodniok; hanem legszomorubb dolog az, hogy amint küldöttéi beszélnek, az administrator őket ebéden marasztalta, és a királyi biztos az ebéd alatt rólok és általjában a beszterczebányai tisztekről oly becsületsértőleg nyilatkozott, hogy azt elviselni alig lehet. Lobkowitz gróf igazán szigorú biztos volt, de a tisztek becsületét soha sem sértette.

1652 május 12-én jelenti Khain Ádám a rézárusítók factora, hogy a Lengyelországban levő ragály miatt nem kaphat fuvarosokat, kik onnan ólmot hozzanak. Most maga is elutazik Árvába fuvarosokért, de ha nem kaphatna, a kamarának magának kell ólom után néznie.

1652 június 28-án javasolja a beszterczebányai praefectus, hogy a jezsuitáknak a beszterczebányai kápolnában működő muzikusok terthatására 100 ft segély adassék, és egy lóra való

deputatum a végett, hogy az urvölgyi új kápolnában hetenkint egyszer mise tartás végett kirándulhassanak.

1652 július 5-én jelenti Sonнау praefectus az adminisztratornak, hogy Rhonitzon az erdőben 5 martalóczot találtak, kik 6 munkást kötözve vittek magukkal. A martalóczokat megrohanták, kettőt levertek és megkötöztek, de 3 elmenekült, de 5 munkás és 5 walaszcai paraszt üldözik őket. E martalóczok Lopej közelében a walaszcai plébánost és egy Rhonitzra menő hajdút megölték és kiraboltak.

1652 július 3-én meghagyja a királyi biztos a beszterczebányai ellenőrnek Whyrl Gáspárnak, hogy mutassa ki mennyivel tartozik Sonнау praefectus a kamarának és mennyi követelése van tőle a szolgálata kezdetétől mostanáig.

1652 július 10-én rendeli a királyi biztos, hogy miután Pestaluz János, midőn még szerárnok volt, a munkások számára vett ökrök után 70 ökörbőrt kapott, de azokról mindeddig semmi számadást nem tett, ezekért 245 fttal terhelje meg Pestaluz mostani bányabíró, és az összeget hajtsa be tőle.

1652 július 15-én rendeli a királyi biztos, hogy miután Larson Ferencz szertárnok és udvarbíró a jobbágyoktól különféle birságokat behajtott, de a pénzt magának megtartotta, és e pénzek 63 1/4 tallerra rugnak, ezt az összeget Larson kétszeresen fizesse be a kincstári pénztárba.

1652 augusztus 13-án jelenti a beszterczebányai kamara az udvari kamarának, hogy hallomás szerint báró Sonнау György András királyi biztos a beszterczebányai kamarához tartozó jobbágyokat Kochlatschnak eladni vagy bérbe adni akarja. E szádnak megakadályozásáért folyamodnak, mert ha a jobbágyok elvételnének, kik évenként több mint 4000 fuvart szolgáltatnak a műveknek igen csekély árak mellett, és kézimunkával is a fa usztatásnál, szenelésnél, és széna kaszálásnál szolgálnak, akkor a művek rövid idő alatt nagy veszteségbe jutnának.

1652 október 16-án kéri Wolf Ochs von Sonнау az udvari kamara igazgatóját Reischel Farkast, hogy miután azt hallotta, hogy a királyi biztos Sonнау báró jelentésében oda nyilatkozott volna, hogy ő 27.000 tallérral tartozik a kamarának, küldje le neki a vádiratot válasz adás végett. Mert ő nemhogy tartozna a kamarának hanem a rézvállalatot sokszor saját vagyonával segítette, és fenn tartotta. Az igaz, hogy a jobbágyok adóját ő élvezte, de ezt

tették az ő elődjei is, és soha senki se parancsolt neki, hogy ezt az adót a kincstárba szállítsa, pedig elég sok bizottmány járt itt, kiknek erről tudomásuk volt. Báró Sonнау nem is a kincstár érdekeit, hanem saját maga érdekeit akarja az ilyen vádakkal előmozdítani.

1652 november 28-án a turóczi káptalan irattárába felvették báró Sonнау András királyi biztos azt a bejárásí jegyzőkönyvet, melyet november 14-től kezdve a Breznóbánya és Rhonitz körül fekvő erdőkben tapasztalt erdőkárok minőségéről megyei és városi biztosok szemléje után szerkesztettek.

1652 november 30-án rendeli báró Sonнау királyi biztos, hogy a beszterczebányai kamara tisztjei a király számára 20.000 tallért szerezzenek kölcsön.

1652 december 7-én meghagyta a királyi biztos Sonнау báró a beszterczebányai kamarának, hogy ő Felsége kiadásainak fedezésére karácsonyig bizonyosan 4000 tallért előlegezzék, mely összeget a körmöczi kamara lassankint vissza fizetni fogja.

1652 december 9-én írja Sonнау az udvari kamara igazgatójának, és Vichternek, hogy a tőle követelt összegre vonatkozó felderítését már beterjesztette, és kéri őket, hogy ebben az ügyben, mellyel rajta égbekiáltó igazságtalanságot akar a királyi biztos elkövetni, pártját fogják.

1652 december 18-án jelenti Sonнау praefectus az administratornak, hogy Hubermanné és a Martalócz átadattak a városnak. A törökök nagyon közel járnak a művekhez, előtte való nap Korpona és Zólyom közt 3 beszterczebányai polgárt összevagdaltak a törökök, és Markus, a praefectus segédje is csak nagy nehezen tudott tőlük elmenekülni.

1652 december 18-án átküldi az administrator az udvari kamara rendeletét de dt. 29/10 1652, melyben meghagyatik, hogy a férjgyilkos Habermannét, és a fogva tartott Martalóczot a városi törvényszéknek elítélés és megbüntetés végett átadják.

1652 december 19-én felel erre az administrator, hogy szívesen megengedné, hogy néhány hajdu vétessék fel a művek őrzésére, úgy mint máskor, de most nem meri azt tenni, mert ha nem történik baj, akkor azt fogják mondani, hogy felesleges volt az egész intézkedés, és csak hiába való pénzkiadást okozott. Azt ja-

vasolja tehát, hogy kérjen a praefectus Liszthausnétól és a várostól kölcsön néhány hajdut, és ezekkel czirkáltasson az erdőkben.

1652 december 23-án emlékezteti az administrator Beszterczebánya városát, hogy az Ő Felsége számára ígért 2000 tallér kölcsönt lefizessék.

1652 december 23-án jelenti Ebeczky János zólyomi provisor, hogy az előtt való este Babináról 500 lovas törököt láttak, Paczurvo mellett is láttak néhány lovas törököt, a saskői emberek pedig ma reggel láttak a beszterczebányai völgyben törököket.

1652 december 26-án kéri Sonneau praefectus az administratort, hogy adjon kölcsön 100 ftot, mert a kasszában nincs 5 ft sem.

1652 december 31-én értesíti az administrator a praefectust, hogy az udvari kamara a beszterczebányai jezsuitáknak eddigi 200 ftnyi fizetésükhöz még 100 ftot utalványozott a körmőci kamara terhére addig, míg Salmecezen az áldás tart; ezen kívül pedig 1 ló tartására a vasárnaponként Urvölgyre járó miséző pap számára 30 véka zabot és 2 szekér szénát engedélyezett, melyeket a beszterczebányai kamara tartozik fedezni.

1643 január 3-án írja Beszterczebánya városa az administratornak Roth Hermannak, hogy az Ő Felsége számára kért 2000 ft kölcsönt a polgárok szegénysége miatt meg nem ajánlhatják, hanem 1000 ftot fognak adni, de azt is kölcsön kell venniök.

1653 január 10-én írja Pestaluz János beszterczebányai bíró az administratornak, hogy lehetetlen neki a tőle követelt 1000 tallért Ő Felsége számára kölcsön adni, mert nincs miből; azt az 500 ftot, melyet 1643-ban kölcsön adott, ő is kölcsön vette, és mindaddig fizeti érte a 12 % kamatot, és várja, hogy a kincstár őt a tehertől felmentse.

1653 január 21-én írja a Joanelli testvérek ügynöke Bécsben, hogy azt a kívánságot, hogy az Ő Felsége számára ígért 4000 tallér kölcsön kifizethetésére a Joanelli testvérek 3000 tallért előlegezzenek, nem teljesítheti, mert a régebbi 6000 tallér előlegből még 3000 tallér van hátra, melynek vissza térítésén a kamarai tisztviselők nem igen igyekeznek.

1653 márczius 29-én leküldi az udvari kamara az adminisztratorhoz vélemény adás végett a vájárok és Ainspanigerek kapitányának Lohner Jánosnak folyamodványát, melyben 26 évi szolgálataának jutalmául 2000 tallért kér.

1653. április 13-án jelenti Wolf Ochs von Sonneau, hogy az éj-jel nagy tűz volt Beszterczebányán, Kochlatsch háza, a városi mérőház / Stattwage / és még más 12 ház leégett, a kincstári házaknak nem lett semmi károk.

1653 április 16-án kimutatják a beszterczebányai tisztek, hogy az Ő Felségének fenntartott 200 mázsa rézre

1644-ben	kiadtak	fizetés nélkül	220	mázsát
1645-ben	"	"	134	"
1646-ban	"	"	336	"
1647-ben	"	"	140	" 59 fontot
1648-ban	"	"	18	"
1649-ben	"	"	41	"
1650-ben	"	"	133	"
1652-ben	"	"	145	"
1653-ban	"	"	54	"
összesen			1,221	" 59 "

melynek értéke a 16 1/2 tallér = 19.989 3/4 tallér.

1653 május 8-án gróf Csákyval, a véglesi uradalom birtokosával alkudozik a beszterczebányai kamara 2000 véka gabona megvétele végett.

1653 junius 29-én írja az administrator a beszterczebányai praefectusnak, hogy miután a nagy szárazság miatt a fát a felső vidékről leusztatni nem lehetett, be kell rendezni a szénitést a Beszterczebányához közelebb fekvő erdőkben, melyek a zólyomi uradalomhoz tartoznak; ő már irt e végett a zólyomi uradalom provisorának, de nem kapott választ; de azért csak meg kell kezdeni a favágást, s ha az uradalom akadályt csinál, majd akkor fel fogja az esetet jelenteni az udvari kamarának.

1653 julius 14-én írja Eszterházy Miklós és Sándor az administratornak, hogy a zólyomi provisor utasította, hogy a beszterczebányai kamara számára a szükséges fát illendő árban akadály nélkül kiadja, a vágatás, szénítés és elfuvarozás a kamara dolga lesz.

1653 augusztus 28-án jelenti Sonнау praefectus az adminis-
tratornak, hogy Esel János könyvvivő meghalt.

1653 szeptember 10-én rendeli III.Ferdinánd, hogy a beszter-
trecbányai hivataloknál szokásos étkezések a kirándulások alkal-
mával eltöröltessenek, és ezek helyett a gondnok segéd 100 ft,
a kohótiszt pedig 150 ft évi átalányt kapjon, miből ugy magokat,
mint szolgálkat és lovaikat kitartani kötelesek.

1653 szeptember 10-én rendeli III.Ferdinánd király, hogy
Wolf Ochs von Sonнау, besztertrecbányai praefectus, ki a legköze-
lebbi királyi bizottság jelentése szerint összesen 27.700 forin-
tot illetéktelenül fordított a maga javára, de miután az összeg
az ő igazolása folytán 26.000 ftra leszállítottott, e leszálli-
tott 26.000 ftot 3 hónap alatt multhatatlanul a pénztárba befi-
zesse, és azonkívül magát a többi vádak alól kitisztítsa, mert
különben el fog bocsáttatni.

1653 szeptember 17-én jelenti Sonнау praefectus az alkama-
ragrófnak, hogy előtte való nap Steinwasseren Rhonitz felett a
partalóczok Grueb György favágó feleségét és 2 fiut elraboltak,
de az asszony tőlök éjszaka elszökött a fiuk pedig azután reg-
gel szöktek vissza.

1653 szeptember 20-án megemlíti az udvari kamara egy ren-
deletben, hogy a besztertrecbányai könyvvivő Esel János meghalt.

1653 október 24-én írja az administrator a praefectusnak,
hogy hallomás azerint nemcsak Lengyelországban, hanem Sziléziá-
ban is megint pusztit a pestis; inti tehát a praefectust, hogy
olyan emberekre, kik onnan jönnek, különös figyelemmel legyen,
nehogy a ragályos betegséget itt elterjesszék.

1653 november 4-én rendeli az udvari kamara, hogy miután
valószínű, hogy a besztertrecbányai praefectus az ő betegsége
miatt nem lesz képes tovább szolgálni, gondoskodjék az adminis-
trator, hogy kit lehetne helyébe kinevezni ?

1653 november 7-én figyelmezteti az administrator a besz-
tertrecbányai tiszteket, hogy Kochlatsch Márton meghalt, és örö-
kösei sürgetik a 31.000 tallérre menő követelése megfizetését;
a tisztek tehát gondoskodjanak, hogy legalább a kamatok lero -
vassanak.

1653 november 15-én jelentik erre a besztercebányai tisztek, hogy a Kochlatsch követelése csak 30.446 1/6 tallér és 41 denár tőkében, és a kamatok. Most, midőn a száraz év miatt nem lehetett fát leusztatni, és egész nyáron át csak 3 kemenczével olvaszthattak, oly kicsi volt a termelés, hogy a kamatokból nem lehetett semmit se leírni, sőt az üzem költségeket sem fedezhették, és Joanelliék a III. évnegyedben 10.115 ft 49 dr. maradtak adósok. Nem ígérhetnek tehát a lefizetésre nézve semmit, és csak azt javasolják, hogy a Kochlatsch örökösök, majd ha új réz-eladási szerződés köttetik, védjék meg érdekeiket, és eszközöljék ki, hogy az ő követeléseik is lassankint törlesztessenek. Joanellinek már 100.044 ft 15 denárt lefizettek a rézművek.

1654 február 10-én értesíti az udvari kamara Steiffenegger adminisztrátort, hogy a múlt év végével lejárt szerződés a réz-elárusítókkal ismét megújított, és a régi szerződésben csak annyira történt változtatás, hogy ezentul minden mázsa rézet Besztercebányán 1/6 tallérral drágábban fognak fizetni, tehát a régi 24 ft 45 xr helyett 25 forinttal.

1654 február 10-én figyelmezteti Sonnau praefectus az adminisztrátort, hogy Esel könyvvivő elhalálozása óta nem számoltak le a külső művekkel és kéri, hogy az administrator báró Sonnau királyi biztostól a leszámoláshoz szükséges tisztek kineveztetését kieszközölje, mert különben nagy zavar fog keletkezni.

1654 márczius 12-én kéri Széchy Kata, a lipcsei vár birtokosa magyar levélben a besztercebányai praefectust, hogy az ő pejniki jobbágyának 2 ökrét, melyek tilalmasban találtattak és behajtattak, a jó szomszédság kedvéért adja ki.

1654 márczius 13-án válaszolta erre a praefectus, hogy miután a grófné már sokszor megígérte, hogy ilyen kártételek nem fognak többé történni, de ígéretét meg nem tartotta, a kamara nincs azon helyzetben, hogy ismét elnézést gyakoroljon, hanem ezentul szigoruan fogja teljesíteni kötelességét.

1654 márczius 13-án felszólítja a praefectus Besztercebánya és Selmecz városát, hogy Hampacher János szénégető mesternek, kit a múlt évben a martalóczok elfogtak, és Vácra rabságba vittek, végre pedig 600 tallér váltságdíjért elbocsátottak, e váltságdíj lefizetésében adományaikkal segítségére legyenek, mert ő maga nem képes azt leróni.

1654 május 14-én értesíti az udvari kamara az adminisztrátort, hogy gróf Forgách tábornok 80-90 hajdut fog Besztercebánya vidékére küldeni, hogy a martalóczok ellen ott czirkáljanak.

1654 június 20-án értesíti III.Ferdinand a besztercebányai praefectust Sonnaut, hogy az ő 26.000 ftnyi tartozásának egy részét elengedte, és jóváhagyta, hogy csak 9.179 ftot fizessen vissza a kincstárba. Meghagyja tehát, hogy ezt az összeget minél előbb lefizesse, ami ha megtörténik, a többiek lefizetésétől fel fog mentetni.

1654 június 26-án megemlittetik egy rendeletben, hogy Pestaluz János besztercebányai bányabíró meghalt.

1654 július 18-án írja Sonnau praefectus az adminisztratornak, hogy a megérkezett 60 hajdut következőképen osztotta szét:

a besztercebányai szénégetőkhez	10 embert
Libetbányára	10 "
a zehrenbachi vágáshoz	10 "
a schwarzwasseri vágáshoz	20 "
Benyus és Baczach-ra	10 "
	<hr/>
	60 "

legközelebb vadászatot tart velők a martalóczokra, mert kokovai emberek azt mondják, hogy 15 martalócz tartózkodik az erdőkben Steinwasser és Végles között.

1655 márczius 11-én értesíti Steiffenegger adminisztrator a besztercebányai kamarát, hogy Joanelli testvérekkel az elárusítási szerződés megújított, és a szerződésben csak az a változás tétetett, hogy az elárusítók ezentul a rézért Besztercebányán az eddigi 24 ft 45 kr helyett 25 ftot fognak fizetni mászánként.

1655 márczius 19-én kéri a besztercebányai számadó hivatalnokok, hogy 1649 óta elintézetlenül heverő számadásaik megvizsgáltassanak, és elintéztessenek, nehogy egyiknek vagy másiknak halála esetében a hátrahagyott özvegyek és gyermekek inségbe juszanak.

1655 május 25-én Sonnau praefectus engedelmet kap, hogy egészségének helyreállítása végett 3 hónapra Bécsbe utazzék.

1655 május 26-án írja Steiffenegger a Pozsonyban levő Hofer János titkárnak, hogy a beszterczebányai bányászat és kamara nagyon nagy kárt szenvedne, ha a beszterczebányai kamaraházat a palatinusnak oda adni akarnák; hova mennének azután a hivatalok? és hogy lehetne fenntartani a kamara tekintélyét?

1655 június 6-án megköszöni Sonнау praefectus az adminisztratornak, hogy neki szabadságot eszközölt ki. Bécebe utazásra fájós lábának meggyógyíttatása végett; de mivel a bánya és kohó munkások már 9 hét óta nem kaptak fizetést, és pénz nincs a pénztárban, nem akarja a műveket ilyen állapotban elhagyni, hanem megvárja, míg a munkások kielégítettnek, és szabadságát csak azután fogja igénybe venni.

1655 június 28-án bérbeadja az udvari kamara a lipcsei tizedet Löhner Jánosnak, a thuróczi tizedet pedig Révay Lászlónak. Löhner köteleztetett 8 évig évenként 900 véka gabonát és 300 véka árpát saját költségén a beszterczebányai gabonatarba beszolgáltatni. Révay pedig 5 éven át évenként 1200 köből árpát.

1655 augusztus 23-án értesíti az administrator a beszterczebányai tiszteket, hogy ő Felsége báró Sonнау György Andrást valóságos udvari tanácsossá kinevezte, és utasította, hogy ellenőrködő vizsgálatait a bányavárosokban, és különösen Beszterczebányán folytassa.

1656 január 10-én, miután Löhner meghalt, és senkit sem hagyott maga után, ki a vele kötött szerződést folytathatta volna, új szerződés kötöttetett 10 évre Heinz Jakab beszterczebányai polgárral a lipcsi, zólyomi, és véglesi tized beszolgáltatása végett, mely szerint köteles Heinz évenként Lipcsről 800 véka gabonát és 400 véka árpát, Zólyomról pedig és Véglesről összesen évenként 1200 véka gabonát és 600 véka árpát saját költségén a beszterczebányai kamarához beszolgáltatni.

1656 február 25-én kinevezi a királyi biztos Merz Ambrust beszterczebányai ellenőrré, az eddigi helyére pedig a körmöczi bányáirnokot Schrötter Ignáczt esküdt kémlésszé.

1656 február 27-én kinevezi a királyi biztos az eddigi selmeczi aranyváltó segédet Gerold Boldizsár Jánost beszterczebányai és bóczai bányabíróvá.

1656 április 7-én jelentik a besztérczebányai tisztek az adminisztratornak, hogy ők, tekintve a fatermelés növekvő drágaságát, panaszkodtak a királyi biztos előtt az ellen, hogy a zólyomi uradalmi erdők, melyek most Eszterházy birtokában vannak, elpusztíttatnak, és hogy azokból a kincstár csak pénzért kaphat. A királyi biztos erre azt felelte, hogy ő kész megfizetni az Eszterházy testvéreknek azt a 15.000 ftot, melyért a zólyomi uradalmat zálogul birják, és ha azután az uradalom az ő nevére i-ratik, teljesen átadja az erdőség használatát a besztérczebányai kamarának úgy, amint az régebben volt. Jelentést tevők ezt az ajánlatot igen fontosnak tartván, felkérlik az adminisztrator, hogy közölje azt az udvari kamarával, és eszközölje ki valamely módon, hogy a zólyomi uradalom erdőségeit ismét a besztérczebányai kamarára rendelkezése alá adassanak.

1656 május 10-én kinevezte a király Geroldt Boldizsárt eddigi selmeczi válató segédet besztérczebányán bányabíróvá 260 ft fizetéssel, 20 Stabl fa, és 50 ft szálláspénz járulékkel.

1656 május 10-én rendeli III.Ferdinand király, hogy Ulmankán egy sörfőzőház és egy malom építtessék a bányák és a kohók munkásai számára.

1656 május 20-án megengedi a király, hogy Larson Ferencz szertárnok fizetése 456 ftra felemeltessék, de minden eddigi mellék illetményei elvetessenek.

1656 június 17-én rendeli Sonнау báró inspector, hogy a besztérczebányai főtisztek ezentul minden intézkedés felett közösen tanácskozzanak, és szótöbbséggel határozzanak, kezdván a szavazást avval aki a praefectus után rangban legfelső, és folytatván a legalsóig, végre pedig a praefectus saját szavazatával emelje határozattá véleményét; ha pedig meg nem tudnának egyezni, írják meg a dolgot az administrator útján az inspectornak.

1656 augusztus 15-én értesíti az administrator a besztérczebányai kamarát, hogy ő Felsége a pojinki és libetbányai vasgyárak megszüntetését elrendelte, mert ott egy mázsa vas 23 ftba került; továbbá jóváhagyta az italmérésre vonatkozó intézkedéseket Urvölgyön, és engedélyezte, hogy Ulmankán egy malom és egy sörház építtessék az italmérés jövedelmeiből.

1656 augusztus 29-én értesíti az administrator a besztercebányai tiszteket, hogy ő Felsége azt a 259 ft 93 denárt, melyet a kamara a jezsuitáknak ajándékozott ház javítására ez előtt 6 évvel kölcsön adott, végképen kiadatni rendelte, és meghagyta, hogy az említett ház jó karban tartásáról ezentul is a kamara gondoskodjék.

1656 október 7-én értesíti a király az administrator, hogy Eszterházyné, a zólyomi uradalom birtokosa, az erdők használatát illetőleg olyan reversalist adott, mint Listhiusné, és átküldi a reversalist megőrzés végett.

1656 november 1-én a bányavárosokban volt báró Sonнау és felső Magyarországra készült vagy 10-12 napi utazására.

1657 február 24-én megdorgálja a király a besztercebányai tisztviselőket, hogy nem ügyelnek kellőleg a rézművekre, Sonнау inspector jelentése szerint az utolsó évnegyedben a múlt évben annyi érczet olvasztottak fel, hogy abból 1500 mázsa rezet lehetett várni, és nem lett csak 1100 mázsa, minek oka az, hogy az érczek nem voltak tisztán kiválogatva, és 10 fontosnál szegényebbek is feldolgoztattak. Ha még máskor ily hanyagság fog tapasztaltatni, meg fognak büntettetni.

1657 április 30-án rendeli Sonнау báró inspector, hogy azon esetre, ha a beteg praefectus Sonнау meghal, minden vagyona zár alá vétessék, és leleteztessék.

1657 május 3-án meghalt Wolf Ochs von Sonнау besztercebányai praefectus.

1657 május 7-én összeírták Sonнау praefectus hagyatékát. Találtak:

- 12 darab arany ékszert, gyűrűket, lánczokat.
- 32 " körmőczi aranyat és 17 darab fél tallérost.
- 47 " ezüstneműt, tányérokát, poharakat sat.
- 58 " ezüst kanalat.
- 14 " arannyal kivarrott ruhaneműt
- 18 " ezüsttel kivarrott ruhaneműt
- 9 tuczat arany zsinórcsokrot
- 37 darab közönséges ruhaneműt
- 21 " szőnyeget, takarót és ágytakarót
- 1 teljes bányászruhá

- 5 pár pistolyt
- 3 karabályt
- 2 fokost
- 7 kardot
- 8 darab különféle töltéstartókat és kardkötőket
- 70 darab fehér asztalnéműt.
- 230 fehérenemű ruhát.
- 100 rőf fehér vásznat.
- 80 db. ágyneműt
- 44 db. képeket
- 1 láda maszköltönyt és 10 db álarczot.
- Irodaszereket.
- 144 czinn edényt
- 42 fehér agyagedényt
- 31 fekete kőedényt
- 126 rézedényt
- 129 apróbb czinn- réz- és vas-edényt
- 4 lovat
- 5 nyerget.
- 11 db szánkóhoz való szerszámot
- 10 " lőcszerszámot.
- 25 " különféle lőszerszám részeket
- 3 " kocsit
- 1 " szekeret
- 5 " szánkót
- 4 " kocsikereket
- 7 " tehenet
- 1 " bikát
- 18 " juhot
- 2 " kist
- 6 " malaczt
- 1 " "uhrbehr" és 1 db. "groszes Pashcmandl"

1657 május 8-án megengedi Lipót király, hogy a besztercebányai könyvvivő fizetése 700 ftra feljavittassék a deputatumok megszüntetése mellett, a fizetésből köteles ő 2 segédet és 1 ír-
nokot tartani és illendően fizetni.

1657 augusztus 2-án rendeli báró Sonnew inspector, hogy Hofer Dániel kohótiszt, kinek a kincstárnál 4000 ftnyi követelése van, a követelés törlesztése végett a mostenitzi kohónál levő ólom-salakot, mely csak az utak kavicsolására használtatik, a maga javára feldolgozhassa.

1657 október 4-én bizonyítja Széchy Kata, hogy báró Sonnew András neki 2600 ftot adott kölcsön.

1658 február 8-án kérdi a körmöczi pénztáros Schröter Damian a beszterczebányai birót és tanácsot, hogy értesitse őtet, mennyit fog a község mint kölcsönt ő Felségének adni?

1658 márczius 28-án megengedi Lipót király, hogy Joanelli testvérek Szomolnokról is kiviessenek eladás végett 1000 mázsa rezet, melynek azonban más alaknak kell lenni, mint a beszterczebányainak.

1658 április 10-én írja Schröter Damian a beszterczebányai tiszteknek, hogy pénzhányukon nem segíthet, mert maga is nagy adósságok visszafizetésével van terhelve.

1658 május 18-án jóváhagyja Lipót király a Joanelli testvérekkel újabb 3 évre / 1660-ig / kötött rézeladási szerződést.

1658 december 30-án értesíttetik a beszterczebányai...¹³⁴, ő Felsége megengedte a Joanelli testvéreknek, hogy 1000 mázsa szomolnoki rezet is vámtól mentesen kiviessen a birodalomból. Arra kell vigyázni, hogy a szomolnoki réz oly alakban vitesse a piacra, hogy azt azonnal fel lehessen ösmerni.

1659 márczius 3-án megemlítettik egy rendeletben, hogy Hofer Dániel kohótiszt meghalt.

1659 márczius 31-én értesíti a király a beszterczebányai kamarát, hogy von Richthausen Konrad János báró Chaos udvari kamarai tanácsos és eddigi fő pénzverő mester kineveztetett a bányavárosokba főkamagróffá, a pénzverésnél örökségül birt javadalomról a király javára lemondott, és ezentul új hivatalában úgy, mint elődje 3000 ft fizetést fog élvezni, és a pénzzállitmányokat Bécsbe saját költségén teljesíteni.

1659 június 15-én kinevezte a király Mayr Gottfriedet eddigi fakezelő irnokot a beszterczebányai rézpöröltyhöz sáfárrá.

Előzetményei voltak:

hetenkint 3 ft fizetés, tesz rajnai pénzben évenként 130 ft -	
segélypénz évenként 120 magyar ft = rajnai	100 "
Costgeld	3 " 30
1/2 mázsá faggyu	5 " -
lelestezési díj / melyből egy ebédet kellett adni /	4 " 10
	242 ft 40 xr

1659 július 21-én rendelte báró Chaos főkamagróf, hogy, miután a Joanelli testvérek kötelességeiket hiány nélkül teljesítették, és a rézműveket a szükséges pénzzel ellátták, ennek dacára a rézművek évről évre mindég jobban süllyednek: a besztarczebányai pénztáros Whyri Gáspár, és az ellenőr Mertz Ambrus, mint főtisztok adjanak felvilágosítást e rossz eredmény okairól; különösen pedig tegyenek jelentést, hogy

1. Miképen lehetne a rézművek rossz helyzetén segíteni?
2. Az olvasztás milyen eredménnyel kezeltetik: a fogyatékok elkerültetnek-e? Az óhegyi kohónál Fischer Mihály által tett kísérlet szerint hetenkint 18-22 szekér szén megtakarítás érhető el, és egy pár mázsával több és jobb réz termeltetett, mint azelőtt. Ha e kísérlet megbízható, igyekezni kell, addig is, míg más javítás nem történik, Fischer módszerét az új kohóban is alkalmazni.
3. Miután Hoffer Dániel halálával megszűnt a vele kötött fakezelési szerződés, mely a legjobb eredményre vezetett; igyekezni kell, hogy a fakezelést ugyanazon feltételek alatt, mint Hoffer, valaki más vegye át, ha pedig erre nem találkoznék vállalkozó, a tisztok kötelesek a kezelést folytatni.
4. Mi az oka, hogy a számadások nem adnak be rendesen, minden év végén? Hány évről hiányoznak a számadások, és ki köteles azokat beadni?
5. Mennyibe került az ulmankai sörház és malom? Miért nem főznek ott sört? Mi hasznot hozott eddig a malom, és hol lett az elszámolva.
6. Milyen haszonnal kezeltetik a bor és sör kimérése? hol lett e haszon elszámolva?
7. Nem lehetne-e a salak és hánycukrotatás útján a réztermelést emelni? Miért és mióta szünetelnek e kutatások?

1659 augusztus 6-án felelnek e kérdésekre a besztercebányai főtisztek.

Ad 1. Elismerik, hogy Joanelli testvérek az utolsó 3 évben pontosan teljesítették kötelességeiket, és a munkások fizetését rendesen kiadták, hogy mind e mellett a bánya állapota nem javult, annak fő oka az, hogy mióta Selmeczen nagy áldás van, a munkások java oda huzódik, mert ott kétszer-háromszor többet kereshet, mint Urvölgyön, így csak 167 vájár maradt itthon, ezek is többnyire már öregek; a megmaradt kevés emberrel természetesen nem lehet annyit termelni, mint ha többen lennének. Ezen kívül az érczelőjövétel is sokkal gyengébb, mint régen volt; most már nincs olyan munkahely, hol egy csapatban 50-70 ember dolgozhasson "am stahlgantzen schwartzen Arct"; az ércz csak vékony zsinórok alakjában találtatik, amint a főkamagróf a bejárás alkalmával maga is láthatta; de azért van reménység, hogy megjavul, és talán ott, hol a főkamagróf megérkeztekor jó érczre találta, és még eleven közbe hstolnak, meg fog az ér vastagodni. A feltárások is el voltak régebben hanyagolva, azok nélkül pedig minden bányának tönkre kell menni. Most 11 feltárás van munkában.

2. A kohókat illetőleg most is úgy dolgoznak az olvasztók, mint régen, és ámbár a sáfárok közt némelyik nem igen szorgalmas, nem mutatkozik egyéb kifogásolni való, mint a nagy szén felhasználat. Ez okból az elhalt főkamagróf báró Sonnew rendeletére Cheyzen egy fél évig próba olvasztás volt, melyet Fischer Mihály a szénfogyasztásra nézve igen jó eredménnyel végzett, de Jung János György, a volt óhegyi sáfár, nem akarja elismerni az eredmények helyességét, valamint az új kohó sáfárja sem. Ez eredmények szerint meg lehet az üzemet javítani. Nagyon nagy baj azonban a kohóknál, hogy a munkások nem kapják oly rendesen fizetésüket, mint a bányászok. Joanelli nem köteles a kohómunkások fizetésére pénzt adni, a besztercebányai kamara jövedelmei pedig igen megapadtak, s így gyakran történik, hogy a munkások hónapokig várnak fizetésükre, s munkájukat sem végzik jó kedvvel és szorgalommal. Most is 3 havi fizetést várnak. Ha a fizetések itt is oly rendesen kiadatnának minden hónapban, mint a bányánál, bizonyára jobb lenne a kohók eredménye is.

3. Hogy a rézművek ismét jó lábra állittassanak arra szükséges az isten kegyelme, ki a teléreket teremtetten, és kegyes tevése szerint megáldja. Igérik, hogy teljes erejükből igyekezni fognak mindent megtenni, ami a rézművek felélénkítésére szolgálhat, és hiszik, hogy, ha a bérek fizetését rendesen teljesíthetik, és a műveket minden szükségessel a kellő időben elláthatják, a jó eredmény nem fog kimaradni.

4. A fakezelést illetőleg, mivel Hoffer Dániel számadása még nincs beadva, s nem lehet tudni, hogy a kezelés eredménye milyen, nem akarja azt most senki sem elvállalni. Így tehát házilag kell a vágásokat kezelni, és igyekezni fognak, hogy minden felesleges költséget elkerüljenek.

5. A számadások hátramaradását illetőleg külön jelentéssel fog felvilágosítás adatni.

6. Az ulmankai sörház és malmot a gondnok segédje, Markus János építette, és ő is kezeli, tehát csak ő adhat róla számadást, és ő adhat felvilágosítást, hogy mennyi hasznót hajt a malmom. A sörház még nem készült el egészen. A bor bevásárlását, ide szállítását, elhelyezését, kiméretését is Markus János végezte, csak ő adhat róla számadást, és hogy lesz-e haszon belőle. A főtisztek nem tudják, hogy mi áron vette, s kitől vette Markus a bort, a pénztárból e célra csak 267 ft 16 dr adatott ki, a kimért bor után pedig bejött 3153 ft 76 dr, de még sok bor van a pincékben. A sört mely a bányánál fogyasztatik, néhány polgár adja, és minden akó után 10 denárt fizetnek, mely pénz rendesen beszolgáltatik a pénztárba, és ott elszámoltatik.

7. A salak és hanyók kutatása nem szünetel, most foglalatossodik avval Mosteniczon 5, az Uj kohóban 8, és Óhegyen 24 ember, 1642-ben Tajován annyi rézhulladékot ástak ki a salak közül, hogy abból 3 év alatt 2000 mázsa rezet termeltek, de most már nem lehet ott semmit találni, s ezért megszüntettetett a kutatás.

1659 október 6-án szerződés kötött Taxner Daniel, Posch Márton, és Taxner Jeremiás fakezelő mesterekkel, hogy miután a Hoffer Dániellel kötött szerződés az ő halála következtében megszűnt, 1659 április 1-től kezdve 6 évig ők legyenek kötelesek évenként 1400 bogsa hasábfát, vagyis 14.000 Stablt a besztercebányai kirakó helyre beszállítani; amiért bizonyos részletekben

évenként 22.000 ftot fognak kapni, és ezenkívül még évenként... 136 ft jutalmat, ha a szállítást pontosan végzik. Ők kötelesek arra ügyelni, hogy az erdőkben kár ne történjék, az erdők ki ne irtassanak, marhák azt le ne legeljék, ők felelősök minden kárért, kivéve, ha a beszállított fát az árvíz a lerakóhelyről elvinné. A fizetési részleteket Joannellitől fogják kapni. Aláírták a szerződést : báró Chaos főkamagróf, Joanelli András János, Wyhrl Gáspár, März Ambrus, Markus János, königsdorfi Roth Bernát, Prunn Fülöp Bernát, Fischer Mihály, és a fakezelő mesterek helyett Sturian Mihály.

1659 október 31-én rendeli a főkamagróf, hogy a rézpöröly sáfárja ezentul 3 % tűzifogyadék helyett csak 1 1/2 %-ot számíthasson.

1660 márczius 31-én értesíti Lipót király a főkamagróft báró Chaost, hogy a Joanelli testvéreknél esedékessé vált 60.000 ftnyi tartozását a bányavárosi kamarákra kiutaltványozta, és pedig 40.000 ftot a beszterczebányai, és 20.000 ftot a körmöczi kamarára, oly módon, hogy Joanelli réz elárusítási szerződése addig meghosszabbíttassék, míg a réz árából mázsánként 2 tallérjával a 40.000 ft törlesztve nem leendő, ha pedig a szerződés meg nem ujíttatnék, akkor Joanelli utódja fizesse neki vissza a hátra levő összeget 6 % kamattal együtt. A körmöczi kamara pedig a 20.000 ftot 2 év alatt fizesse le.

1660 június 14-én rendeli a király, hogy Whyrl Gáspár, ki hivataláról lemondott, még egy évig huzhassa fizetését, s ez idő alatt a hátralevő számadásait elkészítse. Helyébe Blasting Gáspár neveztetik ki könyvvivővé. Mertz Ambrus pedig meghagyassék mint ellenőr, de köteles legyen a hátralevő számadásait egy év alatt beadni.

1660 július 30-án átadja a főkamagróf a beszterczebányai főpénztáros állomásának ellátását Mertz Ambrus eddigi ellenőrnek, a könyvvivői állomást pedig Hasaeus Fülöp Jakab eddigi felső-biebertárnai bányairnokra bizza felsőbb jóváhagyásig. Whyrl Gáspár eddigi könyvvivő pedig még egy évig fizetését huzhatja, hogy az alatt a hátralevő számadásokat bevégezze.

1660 szeptember 19-én rendeli báró Chaos főkamagróf és Reichl Farkas udvari kamarai könyvvivő, hogy a beszterczebányai

hátralevő számadások elkészítésére / 1651-től fogva / külön fizetett egyének alkalmaztassanak; ezentul pedig az évi számadások, tekintet nélkül a régiekre, mindég 6 hét alatt az év vége után beadassanak, a heti bérjegyzékek és kimutatások is mindig haladéknélkül beadassanak, s aki számadásával hátramarad, annak fizetése lefoglaltassék.

1660 december 1-én Schulz György János a praefectus Beszterczebányán / Oberverwalter/.

1660 december 18-án jóváhagyja a király, hogy Schulz György János eddigi selmeczi könyvvivő a beszterczebányai praefectusi állomást véglegesen elfoglalja évenként 1000 ft fizetéssel, és egy irthoz számára 40 tallérral, 52 hordó sörrel, 20 szekér szénával, 2 mázsa faggyuval és 75 véka gabonával, vékáját 50 dénárral számítva, a tüzelő fával és szabad szállással.

1660 december 18-án jóváhagyja Lipót király, hogy Schults György János selmeczi könyvvivő Beszterczebányára praefectussá kineveztesse. Az iratok közt levő királyi rendelet másolatára ez van írva : " Der Allerhöchste, der im Himmel regiert, wirdt die Partiden, so allhier mit unterlauffem, suo tempore wissen zu straffen. Dan sie haben sich vnter einander verglichen, dasz der von Chaos solle zu genüssen haben erstlich die Kieszlech, zum Andern die Mostenitzer Schlackenbley, und tertio die schemnitzer ringe Arzt, welche 3 Stachh jährlich ettliche tausent Gulden auszutragen, die der von Chaos anstatt des Kaysers ville Jahr lang genossen ".

1660 december 20-án báró Chaos sajátjából adott kölcsön 2052 tallért, mely összeggel a selmeczi kamara ólomért volt adós Joannellinek; ezen összeget a főkamaragróf megküldte a beszterczebányai tiszteknek, hogy vele a kohómunkások augusztusi és szeptember havi bérét fizessék ki, és azután számolják el a pénzt, mint Joannellitől kapott ellátmányt, ő pedig nyugtatót adjon róla a selmeczi kamarának.

1660 december 20-án kinevezi a király Gerold Boldizsár beszterczebányai és boczai bányabíró helyébe, ki betegsége miatt elbocsáttatott, Jung György János eddigi moszteniczi sáfárt, és ennek helyébe Sigl Mártont.

1661 május 14-én értesíti a főkamaragróf a besztercebányai főtisztakat, hogy Ő Felsége rendeletéből az az 500 ft, amit eddig a besztercebányai kamara a Thurzó Elek 10.000 ftnyi hagyománya után Lőcse városának mint kamatot fizetett, ezentul a selmeczi és besztercebányai jezsuitáknak adassék, de e rendelet titokban tartandó.

1661 május 17-én panaszkodnak a besztercebányai tisztek, hogy Joanelli nem ad pénzt a munkások fizetésére.

1661-ben a víz sok kárt tett a tavaszon és az utak nagyon elromlottak.

1661 november 17-én bizonyítja Besztercebánya városa, hogy a kamara a Heintz-féle házat, mely a piacon fekszik Winth Magdolna háza és a Baadergasse között, megvette, s a vételért 3000 rftot Heintz örökösének Szalatnay Györgynének kifizette.

1661 december 12-én írja Wesselényi nádor báró Chaosnak Jolsvárról, hogy beteges állapotában oda vonult, hogy nyugalma legyen, de nyugalmat nem lelhet, mert a panaszok mindég háborgatják. Legujabban Besztercebánya városa panaszkodik, hogy a praefectus nyilvános csapszékét nyitott, abban bort méret, és így a város szabadalmát megsérti. A nádor inti a főkamaragrófot, hogy a bormérés megszüntetése végett intézkedjék, mert a városnak ebbeli kizáró joga a törvények által biztosítva van.

1661 december 13-án írja a főkamaragróf Selmeczről, hogy legutóbbi jelentésére megérkezett az udvari kamara határozata, és illendő lenne Merpoldt udvari kamarai tanácsosnak, ki e határozatok kiadását előmozdította, ajándékot küldeni. Híjja tehát össze a praefectus mindazokat, kik e határozatokkal valamit nyertek, és szólítsa fel őket, hogy egy illendő ajándékot adjanak össze.

1661 december 19-én rendeli a főkamaragróf, hogy Urvölgyről 2-3 értelmes bányaügyelő bocsáttassék Wesselényi nádor rendelkezésére, hogy a murányi uradalomban megnyitott rézbányáról véleményyt adjanak.

1661 december 23-án írja a főkamaragróf a praefectusnak, hogy a Merpoldt udvari tanácsosnak ajánlott 140 tallér ajándék kisebb ugyan, mint amit régebben Putz kapott, de mivel Merpoldtnak valószínűleg nincs tudomása arról, hogy Putz mit kapott, hihető, hogy evvel is meg lesz elégedve.

1661 december 29-én írja a főkamagróf Selmeczből a praefectusnak, hogy a bormérés miatt Beszterczebánya városával fennforgó egyenetlenségét barátságos úton óhajtja kiegyenliteni, mert a felvidéki nemesség forrongásban van, és óvakodni kell mindentől, ami a helyzetet nehezíthetné.

1662 január 31-én új szerződés kötött Joanelli András Jánossal a réz elárúsítása végett, melyben a réz ára 17 tallérra a Preiserkupfer ára pedig 7 1/2 tallérra határoztatik egy beszterczebányai mázsáért 2 % ráadással. A réz árából Joanelli 2 tallért visszatarthat az ő követeléseinek kiegyenlítésére, melyek 1660 végén 12.035 tallért tettek, de 1661-ben 40.000 rajnai forinttal növekedtek. A szerződés 5 évre érvényes. A többi pontok úgy mint a régebbi szerződésekben. Ha Joanelli előlegei 30.000 ft-ra felszaporodtak, nem tartozik többet adni.

1662 február 18-án utasítás adatik a beszterczebányai bányabíró számára.

1662 február 18-án írja báró Chaos Bécsből Schulz György praefectusnak, hogy a selmeczi 4 bányapolgár Bécsben ellene panaszt tett, és azt állítják, hogy azelőtt még jobban olvasztottak, mint most...¹³⁷ Kéri a praefectust, hogy küldjön egy kimutatást az 1659-iki és 1660-iki olvasztási eredményekről, és azt is tegye bele, hogy ámbár Weigl számadásában 10 % fogyatéknak leszámított, még is 1661-ben a leletezés alkalmával 2066 márka ezüst hiány tállatott, mellyel a 10 %-os fogyatéknak annyira növekedik, hogy megközelíti a 18-26 %-ot, amint azt azelőtt magok a bányapolgárok is számították. Ehrenreutter és társai ez ügyet az országgyűlés elé akarják vinni, amit meg fognak bánni, mert ha a bányaarendtartás megbontatik, felbomlik az egész bányászat.

1662 február 20-án Lipót király Fischer Mihály erdőmesternek 3.000 ft jutalmat engedélyez.

1662 február 28-án jelenti Schulz a főkamagrófnak Bécsbe, hogy a császári hadaknak e vidék közelében várható elvonulása miatt az egész megye nagyon izgatott, mert félnek, hogy a katonák be fognak törni a megyébe, és rabolni, ezért felfegyverzik a parasztokat, és az utakat őrzik, a kamarától is kívántak 60 puskást, de a praefectus nem adta; mert ha igaz lesz is, hogy a katonaság erre vonul, ki lehet eszközölni a parancsnokságnál, hogy a bányavidék kiméltessék.

1662 márczius 13-án rendeli báró Chaos főkamagróf Bécsből, hogy a bormérés a Heintz-féle házban megszüntettség, mert az udvari kamara a dolgok mostani állásánál nem akar okot adni a lakosságnak a panaszra.

1662 márczius 18-án értesíti a főkamagróf Bécsből a praefectust, hogy Joanellivel ismét 5 évre kötött egy új szerződés a réz elárúsítása végett.

1662 márczius 19-én írja Schröter a praefectusnak, hogy a megye elzáratta és eltorlaszoltatta a közlekedő utat Körmöcz és Beszterczebánya közt, s így az utban volt zuzóvasakat oda beszállítani nem lehet, kéri tehát, hogy Rhonitzról a Garamon küldjenek zuzóvasakat a szokásos kikötő helyre, hogy azt onnan elhozhassék Körmöczre.

1662 márczius 20-án jelenti Schulz praefectus a Bécsben levő főkamagrófnak, hogy a palatinus már 17-ike óta itt van, és részt vesz Beszterczebányán, részint Lipcsen gyűléseket tart a megyei urakkal, de, hogy mit határoznak, azt titokban tartják. Azt lehet hallani, hogy panaszkodni akarnak Ő Felségénél, hogy a katonaság nem tesz semmit, az ellenség elől visszavonul, és a népet nyomorgatja; kérni akarják tehát Ő Felségét, hogy az idegen katonaságot rendelje ki az országból, mert a király személyes vezetése alatt az egész nemesség szívesen fegyvert fog. A praefectus fél, hogy ha az idegen katonaság elvonul, az erdélyiek mindent felprédálnak, és felégetnek, és akkor vége lesz a bányászatnak. Azt hallja, hogy a palatinus Murány várába sok gabonát és marhát szállíttat, a marhát ott levágják, és húsát megfűstölik. Lipcsen most 22 ágyut szerelnek fel, és a praefectus igen aggódik, hogyha a palatinus rezeset kívánna és ágyukat akarna öntetni, mit tegyen akkor ő? mert a körülmények igen gyanusak.

1662 június 17-én kineveztetnek Schaffler Mátyás rhonitzi sáfárrá, Spitzel Bapt. János óhegyi sáfárrá, Standerherz János selmeczi igdatóvá, és Glantschnigg Illés ellenőrző kémlővé Körmöczre.

1662 június 26-án a főkamagróf Pozsonyból ír.

1662 augusztus 21-én megengedi a király, hogy Mayr Mátyás János, miután számadását mind beadta, ismét vissza helyeztessék pénztárosi hivatalába.

1662 szeptember 7-én értesíti a praefectus a beszterczebányai tiszteket, hogy Ő Felsége a beszterczebányai pénztárosi állomásra ismét Mayer Mátyás Jánost nevezte ki, és elrendeli, hogy a III. negyed számadásait mindenki a kellő időben adja be, hogy a pénztár átadása rendben megtörténhessék.

1662 október 14-én értesíti a főkamaragróf a praefectust, hogy Wesselényi nádor 150 mázsa rezet kér ágyuöntésre; igyekszik a mennyire lehet e mennyiséget neki megadni fizetés ellen.

1662 október 14-én írja a főkamaragróf a praefectusnak, hogy Körmöczön a pénzverőbe betörték, és az ő ezüstjéből 800 tallér értéket elloptak. Selmeczen nagyon félnek, hogy a törökök őket megrohanják, és e miatt a polgárok szorgalmasan őrségbe járnak.

1662 október 17-én írja a főkamaragróf a praefectusnak, hogy néhány nap múlva Bécsbe fog utazni, de nem sokára visszatér.

1662 október 21-én jelenti Siegl Márton mostenitzi sáfár, hogy az éjjel 8 rabló betört nála, és mindenét elrabolta, 110 ft készpénzt is; a munkások közül pedig senki se jött segítségére. 1660-ban Jung György sáfárt is kirabolták. A múlt héten egész héten Lehotán mulattak, ettek, ittak éjjel nappal a zsiványok, és se a parasztok, se a lipcsi várbeliek nem bántották őket.

1662 október 28-án írja báró Chaos Bécsből, hogy még 8 napig fog ott maradni.

1662 november 6-án írja báró Chaos a praefectusnak, hogy a Pastorowitz és Bory által mutogatott levelek, melyekben a palatinus a praefectus eltávolítását javasolja, csak szemfény vesztésre szánt magyar fogások, mert az udvari kamara elnöke nem kapott a palatinustól ez irányban egy szót sem.

1662 november 13-án értesíti a bécsi pénzverő a beszterczebányai főtiszteket, hogy a főkamaragróf felsőbb rendeletből 3 hétre elutazott Sziléziába, és inti őket, hogy távollétében mindent jó rendben tartsanak.

1662 december 6-án írja báró Chaos Bécsből, hogy sziléziai utjából visszaérkezett, de beteg és megengedi, hogy a praefectus, ha dolgai miatt teheti, Bécsbe ránduljon.

1662 december 25-én már Bécsben van a praefectus.

1663 január 15-én jelentik a beszterczebányai tisztviselők a Bécsben levő praefectusnak, hogy nincs pénzük, és Joanelli sem

akar adni, mert az előleget nem kaphatja meg Körmöczről úgy, amint a szerződésben kikötöttet.

1663 január 22-én kelt jelentés szerint a múlt évben nem lehetett a nagy szárazság miatt a Garamon fát usztatni, a szene-
lők tehát Óhegyen rendeztetek be, de nem győzik a kohókat szén-
nel ellátni, a főkamagróf olomsalak olvasztóit meg kell szün-
tetni.

1663 január 29-én jelentik a beszterczebányai tisztek Bécsbe a praefectusnak, hogy a múlt évi október és november havi fize-
tésre a kohóknak és szenelőknek még 4086 ft 1/4 denárral tartoz-
nak. A palatinust megsürgették, hogy az átvett 150 mázsa réz á-
rát megadja, de kitérő választ kaptak.

1663 február 5-én jelentik a beszterczebányai tisztek Bécsbe a praefectusnak, hogy Wesselényi nádor 1663 január 31-én egy
rendelettel felszólította a beszterczebányai kamarát Lőcse város
panaszára, hogy se a 10.000 ftot, melyet néha Thurzó Elek Lőcse
városának hagyományozott 1542 november 29-én a mely azóta a beszt-
terczebányai kamaránál maradt kölcsönképen 5 % kamat mellett a
legujabb időkig, de mostan se a tőke se a kamat nem fizettetik,
- Ó Felsége végleges határozatáig senkinek ki ne adják, hanem
letétben tartsák.

1663 márczius 28-án verekedett Hellenbach Kristóf János,
a körmöczi könyvvivő fia, kassai lakos, ki atyját volt látogat-
ni, és vissza utaztában Beszterczebányán éjjel 10-11 óra között
lakására ment, két más társával együtt a kamaraudvar előtt ösz-
szeszedülködő a kamaraházi őrrel, ennek a fülét levágta, az ő
pedig a Hellenbach fejéről vágott le egy darab bőrt és a kopó-
nyáját is megsértette.

1663 május 20-án írja a főkamagróf báró Chaos Bécsből a
praefectusnak Beszterczebányára, hogy egy pár nap múlva elindul
a bányavárosokba. A törökök átmentek a Száván 36 ezer emberrel,
és Zrinyi ellen akarnak fordulni.

1663 május 21-én Mayer a beszterczebányai pénztáros még min-
dég Bécsbe ír a praefectusnak, ez tehát akkor még nem lehetett
otthon.

1663 május 25-én már Beszterczebányán irt alá egy rendeletet
Schulz György praefectus.

1662 május 29-én írja a főkamagróf Bécsből, hogy a hadseregben nem kaphat katonaságot a bányavárosok számára, de sikerülni fog talán vagy 75 embert Bécs városától kapni, akik mellé azután a szükséges trabantokat felvenni lehetne.

1663 június 7-én tartott tanácskozási ülése elhatározott, hogy 3000 viertl gabona szereztessék be Sz.Benedekről, és hogy Királyfalva és Radvány közt sánczok készíttessenek.

1663 július 19-én megemlítik a besztercebányai tisztek egy jelentésben, melyet a Selmeczei levő Schultz György praefectus-hoz irtak, hogy sajnálattal értesültek a főkamagróf megbetegedéséről.

1663 július 31-én Schröter és Hellenbach körmöczi főtiszték mentegetik magukat, hogy sürgős dolgaik miatt nem jelenhettek meg a főkamagróf temetésén.

1663 augusztus 2-án kéri báró Joanelli András János a körmöczi tiszteket, hogy a múlt évnegyedből még hátralevő 7549 ft 5 d előleget megküldjék, mert az ő pénztárába csak 14 nap múlva fog készlet érkezni, ezen idő alatt pedig Besztercebányán fizetéseket kell tartani. Joanelli elvállalja a felelősséget, ha a megholt kamagróf nem intézkedett volna a fizetésről. A körmöczi tisztek azonban 14 napi halasztást kértek, mert semmiféle fizetési rendeletet nem kaptak, s most pénzkészletük sincs.

1663 augusztus 4-én írja Mayer Theobald Jakab Selmeczről a praefectusnak, hogy nem jelenhet meg a Zólyomban a török veszedelem okából tartandó gyűlésen, melyen a nádor Wesselényi és a főparancsnok gróf Strozzi is jelen lesznek.

1663 augusztus 9-én írják a selmeczi főtiszték a praefectusnak, hogy azt a hírt hallották, hogy Forgách tábornok 8000 emberrel Párkánynál megrohanta az ott táborozó törököket, de vissza veretett, és igen sokan elvesztek. Félhető, hogy ennek következtében Érsekújvár és a bányavárosok veszedelembe jutnak.

1663 augusztus 9-én írja Joanelli főkamagróf Besztercebányáról a körmöczi főtisztéknek, hogy az udvari kamara elnöke őt bízta meg a vidék hadibiztosi hivatalával. Párkánynál csak 3000 magyar és 1000 német volt ez utóbbiak megmenekültek, de a magyarok ...¹³⁸ ember ott veszett, és nem tudni, hogy gróf Pálffy Miklós, két Illésházy s több főurak hova lettek ?

1663 augusztus 13-án írja Korompay Péter Szt. Benedeki provisor a beszterczebányai praefectusnak, hogy a török már közel jár Érsekújvárhoz, és a falvakat sorba égeti. Kéri, hogy az ágyut, melyet Beszterczebányára küldött, mielőbb javítsák ki.

1663 augusztus 13-án írja Joanelli a körmőczyi tiszteknek Selmeczről, hogy egy török csapat a Garam völgyén jön fölfelé. A revistyei várnagy utasított, hogy Ujbánya mellett az utszorost elzárja és a Tirnafka hegyet megszállja. A megyékből jövő gyalogosok mind oda küldendők. Körmőcz is küldjön oda annyi embert, amennyit csak lehet. E mellett kérdi Joanelli, hogy nincs-e szükség kénasőre? Erdélyből szerezhethetne.

1663 augusztus 15-én jelenti Hasaeus Zólyomból, hogy tegnap elindult Selmeczről, a kozelniki völgyet 2 helyen jól eltorlaszolva találta, de nem volt a torlasz mellett őrség, azután Osztrólukára ment, ott talált Géczy Gáspár és Szeleczy János parancsnokok alatt 300 jól felfegyverzett embert. Azután megnézte az ugynevezett Gnuda szorost, mely oly rosszul volt eltorlaszolva, hogy lóháton át lehetett menni rajta. Estére Zólyomba érkezett, de a megyei urak csak ma délben érkeztek, és Zólyomban akarnak maradni. Legrosszabban vannak felszerelve a lipcsi uradalomból jött parasztok, de a Szalatna vidékéről jövők jobban el vannak látva puskákkal is. Azt hallja, hogy Osztrólukáról a katonaság Ujbányára rendeltetett, hol már 150 ember volt tegnap is Erdődy István vezérlete alatt.

1663 augusztus 16-án írja báró Joanelli Hodrusról a körmőczyi tiszteknek, hogy várt a segítségre Körmőczről, de nem jött senki, a megyei urak közül se jött még senki, így tehát csak a selmeczi emberekkel zárta el az ujbányai utat, úgy ahogy lehet. Nagyon jól meg lehetne ezt a vidéket védeni az itt levő erővel is, de a nép gyalázatosan gyáva.

1663 augusztus 18-án írja báró Joanelli Zsarnóczáról Körmőczre, hogy Ujbánya mellett elzárta az utat, és megszállotta a sánczokat a nála levő emberekkel. Éjjél tájban néhány török közeledett a sánczokhoz, de egy pár lövéssel elriasztattak.

Most már 100 fegyveresnél több van a sánczokban, és reméli, hogy kisebb csapatnak ellentállani fognak. Ujvár felől sok égyezés hallatszik. Míg a törökök Ujvárt meg nem hódítják, addig meg lehet védeni a bányavárosokat.

1663 augusztus 19-én írja báró Joanelli a praefectusnak, hogy ha a felvidéken toborzott hajduk megérkeznek, küldje őket tutajokon Revistyéig, mely annyira meg van erősítve, hogy védelmül szolgálhat a vidéknek.

1663 augusztus 19-én ¹³⁹ írja Koháry István Szécsényből báró Joanellinek, hogy fogadja köszönetét a védelem körül mutatott buzgóságáért. Ő nem volt olyan szerencsés, hogy jelentékeny erőt tudott volna össze szerezni, a nemesség csuful elhagyta, amint híre jött, hogy a tatárok közelednek, csak 300 embere maradt. Kéri, hogy az érintkezést egymás közt ezentul is fenntartsák, ő is értesíteni fogja Joanelлит naponkint.

1663 augusztus 19-én írja báró Joanelli a praefectusnak, hogy Bartakowics-csal abban állapodtak meg, hogy Joanelli átveszi a Garamvölgy védelmét, a városiak maradjanak a városban, a megyei-ek pedig védjék a Korpona és Bakabánya felé nyíló szorosokat. Ha a zólyomi nemesség nem akar kivonulni a megyéjéből, maradjon; ha az árvai hajduk megérkeznek, majd másképen fog velők beszélni.

1663 augusztus 20-án értesíti a király a beszterczebányai praefectust, hogy az elhalt báró Chaos helyébe báró Joanelli András Jánost nevezte ki főkamaragróffá.

1663 augusztus 21-én jelenti Mayer pénztáros Beszterczebányáról a praefectusnak Zólyomba, hogy azt a hirt kapta, hogy Füleket már körül fogták a tatárok.

1663 augusztus 21-én írja Joanelli Schulznak Selmeczről, hogy le akart ugyan menni a Garamhoz, de a Fülekről jött hírek miatt jobbnak találja, ha holnap a Korponán tartandó megyegyűlésen jelen lesz, talán ott találhatja Koháry Istvánt is. Irt Ebeczkynek, hogy az árvai hajdukból adjon 100 puskát a praefectusnak, ki ezekkel menjen le személyesen Szt.Keresztre, és ott álljon készen, és segítsen Szőlősynek. Ő a maga részéről legjobbnak tartaná, ha egyenesen neki mennének a tatár tábornak, és szétrobbantanák azt a csőcseléket. A körmöcziek nem képesek magukat sem megvédeni, tehát senkinek sem segíthetnek.

1663 augusztus 21-én rendeli báró Joanelli a körmöczi tiszteknek, hogy azokat a trabantokat, kik Selmeczen voltak, és fizetésük felvétele végett mentek Körmöczre, azonnal küldje vissza, mert itt szükségesek, Körmöcz pedig nincs veszélyeztetve, ha csak

Bajmóc vagy Stubna felől nem jönnének a törökök, kik eddig Nagytapolcsányon túl nem mentek.

1663 augusztus 22-én írja báró Joanelli Zólyomból Schulznak, hogy a tatároktól nincs mit félni, alig vannak négyezren, és nem merték a várakat megtámadni, hanem Fülekről Hatvan felé vonulnak, kétségkívül, hogy a törökökkel egyesüljenek. Egy csapat, m.e. 100 lovas Gyarmat felé portyázott, de az ottani őrség elkergette, s egy halottat is ott hagytak. Holnap Bucson tanácskozás lesz, melyre meghívja a praefectust is. A nemességet a palatinus 24-ikére rendelte össze.

1663 augusztus 24-én jelenti Durcsányi Sándor Zsarnóczáról a selmeczi tiszteknek, hogy reggel Ujbánya felől lövöldözést és nagy füstöt láttak, s néhány lovas ember meggyőződött, hogy a törökök Magospartot meggyújtották. Azonnal küldtek oda segítséget, de akkor a törökök már visszavonultak, mert a magosparti parasztok jól tartották magukat, erősen lövöldöztek, és 40 törököt megsebesítettek, a törökök kétszer is megrohanták a templomot, hogy felgyujtsák, de vissza verettek. A magospartiak közül senki se sebesült meg, de a törökök 17 házat felgyújtottak.

1663 augusztus 25-én jelenti Durcsányi Sándor Revistyéről a selmeczi tiszteknek, hogy ma reggel a sánczoknál volt, de a Garam jobb partján levő sánczokból az emberek elszöktek mind. Tegnap mentek el a breznóbányaiak m.e. 50 ember, s midőn Zsarnóczánál a Garam hidon át akartak menni, előbök küldte a szolgáját egy pár huszárral, de a szökevények tüzeltek rájuk, és a szolgát súlyosan megsebesítették. A Garam balpartján levő sánczokban még ott vannak a selmecziek, vagy 40 ember, de ezek is meg fognak szökní. Ilyen körülmények közt az elhagyott sánczból elhozatta az ágyukat fel a várba / Doppel hacken/ mert a sánczban csak elvesznének.

1663 augusztus 25-én írja báró Joanelli a körmöczi tiszteknek, hogy ha a várt 300 puskás katona Németprónáról megérkezik, küldjék őket Szt. Keresztre, majd ott szét fogja őket osztani.

1663 augusztus 25-én írja báró Joanelli a körmöczi tiszteknek, hogy 400 török Korponán volt, s onnan feljött Selmeczre a kohóig és azt meggyújtotta, de az ellene küldött védő emberek eloltották a tüzet, s a törökök vissza vonultak; 3 pár lovat vit-

tek el a kovand fuvarosoktól, és néhány marhát Korponáról, de ott 9 emberök elesett. Selmechről 2 zászlóval Magospart felé vonultak, de ezek jól védték magukat, és a törököket visszaverték, négyet lelőttek, és sokat megsebesítettek. A törökök azután Érsekújvár felé húzódtak. Ha a várt 300 puskás megérkezik, azonnal küldjék Szt.Keresztre.

1663 augusztus 25-én este írja báró Joanelli Bucsról Schulznak, hogy reggel Zólyom felől láрма keletkezett s ennek következtében Eszterházy 60 gyalogossal és a lovasaival oda sietett; egy csapat tatár vonult el, de nem Zólyomra, hanem Dobronyivára, s még most is ott vannak. A Bucson levő embereknek nincs kedvök a verekedésre, egész nap fegyverben állottak, de keveset ettek, mert Zólyomban sem lehet egy falat kenyeret kapni. Utasítja a praefectust, hogy gondoskodják vagy 400 embernek való kenyérről, mert illendő, hogy a városok tartsák el a védőiket. A gyalogosok közül sokan szöknék. A 300 muskétás még sem érkezett meg.

1663 augusztus 26-án írja báró Joanelli a körmöczi tiszteknek Bucsról, hogy a 300 puskás elé valakit küldjenek Stubnáig vagy Németprónáig, és sietessék, mert azok nélkül az egész védelem megromlik, mert az itteniek "seind nur lautter Haasen". Miután Gallusz a muskétásokat a sánczokból Selmechrre visszavonta, az ott maradt bánya és erdő munkások és parasztok is elhagyták a sánczokat és haza szöktek. Küldjék tehát le a kamarai 14 trabantot, holnap Joanelli is ott lesz. A tatárok Korpona felé vonultak, és ott jól megverettek, elvesztették a zsákmányaikat.

1663 augusztus 26-án írja báró Joanelli Bucsról a körmöczi tiszteknek, hogy a tatárok Dobronyiva előtt 2 embert vesztek, de a falut felgyújtották; Osztrólukát nem bántották, mert 60 ember védi.

1663 augusztus 26-án írja báró Joanelli Bucsról Schulznak, hogy a tatárokat a korponaiak megverték, és a zsákmányukat elvették. De Selmechen alól minden lángban áll. Aggódik a Garamnál felállított sánczok miatt. A 300 muskétás még most sem érkezett meg Körmöczre.

1663 augusztus 27-én rendeli Schultz György praefectus a favágó mestereknek, hogy azonnal küldjenek 40 embert puskával és fejzével felfegyverezve Beszterczebányára a kamara udvarba, hol to-

vábbi rendeletet fognak kapni. A minapában a Garam sánczaihoz rendelt 41 ember gyáván és becsstelenül elhagyván helyét, mindazok, kik ezek közül haza érkeznek, fogságba teendők és megkötözwé Beszterczebányára bekisérendők, egyszersmind egy-egy tehenet kivéve minden marhájuk ide behajtandó.

1663 augusztus 27-én írja báró Joanelli Schultznak, hogy a Bucsón levő királyi munkások és jobbágyok eleinte nem akartak sem abból a kenyérből enni, sem abból a sörből inni, melyet a kamara nekik küldött, mert attól féltek, hogy ezt foglalóul fogják tekinteni, s őket a katonák közé besorozzák; de az éhség végre kényszerítette őket, s most már jóízűen megeszik s megisszák a kamara adományait is. A beszterczebányai bíró küldött ma egy szekér kenyeret, de a breznóbányai még nem küldött semmit. Abból, hogy az ellenség az egész vidéket elhamvasztja, azt következtetik, hogy abba fogja hagyni Érsekujvár ostromát.

1663 augusztus 27-én írja báró Joanelli Schultznak, hogy a 300 muskétás már csak 1 1/2 mérföldre van Körmöczről. 100 ezek közül ide fog jönni Bucsra, és innen Osztrolukára utasítandó, hogy az utat ott őrizze. Ezeknek ellátásáról élelemmel gondoskodják a praefectus Benitzkyvel együtt. Az árvai és liptói hajduk megbízhatatlanok, legjobb lesz őket minél előbb haza bocsátani, hogy ne egyék hiába a kenyeret.

1663 augusztus 28-án írja báró Joanelli Körmöczről, Schultznak Bucsra, hogy a megérkezett német katonákból küld neki egy hadnagy alatt 90 embert, küldje ezeket Osztrolukára, és gondoskodják ellátásukról.

1663 szeptember 9-én már Joanelli neveztetik főkamagrófnak.

1663 szeptember 9-én elítélték a garami sánczokról megszökött munkásokat, és pedig Schwandtner Mihályt és Schwandtner Györgyöt mint felbujtogatókat halálra, hogy életük miatt sorsot huzzanak, az egyik meghaljon, a másik pedig 3 évig vasban dolgozzon, a többieket 2-3-4 hónapi vasra és pénzbüntetésre. Szeptember 10-én volt az ítélet végrehajtása, Schwandtner Mihálynak kellett volna meghalni, de a végrehajtás pillanatában kegyelmet kapott a főkamagróftól, és ő is 3 évi munkára vasban megkegyelmeztetett.

1663 szeptember 10-én írja Korompay Péter Szt.benedeki praefectus a főkamagrófnak, hogy megkapta a küldött puskásokat, s

velők együtt fog élni vagy meghalni. Megkapta a kijavított agyut is, de kéri hogy golyókat is küldjön hozzá. Az ujváriak tartják magukat, és egy szerencsés kirohanást is tettek. A törökök átmentek a Vágon, és mindent elpusztítanak. Szt.Benedektől visszahúzódtak a törökök m.e. egy mérföldnyire, ott egy réten 200 szeptemberrel táboroznak, és sánczokat hánytak, úgy látszik, hogy félnek, ámbár nincs kitől. Jó lenne, ha a német katonákhoz Selmechről egy német pap jönne; most minden veszély nélkül jöhet.

1663 szeptember 11-én jelenti Durcsányi Sándor Zsarnóczáról, hogy 250 emberrel átment a hegyeken Nyitraszegig, ott megpihenvén néhány török mutatkozott, kiket üzőbe vettek, és ez alatt Horváth Márton zsarnóczai nemes ember egy láncsa szurást kapott, melyben meg is halt, és ott eltemettetett. A parasztok mindjárt szétfutottak, amint a törököket meglátták. Kéri, hogy a hegyek megvédésére egy csapat katonát küldjön a főkamagróf, parasztoikat ne, mert azokat nem lehet használni. Szt.Benedek most nincs veszélyben, mert a törökök mind a hegyen tul vannak, honnan könnyen átjöhetnek, mert minden ut nyilva van.

1663 szeptember 11-én értesíti Ebeczky János alispán a praefectust, hogy hir szerint a törökök Bajmócz vidékét pusztítják, és Thuróczba is betörtek, szükséges tehát, hogy a Welkahora-i és hermaneczi utakat minél előbb eljárják.

1663 szeptember 13-án jelenti Korompay Péter Szt.Benedekről a főkamagrófnak, hogy hir szerint az oszlavani gyűlést szétrobbantották a törökök, és a barsmegyei főbirót is elfogták. Attól lehet tartani, hogy Bajmócz és Thurócz felől betörhetnek a Garam völgyébe. A galgóczi hid is a kerületben van, és onnan Morvába és Sziléziába portyáznak, nem lehetetlen, hogy Árva megyén jönnék vissza. Éjjel gyakran látnak kisebb kóborló csapatokat, a falvak is még gyakran égnék. Azt hallotta, hogy Ujvárba segítség érkezett, és hogy Koháry Nyitra felől közeledik, mintha elakarná vágni a törökök visszavonulási útját.

1663 szeptember 13-án írja báró Joanelli Selmechről a praefectusnak, hogy az Oszlan körül portyázó töröktől nincs mit félni, csak kevesen vannak, s ha ellentállást tapasztalnak, megszállnak. Meg lehet azonban, hogy még is szükséges lesz Krikehayra német katonákat küldeni, mely esetben Beszterczebánya városa

is küldjön oda egy pár száz puskást. Koháry a lovasságával Korponán van, a holnap ott vele fog találkozni, oda jön Nógrádból is Ladányi kapitány, hogy tanácskozzanak, miképen lehetne a törökök kóborlásait megakadályozni. A 65 lengyel hajdút Magospart-ra rendelte, és Szöllősy is küld oda vagy 20 jó puskást, hogy a törököket elriaszthassák.

1663 szeptember 14-én írja Korompay Péter Szt.Benedekről a főkamaragrófnak, hogy Ghymes és Nyitra felől nagy ágyuzást hallanak, azt vélik, hogy a törökök Bajmócza felől már vissza jönnek. Ujvár felől néhány nap óta nem hallik ágyuzás.

1663 szeptember 15-én felszólítja Ebeczky alispán Bucsáról a főkamaragrófot, hogy a hermaneczi és magashegyi ut elzárásáról intézkedjék, nehogy a török Thurócza felől betörhessen.

1663 szeptember 17-én írja báró Joanelli Selmeczről a praefectusnak, hogy Korponán volt, s ott Koháryval tanácskozott, és hogy jó példával menjen elő, megígérte, hogy a kamarai tisztek 150 lovasat fognak saját költségükön 3 hónapig eltartani. Koháry megszerzi a huszárokat. Kéri a praefectust, hogy igyekezzék az ígéret beváltására működni, a selmecziek erre már rá állottak, és a körmöcziek is rá fognak állani. Bajmócza akart menni, hogy a gabona beszállításáról intézkedjék, de Szt.Benedekről azt a hírt kapta, hogy nagy csapat török Szt.Benedeket megtámadni akarja, tehát oda fog menni elébb, hogy elkészülve legyenek.

1663 szeptember 18-án írja Korompay Péter Szt.Benedekről a főkamaragrófnak, hogy mindennap van baja a törökökkel. Csáky írta neki Léváról, hogy Érsekújváron egy kirohanást tettek, mely alatt a törökök egy csapatja a nyitva levő kapukon betódult a várba, de hátuk mögött bezárták a kapukat, és a törököket mind levágták, azután a törökök 2 erős rohamot tettek, de vissza verettek. A nyitraiak pedig megrohantak egy török csapatot, mely Morvából zsákmánnyal megrakva és sok foglyot hozva tért vissza. Az egész csapatot megsemmisítették, a foglyokat megszabadították, és a zsákmányt elfoglalták. Egy ember, ki a török fogságból megszökött, azt mondja, hogy Zrinyi túl a Dunáról közeledik. Nagyszombat még áll.

1663 szeptember 18-án írja báró Joanelli Szt.Keresztről a praefectusnak, hogy tegnap 300 tatár megrohanta Privitzet, de vissza

verettek. Kér értesítést, hogy Benitzky eljön-e a nemes urak -
kal ?

1663 szeptember 19-én írja báró Joanelli Szt.Keresztről a praefectusnak, hogy küldjön neki vagy 20 granatot /tehát már akkor öntöttek a vasgyárban/.

1663 szeptember 20-án írja báró Joanelli a körömczi főtisz -
teknek, hogy azokat az embereket, kiket már régóta vár, a tatá-
rok meglepték Nagyszombaton, néhányat közülök levágtak, és az ő
fegyvereit és pánczéliját is, melyeket ezek az emberek magokkal
hoztak, elvették. Utasítja tehát a főtiszteket, hogy a Körömczön
levő régi pánczélokat kitisztítsák, mert meglehet, hogy szüksége
lesz rá.

1663 október 2-án írja báró Joanelli Bucsról a praefectusnak,
hogy Érsekújvár sorsa felől ellentmondók a hírek, de ő azt véli,
hogy el van veszve. Mivel azonban a császári seregek az ellen -
séghez közel állanak, nem valószínű, hogy az ellenség erre felé
mozdulatot tenne. Ez azt teszi, hogy a tisztek feleségei ez év-
ben biztosságban vannak. Ha azonban őket távolabb küldeni akar-
ják, adhat 8-10 embert kíséretül, de 50 embert nem adhat, mert
a veszedelem közelléte miatt nem volna tanácsos a védő erőt any-
nyira gyengíteni.

1663 október 3-án írja báró Joanelli Selmechről a körömczi
tiszteteknek, hogy miután a pénz el van szállítva, megmenekült egy
aggodalomtól, és most nyugodtabban gondoskodhatik a további vé-
delemről. Holnap megérkeznek a zólyomi lovasok, akkorára itt le-
gyenek a körömcziek is, ahányan csak lehet. Lévéra küldött az ör-
ség erősítéséül 75 puskást és 45 hajdút.

1663 október 4-én felszólította a praefectus a többi tiszte-
ket, hogy mit szándékoznak tenni, ha Újvár eleste után a törökök
elfoglalnák a bányavárosokat ? Mindnyájan azt válaszolták, hogy
a török alatt nem akarnak szolgálni, és családjukat előre akar-
ják küldeni, de e végre 1/4 - 1/2 évi fizetési előleget kérnek.

1663 október 9-én írja Gallusz György Selmechről a praefectus-
nak, hogy tegnap érkezett meg, és az egész népet fegyverben ta-
lálta, nem dolgozik senki, csak a kohókban olvasztanak. A főka-
maragróf Revistyén van. Újvár eleste bizonyos. Selmech városá-
ban már arra gondolnak, hogy jó lenne jókor meghódolni. Azt mond-

ják, hogy az ujbányaiak már meghódoltak, amiért őket a főkamagróf és a Szt.Benedeki praefectus megdorgálta. Ezért haragusznak is rá az ujbányaiak. A főkamagróf Revistyén várja a thuróczi és zólyomi nemességet, valószínűleg hiába. A török Ujvár kijavításával van elfoglalva. Az itteni tisztek mind el vannak küldve az elutazásra, azután hadd hódoljon meg a város !

1663 október 11-én írja báró Joanelli Revistyéről a körmőczi tiszteknek, hogy 10.000 török bekerítette Nógrád várát, és azt ostromolja.

1663 október 15-én írja báró Joanelli Szt.Keresztről a körmőczi tiszteknek, hogy a török Lévát ostromolja és löveti. Miután valószínű, hogy be is fogja venni, ha kívülről segítség nem érkezik, jó lenne a körmőczi sánczokat is felszerelni, hogy visszavonulás esetében jobban védelmezhesék magukat.

1663 október 15-én írja báró Joanelli Zsarnóczáról a körmőczi tiszteknek, hogy a legnagyobb zavarban van, mióta híre terjedt, hogy Nyitra, Ghymes, Kistapolcsány és Rusó feladattak. Ő igyekezni fog az ellenséget feltartóztatni legalább addig, míg nem menekedtek, akik menekülni akarnak. A főtisztekre bizza, hogy mentsenek meg a kincstár vagyonából amit tudnak.

1663 október 16-án jelentik a selmeczi főtisztek a főkamagrófnak, hogy a Selmeczen levő katonák még ma Zsarnóczán lesznek, és a kapitány helyesli, hogy a sánczoknál és Magosparton az ellenséget feltartóztassék. Sajnos, hogy a magyarok semmit sem tesznek a vidék megvédésére. A tisztviselők holnap mindnyájan elutaznak Körmőczre. De azt hallják, hogy Apafy már a felső vidéken van, és kétséges, vajon Árván és Liptón keresztül meg lehet-e még menekülni ? A főkamagróf iratai és holmija már elküldetett Körmőczre.

1663 október 16-án írja báró Joanelli a körmőczi pénztárosnak, hogy az ellenség még eddig nem mutatkozott Velkopolán és Lehotán, csekély erejével nem mer a hegyek közé hatolni. Legnagyobb baj a nép gyávasága, mely neki mindenütt kaput tár. Ruszkóról az ágyukat, lövő és élelmi szereket Kistapolcsányra vitték a törökök. Küldjön annyi pénzt Selmeczre és Beszterczebányára, hogy a munkásokat ki lehessen fizetni. A többi mind Beszterczebányára kell küldeni. A rezeset nem kell utra küldeni, mert az ellenség Bajmóc felé vonul.

1663 október 16-án írja báró Joanelli a körmöczi pénztárosnak, hogy Léva még nem ostromoltatik.

1663 október 17-én írja báró Joanelli Szt.Keresztről Schrötternek, hogy Szöllősy hirei sok gondot okoztak, és ha nem szégyenlette volna, elhagyta volna a garami sánczokat, és felment volna a körmöczi sánczokba, de attól félt, hogy szégyent vall, és így csak saját puskáisaival és lengyel hajduival jött fel ide, és azt találja, hogy a hírek tulzottak voltak. A selmeczi tisztek Bucs felé mentek, de ide rendelte őket, hogy vegyék át a pénzeket, és adják át az ezüstöt.

1663 november 4-én írja báró Joanelli Selmeczről Schrötternek, hogy Léva megadta magát, és a török Nógrád felé vonul. Joanelli lemegy a Garam sánczokhoz, de nem tudja, hogy ilyen kevés emberrel miképen védelmezhesse meg.

1663 november 6-án írja báró Joanelli Ujbányáról Schrötternek, hogy az ellenség Léváról Nógrád felé elvonult, Léván csak 1000 embert hagyott, egy csapat Korpona felé megy, de reméli, hogy ott Koháry és a megyei lovasság kellően fogják fogadni. Irt Thökölynek, hogy ő is jöjjön oda, mert a Nyitra völgye már nem forog veszélyben, de nem kapott tőle feleletet. Ha a selmeczi és beszercebányai főtisztek még Körmöczön vannak, értesitse őket e hírekről.

1663 november 8-án írja báró Joanelli Szt.Keresztről Schrötternek, hogy Gorszky ezredes a katonáival 1/2 mérföldnyire van, és holnap ide megérkezik, kéri Schröttert, hogy élelmi szereket küldjön, mert a huszárok mindent elfogyasztottak. Burkard kapitány puskái közül, kik Léváról megmenekültek, 24 elszökött innen, és Körmöcz felé ment. Ha oda találtnak érkezni, el kell őket fogni, és vissza szállíttatni. Török István, a ghymesi várnagy hír szerint Körmöczön van, azt is el kell fogni, akár nemes akár nem.

1663 november 9-én írja Nestelbacher Szt.Keresztről a főkamagróf rendeletéből Schrötternek, hogy a kovácsokkal azonnal készíttessen 500 puskát és 3000 patkószöveget, mert 350 dragonyos érkezett Szt.Keresztre, és lovaik a rossz utban sokat szenvedtek.

1663 november 10-én írja báró Joanelli Revistyéről a praefectusnak, hogy Barkóczy eljárásával nincs megelégedve. A dragonyo-

sok megérkeztek. Bakabányára fogja őket küldeni. Van már gyalogos és lovas jól felszerelve 1000 ember. A beszterczebányaiak Ujbányára jönnek.

1663 november 10-én jelenti a praefectus a főkamaragrófnak, hogy a város nagy félelemben van, mert Ali basától egy felszólítást kapott, hogy hódoljon meg, különben fel fog prédáltatni. Selmecz, Körmöcz, Bakabánya és Ujbánya is hasonló felszólítást kaptak. Bory mutatott egy írást Ó Felségétől, melyben a palatinus és Bory megdicsértetnek az ő buzgó és helyes intézkedésekért. Jó lenne őket megkérdeni, hogy melyek azok a helyes intézkedések. Most a király azt véli, hogy a bányavárosok biztonságban vannak, és nem küld segítséget. A palatinus pedig maga is minident, még a butorokat is, elhordatott Lipcsról Murányba.

1663 november 12-én írja báró Joanelli Rudainból a praefectusnak, hogy az itteni viszonyokról jelentést tett gróf Montecuccolinak és Souches-nek, és miután a Dunán túl Montecuccoli 8 ezer törököt megvert, azt reméli, hogy gondoskodni fognak már most a bányavárosok biztosításáról is. Ali basának Léván csak 800 embere van, tehát nem kell tőle félni; a selmecziek félelmét fel nem foghatja, mikor 2 ezer ember áll rendelkezésükre a védelemben. A nagyvezér már visszavonult téli szállásaira, a tatárok pedig a Tiszán tulra; a határszéleken maradt csekély ellenséges erő nem okozhat nagy kárt, ha védik magukat. Az urvölgyiek ne békétlenkedjenek a fizetés miatt, ilyen időben nem lehet mindent rendesen végezni, és az ő biztonságuk miatt is fáradsz. Az urvölgyi sánczok őrzése most már felesleges. Küldjön neki a praefectus 600 vas sulyó*, és patkókat, amennyit lehet.

1663 november 15-én írja báró Joanelli Revistyéről Schrötter Damiannak, hogy miután Léván csak 500-600 embere van a töröknek, szükségtelennek tartja itt olyan sok embert fegyverben tartani, ha a várat vissza venni nem akarják. Ő tehát a fegyveresek nagyobb részét haza fogja bocsátani.

1663 december 4-én írja a praefectus Körmöczről Mayer pénztárnak, hogy holnap Beszterczebányára fognak érkezni Souches tábornokkal és több főtiszttel; gondoskodják a pénztáros a bíróval együtt az elszállásolásról és ellátásról, és jönnek elbők.

1663 deczember 5-én felel e levélre Mayer, hogy a város teli van menekültekkel, itt a palatinus is, a bíró a városházát fogja a tábornok rendelkezésére adni. Tegnap tanácskozás volt a palatinusnál, hogy a német csapatokat meg akarják-e tartani? Általánosan azt vélték, hogy nem kell idegen katonaság.

1664 január 22-én rendeli báró Joanelli Körmöczről a praefectusnak, hogy miután a múlt évi bérek már mind ki vannak fizetve, ezentul hetenkint ki kell mutatni a bevételeket és kiadásokat, és úgy kell gazdálkodni, hogy a termelés értékével fedezhessék a költségeket.

1664 január 29-én már Bécsbe ír a főkamaragrófnak a praefectus.

1664 február 3-án kéri a praefectus a zólyomi alispánt, hogy miután a kincstár a katonaság tartásával úgy is már majdnem ki-zárólag terhelve van, a kincstári falukban szállásoló lovasokat onnan máshova elszállásolni sziveskedjék, mert a parasztok oly szegények, hogy a kincstári fuvarokhoz szükséges lovakat sem tudják eltartani.

1664 február 5-én jelenti a praefectus a főkamaragrófnak, hogy a vidéken szanaszét kóborolnak a huszárok, mert nem kapnak fizetést, kiélik egészen a parasztokat, különösen a lipcsieket félti, hogy nem fognak azután fuvarozhatni. Megkereste az alispánt, hogy ne szállásoljon lovasokat a kincstári falukba, amit az szivesen meg is ígért. A palatinus sok gabonát vásárol Murány számára. A törököknek Hatvan körül van elegendő élelmi szerük, még eladni is küldenek belőle.

1664 márczius 2-án rendeli báró Joanelli Bécsből, hogy vagy 100 jó tutajt tartson a praefectus készen, egy pár száz mérő gabonát őrltessen meg, s tartsa készen, 2-300 vas golyót 12-14 fontost, és 100 kézi gránátot készíttessen, hogy 2-3 hét múlva, ha Joanelli leérkezik, minden helyben legyen.

1664 márczius 3-án írja Mayer pénztáros Bécsből a praefectusnak, hogy örömmel vették a jó hirt, hogy a huszárok a lévai törököket meglepték, és egy tisztjüket is elfogták.

1664 márczius 18-án jelenti a praefectus a főkamaragrófnak Bécsbe, hogy a bányában a termelés jó, 1/4 év alatt 1000 mázsza rezet reméllenek. A száz katonák rosszul viselik magukat, lopnak, rabolnak.

1664 márczius 18-án rendeli a praefectus, hogy Jung bányabíró és Prentzinger őrnök az urvölgyi házakat és lakóikat összeírják.

1664 márczius 31-én jelenti a praefectus a főkamaragrófnak Bécsbe, hogy liszt van készletben 1000 mérő, a tutajok meg vannak Breznóbányán rendelve, de csak 16 érkezett meg, mert a víz igen csekély. A golyók készítése lassan megy, a kovács csak 10 darabot tud egy nap alatt elkészíteni. Az idő nagyon szép, de már kevés a hó, és feltehetni, hogy nem lesz usztató víz, s a kohók szükségét fognak szenvedni.

1664 április 7-én jelenti a praefectus a főkamaragrófnak Bécsbe, hogy Listhiusné a hó 3-án meghalt; az ifju ur itt van, és bosszankodik, hogy kevés pénzt talált.

1664 április 17-én felterjesztetik az urvölgyi házak és lakók részletes leírása.

1664 május 5-én írja Szöllősy Szt.Keresztről a praefectusnak, hogy a főkamaragróf rendeletéből 75 garendát leusztat Szt.Benedekre és 100 puskást küld. Reméli, hogy a fát neki meg fogják téríteni.

1664 május 6-án írja a főkamaragróf Szt.Benedekről a praefectusnak, hogy a küldött kenyér közt sok elromlott és penészes volt, kéri tehát, hogy lisztet küldjön amennyit lehet, hogyha a hadak a napokban összegyűlnek, ellátásuk lehetséges legyen. Lévát megazemlélték, és a törököket a várba bekergették, s azután vissza vonultak Benedekre, a török pedig felgyújtotta Léva városát, és egészen a várba zárkózott, bizonyosan azt gondolta, hogy nagy hadsereggel áll szemben.

1664 június 15-én írja báró Joanelli Selmeczről a praefectusnak, hogy miután már Léva elfoglaltatott, nyugodtabbak lehetnek. De Souches tábornoknak vagy 500 tallérral kellene a bányavárosok háláját kifejezni, mely összegnek felét a városok, és felét a 3 kamara fizetné.

1664 július 10-én Bécsbe ír báró Joanelli a praefectusnak, és értesíti, hogy az András tárnsiaknak megengedettett az olvasztás, és a többi magánosoknak is meg fog engedtetni; mert a kincstári kohó nem győzi őket kénvvel ellátni, és a költség is nagyobb 3 ftnál.

1664 augusztus 21-én a praefectus már ismét Beszterczebányán volt.

1664 szeptember 24-én Zsarnócza mellett a táborból ír a főkamaragróf, a törökök ismét fenyegetik a vidéket.

1664 október 2-án jelentik Hasaeus Fülöp Jakab könyvvivő, Prunn Bernát Fülöp kohótiszt, és Schultz Tóbiás bányamester, hogy a város biztosaival értekeztek Sandbergen; mindenekelőtt bejárták a sandbergi tárnát, és 211 ölnyire a tárnaszájtól találtak egy 6 öl magas emelkét, mely a farktárna felé megy, és melynek megszüntetését kéri a város, mert fél, hogy az által a zöld festéket adó víz tölők elvonatik. Ugy látszik, hogy a város hajlandó a békés egyezkedésre.

1664 november 4-én jelenti a praefectus a főkamaragrófnak Bécsbe, hogy az udvari kamarának az a számitása, melyből azt következtette, hogy a tized bérletéből szerzett gabona drágább, mint a piaczi, nem helyes, mert az udvari kamara csak a turóczi tizedet vette számba az összes költséggel együtt, és kihagyta a zólyomi és lipcsi tizedből szerzett gabonát. A kamarának a tized bérlete mindég nyereséges, és ha a bérletet felhagynák, bizonyosan nagy drágaság következne belőle. Most a bérletet a beszterczebányai főtisztok tartják.

1664 november 9-én már Körmöczön van a főkamaragróf.

1665 május 5-én írja Joanelli Bécsből, hogy már öregszik, és ha lejár a rézelandási szerződése, nyugalomba fog lépni.

1665 július 1-én Joanelli Beszterczebányán van.

1665 október 6-án Joanelli Bécsben van.

1665 október 27-én¹⁴⁰ elrendeli báró Joanelli Bécsből, hogy az urvölgyi bányászoknak, úgy, amint az már Selmeczen is jó eredménnyel gyakoroltatik, világításra fele faggyu a fele faolaj szolgáltassék ki, mi által a faggyu árának emelkedése megakadályoztatik.

1665 november 11-én számitanak 3 font faggyu helyett 1 font olajat.

1666 január 6-án Schultz György Bécsben van.

1666 január 8-án meghagyja az udvari kamara báró Joanelli főkamaragrófnak, hogy a bányavárosi kamarák mindegyike által több évre szóló kimutatásokat készíttessen, amelyekből kivenni lehessen az évenkénti rendes és rendkívüli bevételeket és kiadásokat.

1666 márczius 2-án bezáratott Jung János György bányabíró, mert Hartter János tajovai sáfárt az utcán pofon ütötte.

1666 április 29-én jelenti Schultz György a főkamaragrófnak, hogy a palatinus a baczuchi favágóktól fizetést követel, a breznóbányaiak már átengedték a tizedet a nádornak élte tartamára, fél, hogy a kincstári munkásokról nem lesz lehetséges a terhet elhárítani.

1666 június 29-én írja Schulcz praefectus Joanelli főkamaragrófnak Bécsbe, hogy a Balassa elleni insurrectionalisták Losonczon gyülekeznek, de lassan megy minden, a nemesek csak akkor akarnak ütközetbe menni, ha a palatinus személyesen vezérli őket. Ez alatt kiélik a vidéket Divény körül, Soponyai huszárjai már nem találhatnak ott elég élelmet lovaik számára, és Ocsovára felvonulni kényszerültek. Várható, hogy e miatt a bányavárosokban is megdrágul minden.

1666 augusztus 20-án kinevezte a király Jacob Wilhelm Lanser von Mosz eddigi körmöczi bányabírósági irnokot beszterczebányai titkárrá.

1666 augusztus 20-án jóvá hagyja a király a báró Joanellivel újabb 5 évre kötött rézelárusítási szerződést, mely szerint 1667 elsejétől kezdve átveszi báró Joanelli a réz elárusítást és fizet a táblarézért 18 tallért, a preiszer rézért pedig 8 1/2 tallért mázsánként. A réz árából 3 tallér tartatik vissza Joanelli követeléseinek fedezésére. Joanelli adja a szükséges eljátmányt, és vele minden negyedévben le kell számolni, s ha ez alkalommal a rézművek neki adósok maradnak, 30.000 ftig emelkedhetik az adósság, de több előleget adni nem köteles, s ha adott, azt a körmöczi kamara tartozik neki visszafizetni. E 30.000 ft-tól kamat nem jár. A réz 2 % ráadással méretik. Joanelli szállítja az ólmot, alkuszi mázsáját 5 1/3 tallérral Beszterczebányára, a faggyunak beszterczebányai mázsáját pedig 10 rajnai forinttal, két év múlva az árak újra szabályoztatnak. Joanellinek megengedtetik, hogy Szomolnokról 1000 mázsá rezet vám nélkül kivihessen, de annak más alakunak kell lenni, mint a beszterczebányai. A többi pontok változatlanul maradtak.

1666 október 7-én értesíti a praefectus a pénztárnokot, hogy Ő Felsége rendelete szerint a Thurzó Elek által jótékony czélra

hagyott 10.000 ft 5 % kamatja ezentul nem Lőcse városának, hanem a besztercebányai jezsuitáknak fizetendő.

1666 október 14-én írja Selmecz város tanácsa a praefectusnak, hogy a Pál nevű ezüstkisérő /Silberreutter/ midőn már utra indult haza felé és Ehrenreutter háza előtt a lovon ülve ivott, Rückschlosz Pál bánya ács őt felköszöntötte és egészségére poharát emelte, s mialatt az ki itta, az ezüst kísérő /nem tudni mi okból/ kivette pisztolyát, és Rückschloszot agyonlőtte, azután pedig elnyargalt. Kéri a praefectust, hogy a gyilkost elfogassa, kihallgattassa, és azután a városnak elítélés végett átadassa.

1667 február 12-én megengedi a király, hogy a besztercebányai katolikusoknak 200 ft segítség adassék, avégre, hogy avval Ur-völgy felé Krisztus szenvedéseinek 7 állomását és Krisztus koporsóját felállithassák az utolsó török veszedelemtől való szerencsés megmenekülésük emlékére.

1667 márczius 22-én írja Meyer János Mátyás pénztáros a Bécsben levő praefectusnak, hogy az octava Besztercebányán véget ért, a résztvevő városi és megyei urak nagy része már elment, az érsek, gróf Nádasdy, gróf Forgách, gróf Draskovitz, gróf Eszterházy Pál, Erdődy, Széchy, Csáky, Frangepán grófok és még néhányan itt vannak, és valószínűleg a nádor betegségének kiemetelére várnak, ki nagyon gyenge, és az utolsó óráját várja. Néhány óra előtt mindnyájan a beteg urnál voltak, és tőle elbucsztak, a palatinus az érsek pártfogásába ajánlotta engedetlen fiát, ki nem jelent meg, bár meghivatott. Azután előkészült a halálra a palatinus. Korompay és Bory jelenlétében mindenről rendelkezett, meggyónt, megáldozott, az utolsó kenetet fölvette, megnézte halotti ruháját, és a koporsót, mely 12 darab vékony fenyő deszkából készült, mert diófa deszkát nem lehetett kapni. Egyébiránt megtiltatott, hogy vele ezután nyilvános vagy magánügyek közöltessenek, s most már utolsó óráját várja. Tegnapelőtt éjjel nagyon rosszul volt, tegnap valamivel jobban, de ma éjjel megint rosszabbul, és nagyon gyenge, ámbár még mindég tud a szolgájának fűtyülni, ha be akarja hívni. A csatlósok éjjel nappal mellette vannak, hogy őt emelgessék, a szolgák egy része hasonlóképen, különösen pedig a felesége ki maga is beteg

és mindég sir. Az egész város szomoru, és az urak igen aggódnak, miután az eretnek mágnások, úgy a pozsonyi országgyűlésről, mint most az octáváról, gyorsan eltávoztak, és a tárgyalásokban részt venni nem akartak. Ebből nem sok jót lehet várni, mert az eretnek urak bátran elnyomják a katolikusokat, de nem akarják megengedni, hogy a katolikusok a magok módja szerint élhessenek. Isten vezessen mindent az ő nevének dicsőségére és a katolikus egyház javára.

1667 márczius 30-án írja Meyer János Mátyás pénztáros a Bécsben levő praefectusnak, hogy a palatinus márczius 27-én délután fél háromkor, Bory jelentése szerint pedig fél négykor halt meg épen az alatt, hogy a kamarai tisztviselők a personalis temetésén voltak, kinek holttestét Pozsonyba, s onnan talán Horvátországba, hol jószágai vannak, átszállítják, a tisztek a koporsót a kapuig kísérték. A personalis egy igen jámbor katolikus ember volt, ...¹⁴¹ midőn utoljára vendége volt a palatinusnak, mind a két urnak igen jó kedve volt, és sok kedvest mondtak egymásnak; most már mind a kettő a más világon van. Sic transit gloria mundi !

Az özvegy a férje halála után azonnal bepakoltatott, a halottat a fa koporsóba tétette, és még az nap fél 9 órakor este Lipcsre vitette. Most csináltat egy réz koporsót minden diszitény nélkül, mert a fa koporsó szivárog, ámbár a halott alá meszet és hamut tettek. A halott barát ruhába van öltöztetve, és úgy néz ki nagy szakállával, mint egy remete; ő maga rendelte mindezt még életében. Április 18-án átvisszik a halottat Murányba, és ott temetik el a vár kápolnában.

A himlő betegség nagyon uralkodik Besztercebányán, a pénztáros neje és gyermekei is benne szenvednek.

1667 július 16-án Lipót király Schulcz György volt selmeczi pénztáros számadásaira megadja 1653-iki évig a felmentést, utódainak pedig jutalmul 5-6 ezer ftot ígér.

1667 augusztus 22-én Széchy Mária özvegy Wesselényi Ferenczné elzálogosítja pohorellai birtokát Joanelli András János bárónak 5000 tallérért.

1667 december 31-én zálogul leköti Széchy Mária özvegy Wesselényi Ferenczné lipcsei és pojnikai birtokát Joanelli András János bárónak 25.053 tallár 45 denár adóssága biztosítéskül.
10632/Mné

1667 deczember 31-én Kochlatsch örökösei elismerik, hogy a kamaránál levő követeléseik 20.000 tallérral kifizettettek Joannelli által, s teljesen ki vannak egyenlítve.

1667-ben kitetszik az ügyiratokból, hogy Beszterczebányán egy kincstári ügyész volt alkalmazva / procurator /. E procurator volt Kvassay István.

1668 május 31-én írja a főkamagróf Bécsből a praefectusnak, hogy gróf Zichy akarja a lipcsi birtokot megszerezni, mert se Liethiusnak se báró Wesselényinének nincsenek utódai, s így a birtok a kamarára fog szállani, és ujonnan el fog zálogosíttatni. Legjobb volna, ha meg hagyatnék a kamara kezelésében.

1668 június 18-án tartott tanácskozásban óvó intézkedések tételnek a törökök miatt.

1668 június 25-én jelenti a praefectus a főkamagrófnak, hogy 22-én Merz Ambrus ellenőr meghalt. Az özvegy palatinusné lipcsi kapitánya az erdők használata miatt erőszakoskodik. A libetbányaiak marháit, melyek egy olyan réten legeltek, mely a néhai palatinusnak csak élte hosszáig volt átengedve, behajtatta; erre libetbányaiak vagy százan összegyűltek, és az elhajtott marhákat ki akarták szabadítani, de mert utól nem érhatték a határookban, a predajának marháit akarták helyettők behajtani; ezt azonban a lipcsi hajduk megakadályozták, és egész csata fejlődött ki közöttük, melyben 5 libetbányai megöletett, és többen megsebesültek.

1668 július 20-án jelenti a praefectus a főkamagrófnak Bécsbe, hogy e hó 11-én Meskó György a kohó agyagfuvarosait letartóztatta, s tőlök 8 ökröt és 2 szekeret elvett azon ürügy alatt, hogy a radványi birtokban ő is közbirtokos, és nem adott senki-nek engedélyt az anyag elfuvarozására; a szolgabíró, kihez az ügy került, Meskónak adott igazat, és a lefoglalt jószágot neki oda ítélte. Radvánszky, kivel az eziránti szerződés már több mint 100 éve fennáll, és 20-20 évenként meghosszabbíttatik, igérte ugyan, hogy a kincstárt megvédi, de nem tett eddig semmit.

1668 július 30-án jelenti ugyanaz, hogy a megyegyűlésen tiltakozott a kamara Meskó hatalmaskodása ellen, és írelem orvoslását kívánta, de az ügy későbbi időre halasztotta. A törökök Beszterczebánya közelében portyáznak, a napokban Királyfalváról 3 gyermeket raboltak el. Másfél héttel ezelőtt az özvegy

palatinusné, gróf Zrinyi, Nádasdy, Wesselényi a görbe, Sennyey püspök, Nagy Ferencz, Barkóczy, Sopornay és mások együtt voltak a stubnyai fürdőben, és ott titkos tárgyalásokat tartottak. Zrinyi emberei azt mondták, hogy októberben megint el fognak jönni.

1668 július 31-én megemlíti báró Joanelli a praefectusnak írt levelében, hogy Bécsben most nem nagy fontosságot tulajdonítanak a bányáknak, és nem igen érdekli az urakat, hogy a lipcsi birtok kinek kezére kerül. Oka ennek az urvölgyi csakély termelés.

1668 augusztus 16-án írja báró Joanelli a praefectusnak, hogy a lipcsi uradalom báró Zichynek a magyar udvari kamara elnökének adományoztatott.

1668 szeptember 3-án értesíti az udvari kamara a főkamara - grófot, hogy Ő Felsége jóváhagyta a szerződést, melyet gróf Zichy István a magyar kamara elnöke gróf Listhiussal és az özvegy Wesselényi grófnéval kötött, s mely szerint gróf Zichy átvette a lipcsei uradalmat. Megemlítetik a rendeletben, hogy az erdők a bányászat számára fenntartattak, és a Beszterczebányán levő reversalis most már visszaadható.

1668 szeptember 25-én jelenti a praefectus a Bécsben levő főkamaragrófnak, hogy báró Zichy szeptember 13-án iktattatott be a lipcsi birtokba. A réztermelés volt a 3-ik negyedben 548 mázsa.

1669 márczius 4-én Napuvszky Gyuro sörfőző legény Ulmankán részeg állapotban úgy főbe ütötte Haljapa András nevű pásztor, hogy az nemsokára meghalt.

1669 márczius 10-én átadatott Napuvszky a városi bíróságnak mint főbenjáró bűnös elítéltetés végett.

1669 márczius 11-én értesíti báró Joanelli főkamaragróf Beszterczebányán a kamarai tiszteket, hogy Ő Felsége a bányavárosok és végvárok védelmét galánthai gróf Eszterházy Pálra bízni méltóztatott, akihez minden védelmi ügyekben fordulni és rendeleteit teljesíteni kell.

1669 április 4-én írja báró Joanelli a zólyomi megyei hatóságnak, hogy mult hó 22-én tett kérdéseikre nem köteles ugyan felelni, de jó szomszédságát akarván kimutatni értesíti őket, hogy tapasztalván a megyének tehetetlenségét a lakosoknak a tö-

törökök ellen való megvédésében, miután nem régen a törökök az ő Prinik nevű falujából 5 jobbágyát rabságra hurczolták, ő Fel-ségétől kieszközölte, hogy 25 muskétás rendelkezésére adassék, s evvel a megye azon részének biztonsága is erősödővén, csudál-kozik, hogy ebben a megye sérelmet keres.

1669 április 12-én írja báró Joanelli Selmeczről, hogy igen örül annak a hirnek, hogy Urvölgyön szép érczek jelentkeznek. Utasítja a praefectust, hogy küldje be neki azoknak a tiszt-eknek névjegyzékét, kik Pfaff udvari kamarai titkár lakodalmára az 50 aranyat ajándékozták, hogy az ajándék átadása alkalmával az ajándékozók névjegyzékét is átadni lehessen.

1669 április 15-én jelenti Schultz praefectus a főkamara-grófnak, hogy az előtt való délután Witsko sandbergi bányaügye-16 feleségét, amint Urvölgyről a bérfizetésről haza felé ment, az erdőben kirabolták és agyon ütötték. A tettesek elmenekül-tek, és ismeretlenek.

1669 május 22-én írja a főkamaragróf a beszterczebányai fő-tiszteknek, hogy őt valaki bevádolta hamis pénzverés miatt; igaz ugyan, hogy ő Szomolnokon, Urvölgyön és Selmeczen is, mert a kellő apró pénz nem volt kapható, saját czimerével és jegyével az egyik oldalon, ékkel és kalapáccsal a másik oldalon ellátott vörös pénzt veretett, de ezek másutt sehol forgalomba nem jöt-tek, és csak a bányász munkások segítségére szolgáltak. Felszó-lítja a tiszteket, hogy e pénzjegyek iránt jelentést tegyenek.

1669 május 25-én bizonyítja a főtisztek, hogy nagyon régi időktől fogva szokás Urvölgyön réz és ólom pénzjegyeket kiadni a munkásoknak, hogy egyik bértől a másikig húst és italokat ve-hessenek az ezek elárusítására rendelt tisztektől, a pénzjegye-ken hol egyik, hol másik tisztnek a neve vagy jegye van kiver-ve, most pedig a főkamaragróf czimere; a jegyek másutt sehol el-nem fogadtatnak, csak az illető élelmi szerek árusítóinál. Ha-sonló jegyek verettettek és adattak ki Szomolnokon is, melyek miatt Eperjesen a megyei gyűlésen valaki panaszt emelt minden-ek nélkül, mert e jegyek csak a bányászok könnyebbségére szol-gálnak, s arra, hogy ne kelljen a rossz lengyel pénzt forgalom-ba hozni.

1669 július 27-én szerződést kötött báró Joanelli a besztercebányai praefectussal, pénztárnokkal és könyvvivővel, hogy ez évben a bérbe vett turóczi, lipcsi és zólyomi tized fejében 2600 viertl búzát, 1600 viertl árpát, ...¹⁴² viertl zabot beszolgáltatassanak a kamarának, szabadságukban állván a lipcsi tizedet közvetlenül a favágóknak kiadni, és így a fuvarozást Besztercebányára megtakarítani.

1669 szeptember 12-én jóváhagyja a király a bányavárosi kamarák és báró Chaos örökösai közt történt leszámolást és egyezséget, mely szerint az örökösök a Lipcs városra vonatkozó követeléseket a kincstárnak átengedik, és készpénzben 15.000 ftot polturákban lefizetnek.

1669 szeptember 16-án az udvarbirói hivatalban Besztercebányán ítéltetett, hogy Tarasta Cuba kamarai hajdu, ki a kamara udvarban veszekedést kezdett, és egy molnárlegényt megvert, büntetésül háromszor megbotoztassék, és azután a szolgálatból elbocsáttassék. Ez az első hír, hogy a botoztatás büntetésül alkalmaztatott.

1669 október 15-én pénztári leletezés tartatott Besztercebányán, midőn Roser pénztárkezelő tiszt elhalálozott.

A leszámolás szerint 1669 január 1-től július 25-ig volt

Bevétel

Pénztári maradvány 1668-ból	11.114 ft 84 1/2 d
Eladott táblarézt	13.610 " 43 "
Ellátmányképen	23.230 " 27 1/2 "
A pénzverőtől ezüstért	2.630 " 76 "
Eladott szemcsésebb rézért	1.393 " 26 "
" rézért á 36 d	453 " 60 "
" " á 18 "	263 " 52 "
" czinezett rézért á 22 d	77 " 88 "
" nem czinezett rézedényért á 15 d	72 " 45 "
" fa és szénért	385 " 40 "
" szerekért Mosteniczről	32 " 30 "
" " Tajováról	47 " - "
" " Rhonitzről	1.529 " 57 "
" " az új kohóból	1.323 " - "

Eladott szerekért a szertárból	9.490 ft 60 1/2 d
" " a faraktárból	676 " - "
" " az ulmankai serfőző és malomból	61 " 70 "
" " az uj vashámortól	269 " 42 "
" " az urvölgyi sörpinczétől	1.535 " 57 "
" " " szertártól	- " 30 "
Kölcsön vétetett	63 " 76 "
Befizetett adósságok	527 " 18 "
Büntetés pénzek	51 " 70 "
Kamatok és robotpénzek	288 " 82 "
Összes bevétel	69.129 ft 28 1/2 d

Kiadások:

Vissza fizetett kölcsönök	1.996 ft 06 d
beszerzett anyagok és szerekért	4.888 " 85 "
a praefectus fizetése	636 " - "
a pénztárnok " 143 "	533 " 10 1/2 "
..... " 431 "	431 " 16 "
..... " 256 "	256 " - "
az erdőmester " 280 "	280 " - "
az udvarbíró " 228 "	228 " - "
a bányabíró " 155 "	155 " - "
a titkár " 295 "	295 " 34 "
többféle kisebb fizetések	1.252 " 18 "
	10.850 ft 89 1/2 d

Üzemi költségek:

Urvölgy	28.877 ft 51 d
Beszterczebányai uj kohó	3.191 " 73 1/2 "
Gereblye hivatal	2.228 " 17 "
Mostenitz	2.272 " 72 3/4 "
Tajova	1.356 " 90 "
Rézpöröly	1.395 " 73 "
Rhonitzi vasgyár	1.560 " 94 "
Óhegyi kohó	803 " 15 1/2 "
Jaszenai kovandbánya	272 " 97 1/2 "

Szénégetés Beszterczebányán	1.730 ft 73	d
Ulmankai sörház és malom	1.769 " 83	"
Favágások	5.485 " 90 1/2	"
Urvölgyi bányairoda	94 " 76	"
Kifizetett régi tartozások	1.265 " 01	"
" kamatok	271 " 94	"
Kápolna költség a kamara udvarban	7 " 70	"
" " a felső házban	3 " 50	"
A katholikus kápolnára	954 " 84	"
Irodai költség	27 " 58	"
Széna kaszálás	42 " -	"
Napidíjak és uti költségek	1.043 " 16	"
	54.656 " 79 3/4	"
Összes kiadás	65.507 ft 69 1/4	d
levonva a bevételből	69.129 " 28 1/2	"
kellene lenni készletben	3.621 ft 58 3/4	d
a leletezésnél találtatott	1.307 " 67	"
tehát hiányzik	2.313 ft 91 3/4	d
Rosernek volt pénztári hiánya:		
1666-ban	756 ft 41 1/2	d
1667-ben	464 " 67 1/2	"
1668-ban	763 " 67 3/4	"
1669-ben július 25-ig	329 " 15	"
Összesen	2.313 ft 91 3/4	d

1669 november 2-én Géczy Zsigmond táblabíró és Kosa István megyei úlnök tiltakoztak Csató Mihály lipcsi várkapitány előtt, és megtiltották neki, hogy a kamara által a jaszenai völgyben felállítandó fűrészmalom építését háborgassa...¹⁴⁴

1669 november 4-én Géczy Zsigmond, és Kosa István megintették a kamarát Széchy Anna Mária, özvegy Wesselényi Ferenczné és Zichy István panaszára, hogy a jaszenai völgyben építeni kezdett fűrész malmot azonnal ebben hagyják, mert különben a munkások be fognak zártni, és a marhák elkoboztatnak. Erre a kamara ellenővást tett, és utalt a fennálló szerződésekre.

1670 január 24-én sürgeti Lőcse városa a Thurzó által nekik hagyományozott összeg kifizetését, és óvást jelent be a nem fizetés miatt, fenntartván jogát a jövedelemhez.

1670 márczius 5-én utasítja a király a magyar kamara elnökét Zichy Istvánt, hogy a márczius 16-án Beszterczebányán tartandó gyűlésben a királyi kamarát, kamarai tiszteket, és a király érdekeit, ha szükséges, védelmébe vegye. A kamarai főtiszteket utasította, hogy a gyűlésben részt vegyenek.

1670 május 31-én kéri a praefectus a primást, hogy miután tegnap egy ember egy fiatal embert a városban lelőtt, és az azzal meghalt, a gonosztevő pedig a jezsuiták lakásába menekült, utasítsa a primás a jezsuitákat, hogy a gonosztevőt kiadják, mert különben ebből még nagy baj keletkezik a katolikusok kárával.

1670 szeptember 30-án rendeli a főkamaragróf, hogy miután a volt szertárnok Larson Ferencz a kamaraudvar területén a kertet saját költségén feltöltötte, utódja pedig, mivel már öreg, e költségeket megtéríteni nem akarja; a nevezett kert a kamaraudvarhoz tartozónak vételessék, és a költségek 50 tallérral Larson örvényének a kincstárból megtéríttessenek.

1670 október 7-én szerződést kötött a főkamaragróf a beszterczebányai és radványi puskaporgyártókkal 3 évre, melyben kötelezték magokat a gyárosok, hogy ha a kamara nekik a salétromot jó minőségben szállítja, ők ugyanannyi súlyu puskaport fognak a kamarának adni; a kamara pedig kötelezte magát, hogy minden mássa puskaaporért 4 tallért fizet nekik.

1670 október 30-án jelenti a praefectus a főkamaragrófnak, hogy, ha a rézkohók szükségének fedezetére szolgáló lipcsi és murányi erdők még ezen túl is magánbirtokosok kezében maradnak, lehetetlen lesz kohókat a kellő tüzeléssel ellátni, mert a birtokosok jobbjágyai oly nagy mértékben pusztítják az erdőket, és az uradalmi tisztek őket e tekintetben annyira védelmezik és biztatják, hogy minden reversálisok daczára az erdők elpusztulnak és a kamarai tisztviselők véghetetlen zaklatásoknak és bosszantásoknak vannak kitéve. A múlt évben tettek a kamarai tisztek már ez ügyben felterjesztést az udvari kamarához, mely felelt is rá, de mivel a múlt évben azután a vidéken forradalmi

mozgalmak keletkeztek, jónak látták a tisztek ez ügyet nem bolygatni egyelőre. Most azonban, midőn gróf Zichy a magyar udvari kamara elnöke a lipcsi uradalom birtokosa, és úgy látszik szívesen elcserélné az uradalmat egy mással, melyet korlátlanul használhatna; a sok lefoglalt jószágok között pedig könnyen lehetne olyat találni, melyet ő cserében szívesen elfogadna; azt java-solják a tisztek, használja fel befolyását a főkamaragróf az udvarnál arra, hogy a lipcsi és murányi uradalom az erdőségekkel együtt a kamara kezelésébe adassék. Ebben az esetben gondoskodni lehet az erdők fenntartásáról, és arról is, hogy a lipcsi falvakra kölcsön adott összegek behajtatassanak, és az egész vidék, mely eddig a forradalmárok biztos fészke volt, féken tartassék.

1671 január 21-én Joanelli Bécsben van.

1671 április 6-án írja Gallusz György Selmeczről, hogy Bartakoviczot Pozsonyba rendelték, hogy magát az utóbbi zavarokban részvétele miatt igazolja. Hasonlókép Bécsbe rendelték a besztercebányai városi jegyzőt Fischert.

1671 augusztus 13-án rendeli Lipót király, hogy a végvárakban levő katonaság eltartására a körülfekvő megyék hadiadót /portiót/ fizessenek, és hogy ezt könnyebben teljesíthessék, megengedi, hogy az egyes városokra kivetett adót az illető előljáróság accisa által szedje be, és minden háztól Szt. Mihály napján 1 mérő gabonát és Szt. Márton napján 1 mérő zabot vegyen, továbbá minden itcze bor után 1 magyar dénárt, melyekből 5 megy egy garasra, 1 itcze¹⁴⁵ ... után 1/2 m. denárt, és 1 itcze égett bor után ...¹⁴⁶ szedjen, minden font hus után pedig 1/2 denárt.

1671 szeptember 25-én folyamodnak a besztercebányai főtisztok a Bécsben levő praefectushoz, hogy az augusztus 13-án kiadott királyi rendelet főképen a szegény embereket terheli, és ha a hus, és ital megdrágul, a drágaságnak arányában a munkások bérét fel kell emelni, így tehát a végvárakat végre is csak a kincstár fogja fenntartani, oda működék a praefectus, hogy a rendelet vissza vonassék, és a végvárak fenntartása nagyobb mértékben a birtokosokra ruháztassék. Ugyan e tárgyban irtak a Kassán levő báró Joanellinek is.

1671 október 5-én egy emlékiratot nyújtottak át a besztercebányai főtisztok gróf Pötting Sebestyénnek, ki mint királyi biz-

tos le volt küldve, hogy a lefoglalt jószágokról jelentést tegyen. Kifejtették ez iratban, hogy mennyire káros a rézműveknek, ha a lipcsi uradalom ez után is magán kézben marad. A jobbágyság elpusztítja az erdőket, minden esztendőben nagy költséggel az urasági és megyei tisztekkel fel vétetnek a károk, a hetekig tartó bejárások költségeit a kamara fizeti, de kártérítést még eddig sohasem kapott. A meghalt palatinus behajtotta ugyan alattvalóitól a károk térítéseket, de azokból egy krajczárt sem adott át a kamarának, hanem magának megtartotta. Ha ez az uradalom a kamara kezelése alá juthatna, meg lehetne szüntetni az erdők pusztítását, és a jobbágyságnak is nagy hasznát lehetne venni a bánya-kohó műveknél és a favágásokban.

1671 október 21-én Joanelli Besztercebányán volt.

1671 november 12-én írja báró Joanelli Selmeczről Mayer Mátyás János pénztárosnak, hogy Ő Felsége elrendelte, hogy Besztercebánya városa a német főtemplomot a katolikusoknak átadja. Minthogy akkor császári katonaság feküdt Besztercebányán, minden ellenkezés nélkül megtörtént a vár és templom átadása; de néhány nap múlva a katonaság elvonult, és a tisztek igen féltek, hogy a rendelkezésükre álló kevés trabanttal nem lesznek képesek a várat ellátni, és a templomot is elveszítik.

1671 december 13-án Joanelli Bécsben van.

1672 január 1-én rendeli a király, hogy miután a Felsőmagyarországgal való közlekedés végett Besztercebányára 200 katonát rendelt, ezek számára a kellő kenyér adagok kiadásáról a praefectus gondoskodjék.

1672 január 9-én Kuraczina Mihály a lipcsi jószág provisorja írja a besztercebányai tiszteknek, hogy a rhonitzi munkások a várhoz tartozó kecskéket behajtották és levágják, kéri, hogy a behajtottak levágását megakadályozzák addig, míg ő a pozsonyi kamarától további utasítást nem kap.

1672 január 15-én fölkéri gróf Volkra Ferdinand Gottlieb a besztercebányai tiszteket, hogy a legközelebbi márczius végén meginduló lipótvári építésekhez a rendelkezésre álló kőműveseket, akár akarnak akár nem, hozzá beküldjék.

1672 január 19-én jóváhagyja a király a rézelárusítás végett "mit höchsternennst Ihrer kay.May.Rath, Oberenserischen Landtrath,

und Vizdomben in Oesterreich unter der Enns Herrn Johan Friedrichen von Kriechbaumb auf Khirsch und Hochenberg " 5 évre kötött szerződést, mely szerint Kriechbaumb elvállalja a rézeladást, és fizet minden mázsá tábla rézért 24 tallért = 26 rftot, és a preisser rézért 11 $1\frac{1}{3}$ tallért = 17 rftot. A réz a besztercze-bányai mázsával 2 % ráadással méretik. Negyedévenként előre adja az ellátmányt 30.000 magyar forintig, de ha ennél többre lenne szükség, a többletet minden negyed év végén köteles a körmőczi kamara azonnal megtéríteni. Kriechbaumb köteles az ólmot is szállítani, az ilkasi mázsáért kap 5 $1\frac{1}{2}$ tallért, a nyers fagygyuért pedig kap egy beszterczebányai mázsáért 10 rftot.

A szerződéseket, melyeket Joanelli a vájárokkal és favágókkal kötött, köteles Kriechbaumb is megtartani. A jövedelmet, mely a fentebbi ár mellett eléretik, köteles Kriechbaumb minden évben kimutatni, és annak felét átengedi Ő Felségének, ha pedig vesztesége lesz, azt ő egyedül köteles viselni. A többi pontok a réziek.

1672 február 14-én jelenti Mayr Mátyás János pénztáros és Hagaeus Filöp Jakab könyvvivő, hogy 1648 óta nagyon kevés aprópénz verettetvén Körmőcön, a beszterczebányai fizetésekre csak polturák fordítottak, és pedig egyes-kettős-négyes és tizenkét-szeres polturák, tehát a rézelárusítók is csak ilyen pénzt adtak ellátmányul.

1672 márczius 27-én jelentik a főtisztok panaszlevélben, melyet Beszterczebánya városa a haditanácsához beadott, s mely annak felvilágosítása végett a kamarákra beküldetett : hogy a város panassa alaptalan, a várban levő katonák jó rendben tartatnak, s ha valamit vétenek, megbünteti a kapitány. Az egész panasz csak ebből ered, hogy a város szeretné a katonaságot eltávolíttatni, mert még most is rájlatja, hogy a vártemplom a katolikusoknak vissza adatott, és ámbár nekik még 3 templomuk is van, mégis azon mesterkélnek, hogy a várat és templomot vissza kapják.

1672 márczius 28-án értesíti az udvari kamara a beszterczebányai praefectust, hogy Ő Felsége elhatározta, hogy a lipcsi uradalom a bányaművekhez csatoltassék.

1672 május 14-én értesíti az udvari kamara a beszterczebányai főtisztokat, hogy a báró Joanellivel tartott leszámolás szerint

nek még 30.000 ft és 12.130 ft 14 1/2 dr követelése van, ez utóbbit a körmöczi kamara azonnal fizesse meg, a 30.000 ftot pedig a rézművek igyekezzenek rövid idő alatt leróni, amit a felemelt rézárak mellett könnyen tehetnek.

1672 május 16-án megújítja az udvari kamara a rendeletet, hogy az ócska rezet az országból kivinni nem szabad, hanem azt Besztercebányán kell beváltani.

1672 június 2-án rendeli a király, hogy ha az ágyuöntéshez réz rendeltetik, oda nem táblarezet, hanem tárcsarezet kell szállítani.

1672 júniusban a főkamaragróf Joanelli a bányavárosokban volt.

1672 július 9-én báró Joanelli főkamaragróf czime : Cameræ Kassoviensis Administrator.

1672 augusztus 14-én hét török rabló / pribék / a Rhonitz felett levő favágásokból 4 asszonyt rabolt el, de a trabantok és famunkások utol érték őket s a rabokat kiszabadították, és egy törököt elfogtak, e bátor tettökért a főkamaragróf nekik 30 ft jutalmat adott.

1672 augusztus 20-án értesíti az udvari kamara a besztercebányai praefectust, hogy a rézelárusító Kriechbaumb beadott folyamódványa szerint nem képes az elvállalt magas rézár mellett az üzletet tovább folytatni, hanem kéri, hogy a réz ára 31 ft 30 krra leszállitassék, és ő a jövedelem felének átengedésétől felmentessék. Meghagyatik, hogy a praefectus ez iránt véleményt adjon.

1672 szeptember 10-én felbontatott a Kriechbaumbal kötve volt szerződés, és 1672 október 1-től kezdve Joanelli Jeromos vette át a réz elárusítását. Fizet Besztercebányán minden mázsá táblarézáért 22 tallért = 33 rftot, és preisenrézáért 11 tallért = 16 rft 30 krt. A réz 2 font ráadásával méretik. Joanelli negyedévenként előre adja az ellátmányt kamat nélkül, de az évenként tartandó leszámolásnál mutatkozó előlegeit tartozik a körmöczi kamara azonnal kiegyenliteni. Az ólom ilkusi mázsáját Besztercebányára szállítja 5 1/3 tallérért, a faggyu besztercebányai mázsáját pedig 10 ftért. Szabadságában áll a báró Joanelli szolnoki rezéből is 1000 mázsát évenként ki vinni az országból. A mélyített rezet is 22 tallérral fizeti, de a mélyítési költség-

geket is megtéríti. A vájárokkal kötött szerződést köteles megtartani. A rezet mindenüvé vám nélkül kiviheti. A szerződés 5 évre érvényes.

1672 szeptember 24-én értesíti Schultz György praefectus a körmöczi főtiszteket, hogy hallomás szerint a törökök Lengyelországba betörték és Kameniczet elfoglalták, s visszafelé Magyarországon fognak keresztül menni. Azt is mondják, hogy 500 felkelő már Szt. Miklósnál mutatta magát. Inti a tiszteket, hogy vigyázzanak, és előre el legyenek készülve, ha a szükség úgy hozná magával, hogy a kincstár pénzeit és vagyonát biztosabb helyre vinni, vagy elrejtetni lehessen.

1672 szeptember 26-án írja Schultz praefectus Gallus György pénztárosnak Selmeczre, hogy Beniczky Tamás alispán ma hirt kapott Szentkeresztről, hogy ott 4 ezer lovas katonát várnak, ami annak jele, hogy Ő Felsége nem felejtkezett meg a bányavárosokról, és azokat megvédeni akarja. Rozsnyóról az a hír érkezett, hogy a felkelők egész Gömör megyét elfoglalták, és Murány várát akarják megrohanni, tudván, hogy ott csak 30 katona van. Ma Beszterczebányán megyei gyűlés volt, és elhatározották, hogy a szorosokat elzárják. A németlipcsi vásárban 12 - mások szerint 30 - jól felfegyverzett felkelő volt, kik ott puskaport és korbácsokat vettek, de mindent megfizettek.

1672 szeptember 29-én írja Schultz praefectus Schrötter Damian pénztárosnak Körmöczre; hogy biztos hír szerint 600 lovas felkelő elfoglalta 24-én Rozsnyót, és a templomokat s klastromokat kirabolta, a polgárokat nem bántották. Egy hasonló erejű gyalog csapat ment Szomolnokra.

1672 október 2-án írja Schultz praefectus Schrötternek, hogy a királyi seregek Rózsahegyen vannak és Cob tábornok rendeletére ő is oda utazik.

1672 november 10-én kineveztetik Koch János a beszterczebányai gondnoksághoz titkárrá.

1672 november 10-én Schultz György beszterczebányai praefectus kineveztetik császári tanácsossá.

1672 december 17-én báró Joanelli egy királyi rendeletben "Obrister Feldkriege Commissarius"-nak neveztetik.

1672 december 17-én kineveztetik Prenzinger György János kohó tisztté Beszterczebányán.

1672 december 20-án kérdi az udvari kamara, hogy a lipcsi udvarbírói hivatalra ajánlott Jacob Wilhelmb Lanser von Mosznak mi lenne a fizetése ?

1672 december 31-én írja Schultz praefectus, hogy ő van megbizva Thököly lefoglalt jószágainak átvételével.

1673 január 5-én jelenti Wollmuth Mihály bajmóczi udvarbíró, hogy új év napján este Novák községe mellett Hölgyi emberei a kincstári fuvarosokkal össze verekedtek, a szekereket Hölgyi jelenlétében és parancsára kirabolták, és több embert megsebesítettek s egy lovat agyonlőttek. Hölgyi az elrabolt holmit Laskára vitte saját kastélyába.

1673 január 12-én jelentik Prenzinger György János, Lanser von Moosz és Koch János, hogy Meskónál a bírói foglalatást megtették, 701 ft 14 d erejéig.

1673 május 20-án értesíti Lipót király a beszterczebányai kamarát, hogy az előbbi rézárusítóval Kirchbaumb Frigyes Jánossal megtörténvén a leszámolás, ő $\frac{3}{4}$ év alatt 2125 mázsa 4 font rezzet vett át, melyért 36 rfttal 76.501 ft 20 pfenniget tartozik fizetni, mely összegből még 10.000 rfttal adós. Miután azonban bizonyos okokból a vele kötött 5 évi szerződés feloldatott, és Joanelli Jeromossal új szerződés kötött, mely szerint a réz ára mázsánként 33 rft-ra határozott, megengedte a király, hogy a Kirchbaumb által átvett réz is csak 33 rfttal számíttassék, ennek következtében az ő tartozásából 6375 rft elengedtetik, és csak 3625 rftot tartozik még megfizetni.

1673 június 20-án folyamodik Nógrád megye Füleken tartott gyűléséből a királyhoz, hogy Zólyom megyét, és a véglesi vár birtokosát utasítsa, hogy az Osztroszka hegyen Detvától valaha Fülek felé vezetett utat ismét megnyissák és járhatóvá tegyék, mert az most nagyon el van hagyva, és a török rablók fészke.

1673 június 21-én kéri Beszterczebánya városa a praefectust, hogy miután Collalto tábornok az ő horvát regimentjével megérkezett, és a Zólyomba tartott értekezletben úgy határozott, hogy ő maga a tábori karral Zólyomban, a 10 kompánia pedig meghatározott falvakban a bányavárosokon kívül szállásoltassék el.

ennek daczára azonban a tábornok a tábori karral Besztercebányára akar menni, a praefectus eszközölje ki, hogy a bányavárosok ettől a tehertől meg mentessenek.

1673 junius 29-én írja Szelephény György esztergomi érsek Pozsonyból, hogy miután az ő szentkereszti birtokán a katonaságot már 10 hétig tartja, míg a luteranusok jószágain katonaság nincs, elhatározta magát, hogy ezt ő Felségének bejelenti, és inti a besztercebányai főtisztokat, hogy más intézkedéseket tegyenek, és ne csak az ő birtokát pusztíttassák a katonasággal, hanem a haereticusokét is.

1673 julius 12-én értesíti az udvari kamara a besztercebányai kamarát, hogy az udvari hadi tanács határozata szerint a Collalto-féle horvát regruták a bányavárosokból ki fognak vitetni.

1673-ban volt a főkamaragróf czime: "Hof Cammer Rath, Obrister Cammergraf in den Hungarischen Pergetten, und obrister Veldt Khriegs Commissarius".

1673 szeptember 16-án jelenti Lenser von Moosz lipcsi udvarbíró, hogy a szeleczi lutheranus pap aláírta a tőle kívánt térítvényt, de kéri, hogy addig is, míg kevés holmiját eladhatja, jelöltessék meg neki, hogy hol tartózkodhatik, mert a reversalisban csak az van, hogy ezentul nem fog a kincstári birtokon tartózkodni.

1673-ban Benitzky Tamás volt Zólyom megye alispánja.

1673 október 13-án kéri Coschtzy Ursula és Mátyás Rosina a praefectust, hogy miután a napokban a horvát katonák Urvölgyön zsarolni jártak, és a munkásokkal összeütköztek, ez alkalommal az ő rokonuknál a kántornál egy vas ládában volt drágaságaikat a horvátok elrabolták, a praefectus ezeknek vissza nyerésében őket segítse. A drágaságokat, melyek közt volt 300 db arany, 100 tallér, 30 arany gyűrű gyémántokkal és rubintokkal, 22 ezüst pohár, 3 1/2 dutzet ezüst kanál, és sok más ezüst és arany ékszer, ezeket azért vitték Urvölgyre, mert a háborus időkben régebben tapasztalták, hogy ott biztonságban valának. Ők már jártak gróf Collalto ezredesnél, és kaptak is tőle egynéhány darabot vissza, de az elrabolt holminak 19/20 része még a horvátok kezében van, melyeknek vissza kaphatására a praefectus segélyét kéri.

1673 október 13-án írja Schultz praefectus a selmeczi pénztárnosnak, hogy október 12-én gróf Collalto ezredes rendeletet kapott, hogy Urvölgyön a lutheranus papot és a tanítót elfogja, és kikergesse. A katonaság ott megjelenvén a munkások fellázadtak, és a temetőben magokat elszánczolván, onnan lőttek a katonákra, és egy horvátot agyonlőttek; erre tüzeltetett rájuk az ezredes is, és a munkások közül néhányan elestek, a többiek pedig az erdőbe menekültek. Azonban bizonyosan vissza fognak térni, mert a 4 felbujtogatón kívül a többinek kegyelem ígértetett.

1673 október 24-én¹⁴⁷ az urvölgyi lutheranus papra és tanítóra nézve következők jegyeztettek fel:

Miután a lutheranus papok, tanítók és tanulók a lázadás fő elmozdítói, ők Urvölgy területén többé nem tűrhetők, tehát:

1. A pap azonnal hagyja el a plebániát, és a tanító és tanulók is távozzanak el.
2. A templom kulcsát és a templom szereit adja át.
3. Ő Felsége kegyelmét kérheti.
4. Az Urvölgynél mindazt, amit a lutheranus papoknak adtak, adják ezentul a jezsuita paternek.
5. A lutheranus papot nem szabad titkon magánál tartani.
6. Az urvölgyi öregebbek szorgalmasan hallgassák a prédikációkat, hogy megtanulják mit kell himniök. A fiatalok is szorgalmas templomjárásra szorítandók.
7. Nem szabad titkos összejöveteleket tartani; minden gyűlésnél 2 bányáigyelőnek jelen kell lenni.
8. Aki e pontokat meg nem tartja, lázadónak tekintetik, s életével büntetettik.
9. Kik e pontokat megtartják, és békésen viselkednek, azokat védelmezni és pártolni fogja az előljáróság.
10. A kik hívek akarnak maradni, azonnal váljanak el a többiektől, és adják ki Iban Jánost, Napindruk Kristófot, Moser Pált és Riesz Bálintot; a többieknek kegyelem ígértetik.

1673 október 24-én¹⁴⁸ Brestorinus Adam urvölgyi lutheranus pap térítványt állít ki, hogy az országból kiköltözik, és soha többet visszajönni nem fog.

1673 december 4-én rendeli az udvari kamara, hogy a praefectus az év végével készletben maradó pénzeket Bécsbe szállíttassa.

Javaslatot tegyen, hogy miképen lehetne megakadályozni a törött ezüstnek kivitelét az országból.

Miután a lengyel ólom igen megdrágult, oda kell igyekezni, hogy az országban ólombányák nyitassanak. Hallomás szerint selmeczi bányapolgárok akartak gróf Révay birtokán nyitni egy ólombányát, de a földbirtokossal nem tudtak megegyezni. Járjon utána a dolgonak a praefectus, és eszközölje ki, hogy a bányavállalat létre jöjjön.

1674 január 6-án értesíti az udvari kamara a beszterczebányai praefectust, hogy báró Joanelli András János főkamaragróf, 1673 deczember 26-án Limburgban meghalt, és megbizza a praefectust, hogy az ügyeket további rendeletig vezesse.

1674 január 30-án leküldi az udvari kamara a praefectushoz véleményadás végett Joanelli Jeromos folyamodványát, melyben kéri, hogy 1672 szeptember 10-én kötött szerződésétől, mely szerint a rezet 22 tallérral köteles fizetni, mentessék fel, és kimutassa, hogy a réz mázsája neki a mostani ár mellett 36 ft 10 denárba kerül Bécsben, ő pedig ott 36 ft-nál többet nem kaphat érte, tehát az egész üzletből csak vesztesége van, a kincstár pedig mostanig e szerződés által már 39.517 ft 55 drt nyert. Tekintetbe vétetni kéri, hogy a réz kereslete nagyon megcsökkent, már 6000 mázsa van nála készletben, melyet nem tud eladni, mert Hollandiában 5-6000 mázsa japáni, és Hamburgban nagy mennyiségű svédországi réz fekszik készletben, a velenceiek is annyira felélénkítették az agordói rézbányáikat, hogy most évenként 1500 mázsa rezet termelnek, ezek a külföldi rezek 15 - 20 %-al olcsóbban árultatnak, mint ahogy ő fizetni köteles a rezet Beszterczebányán. Midőn ő az elárusítást átvette, tette ezt a meghalt főkamaragróf biztatására, ki őt 250.000 ftnyi kölcsönrel segítette, másoktól pedig 30.000 ftot vett kölcsön; mind eme összegekért kamatot kell fizetnie, s ha föl nem mentetik, a szerződéses 5 év alatt tönkre kell mennie. Az ólmot is köteles Beszterczebányán 5 1/3 talléron adni, neki pedig az 7 1/2 tallárba kerül.

1674 február 17-én értesíti Bezegh György Hajnikról a praefectust, hogy a törökök Szécsényből Eger felé akarván kirándulni a mátrai hegyek közt megverettek, sokan elestek, és kettő foglyul esett. Az is hallatszik, hogy az érsekújvari törököket a Vág völgyében megverték a császári katonák.

1674 április 27-én a lipcsi, pojniki, és dubovai plébánosok együttesen átírtak a lipcsi udvarbírónak, és megtiltották neki, hogy oly embereket, kik a VI-ik parancsolat ellen vétkeztek, vizsgálat alá vonjon és megbüntessen.

1674 május 6-án írja a praefectus a lipcsi udvarbírónak, hogy a jezsuita plébánosok tulkapásait nem fogja tűrni, és azt uraság jogait megvédi.

1674 május 10-én Schulcz György János praefectusnak 23 éves jó szolgálatának elismeréséül 8000 ft jutalom engedélyeztetik. E jutalom felvételét Schulcz 1674 december 31-én bizonyította.

1674 július 24-én kineveztetik Fischer Mihály ez előtt városi írnok a beszterczebányai kamarához gondnoksegéddé.

1674 szeptember 15-én meghagyatik az Óhegyi és Urvölgyi tiszteknek, hogy ne engedjék, hogy Óhegyen és Urvölgyön idegenek, a bányászathoz nem tartozók, megtelepedjenek és tartózkodjanak, hanem utasítsák ki az ilyeneket, és ha már maguknak birtokot szereztek volna váltsák meg azokat tőlük.

1674 október 19-én írja Spillman Boldizsár Bécsből a praefectusnak, hogy Lobkowitz herczeg a császár kegyelmét elvesztette, Bécsből kitiltatott, és elutazott Raudnitzra, hol ezentul maradnia kell.

1674 december 9-én írja a pojniki káplán a praefectusnak, hogy a törökök miatt nagy veszedelemben vannak, védelmőkre nem jön senki, és így kénytelenek a töröktől védő levelet kérni.

1674 december 15-én ¹⁵⁰ írja Beniczky alispánnak Torkos István Eszterházy tisztartója Szadvárából, hogy a törökök és rebellisek a marhákat mind elhajtják, és a papokat elkergetik, a napokban két papot a Hernádba öltek.

1674 december 17-én írja Bezegh György Divénből, hogy bizonyos hírek szerint a törökök Pojnikot meg akarják rohanni, tehát a legnagyobb elővigyázat szükséges.

1674 december 17-én írja Semberi János zólyomi bíró a praefectusnak, hogy biztos hír szerint 800 török gyült táborba Széchény mellett.

1674 december 21-én írja Vranich György tisztartó Divényből a praefectusnak, hogy a napokban Hatvannál és Széchénynél nagyobb számban gyülekeztek a törökök, egy csapat Divényig is eljött, de kárt nem tett, azóta pedig ismét szétoszlottak.

1675 január 7-i kimutatása a beszterczebányai kamara tisztviselőinek javadalmaikkal együtt.

Schultz György János praefectus fizetése 1000 rft
szabad lakás, és fűtés a kamara udvarban,
hetenkint 1 hordó sör, évenkint 20 szekér széna,
2 mázsa faggyu, 75 véka gabona melyet vékánként
50 denárral megfizetni köteles, 40 tallér egy
irnok tartására, 1 hordó zöld festék; és a
büntetés pénzek egy harmada.

Johan Mathias Mayer von Marienburg
pénztárosi fizetése 1200 rft

Ebből köteles egy segédet tartani.
1 1/2 mázsa faggyu, 30 stabl tűzifa,
1/2 hordó zöld festék.

Philipp Jacob Hasaeus könyvvivő fizetése 700 rft
20 stabl tűzifa; 1 mázsa faggyu; 1/2 hordó
zöld festék. Az ellenőrködésért kap
150 rftot, 1 mázsa faggyut, és 1/2 hordó
zöld festéket.

Schulz Tóbiás urvölgyi bányamester 500 rft
fizetéssel, szabad lakással és fűtéssel.
2 mázsa faggyu; 1 hordó zöld festék.

Johann Georg Prenzing kohótiszt, fizetése 276 rft 40 d
60 véka zab, 4 szekér széna, 20 stabl tű-
zifa, 1 mázsa faggyu; 20 véka gabona, me-
lyet 50 krjával meg kell fizetnie.

Johann Georg Jung bányabíró Beszterczebányán
és Bóczán, fizetése 260 ft
szálláspénze 50 ft, 20 stabl tűzifa, és
a büntetés pénzek 1/3 része.
Ellátja a rézhámorban is az irnoki hivatalt,
hetenkint 2 ft fizetéssel.

Johann Haerter szertárnok és udvarbíró 380 ft
fizetéssel, szabad lakással és fűtéssel.
1 1/2 mázsa faggyu.

A kiadott gabonától számíthat 1 % fogyatéket,
és kap még 1/4 hordó = 75 font zöld festéket.
A büntetés pénzek 1/3-át. Az eladott jobbágyi
földekért minden forinttól 10 denárt. Használ
egy szántó földet Jakabfalva mellett, melynek
hasznobére 8 ft volt.

Fischer Mihály erdőmester, fizetése 300 rft.
20 stabl tűzifa, 3 szekér széna, hetenkint
1/4 hordó sör.

Koch János titkár, fizetése 400 rft.
Az urvölgyi bányáinak fizetése 300 rft
szabad lakás és fűtés. 1/2 mázsa faggyu.

Philipp Bernhardt von Brunn esküdt kémlész 156 ft
a kamara udvarban, heti fizetése 3 rft, évenként
4 ft 20 d élelmi pénz, szabad lakás, 16 stabl tű-
zifa, 6 hordó sör. 60 faggyu, és a rézpróba sze-
nek, melyek évenként 1 1/2 mázsára mennek, és
12 tallérral beválthatók.

Kunzl Christian sáfár a besztercebányai kohó- 130 ft
ban fizetése hetenkint 2 ft 50 d. Évenként 4 ft
20 d élelmezési pénz, 60 font faggyu, 12 stabl
tűzifa, szabad lakás.

Strugger György óhegyi kohósáfár, fizetése 104 ft
hetenkint 2 ft, évenként 4 ft 20 dr élelme-
zési pénz, szabad szállás, és fűtésre 12 stabl
tűzifa, 60 font faggyu.

Schaffler Mátyás mozteniczi sáfár 145 ft 60 d
hetenkint 2 ft 80 dr fizetés. Évenként 4 ft 20
d élelmi pénz, és 2 ft konyhapénz, új évre 1 ft
90 font faggyu, 1/2 hordó sör, szabad szállás
és fűtés.

Flaman Ádám tajovai kohósáfár 78 ft
hetenkint 2 ft 50 dr. fizetéssel, évenként
60 font faggyu, ...¹⁵¹ élelmi pénz, szabad
szállás és fűtés.

Sigmund Gottfried Mayer a rézhámor sáfára, hetenkint 3 ft fizetéssel, évenként 100 ft segély, szabad szállás, 12 stabl tűzifa, 4 ft 20 d élelmi pénz, 60 font faggyu.	156 ft
Feistentaller Tóbiás rhonitzi sáfár hetenkint 2 ft fizetés, szabad szállás és fűtés, 60 font faggyu, 4 ft 20 d élelmi pénz.	104 ft
Max Philipp Harland gereblye irtok hetenkint 2 ft 50 d fizetés, szabad szállás, 12 stabl tűzifa, hetenkint 1/4 hordó sör, évenként 30 font faggyu, 1 szekér széna, 4 ft 20 d élelmi pénz.	130 ft
Johann Wolfgang Wilhelmb urvölgyi szertári irtok, hetenkint 2 ft fizetés, évenként 60 font faggyu, 15 ft zöldfestékpénz, szabad szállás, és fűtés.	104 ft
Daniel Mayer beszterczebányai kohóirtok, he- tenként 1 ft 11 1/2 d fizetés, 80 d kémledij hetenkint, és hetenkint 50 d inas pénz, éven- ként 60 font faggyu, szabad szállás, 8 stabl tűzifa, 4 ft 20 d élelmi pénz.	57 ft 98 d
Johann Martin Lanszer, mosteniczi irtok hetenkint 2 ft fizetés, évenként 60 font faggyu, szabad szállás és fűtés, 4 ft 20 d élelmi pénz.	104 ft
Haberman Daniel ulmankai irtok, hetenkint 2 ft fizetés, minden sörfőzéstől 1 akó sör, 30 font faggyu, szabad szállás és fűtés.	104 ft
Crater Tóbiás fairnok, hetenkint 2 ft fizetés s évenként 26 ft szálláspénz, 16 stabl tűzifa.	104 ft
Johann Gebhard urvölgyi kémlész, hetenkint 2 ft 20 d fizetés, évenként 30 font faggyu, sza- bad szállás és fűtés, kémletörésért hetenkint 25 d , és az érczirtok segítségért hetenkint 1 ft.	104 ft 40 d

Fischer Mihály urvölgyi érczirnok, hetenkint 104 ft
2 ft fizetés, évenként 30 font faggyu, szabad
fűtés.

Bányaügyleő Urvölgyön van 6 , hetenkint 3 ft 50 d fizetéssel
évenként 1 szekér széna, 2 stabl tűzi fa, szabad szállás.
2 erdész Beszterczebányán, mindegyiknek évi fizetése 90 ft
2 szekér széna, 5 stabl tűzifa.

1 erdész Rhonitzon, évenként 90 ft fizetéssel.

1 erdőőr Urvölgyön hetenkint 1 ft 50 d fizetéssel,

1 szekér széna.

1 erdőőr Mostenitzon, hetenkint 1 ft 50 d fizetéssel.

1675 április 21-én irják Mayer Mátyás pénztárnok és Hasaeus
Fülöp könyvvivő a Pozsonyban levő praefectusnak, hogy hallomás
szerint a törökök Hatvannál gyűléseznek, és a bányavárosokra a-
karnak törni, kéri tehát eszközölje ki, hogy vagy 40-50 drago-
nyossal megszorítottassék a bányavárosok őrsége. ....¹⁵² el-
határozta, hogy az osztrolukai .....¹⁵² szorosokat eltorlaszol-
tatja, és ha a veszedelem növekedni fog, a nemesség fegyvert fog,
egyelőre azonban a magyar kamara elnökét fogják kérni, hogy 30
lovast és 30 gyalogost felvehessenek védelmükre.

1675 április 26-án meghalt a beszterczebányai kohótiszt
Prenzinger György János, helyébe kineveztetik kohótiszté az ed-
digi rhonitzi sáfár Freistenthaller Tóbiás; ennek helyébe rhó-
nitzi sáfárrá az óhegyi sáfár Kunzl Christian, ennek helyébe ó-
hegyi sáfárrá az urvölgyi szertárnok Wilhelmb Farkas , és urvöl-
gyi szertárnokká Telpini György, a jassenai kovand bányához pe-
dig irtokká Riedtmüller József.

1675 április 27-én írja az udvari kamara gróf Eszterházy Pál-
nak a bányavárosi határvidék tábornokának, hogy mivel Végles vár-
ra nem arra való, hogy azt megvédeni lehessen, szólítsa fel bir-
tokosát gróf Csáky Pált, hogy rontassa le a várat.

1675 április 27-én írja az udvari kamara, hogy azt mondják,
hogy a törökök a Tiszán tul gyűlnek, és a bányavárosokat akarják
megrohanni. Intézkedés tétetett a bányavárosok védelmére, de mint-
hogy a véglesi várban, mely gróf Csákyé, őrség nincs, és az nem
is védelmezhető, jobb lenne azt leromboltatni, mert ha a törökök
kezébe kerül, nagyon veszedelmes lehetne a bányavárosoknak. Erre

a főkamaragrófi hivatal administratora azt válaszolta, hogy a vár leromboltatása nem tanácsos, hanem jó lenne bele vagy 25 katonát tenni őrségül.

1675 április 30-án kineveztetett Schulz György beszterczebányai praefectus a kamaragrófi hivatal administratorává.

1675 augusztus 16-án megengedi a király, hogy Joanelli Jeromos réz és ólom szállítási szerződése megváltoztassék, és pedig a réz ára a multa nézve 22 tallérről 21 tallérra, a jövőre nézve pedig, míg a háborus idők a réz elárusítását akadályozzák, 20 tallérra leszállítottassék, a lengyelországi ólom pedig a multa és jövőre nézve 10 rft-ra emeltessék.

1675 október 1-én Lanser Vilmos Jakab lipcsi udvarbirónak, ki azelőtt szertárnok volt, jutalmul 1500 rft engedélyeztetik.

1675 október 8-án Prenzinger György János kohótiszt özvegyének 1500 rft kegyelem díj engedélyeztetik.

1675 október 18-án ¹⁵³ irt Schulz administrator a szécsényi vár török parancsnokának, hogy küldje vissza azt a 6 gyermeket, kiket néhány nap előtt a törökök Majorfalváról elloptak. A levelet magyar és latin szöveggel iratta.

1675 október 22-én ¹⁵⁴ felel reá a helyettes kajmakám, magyarul, hogy nem küldi vissza, mert nem lopták, hanem az ő parancsolatjára hozták el az ő nem hódolt jószágáról, ha hódoltak a német császárnak, hát hódoljanak a török császárnak is, mert az országot közösen birják. Egyébiránt a császár emberei a végvárakban csakugy nem tartanak békét, mint ő, most is 60-70 elfogott rác van nálok.

1675 október 22-én értesíti az udvari kamara Schulcz administratorot, hogy Gróf Eszterházy Pál bizatott meg a bányavárosokat a törökök és felkelők ellen megvédeni.

1675 október 29-én értesíti a divényi várnagy az administratorot, hogy Fülekről kapott hír szerint Hatvannál 600 lázadó gyülekezik, kik a törökökkel együtt Szécsényből vagy Selmecz vagy Beszterczebánya felé szándékoznak portyázni.

1675 november 10-én írja gróf Eszterházy Pál Kismartonból az administratornak, hogy a kért katonai segítséget nem küldheti, mert neki is csak 130 ember áll rendelkezésére, kötelessége lenne ugyan a bányavárosokat megvédeni, de ha nincs kivel, nem te-

het róla, irt az udvari hadi tanácsnak, s mihelyt megszaporit -
ják a katonaságot, azonnal gondoskodni fog, hogy a bányavárosok
a kellő órséggel ellátva legyenek.

1675 november 17-én értesíti az udvari kamara az administra-
tort, hogy Léván 100 huszár, Korponán 100, Kékkön 100, és Füle-
ken 200 huszár van, Véglesre pedig legközelebb 25 fog küldetni.

1675 deczember 6-án rendeli az udvari kamara, hogy miután ő
felsége az ólom eladást úgy mint a kénéső eladást magának tartot-
ta fenn, és Mittermayer Lajos János factorra bizta, és a villachi
ólom eladási árát a bányavárosokban 9 ft 45 kr-ra határozta, ezen-
tul a bányavárosok ólomszükséglete csak onnan fedezendő, és a
lengyel ólom használata megszüntetendő.

1676 január 15-én Hasaeus Fülöp Jakab beszterczebányai könyv-
vivőnek 6000 rft jutalom engedélyeztetik.

1676 február 10-én felszólítja az udvari kamara Joanelli Je-
romost mint rézelárusítót, hogy a mult évi számadás szerint
45.833 ft 95 d fölösleget minél előbb beszállítsa az udvari pénz-
tárba.

1676 február 28-án utasittatik titkos rendelettel az adminis-
trator, hogy a bányák jövedelméből minden negyedévben, évenként
400.000 rftot az udvari főpénztárba beszállítson.

Egy megjegyzés szerint kell ezenkívül fizetni a jövedelmekből:

a füleki katonák ellátására évenként	10.200 rftot
a lévai " " "	2.000 "
a beszterczebányai jezsuitáknak "	1.230 " 25 d
a nagyszombati convictusnak "	2.000 "
a wienerneustadti jezsuitáknak "	<u>1.350 "</u>
	416.780 rft 25 d

1676 márczius 2-án kineveztetik a 3 kamarához orvossá Perger
Nándor Doctor medicinae, évenkénti 318 rft fizetéssel. Elhalt
elődje volt Wild Mátyás.

1676 márczius 27-én megengedi az udvari kamara, hogy a bányá-
városok biztonsága végett 30-50 jól felfegyverzett huszár tar-
tassék Zólyomban.

1676 április 2-án már nem volt Bécsben az administrator, ápr
ilis 3-án már Beszterczebányán volt.

1676 április 9-én Garamszögben boszorkányokat kellett volna megégetni, de az égetés elmaradt, hogy őket előbb kinpadon kivallassák.

1676 április 19-én rendeli az administrator, hogy 20-án tartsák a meghalt királynéért az ünnepies gyászmise.

1676 április 22-én Tukach Márton Ainspanignernek a törökök ellen tett jó szolgálataiért 300 rft jutalom engedélyeztetik.

1676 június 22-én özvegy Merz Annának, kinek férje beszterczebányai ellenőr volt, 1500 rft kegyelmi végkielégítés engedélyeztetik.

1676 július 6-án kineveztetik az elhalt physicus Dr Perger Nándor helyébe Fromknecht Gabriel Mihály Doctor medicinae évenként 318 rft fizetéssel, hogy mind a 3 kamara egészségi ügyeit ellássa, és a patikára is felügyeljen. Az a különös ebben a rendeletben, hogy az elhalt Perger özvegye is átengedtetik az új orvosnak.

1676 július 14-én írja a breznóbányai plébános az administratornak, hogy Tolomkáról kapott hír szerint 600 rebellis akarja megrohanni Breznóbányát, melynek lakói készek utolsó csepp vért is kiontani a császáráért és a kamaráért, és el vannak határozva, hogy magukat meg nem adják. De mivel nincs elég puskaporuk és ölmük, kéri, hogy küldjön nekik az administrator néhány mázsát.

1676 július 27-én írja Fromknecht Gábor Mihály az administratornak, hogy az udvari kamara által a bányavárosok orvosává kineveztetvén 2 hét alatt megérkezik Beszterczebányára.

1676 augusztus 1-én írja Mihel Angelo Jaquemod, a murányi vár parancsnoka, hogy a rebellisek Balogh várát megrohanták, felgyújtották, és kirabolták, de a szendrői és füleki őrség által ezután megverettek, és nagyobb részük levágotott, a zsákmányt is elveszítették. A tisztek megmenekültek a baloghi várból, Schenk ezredes azonban lövést kapott a csatában, és halálán van.

1676 augusztus 9-én értesítetik az administrator, hogy a véglesi várba 25 ember rendeltetett őrségül.

1676 augusztus 10-én írja gróf Kollonits a magyar udvari kamara elnöke Bécsből az administratornak, hogy 1300 ember küldetik Morvaországból a bányavárosok felé, csak mondja meg, hogy

hány embert és hova kíván, meg fogja kapni. Ha a megyék nem akarnak az eltartáshoz hozzájárulni, Croatokkal exequálni kell, ha önként mindent megadnak a töröknek, adjanak egyszer saját javokra Ő Felségének is. Több ujságokat ír a svédekről.

1676-ben július-augusztus és szeptember havában sok katona-ság vonult át Rózsahegyen felső Magyarország felé. Az administrator Fischer Mihály gondnoksegédet rendelte ki, hogy az átvonuló katonaság elszállásolásánál és élelmezésénél arra vigyázzon, ne-hogy a nép nagyon sanyargattassék.

1676 szeptember 9-én Ruprecht Miksa pénztári tisztnek Beszterczébányán lakodalmi ajándécul 25 rft engedélyeztetik.

1676 október 19-én felhatalmazza a király az administra-tort, hogy Joanelli Jeromos rézelárusító által a tartozása fe-jében felajánlott lipcsi és murányi részbirtokot a kincstár ne-vében elfogadja, és a murányi részt a Radvánszky által Lipcsen birt résszel elcserélhesse, hogy így a lipcsi birtok egészen a kincstár kezébe kerüljön.

1676 október 20-án Schäfler Mátyás szertárnok és besztercze-bányai udvarbirónak hosszas szolgálataiért, és a Rhónitzon szen-vedett tűzkárért 2000 rft jutalom engedélyeztetik.

1676 október 22-én írja Fischer Mihály gondnoksegéd az admi-nistratornak Korponáról, hogy az ottani Croatok nagy veszteséget szenvedtek a törököktől. Egy 60-70 főből álló török lovas csapat, miután a Szt.Kereszti völgyben rabolt, a kozelniki völgyön át Dobronyiván és Pelsőczön át Széchény felé vonult; a korponai őr-ség erről értesülvén üzőbe vette a törököket, de nem tudta utol-érni, csak Széchény közelében; itt azonban a szécsényiek is se-gítségére jöttek a törököknek, és a Croatokat megszalasztották, kik közül 16 elesett, és 40 fogságba került. Ivanovich a Croatok kapitánya és Kuti János volt palánkai kapitány is a fogságba ju-tottak. A törökök közül csak egyet tudtak elfogni.

1676 december 1-én Beszterczébányán megye gyűlés tartatott, melyen nagyon panaszkodtak a német katonák zsarolásai miatt, hogy menet közben a parasztoktól előfogatokat, és élelmi szereket ki-csikarnak, Végles mellett nem régen egy ökröt elvittek egy gaz-dától, és levágták anélkül, hogy árát megfizették volna. Egy foglyot kiszabadítottak, és közibök katonának felvették, s most evvel együtt járnak zsákmányolni.

1676 deczember 23-án rendeli az udvari kamara, hogy az administrator az alatta levő uradalmakban a pálinka főző üstöket lefoglalja, az árnak megfizetési mellett, és a pálinkafőzést mindenütt eltiltsa.

1677 február 2-án jelenti Lenser v. Mosz a lipcsi udvarbíró, hogy miután az udvari kamara a múlt év végén eltiltotta a kincstári birtokokon a pálinka égetést, ő január 30-án megkezdte az üstök beszedését, de ellenszegültek a lipcsi lakosok, és kinyilatkoztatták, hogy az üstöket csak akkor fogják kiadni, ha a többi városok is hasonló parancsolatot fognak kapni.

1677 február 16-án értesíti az udvari kamara az administrator, hogy a hadiköltségek fedezése végett sok pénzre van szükség, tehát tegyen jelentést, hogy miképen e mennyi idő alatt lehetne azt megszerezni.

1677 márczius 13-án megint az udvari kamara mayernburgi Mayer Mátyás János besztercebányai pénztárost, hogy hátra levő számadásait 2 hét alatt beadja, különben fizetése lezáratik.

1677 márczius 31-én Fischer Mihály ifj. gondnok, segéd kineveztetett a revistyei, lipcsi és likavai uradalmak praefectusává 400 rft fizetéssel.

1677 május 4-én Hertler János néhai tajovai sáfár örököseinek 1500 rft kegyelem pénz engedélyeztetik.

1677 május 4-én Mayer Zaigmond Gottfried besztercebányai részpöröly sáfárnak 1800 rft jutalom engedélyeztetik.

1677 május 5. 6. és 7-én Lipcsa és Lucsatin határának eligazítása végett Lipcsen tárgyalás tartatván, jelen volt 22 ur és 15 szolga elköltött ételekben = 46 ft 49 d, 124 itcze /Seitl/ bort = 22 ft 32 xr és 5 akó sört = 6 ft 40 kr összesen 75 ft 28 d.

1677 május 14-én értesíti a murányi várnagy az administrator, hogy az éjszakán a lázadók megrohanták Rhonitzot és Vallaszkát, és a rhonitzi sáfárt, a valaszkaí plébánost és bírót fogságba vitték. A közli a lázadók iratát is, mellyel a sáfárért 1000, a papért 300, és a bíróért 50 tallár váltságot követelnek.

1677 május 17-én jelent Fischer Mihály gondnoksegéd az administratornak, hogy a lázadók Klenowetzen végre elbocsátották a foglyokat, mert az ottani lakosok jól állottak értök, hogy a

váltásgépnt 2 hét alatt meg fogják fizetni. De se a sáfárnak se a papnak nincs semmije, és mindketten az administratorhoz fognak folyamodni segítségért. A lázadók 400-an voltak jól felfegyverkezve, és Baloghon még 500 embert hagytak tartalékban. A breznóbányai katonaság nem akart segítségre ki vonulni.

1677 május 19-én¹⁵⁵ rendeli a király, hogy miután az új budai vezér oda utasította a határ közelében levő csapatait, hogy összeütközések alkalmával senkinek se kegyelmezzenek, és foglyokat se ejtsenek, hanem mindenkit leöljenek,; ennek következtében utasíttatnak a határvédő csapatok és a végvárok őrségei, hogy ők se kegyelmezzenek senkinek, és a törököt és rablókat, akár törökök, akár keresztények, kegyelem nélkül levágják.

1677 július 1-én Mayr Mátyás János beszterczebányai pénztáros teljes fizetésével nyugalmaztatott, és helyébe Hasaeus Fülöp Jakab könyvvivő nemveztetett ki pénztárossá, ennek helyébe pedig Schultz Tóbiás urvölgyi bányamester neveztetett ki könyvvivővé.

1677 július 27-én írja Balassa Bálint Korponáról az administratornak, hogy ha őt értesítették volna, kiszabadíthatta volna Osztroluczky fiát a rebellesek kezéből; midőn azok Kékkő vára alatt elmentek, akkor is ki lehetett volna a foglyot szabadítani, de a várnagy Adám nem engedte kimenni az embereket.

1677 augusztus 7-én értesíti az administrator Schulcz Tóbiást urvölgyi bányamestert, hogy Hasaeus pénztárossá kineveztetvén, helyébe könyvvivőnek Beszterczebányára ő, Schulcz Tóbiás neveztetett ki. Johann Mathias Mayer Edler von Mayenburg eddigi pénztáros teljes fizetésével nyugalmaztatott.

1677 augusztus 13-án megküldi az udvari kamara az administratornak a likavai és véglesi várőrségek panaszát intézkedés végett. A likavai őrparancsnok panaszodik, hogy a katonai barakokon levő ajtók és ablakok mind rosszak és az udvarbíró nem akarja külön rendelet nélkül kijavíttatni, nem ad az őrségnek szalmát, sem fuvar az élelmiszerek beszállítására. A véglesi őrparancsnok pedig panaszodik, hogy nincs semmi élelmi készlete, melyet hetenkint kell Beszterczebányáról nagy veszedelem mellett beszereznie, a várbéli kut is el van romolva, a katonák a vizet kívülről, hol a törökök rájuk leselkednek, hordják fel a várba.

1677 október 6-án értesíti gróf Hofkirchen tábornok az adminisztrátort, hogy parancsot kapott Ő Felségétől, hogy hirdettesse ki az alsó és felső magyarországi megyékben, hogy a lakosok magok igyekezzenek a rebelliseket kiirtani, és ha ezt nem tennék, akkor meg fognak büntettetni, a bíró karóba huzatik és a falu felégettetik.

1677 október 9-én jelenti Fischer Mihály az adminisztratornak, hogy, miután a rebellisek a vidéken gyakran mutatkoznak és már több falut kiraboltak, Dubován a plébánost lelőtték, a tanítót és egy molnárt fogságba vitték, Brusznót kirabolták, és legujabban Libetbányát is kifosztották, és onnan is egynehány polgárt fogságba vittek; ily körülmények közt felszólította a lipcsi bírót, kinek neve Draco, hogy rendeljen 20-30 embert órságra a várba, de a bíró ezt kereken megtagadta, azt adván okul, hogy ők erre nem kötelesek, és ha a puskás emberek a várba lenének, akkor a rebellek annál könnyebben garázdálkodhatnának a városban.

1677 december 10-én jelenti Körner Lénárd János rózsashegyi udvarbíró, hogy 7-én a Szepesség felől 50 lovas rabló jött egész a rózsashegyi hidig, utközben mindenkit kiraboltak, és a hídnál is 3 szekeret telve kereskedelmi árukkal kiraboltak; a katonaság pedig, mely Rózsashegyen fekszik, meg sem mozdult, a rablást meg nem akadályozta, és a rablókat nem üldözte, pedig ez a katonaság nekik roppant sok bajt és költséget okoz, és semmi segítségök sincs belőle !

1677 december 16-án rendeli az udvari kamara az adminisztratornak, hogy tegyen javaslatot, miképen lehetne legalább 100.000 tallért kölcsön venni a bányavárosokban ?

1678 január 5-én panaszkodik Körner János Lipót udvarbíró Rózsashegyen, hogy a múlt évben 15 csapat katonaság vonult át Rózsashegyen, mindegyik legalább 600 emberből álló; a tiszteket neki kellett tartani, a legénység pedig a várost már annyira kiélte, hogy a szegény embereknek nincs már semmijök.

1678 január 19-én írják az egri rabok a főleki kapitánynak magyarul, hogy vigyázzon, mert a törökök készülődnek és a kurucok is gyülekeznek Gyöngyösön.

1678 január 25-én írja Cob tábornok Kassáról az adminisztratornak, hogy Tököly Gyöngyösön nagyobb erőt gyűjt össze, és a bányavárosokba akar betörni.

1678 február 5-én jelentik a selmeczi főtisztek, hogy a császárnak szánt kölcsönre 20.000 ftnál többet nem tudtak összehozni, azt is csak akkor adják, ha biztosítottak, hogy 1/2 év múlva vissza kapják. Egy kiküldött kém arról értesíti őket, hogy Tököly Imre Gyöngyösön sok katonasággal ¹⁵⁷ napig időzött a népe közt felkelők, polákok és még egy ismeretlen nép van, mely egészen fehérbe van öltözve, mint a barátok.

1678-ban rendszeren kapott az adminisztrator híreket a törökök és felkelők mozgásairól Murányból, Fülekből, Szendrőből, Korpónáról.

1678 február 8-án kelt kimutatás szerint volt ekkor katonaság Libetbányán

	90 ember
Selmeczen	111 "
Körmöczön	164 "
Breznóbányán	211 "
Szt.Kereszten	100 "
Zólyomban	168 "

1678 április 1-én az adminisztrator Bécsbe utazott. Márczius 26-án indult, április 5-én Bécsben volt.

1678 április 25-én értesíti az udvari kamara a besztérczebányai tisztviselőket, hogy Schulz György János adminisztrator április 23-án Bécsben elhalálozott, és utasítja őket, hogy addig is míg helye betöltetik, a hivatalos teendőket az elhalt adminisztrator rendeletei szerint folytassák.

1678 május 14-én kelt jelentés szerint a tizedszedőnek fizetése volt 300 rft. és kirándulásoknál napi 1 ft, a segédnek fizetése 150 ft és kirándulásoknál napi 1 ft. A tizedszedő irtónak 25-30 ft fizetés és kirándulásoknál naponként 45 dr.

1678 június 6-án kineveztetik az urvölgyi bányairnok Roysz Tóbiás besztérczebányai udvarbíróvá és szertárnokká; Kunzl Christían pedig az ő helyébe urvölgyi bányairnokká.

1678 augusztus 30-án két évre meghosszabbították a rézeladási szerződés az eddigi vállalkozóval Joanelli Jeromossal; egy mázsa táblaréz 18 tallérral, 1 mázsa prieszer Kupfer pedig 9 tal-

lérral fog neki számíttatni, és a magénosok is nála lesznek kötelesek rezüket beváltani.

1678 szeptember 4-én Stopfer János esküdt besztercebányai kémlésznek 600 ft jutalom engedélyeztetik.

1678 szeptember 14-én megerősíti a király, hogy Mayer Daniel rhónitzi sáfárrá, Aster Kristóf Jánost mosteniczi sáfárrá, Bilzing Theodátot mosteniczi kohó irtokká, Huszl Gáspár Ádám expectánst besztercebányai kohóirtokká, Gottier István és Leidschlager János Györgyöt expectánsokká ideiglenesen alkalmazták.

1678 október 6-án értesíti az udvari kamara a besztercebányai tisztviselőket, hogy az eddigi pénztáros Marienburgi Mayer János Mátyás neveztetett ki besztercebányai praefectussá, és az esküt már le is tette.

1678 október 10-én írja a király, hogy szeptember 10-én nevezte ki Mayert besztercebányai praefectussá.

1678 október 20-án megemlittetik Geöczy István mint besztercebányai kapitány és Thökölynek praefectusa.

1678 november 8-án jóváhagyja a király a Joanelli Jeromossal 1677 október 1-től kezdve 1679 szeptember végéig kötött rézeldási szerződést.

1678 november 16-án kinevezi a király Vichter András Jánost a főkamaragrófi hivatal administratorává évi 1200 ft fizetéssel.

1678 november 23-án a császári hadsereg Korponánál állott, és Kékkőnél, Thököly pedig Halitsnál. Ekkor fegyvernység volt a két tábor között. Selmeczről is elmentek a kuruczok. A selmecziek közül néhány ur fogva van Thököly táborában, addig, míg 80 ezer aranyat nem fizetnek neki. Bozókot felgyújtották a kuruczok, hol nagymennyiségű gabona oda égett. Eszterházy tábornok el akarta foglalni Végleést, de a benne levő kuruczok, hivatkozva a fegyverszünetre, nem adták át. Zólyom megyét a két tábor rettetesen kiélte.

1678 december 5-én meghagyja Lipót király Leslie tábornoknak, hogy a bányavárosokban fekvő őrségnek ellátását az élelmezési biztosok által eszközöltesse, és a bányavárosokat és bányászokat minden tehertől felmentse.

1678 december 20-án értesíti Lipót király a bányavárosi kamarákat, hogy miután szerencsésen sikerült a lázadókat a bányá-

városokból kiverni, az ügyek rendbehozására egy bizottságot küldött ki, melynek tagjai Georg Sigmund Graf von Trautmannstorff, Freiherr auf Gleichenberg, Regaw, Burgkaw und Dozenbach, Herr auf Trinitz, Leutomischl und Oberthall, "Cammerer und Hofcammer-rath" és Mayer Jakab Theobald udvari kamarai titkár, nem sokára le fognak utazni, a biztosok feladatának teljesíthetését tehát a tisztek minden módon elősegítsék.

1678 december 31-én kimutatja Körner Lenárt, hogy a likavai uradalom a szeptember 18-án történt elfoglalás alkalmával a kuczkok által pénzben és élelmi szerekben 4344 ft 57 d kárt szenvedett, s ezen kívül a vár minden épületei és kerítései leégtek.

1679 január 26-án gróf Eszterházy Miklós meghívja Mayenburgi Meyer Mátyás praefectust e hó 29-re családjával együtt ebédre, mellyel megünnepelni fogja Helena nevű leányának eljegyeztetését gróf Balassa Bálinttal. Az ünnepet Zólyomban szeretne volna tartani, de a ragályos betegség miatt biztosabbnak véli Besztercebányán.

1679 február 9-én Johann Andre Vichter von Grueb mint administrator ir a besztercebányai tiszteknek.

1679 április 2-án utasítást ad Vichter von Grueb administrator a besztercebányai praefectusnak, könyvvivőnek, pénztárnoknak, és az urvölgyi bányamesternek.

1679 május 6-án megemlítettik, hogy Hasaeus pénztáros a fogságban levő fiának kiváltása végett a pénztárból 11.094 ft 67 denárt felvett.

1679 május 28-án írja Fischer Mihály bonorum praefectus, hogy 26-án hét zászló gyalog felkelők jöttek Breznóbányára, melyet kiraboltak, és 7 ezer tallérral megsarczoltak, s miután a pénzt rögtön meg nem kaphatták, néhány polgárt vittek magukkal tuszul, hogy 8 nap alatt a város őket a pénz letetésével kiváltja. A felkelők onnen Polonkára mentek, és Józsával akarnak egyesülni, ki 1300 emberével Rozsnyón van.

1679 június 2-án írja a király gróf Leslie tábornoknak, hogy a legújabb jelentések szerint a lázadók Breznóbányát elfoglalták. Predajnákat kifosztották és Besztercebányát és Kőrmöcszöt akarják kirabolni. Utasítja tehát a tábornokot, hogy a bányavárosok biztossága felől hathatóan intézkedjék.

1679 június 5-én írja gróf Strassoldo Károly tábornok, hogy katonái 8 hónap óta nem kaptak fizetést.

1679 június 20-án rendeli az udvari kamara az administrator panaszára, hogy Mayer praefectus a kamara udvarban az administratornak szállást adjon, és az egyik kertet is adja át neki.

1679 július 10-én írja Johann Mathias Edler von Mayenburg beszterczebányai főgondnok a selmeczi tiszteknek, hogy gróf Strassoldo tábornok Zólyom körül Bucson vagy Véglesen táboroz, és a városok őrségének nagyobb részét magához vonta, mi által a városok nagyon meggyengítették, és ha az ellenség egyiket vagy másikat megrohanná, menthetetlenül elpusztulnak. A felkelők ez alatt szabadon garázdálkodnak Turóczban és Liptóban; sok ideig Szent Ivánon voltak, és az egész vidéket zsarolták, most Breznóbányát, Beszterczebányát, és Szklabina várát fenyegetik, ez utóbbit már a napokban el akarták foglalni, de vállalatuk nem sikerült, és 15 embert vesztek ott; e kudarcot meg akarják bosszulni.

1679 július 23-án írja Jacob Theobald Mayer Bécsből a beszterczebányai főgondnoknak, hogy kéri az istent, hogy a bányavideket a pestistől minél előbb megszabadítsa.

1679 augusztus 4-én írja Mayenburg a selmeczi tiszteknek, hogy Leslie tábornok vissza ment felső Magyarországra, Strassoldo elkísérte őt Murányig. Leslie Jolsva mellett felkelőkre bukkant, és azokat szétszórta.

1679 október 14-én írja Fischer Mihály bonorum praefectus, hogy Beszterczebányán és Óhegyen még mindig pestis van.

1680-ban Biltzinek János Deodatus volt Beszterczebányán bányabíró.

1680 február 2-án jóváhagyja a király mindazon intézkedéseket, melyeket a bányavárosokban volt bizottság a művek állapotának javítására, és a kincstár hasznának előmozdítására tett. Elfogadja a király Hasaeus Fülöp Jakab pénztáros lemondását, és őtet eddigi fizetésével élte hosszáig nyugalomba helyezi, Fischer Mihály eddigi jószágpraefectust pedig kinevező főpénztárossá. E rendelet Johan Andrea Vichter von Grueb administratorhoz van intézve Selmeczre.

1680 szeptember 14-én értesíti a király az udvari kamarát, hogy a bányavárosokban levő katonaság élelmezését az ujonnan kinevezett főkamaragrófra Vichter von Gruebre bízta.

1680 október 1-én értesíti az udvari kamara a bányavárosi kamarákat, hogy Ő Felsége a király Vichter von Grueb János Andrást a főkamaragrófi hivatalra kinevezte 3000 ft évi fizetéssel, avval a feltétellel, hogy a bányavárosokban teendő utazásaiért külön utiköltségeket fel nem számíthat.

1680 október 1-én kineveztetik Flanner Ferdinand tajovai kohósáfárrá, Gottier István mosteniczi kohóírnokká, Mayr Károly János óhegyi kohó sáfárrá, Fischer Ferencz beszterczebányai kohó írnokká.

1680 novemberben Vichter von Grueb főkamaragróf már Beszterczebányán van.

1681 április 18-án megengedi a király, hogy öregebb Fischer Mihály erdőmester mellé előhaladt kora miatt Burmeister János a rézelárusítók pénztárosa fizetés nélkül, mint segéd alkalmaztassék.

1681 június 28-án értesíti az udvari kamara a főkamaragróft, hogy Ő Felsége parancsolatja szerint nem csak a régi bányák tartandók fenn jó állapotban, hanem új bányák is nyitandók, a kamara hasznára, és sok szegény ember elláthatása végett; a bányászok és földbirtokosok közt keletkező pörlekedések ideje korán kiegyenlítendő; a kincstári jószágok és uradalmak, melyek a bányákat élelemmel, fával, vízzel, satb. elláthatják, ne adassanak el, sőt inkább azok is visszavétessenek, melyek már eladtak, vagy elzálogosítottak.

1682 május 8-án bizottsági jelentés 1679-ből.

54. Meghagyatott, hogy az új katolikus munkások az isteni tisztelet látogatására szoríttassanak. A bánya bejárások minden negyedévben megtartassanak. Amit a bányában ékkel és kalapáccsal lehet kidolgozni, arra ne alkalmaztassék repesztő por. Az elmulasztott műszakokért semmi sem fizetessék. A rossz érczek össze ne kevertessenek a jóval, és rendesen próbáltassanak. A bánya mivelés felméréssék és térképek készíttessenek. Az erdők és vízvezetékek bejárattassanak. Az erdők pusztítása meggátoltassék. A faneműk a gereblyéről jó minőségben adassanak. A mun-

kások bérei rendszeresen fizetessenek. Az ulmankai sörház mindennel elláttassék.

55. A sáfárok és őrökök mindig a kohóban lakjanak, a próbákat gondosan készítsék. A felesleges ácsok elbocsáttassanak, a sáfár vagy őrök távollétében anyagok át ne adassanak. A kamara-lia sör csak a kincstári munkásoknak adassék. A lipcsiek a fuvarozásra szoríttassanak. Az erdőkből a városba fa ne szállittassék, csak a kohók szükségletére. Az alattomos rézeladás, és a munkásoknak vagy szállítóknak kifizetése anyagokkal megszüntetessék. Rhonitzon gondoskodjanak, hogy új vasérctelep fedeztesse fel. A munkásokat ne használják robot munkára. A favágók a fát kellő méretekben vágják. A kamara jobbágyaitól az urbéri járulékot annak idejében behajtassanak.

56. Az utasítások kihirdetessenek. A fel nem esketett tisztviselők feleskettessenek. A követelések behajtassanak. Az egyes kamarák egymásközt le számoljanak. A hivatalos iratok és számadások a kamaraházból ki ne vitessenek. Az anyagok jó minőségben és lehető olcsón vásároltassanak. Felesleges utazási költségek ne tétessenek. A heti számadások pontosan beküldessenek. Évenként lelejteztessenek a készletek. A pénz kezelés ne bizaasék olyanokra, kik esküt nem tettek.

57. A báró Walseggnek adott 12.000 ft és Hasaeus pénztáros által a fia kiválthatása végett fölvevett 11.000 ft a kincstár terhére vétessék.

58. 59. 60. 61. Személyi dolgok.

62. Egy mázsa réz kerül most 30 ft 92 denárba. Joanelli pedig ad érte Beszterczebányán 18 tallért vagyis 32 ft 30 denárt; de ő a rézet 24 talléron adja el, tehát 4000 mázsá réz után 18 tallér és 1 ft 30 d fuvar költség mellett Bécsig neki 76.000 tallér kiadása van, ott pedig 96.000 tallért kap a rézért, tehát évenként 20.000 tallér a nyeresége, de még ha leszámíttatik az adott ellátmány 6 %-os kamatja is, még mindig marad neki 16.000 tallér jövedelme, és pedig azon kívül, melynek a 2 font ráadásból és abból kell erednie, hogy a bányavárosi mázsa 7 1/2 fonttal nagyobb, mint a bécsi.

63. A rézeladás házilag igen terhes lenne, mert Joanellinek nagy készletei vannak, és mert a svéd és japáni réz is concurren-

tiát csinál, és az egész vállalatba legalább 120.000 ftot kellené befektetni, mely összegnek kamatai igen terhelők.

64. Ha azonban Joanelli nem hajlandó a rézért többet fizetni, Bécsben és Boroszlóban lehetne lerakóhelyeket berendezni, melyek a bányának az ellátmányokat adhatnák, és a réz további elárusítását eszközölhetnék.

65. Több mélyített árut is lehetne készíteni, melyet a közönség 28 talléron vesz mázsánként, a munkabér pedig a kincstárnak 4 ftnál többé nem kerül.

66. A magánosok kérték, hogy egy külön rézhámort állíthassanak, és az urbér lefizetése után a rezet ¹⁵⁸... szerint eladhassák. Nem javasoltatik.

1682 július 21-én írja Fischer Mihály beszterczebányai pénztáros a selmeczi tiszteknek, hogy hiteles hírek szerint az egri basa 1500 lovassal Hatvanba érkezett, és oda várják a nagyvárad-i basát is; ha ezekhez csatlakozik a pesti török tábor, akkor nagy sereg lesz belőle. Thököly Terebesnél van.

1682 szeptember 2-án értesíti Fischer Mihály pénztáros a selmeczieket, hogy Göczy István magyarokkal, törökökkel, tatárokkal, és talpasokkal már Ocsováig portyázik.

1682 november 19-én írja az udvari kamara a Beszterczebányán maradt tiszteknek, hogy helyesen tették, hogy a munkások fizetésére a Körmöczről kapott 1000 talléron felül a készletben levő réz elzálogosítása mellett még 2000 tallért vettek kölcsön, és fölhatalmazza őket, hogy a hátra levő fizetések teljesíthetőségére 500 mázsa rezet 25 tallérjával eladhassanak. Egyébiránt azonban küldjenek ki mindent, amit lehet, ha a fuvarbér valami - vel a rendesnél többé is kerülné. A Thököly salva guardiajára szükséges 600 tallér iránt később fog a rendelet kiadatni.

1683-ban Vichter von Grueb már főkamagróf.

1683 január 21-én jelentik a beszterczebányai tisztek a főkamagróf felszólítására, hogy tekintélyes összeget adjanak kölcsön Ó Felségének; ők megkeresték e végett nemcsak a tiszteket, de a polgárokat is, de egyedül Hinterskircher ígért 2000 ftot, a többiek annyi kárt szenvedtek az ellenségtől, hogy mindenükből ki vannak fosztva; akinek pedig valamije megmaradt, az elküldte azt messzire, biztos helyre. Figyelmeztetik a főkamara-

grófot arra is, hogy a pénztár már egészen el van adósodva, és a kiszállított rézért pénzt nem kap, félő, hogy nagy zavar fog ebből származni.

1683 márczius 24-én megengedi a király, hogy az elmúlt évben az ellemségtől kárt szenvedett tisztviselők egyenkint egy félévi fizetéssel kártalaníttassanak. Meg van ebben említve, hogy az ellemség elől menekültek:

Selmeczről

Posch György pénztáros, Karesz könyvvivő, Grueber bányabíró, Lode szertárnok, Glantschnig kohótiszt, Leutschacher bányabírósági írnok, Seits aranyváltó segéd, Spitzl aranyváltó, Deadda kohó írnok.

Beszterszebányáról

Schultz Tóbiás könyvvivő, Hueber titkár, Lanser udvarbíró.

Körmöczről

Pistorius titkár, Hentaller czimentező, Blauenfeld bányabíró, Mittermayer pénzbecsőr.

1683 márczius 26-án megengedte a király, hogy a bányavárosi tisztviselők fizetéséből az eddig minden forint után levonatott egy garas levonása megszüntettségéig mindaddig, míg a háborus idők tartanak.

1683 márczius 26-án Jacob Wilhelm Lanser lipcsi udvarbíró kineveztetik a Schultz Tóbiás helyébe beszterczebányai számvivővé.

1683 április 7-én tanácskozás tartatott Beszterczebányán, hogy a bányavárosok és bányák biztosítása végett miképen lenne módosítandó a fegyvernyugvás. A tanácskozást a Thökölyhez utazandó Saponara ezredes vezette, és abban állapodtak meg, hogy célszerű lenne Thökölyvel és a törökökkel oly egyezsége lépni, mely szerint köteleznék magokat, hogy Bocza, Tiszolcz, Divény, Báth, Szt.Benedek, Oszlán, Bajmócz, Tótpróna, Szklabina és Férjapatak között fekvő területen a magyar és német salva guardiákon kívül semmi féle katonaság ne tartózkodjék, ott egyik fél se portyázzon, minden kereskedés, utazás, és fuvarozás szabad legyen, oda az élelmi szerek bevitele, és onnan a termények kivitele minden akadály és zsarolás nélkül megtörténhessék.

1683 május 18-án rendeli a király, hogy miután a főkamara - gróf most a bányavárosoktól távol van, távolléte alatt a besz-

terczebányai pénztáros Fischer Mihály helyettesítse őt, és neki mindenki engedelmeskedjék.

1683 május 24-én megemlítették egy jelentésben, hogy a sas-kői udvarbíró meghalt.

1683 július 16-án értesíti Fischer Mihály Pont Györgyöt, hogy 800 db arany, melyet Thökölynek ajándéknak akarnak adni, már készen áll, még csak 50 márka ezüstöt kell hozzá szerezni.

1684 január 4-én besztercebányai főpénztáros és praefectus bonorum Johan Friedrich Leopold von Hupl.

1684 márczius 26-án jelentik a besztercebányai főtisztok a Selmeczen levő főkamaragrófnak, hogy az urvölgyi bányamunkások, valamint a kohómunkások is türelmetlenül fizetést kívánnak, mert már 5 hónap óta nem kaptak fizetést.

1684 április 12-én Vichter von Grueb jelentése az udvari kamarához a Thököly-féle foglalás lefolyásáról.

Jelentésttevő felhasználta az udvari kamara engedelmét, és a múlt évben, midőn a császári seregek a bányavárosokat elhagyták, ő is kiment velök, a besztercebányai művek ideiglenes gondozását Fischer Mihály besztercebányai főpénztárosra bízván.

Ekkor utazott el Saponara is Thökölyhöz, hogy a bányavárosok kímélése tekintetében egy modus vivendit találjon. Össze is állítottak erre vonatkozó pontokat, de Janoky és a volt zólyom-megyei alispán Bezzegh György kézalatt más eljárásra bírták Thökölyt, és a Besztercebányán maradt kincstári tisztekkel egy nyilatkozatot íratott alá, melyben hódolatukat kifejezik. A tisztek ez által biztosítva érezvén magukat helyben maradtak akkor is, midőn a császári katonaság a várost elhagyta.

Thököly ekkor Gácson volt, és onnan Janokyt nevezte ki a bányakamarák igazgatójává, és megbízta, hogy a tisztikart megújítsa, amiben neki az ő titkos hívei Grundth György, öregebb és fiatalabb Fischer Mihály és János segítségére voltak.

Janoky az urvölgyi tiszteket és altiszteket letette a bányamestertől a legalsóbbig, csak Hmizel Christian bányairnokot hagyta meg, a többiek helyébe mind evangélikus tiszteket és altiszteket nevezett ki, az elbocsátottaknak pedig meghagyta, hogy Urvölgyről távozzanak.

A munkások közül is csak az evangélikusokat tartotta meg. Még a katolikus özvegyeknek és árváknak járulékait is letiltotta az ujonan kinevezett bányamester Gründl György.

Ez után a Beszterczebányán lakó katolikus tisztviselőket bocsátotta el, és helyettük evangélikusokat nevezett ki, a pénztárhoz, számvevőséghez és szertárhoz tartozó kulcsokat azonnal át kellett adni.

Janoki még ez előtt megvizsgáltatta a pénztárt egy hadnagy által, s akkor mintegy 8 ezer forint volt benne, de mert idő közben fizetés napja volt, és a juliusi fizetést a munkásoknak kiadták, így Thököly pénztárosa Roth János csak 1012 ft 38 denárt vehetett át készpénzül.

Janoky rendeletéből a városi tisztikarból is kizárták a katolikusokat, és evangélikusokkal helyettesítették.

Még a hajduk közül is eltávolították a katolikusokat.

Thököly tisztviselői azután igyekeztek uruk javára gazdálkodni. A legjobb ezüstartalmu fekete érczet dolgoztatták fel a kohóban, 868 m. 102 font rezet Szatmárra szálltattak. A munkásoknak pedig fizetést nem adtak sem augusztus, sem szeptember sem októberben. Ugy, hogy jelentést tevő volt kénytelen, midőn vissza érkezett Beszterczebányára, a szegény népnek kifizettetni a bérhátralékot, mert különben éhen haltak volna.

Midőn jelentést tevő Thököly tisztviselőitől megint vissza vette a hivatalokat és készleteket 5495 ft 6 denárral kevesebbet vett át, mint amennyi nekik átadatott.

A bányánál levő anyagokkal meglehetősen jól gazdálkodtak, és nem lehet mondani, hogy az anyagokat pazarolták volna, vagy saját használatukra fordították volna; úgy bántak vele, mint a kincstári tisztviselők.

Nem fizették azonban meg a Paldia András által időközben beszállított 164 mázsa ólmot. Tekintve, hogy az az ólom most is még meg van, és a szállító azt, ha meg nem fizettetik, vissza veheti, valamint hogy az ólom szükséges, és nem drága, jelentést tevő megegyezett a szállítóval, hogy az ólom értékének megfelelő rezet vegyen át kiegyenlítésül Beszterczebányán 25 tallérjával mázsáját.

Legtöbb kárt szenvedtek a tisztviselők abból, hogy hol egyik, hol másik a táborba vitetett, és addig ki nem bocsáttatott, míg szabadságát meg nem váltotta. Így elvitték a főpénztárost Fischer Mihályt, a főkönyvvivőt Lanser Jakab Vilmost, Rupprecht Konrad Miksa ellenőrt, Faistenthaller Tóbiás kohó tisztet és Pürmester Jánost a rimaszombati táborba, és ottan különféle ürügyek alatt fogva tartották míg végre Göczy István kapitánynak 200 tallért nem fizettek.

Thököly tisztviselői 320 m 69 font táblarezet eladtak beszercebányai polgároknak; ezt a rezet még itt találta jelentést tevő, és vissza vette; de mivel az illetők ki tudják mutatni, hogy a rézért adott pénzüikkel fizették a munkásokat; azt véli, hogy nekik ezeket az összegeket megtéríteni lehetne.

Ami az urvölgyi bányát illeti, ott a régi tisztviselők ismét helyökre állítottak, és a bányában minden jó állapotban találtatott.

Különösen örvendetes a szeniczi bánya, melyben gazdag rézérczek annál tömegesebben jelentkeznek, mennél jobban behatolnak a hegybe.

Meg kell azonban ez alkalommal is említeni, hogy ha a rézműveknek évenként legalább 50 ezer forint ellátmány nem adatik, a művelést nem lesz lehetséges tovább folytatni. Mert eddig a selmeczi kamara fedezte a művelés költségeit, a réz Bécsbe szállítottott, de pénz nem jött érte; ez jól ment így, ameddig Selmecz birta, de most ott is megapadt a termelés, úgy, hogy saját költségeit sem bírja fedezni; mulhatatlanul szükséges tehát, hogy a beszercebányai kamara a kellő ellátmánnyal elláttassék.

A Thököly-féle tisztviselők számadásai rendben vannak, az urvölgyi özvegyek és árvák járulékait ismét folyóvá tette, és a megüresedett hivatalok betöltéséről intézkedett, az urvölgyi bányamesteri állomáson ideiglenesen Ethasius Mátyás volt selmeczi bányatisztet alkalmazta, ki bányamérnök és tapasztalt bányász.

Meg kell még emlékeznie a Thököly foglalása alatt történt némely kihágásokról.

1682-ben a főpiacon felállított Mária szobrot, mely 3000 ftba került, nagy lárma, csufolódás és ujongatás között október havában ledöntötték; a szobor maga azután átadatott a jezsuiták-

nak, a talapzatot pedig szétrombolták. E kihágásnak főbb indítói voltak Corroda városbíró, és Puchon és Smortnik polgárok. A kamaraházon levő Mária szobrot is le akarták venni, de ezt Rupprecht Konrad Miksa ellenőr egy éjszakán csendesen levétette, és a jezsuiták klostromába átvitette, most azonban már ismét vissza helyezték régi helyére.

A volt kincstári tisztviselőknek nem volt szabad egymással beszélni sem, mindjárt avval gyanúsítottak, hogy a császáriaknak híreket szolgáltatnak; említett Rupprecht ellenőr is életveszélyben forgott, és csak nehezen tudott a kínztatástól megmenekülni. Így megkínzottattak egy öreg császári katonát, ki öregsege okából Besztercebányán maradt, és az élelmiszerek tárosának kulcsára Traszlofszky Albert Vilmos is tortúra alá vonatott, mert Selmezcze az anyjánál levelet irt anélkül, hogy azt a városnál bemutatta volna, csak nagy nehezen tudott a kínzás alól megmenekülni.

Az urvölgyi istentelen munkások pedig egy kápolnából kivették a keresztet, melyen Kristus urunk alakja is rajta volt, és azt nagy szidalmak és csufolódások közt hurczolták az utcán. De a gáztett elkövetői most fogva vannak, és várják büntetésüket.

1684 december 31-én elismeri Lipót király, hogy Vichter von Grueb főkamagróf 30.000 ftot adott neki kölcsön.

1685 május 18-án megemlittetik, hogy Fischer Mihály főpénztáros a kassai kamarához áthelyeztetett mint praefectus.

1685 július 5-én jelentik a főtisztok a főkamagrófnak, hogy 24.408 ft 48 1/2 denárral tartoznak a munkásoknak, és hogy ezek már tovább várni nem akarnak.

1685 július 6-án válaszolja erre a főkamagróf, hogy 250 márká ezüst termelésből a bevétel legfeljebb 4000 ft, a három kamara költsége pedig hetenkint 15-20 ezer ft ! Így lehetetlen mindent megfizetni, csak azt kell tehát fizetni, amit elhalasztani nem lehet.

1685 augusztus 8-án rendeli Lipót király, hogy a divényi uradalom terhére 25.000 ft a Thököly fogságába került Koháry István és János testvérek kiváltása végett kifizettségük, és az egész uradalom a bányászati kamarai jószágokhoz csatoltassék.

1685 szeptember 30-án Bécsbe indult a főkamagróf.

1685 december 20-án kéri Schultz Tóbiás volt beszterczebányai könyvvivő, hogy Bécsben tett uti költségei megtéríttessenek.

1685 január 3-án üdvözlí a főkamagróf Huppl János Frigyes Lipótot mint ujon kinevezett praefectus bonorum-ot.

1686 szeptember 30-án a főkamagróf Beszterczebányára megérkezett.

1686 december 2-án jelentik a beszterczebányai főtisztek az udvari kamarának, hogy egy bécsi font 4 lattal nehezebb, mint egy magyar font.

Egy bécsi mázsában van	100 font
------------------------	----------

Egy magyar " "	120 "
----------------	-------

tehát egy bécsi mázsa = 112 1/2 font beszterczebányai sulyban
és egy magyar mázsa = 106 2/3 font bécsi sulyban.

1686 december 5-én felszólítja a főkamagróf Lanser Moos Jakab Vilmos könyvvivőt; igazolja magát, hogy miért használta fel a fűrészalom anyagát saját építkezéseire ?

1686 december 13-án vizsgálat tartatik Urvölgyön Ethesius Mátyás bányamester ellen, kit az altisztek és munkások feladtak, hogy a munkásokat zsarolja, ajándékok adására kényszeríti, és hogy tiltott elszámolásokkal a kincstárt megkárosítja.

1686 december 30-án felel Lanser v. Moos könyvvivő a vele közölt vádakra. Az anyagokat megfizette, és vele a kincstárnak kárt nem okozott. A fuvarosok szíveségből szállították be hozzá.

1687 április 17-én megemlittetik egy rendeletben, hogy Johann Friedrich Leopold Edler von Huppel beszterczebányai pénztáros a császári tanácsosi czimet megkapta.

1687 április 25-én felszólítja Caraffa tábornok Eperjesről a főkamagróft, hogy Smertniket a beszterczebányai bírót fogassa el, és adja át az érte jövőendő katonáknak.

1687 május 4-én értesíti az udvari kamara a főkamagróft, hogy Radvánszky jószágai hűtelenség miatt lefoglaltattak, és a beszterczebányai kamara alá rendeltetnek.

1687 május 14-én sajnálja a főkamagróf, hogy az elfogott Smertnik a huszároktól megszökött. E miatt nagy felelősség fogja őket terhelni.

1687 június 1-én a főkamagróf Bécsben van.

1687 július 16-án megemlítették, hogy a megküldött bécsi sulyokat összehasonlították a bányavárosiakkal, és azt találták, hogy 1 bécsi mázsa 110 bányavárosi fonttal, tehát 10 bányavárosi mázsa = 11 bécsi mázsával.

1687 július 31-én javasolja Mittermayer Mátyás, ki Bécsben a rézeladás vezetésével volt megbízva, hogy a rezet Besztercebányán bécsi suly szerint mérjék.

1687 október 28-án Lanser von Moos besztercebányai könyvvivőnek 1200 ft jutalom adatik.

1687 november 26-án írja a főkamagróf Bécsből, hogy az udvari kamara a koronázás megünneplésére mindegyik kamarának 100 rftot engedélyezett.

1687 december 1-én írja a főkamagróf Pozsonyból, hogy a koronázás 9-én lesz.

1688 február 26-án bányabíró Besztercebányán Philip Jacob Hasaeus von Hirschberg.

1688 május 10-én kihirdettetett a Zólyommegye gyűlésén Zólyomlipcse mezőváros 1688 január 19-én kelt privilegialis levele, mellyel Lipót király a város lakosainak régi szabadalmait megerősíti, és őket új szabadalmakkal megajándékozza, hogy ezentul a porták összeírásától, dicák és más rendkívüli adók fizetésétől felmentse, és minden olyan munkáktól, melyeket a jobbágyoknak teljesíteni kötelességük, felszabadítva legyenek.

1688 május 17-én báró Vichter von Grueb főkamagróf kinevezi Hasaeus besztercebányai bányabíró mellé ülnökké Roisz Tóbiás szertárnokot és Gottier István Domonkos titkárt, jegyzővé pedig Weidner Ferdinándot.

1688 május 21-én jelentést tesz a főkamagróf az udvari kamarának, hogy a besztercebányai kamarához tartozó műveket mind megvizsgálta, és kellő rendbe hozta. A bányabejárásai jegyzőkönyvek - sajnos - nincsenek mellékelve.

1688 június 10-én Árvay Ferencz Imre az udvarbíró Zólyomlipcsén.

1688 július 1-én kinevezi a főkamagróf a besztercebányai bányabíróshoz ülnökké Faistenthaller Tóbiás kohótisztet.

1688 július 21-én a főkamagróf Bécsben van.

1688 július 29-én megemlittetik egy levélben, hogy báró Szu-nyogh a főkamagróf veje.

1688 augusztus 29-én a véglesi uradalom gróf Csákyne mostani gróf Magainé kezében van, és a grófné nem akarja megengedni, hogy az erdőben göröndökre való fák vágattassanak.

1688 szeptember 6-án panaszkodnak a beszterczebányai tisztek, hogy a körmöczi kamara rajtok nem segít,¹⁵⁹ ... már' régóta nem tudják kielégíteni.

1688 november 2-án a főkamagróf Beszterczebányán van.

1688 december 26-án írja Mittermayer Mátyás réz elárusító a beszterczebányai tiszteknek, hogy Esztergomban 232 mázsa ócska réz fekszik, mely a vár bevétele alkalmával elfoglaltatott, és tábla rézre átdolgozandó, tehát szállítsák el minél előbb Beszterczebányára.

1689 február 13-án írja a főkamagróf a főtiszteknek, hogy gróf Brenner udvari tanácsossal az udvari kamara alelnökével Selmecze megérkezett, és néhány nap múlva Beszterczebányára fognak menni, elvárja, hogy a tisztek és polgárok elejőkhöz jönnék zenével és zászlóval, és örömlövéseket tesznek.

1689 június 5-én értesíti a főkamagróf a beszterczebányai főtiszteket, hogy az eperjesi Comissio határozata szerint Radvánszkynek az ő saját javai, valamint a szerzett javak fele vissza adandó, és csak a többi jószág hagyandó a fiscus kezében. Miután ezáltal a lipcsi uradalomhoz csatolt Predain, Zemosta és Luczatin ez uradalomtól ismét elszakíttatnék, és idegen birtokos kezébe jönné, utasítja a főtiszteket, hogy vizsgálják meg, vajon a szerzett birtokok fele nem lenne e elegendő értékű, hogy ez adatnék át Radvánszkynek az említett 3 falu helyett.

1689 június 9-én a főkamagróf 31.550 rftot vesz fel kölcsön a kincstár számára kamat nélkül a felsőbiebertárnai kisebb részesektől.

1689 december 10-én a főkamagróf Beszterczebányán van.

1690 május 31-én várták Beszterczebányán Gróf Brenner királyi biztost.

1690 június 3-án rendeli a király, hogy gróf Zobor Ádámnak, ki két ezred katonaságot toborzott, és felszerelt, a költségek 44.111 rfttal a likavai uradalom jövedelmeiből 6 % kamatokkal együtt megtéríttessenek.

1690 november 6-án rendeli a király, hogy a főkamagróf minden kincstári tisztviselőtől és szolgától az október 26-án az osztrák tartományokban kihirdetett patens szerint a fejadót behajtsa. E patens szerint¹⁶⁰..... magasabb fizetéssel ellátottak¹⁶⁰..... kisebb fizetésűek pedig 1/20 részét a fizetésnek tartoznak mint fejadót leróni, nejeik ennek felét, és minden gyermek 1/4 részét az atyjuk adójának fizetnek.

1690 december 20-án panaszolják a főtisztok a Bécsben levő főkamagrófnak, hogy a katonaság rendkívüli követeléseket tesz, melyek a népet egészen tönkre tenni fogják.

1691 április 8-án átküldi a főkamagróf Bécsből a beszterczebányai könyvvivőnek Huppel vád levelét avval az utasítással, hogy arra, a mennyiben őket illeti mielőbb feleljenek, és a választ hozzája beküldjék, hogy ő is megtehesse maga részéről a felvilágosítást. Huppel azt is feladta az udvari kamarának, hogy fa és szén hiány miatt nem lehet az új kohóban az érczetek feldolgozni, s ebből a kincstárnak nagy kára származik; pedig hát ez máskor is megesett, a nélkül, hogy a kincstár megkárosodott volna.

1691 április 21-én utasítja az udvari kamara a főtisztokat, hogy jelentsék fel, mi az oka, hogy a beszterczebányai kohó szünetel faszén miatt? Igaz-e, hogy a főkamagróf 1689-ben csak félannyi fát döntetett, mint azelőtt?

1691 június 19-én Oszter Henrik mostenitzi sáfárnak 600 rft és Lanser János Márton beszterczebányai kémlésznek 600 rft jutalmak engedélyeztetnek.

1692 január 6-án kinevezi a Bécsben levő főkamagróf Roisz Tóbiást eddigi beszterczebányai udvarbíró és szertárnokot az elhalt Ruprecht Konrad Miksa főhivatali ellenőr helyébe ideiglenes ellenőrré.

1692 január 12-én Beszterczebányán Borsitzky János a magyar királyi kamara biztosa egyezkedést kötött a német és magyar-tót polgárok között, hogy a 12 belső tanácsbeliek közül 3 német legyen katolikus, 3 német evangélikus, 3 magyar vagy tót legyen katolikus, és 3 magyar vagy tót legyen evangélikus, és ha egy német katolikus meghal, helyette ismét német és katolikus választassák, és.....¹⁶¹ Aláírták az egyezséget .....¹⁶¹ Hinterskircher

Mihály bíró, Beniák Boldizsár, Feistenthaller Tóbiás, Weisz György, Stärtzer Mátyás, Dr. Fritz, Honstadt János, Smertnik Menyhért, Prekop Márton, Schmauchler György, Puchon András és Thuróczy János.

1693 július 9-én jelenti a beszterczebányai kohótiszt a Bécsben levő gondnoknak Huppelnek, hogy elutazása után a tisztek megjelentek a főkönyvvivő előtt, és közölték vele a pontokat, melyeket Huppel teljesítendőkkül meghagyott, s megígérték, hogy ha a gondnokság teendőit elvállalja, neki engedelmeskedni fognak. A főkönyvvivő elvállalta a vezetést, és megígérte, hogy esetről esetre az ő tanácsait ki fogja kérni.

1693 december 3-án rendeli az udvari kamara, hogy miután egy mázsa réz 26 rítba kerül, ezentul a mérsékelt árban szállított rezet csak ezen árban számítsa, hozzá adván még a mélyítés költségeit.

1694. január 29-én megemlittetik egy beszterczebányai rendeletben Fritz András "Philosophiae et Medicinae Doctor, und bey denen gesambter bergstättterischen Cammern Physicus ordinarius".

1694 márczius 3-án értesíti a főkamaragróf a beszterczebányai kamarát, hogy Jakob Wilhelm Lanser von Moos főpénztárosa, és Johan Antoni Hirschner von Hirschenfeld fő könyvvivővé kinevezették.

1694 márczius 5-én értesíti a főkamaragróf a lipcsi és radvaneczi udvarbírókat, hogy az uradalmak praefecturatusa eltöröltetett, és az udvarbírók a beszterczebányai főhivatal alá rendelvek.

1694 márczius 21-én értesíti Glantschnigg a beszterczebányai tiszteket, hogy a bányában olajat csak az ércz és kővágók kapnak, a lámpa annál jobb, mennél mélyebb és kisebb, fagyut csak olyanok égetnek, kiknek sokat kell idestova járni.

1694 június 8-án Árway Imre helyettes lipcsi udvarbíró.

1694 szeptember 18-án a főkamaragróf Beszterczebányán van.

1694 október 1-én kineveztetnek Rupprecht Tóbiás gondnoksegéddé Beszterczebányára, Gottier István bányabíróvá és udvarbíróvá és szertárnokká Beszterczebányára, Grueber András György Beszterczebányára titkárrá.

1694 november 6-án megengedi az udvari kamara, hogy Schulz Tóbiás volt könyvvivőnek, addig is, míg számára valamely alkalmas állomás nem találtatik, évenként 250 ft élelmi pénz adassék.

1695 február 19-én utasítja az udvari kamara a főkamagró -
 fot, hogy miután az esztergomi érsek Széchenyi György meghalt,
 de még élteben 1691 június havában és 1692 január havában tett
 végrendeletei szerint a likavai uradalmat a kincstárnak hagyta,
 az érte fizetett vételárból pedig 150.000 rftből 130.000 rftot
 különféle vallásos testületeknek hagyományozott oly módon, hogy
 a kincstár azok kamatait az illetőknek évenként kiszolgáltatassa;
 a főkamagróf a likavai uradalom átvételéről azonnal intézked-
 jék....¹⁶² a beszterczebányai kamara alá rendelje, meghagyva...
 ...¹⁶² ideiglenesen az eddigi kulcsárt Neffzer Lénárt Jánost. Mi-
 után továbbá nevezett érsek a szentkereszti birtokán és Sarlón
 készletben levő borát és gabonáját a katonaságnak hagyományozta;
 intézkedjék a főkamagróf, hogy e készletek azonnal összeírattas-
 sanak és zár alá vétessenek. Végre pedig utasíttatik a főkamara-
 gróf, hogy az érseki pisetumot sede vacante Ő Felsége számára le-
 foglalja. / Az érsek 1695 február 19-én halt meg. /

1695 márczius 16-án Hirschner von Hirschenfeld József Antal
 beszterczebányai főkönyvvivőnek a pénztár ellenőrzéséért éven-
 kint 200 ft engedélyeztetik.

1695 április 25-én értesíti a király a beszterczebányai kama-
 rát, hogy miután néhai Széchenyi György esztergomi érsek a pálos
 barátoknak 30.000 ftot, a budai Carmelita barátoknak 30.000 ftot,
 a Servitáknak 30.000 ftot, a pozsonyi Orsolya apácáknak 20.000
 ftot, és az ottani Miserieknek 20.000 ftot, összesen 130.000 ft-
 ot hagyományozott, és e végre a likavai uradalmat a kincstárnak
 átengedte, határozza a király, hogy ez az uradalom ismét ugy,
 mint régen volt, a kincstár kezelésébe vétessék, és a bányaváro-
 si kamarához csatoltassék, az említett összegek .... pedig az
 illetőknek kifizettessenek.

1695 július 28-án Szeletzky János kineveztetik lipcsi udvar-
 bírónak, és helyébe saskői udvarbíróvá Franz Ignaz Wilhelm Hent-
 haller.

1695 július 29-én ismételtetik a rendelet, hogy a zsidók a bányavárosok köréből 7 mérföldnyire eltávolíttassanak.

1695 november 5-én kineveztetik Johann Ferdinand von Hirschberg beszterczebányai bányabíróvá.

1695 december 3-án panaszolja Dióssy László einspaniger, hogy midőn Kőrmöczre ment, hogy onnan pénzt hozzon, rablók megtámadták, és lovát, fegyvereit a ruháját is elrabolták.

1696 február 25-én megintetik Szeletzky lipcsi udvarbíró, hogy a pálinka égetést abba hagyja, és ne tartson sok tehenet kincstári takarmányon.

1696 május 9-én a főkamagróf Bécsben van.

1696 szeptember 15-én rendeli az udvari kamara, hogy miután konstatáltatott, hogy özvegy Radvánszkyne született Máriásey Johanna Catharina elhalt férjének 13.450 ftot költsön adott, és ezért a radványi uradalomra zálogjogot nyert, most az özvegy és fia kérelmére a radványi uradalom neki átadassék a költsön törlesztése végett, és amennyiben az uradalom értéke az összegnél nagyobb lenne, ezért a Lipcs mellett levő 2 falu vétessék át véglegesen a kamarához; a Radványhoz tartozó erdők azonban és az olvasztókhoz szükséges kőbánya használata a kamarának biztosíttassék.

1696 december 30-án rendeli a főkamagróf, hogy miután Radvánszky a jobbágyoknál levő követeléseket átveszi, és kiegyenliti, Radvánszkyne pedig a lipcsi uradalomnál levő 2 falu megváltásába beleegyezett, a főtiszték Radvánszkynek az utóbbi időben a beszterczebányai kamara által kezelt radványi uradalmat adják át.

1697 augusztus 19-én kineveztetik az elhalt Faistenthaller Tóbiás helyébe beszterczebányai kohótisztá a volt erdőmester Hinterskircher György, és erdőmesterré a volt kamarai kénlész és segédkohótiszt Merz Miksa.

1698 április 20-án megemlíti a főkamagróf egy rendeletében, hogy a beszterczebányai főpénztáros állomása üresedésben van, és hogy a főkönyvvivő halálosan beteg.

1698 április 24-én jelentik Roysz Tóbiás és Hinterskirchner György a főkamagrófnak, hogy Antoni Hirschner von Hirschenfeld főkönyvvivő reggel meghalt.

1698 szeptember 8-án rendeli az udvari kamara, hogy a kincstárbirtokok, és uradalmak minősége, jövedelmezősége, és költségei egy terjedelmes leírásba foglaltassanak, és minál előbb felterjesztessenek, hogy azokat a kiküldendő titkos királyi bizottság megbirálhassa.

1698 november 29-én értesíti az udvari kamara a főkamagrófot, hogy azon esetre, ha báró Osztrochitz örökös nélkül meghalna, és a lipthúji uradalom a fiscusra jutna, elhatározott, hogy ez az uradalom a bányavárosi kamarához csatoltassék, és a rajta levő 52.000 ft és 7.000 ft zálogteher az illetőknek kifizetessék, mert az uradalom 100.000 ft-nál többet is megér, és mert nagy erdőségek tartozván hozzá, a bányászatnak hasznára válhatnak.

1699 június 1-én kineveztetik Neffzer Jakab likavai udvarbírónak.

1699 július 1-én rendeli a király, hogy a tisztviselőktől vett kölcsönök ezentúl csak 5 %-kal kamatoztassanak, mert a kamatokat rendesen kapják, kölcsönük biztosítéka kezükben van, abban a kegyelemben részesülnek, hogy kincstári szolgálatban állanak, és ha ők is mástól vették fel a kölcsönöket, azokat reá bírhatják, hogy 5 %-kal megelégedjenek.

1899 július 1-én Roysz Tóbiás Besztercebányán főkönyvvivő.

1700 július 27-én értesíti az udvari kamara a főkamagrófi hivatalt gondnokát Benedek Theobald von Mayern-t, hogy hollandi ügynököktől egy nagyobb kölcsön vétetvén fel, ennek törlesztése végett évenként 2000 mázsa táblarézt Besztercebányáról, és 2000 mázsa Szomolnokról Ratiboron át Boroszlóba szállítandó. A 2000 mázsán felül termelt réz pedig úgy mint eddig a bécsi rézárusító hivatal utasításai szerint oda küldendő, ahová kívánni fogja. A Hollandba szállítandó rezt kívánatos lenne vékonyabb táblákban állítani ki, mint eddig, úgy, hogy csak fél olyan vastag legyen.

1700 november 8-án megemlittetik, hogy Lipcsen papírgyár van, melyből egy rizsa írópapiros 1 ft 30 kron vétetik, a patronokra való papiros pedig 1 ft-jával rizsánként.

1701 február 26-án megemlittetik egy rendeletben, hogy a táblarézt ára Besztercebányán bányavárosi mázsánként 50 rft helyben Besztercebányán.

1701 július 24-én kineveztetnek Meixner Ferencz, eddigi selmeczi könyvvivő Beszterczebányán főpénztárossá; Roisz Tóbiás beszterczebányai könyvvivőnek; Ruprecht Tóbiás Alajos urvölgyi bányamesterré; Wilhelmb Farkas bányairnökká; Astner Jakab szertári irnökká Urvölgyre; Waldtner Ádám jeszenai bányairnökká; Weydtner Ferdinand rhonitzi sáfárrá, és Helthaller Gáspár érczmérővé a beszterczebányai kohóhoz.

1701 szeptember 26-án jelentik, hogy Dr.Fritz meghalt, az özvegye pedig a gyerekeket a lutheranus iskolába járattja.

1701 november 16-án rendeli az udvari kamara, hogy a táblaréz bányavárosi mázsája 52 ft 48 krért árultassék ezentul Beszterczebányán.

1701 december 30-án rendeli az udvari kamara, hogy miután a selmeczi kamara a termelés csökkentése miatt most már nem láthatja költséggel a beszterczebányai kamarát, a havonként szükséges költségek fedezésére Beszterczebányán annyi réz adassék el, amennyi szükséges.

1702 január 22-én rendeli az udvari kamara, hogy miután a selmeczi kamara mostani megapadt termelése mellett nem képes a beszterczebányai rézműveket költséggel ellátni, a költségeket a bécsi rézelárusító hivatal adja, és a szükséges anyagokat is ez fizesse ki. Nem szabad tehát a rezet Beszterczebányán eladni, hanem mindent Bécsbe kell szállíttatni.

1702 január 24-én Dr.Haberlandt neveztetik ki beszterczebányai physicussá.

1702 április 29-én jelentik a beszterczebányai főtisztek, hogy Dr.Fritzné nem engedi az ő fiait a katholikus iskolába járni, ámbar erre már többször felszólíttatott.

1702 június 19-én Johann Gottried Haberlandt a kamarai physicus Beszterczebányán.

1702 június 27-én Thaller Izrael elhalálozása következtében megürült revistyei udvarbirói állomásra kineveztetik Miller Salomon.

1702 június 30-án rendeli a király, hogy az ő zsidójának és fő hadi ügynökének / unsseren Ober Kriegsfactorn und Juden / Oppenheimer Salamonnak a tőle kapott kölcsönök törlesztésére 500.000 ft fizettessék, vagy pedig ez az összeg évenként 2000

mázsa rézzel törlesztessék azon árban, mellyel az Beszterczebányán eladatik. Maghagyatik tehát, hogy a hollandi kölcsön törlesztésére rendelt évi 4.000 mázsa mellett még Oppenheimer számára is évenként 2.000 mázsa réz termeltessék és neki ott helyben Beszterczebányán átadassék.

1702 október 9-én jelenti az administrator a főkamaragrófnak, hogy Rákócziné számára 4000 ftot Bécsbe küldött, de több pénzük nincs egyik kamaránál sem, és kérnek mielőbb segítséget.

1702 november 3-án jelenti az administrator a főkamaragrófnak, hogy a beszterczebányai kamara, valamint a többi is nagy szükségben szenved, és ha jelentékeny segítséget nem kap, tönkre megy.

1702 november 11-én rendeli az udvari kamara, hogy a beszterczebányai tisztek igyekezzenek a hollandi kölcsön fedezésére szolgáló rezet mindenestre termelni, a amit még azon felül termelnek, annak eladási árából a költségeket fedezni.

1702 november 20-án értesíti a király Mayer Benedek Theobald administratort, hogy Denz János hollandi kereskedőtől 2 millió hollandi ftot vett kölcsön, és ennek az 5 %-os kamatainak törlesztésére évenként a beszterczebánya és szomolnoki bányákból 6.000 mázsa rezet, és az erdélyi és felső magyarországi bányákból 200 hordó kénésöt kell Boroszlóra szállítani.

1702 november 20-án értesíti a király a főkamaragrófi hivatal, hogy Denz János hollandi kereskedőtől 800.000 tallért vett kölcsön és leköttelezte magát, hogy míg ezt vissza nem fizeti minden az országaiban termelt rezet, évenként legalább 6.000 mázsát, és kénésöt évenként legalább 300 mázsát neki fogja megkülönböztetni további eladás végett. Ez által megszűnik az eddig Bécsben volt rézeladási hivatal, és ezután Denz maga fog e tekintetben intézkedni.

1702 -ben Sommarvogel a praefectus bonorum Beszterczebányán, és Meixner Antal a főpénztárnok.

1703 január 3-án kimutatattak a kincstári jószágok tisztviselőinek járandóságai :

praefectus bonorum Sauervogel Antal József

évi fizetése

600 ft -

Deputatuma nincs meghatározva.

A lipcsei uradalomban

A plébános kap évenként	41 ft 40	xr
a 3 király ünnepén	1 " 30	"
Szeleczy udvarbíró fizetése	400 "	-

Deputatuma:

12 véka gabona
75 " zab
12 szekér széna

Minden főzet sörből 1 1/2 akó.

Ezenkívül 12 akó sör a levelekkel jövő hajduk számára, ezt a sört 12 ft 48 kral megválthatja.

Minden birság 1/3 része.

Az uradalomban levő minden juhtól 1/2 kr.

A 21 szállás mindegyikétől évenként 1 bárány és 1 sajt.

Az uradalmi gabona kicsépelésénél a pelyva és az utolsó mérték, ha nem tesz egész vékát, az udvarbíró és kulcsár számára töltetik, ennek 2/3 része az udvarbíróé.

Kulcsár Árvay Imre fizetése 130 ft - xr

Deputatuma:
..... 163

Minden főzet sörből 3/4 akó.

A likavai uradalomban

A rózsahegyvei plébános kap évenként 12 akó bort.

Udvarbíró Neffzer Jakab fizetése 400 ft - xr

Deputatuma:

215 koretz zab
minden birság 1/3 része.

Causarum director Okolicsányi Pál fizetése 66 ft 40 xr

Deputatuma:

15 koretz buza
24 " rozs
18 " árpa
1 darab hizott disznó
1 koretz brinza turó

Kultsár Török János fizetése 33 ft 10 xr

Deputatuma:

24 koretz rozs

24 koretz árpa
24 " zab
4 " haidina
1 " borsó

3 akó bor
20 itze só
18 " vaj
1 darab hizott disznó
4 " juh
4 korecz komló

A reviatyei uradalomban

A zsarnóczai plébános évenként

138 ft - xr

és 20 véka gabona

10 " - "

a geletneki plébános évenként

312 " - "

Causarum director Okolicsányi Pál

300 " - "

Udvarbíró Müller Salamon

Deputatuma:

52 véka gabona

60 " zab

2 öl széna

minden birság 1/3 része

A bárány és gabona tizedből 50 ft

minden főzet sörből 1 1/2 akó

Kulcsár

130 ft - "

15 véka zab

1 öl széna

minden főzet sörből 1/2 akó

A saskói uradalomban

Procurator Okolicsányi Pál

100 ft - xr

a ladoméri plébános

12 " - "

a szklenói plébános

90 " - "

" " tanító

15 " - "

udvarbíró Hentaller Ferencz

300 " - "

Deputatuma:

minden birság 1/3 része

20 véka termelésére vetésére való szántóföldek.

a tizedből minden gazdától 3 xr

minden főzet sörből 1 akó.

Kulcsár Eucharis Singer

126 ft -   xr

minden főzet sörből 1/2 akó.

1703 február 25-én kéri a beszterczebányai főtisztek, Meixner és Roisz, hogy adjon az administrator a jaszenai kovandfuvarosoknak előleget, mert enélkül nem akarnak szállítani, a beszterczebányai pénztárban pedig nincs egy krajczár sem, és a pénztáros már a maga pénzét is mind kiadta.

1703 február 26-án azt válaszolja erre az administrator, hogy miután az udvari kamara megtiltotta a veres polturák verését, nem segíthet rajtok, hacsak a főkamagróf ígért 20.000 ft meg nem érkezik.

1703 márczius 2-én megemlítettik egy rendeletben, hogy a kamarai ügyek megvizsgálására egy bizottság van Beszterczebányán, és Georg Erasmus Schickhmayer udvari kamarai számtanácsos annak tagja. / Báró Löwenburg volt a bizottmány fő személye, és a vizsgálatok főképen vallási dolgokkal foglalkoztak /.

1703 június 7-én írja az administrator a beszterczebányai főpénztárosnak Meixnernek, hogy hallomás szerint Rákóczi neve alatt felső Magyarországon tatár és magyar csapatok garázdálkodnak. Utasítja Meixnert, hogy igyekezzék ez iránt Kassáról biztos hírt szerezni, és vele közölni.

1703 október 29-én¹⁶⁴ írják a Rákóczi főtisztjei Beszterczebányáról a favágó munkásoknak latinul, hogy munkáikat el ne hagyják, mert Rákóczi bizottmánya Körmöczen módot fog találni, hogy rövid idő alatt pénzt és gabonát kapjanak, és ők maguk is igyekezni fognak, hogy a munkásokon minél előbb segítsenek. Egyébiránt ilyen háborús időben türelemmel kell lenni.

1704 január 8-án jelenti Meixner és Roisz báró Hellenbachnak, hogy mikor Rákóczi elfoglalta Beszterczebányát m.e. 20.000 fttal volt adós a kamara a munkásoknak, de azért készletben volt 3000 mázsa táblaréz.

1704 február 6-án írja báró Hellenbach a beszterczebányai főtiszteknek, hogy a fejedelem nagy összeg beszállítását kívánja, mellyel a szomolnokai bányán akar segíteni. Mivel ez most lehetetlen, utasítja a főtiszteket, hogy jelentést tegyenek, mennyivel tartoznak még a munkásoknak ?

1704 február 12-én írja báró Hellenbach, hogy a fejedelem... kénkövet kíván a vidékről, s miután ....¹⁶⁵ kovandokból kénkövet készíteni ....¹⁶⁵ kell őt küldeni a jaszenai kovandbányához, hogy nézze meg és tegyen jelentést a kénkö gyártásról.

1704 márczius 10-én báró Hellenbach 500 darab puskát rendel meg a lipcsi puskaműveseknél.

1704 márczius 18-án válaszolja erre Meixner, hogy Lipcsen soha sem csináltak puskákat, hanem Sréter ur egy lipcsi lakatost küldött Meczenzéfere, és ez onnan hozott 200 puskát, és többet is hozhatna, ha megrendeltetnék.

1704 június 2-án megemlítik egy jelentésben, hogy küldenek Selmeczre nagybányai ólmot, és egy pár faháncsból készült szállító kötelet.

1704 június 18-án bizonyosságot állít ki Meixner és Roisz, hogy a Bercsényi tábornok parancsára május 13-án elfogatott kirschbergi Hasaeus Ferdinánd János bányabíró, és Schindler János beszterczebányai polgár és tanácsos, kik most Gácson fogságban vannak, ha a tábornok őket kegyelmesen haza bocsátja, mindaddig, míg ügyük el nem ítéltetik, Beszterczebányáról nem fognak eltávozni, és ha felszólíttatnak, azonnal meg fognak jelenni.

1704 október 13-án jelenti Meixner, hogy a bombák öntéséhez és megtöltéséhez szükséges anyagokat már megszerezte, s az ott lévő tűzereknek átadta.

1704 október 27-én jelenti Meixner báró Hellenbachnak, hogy Weisznál talált néhány hordó igazi tokaji bort, az ára hordónkint 60 tallér, van még mádi bor is hordónkint 35 talléron kapható. Küld császármadarat és csigákat.

1704 november 1-én írja báró Hellenbach Meixnernek, hogy a fejedelem már elment Selmeczről, mert a békealkudozásokból nem lett semmi sem. Már most nem szükséges több császármadarat küldeni.

1704 november 13-án írja báró Hellenbach, hogy a fejedelem jelenlétében Vihnyén tartott tanácskozások határozata szerint ezentul a tisztek következő fizetéseket fognak kapni:

ezelőtt kapott a főpénztáros	1200 ftot,	ezután kap	800 ftot
"	" a főkönyvvivő	700	" " " 400 "
"	" a kohótiszt		" " " 376 "

	az erdőmester			300 ftot
	bányabíró			258 "
ezelőtt kapott	a pénztári tiszt / / ftot, ezután kap			350 "
"	" a titkár	400	" " "	260 "
"	" az udvarbíró	380	" " "	300 "
	segédtiszt			181 "
	fa irtók			116 "
	szén irtók			104 "

a kamarai orvos fizetése megszüntetik.

Urvölgyön

"	" a bányamester	500 ft	" "	350 ftot
"	" bányairnok	300 "	" "	220 "
	bányamester segéde		" "	180 "
	szertárnok		" "	99 "
	kémlész		" "	123 "
	tárpénztári irtók	43 ft	" "	26 "
	tajovai sáfár		" "	116 "
	7 bányaelőőr Urvölgyön á	50 ft		1050 "
	bányaorvos		" "	52 "
	az új kohóban sáfár		" "	108 "
	" " irtók		" "	104 "
	" " érczmérő		" "	86 "
	Óhegyen sáfár		" "	104 "
	Mostenitzén sáfár		" "	104 "
	részhamorban sáfár		" "	300 "
	részhamorban ellenőr			200 "
	Rhonitzon sáfár			125 "
	gereblye irtók			250 "
	Jeszenán irtók			86 "
	erdész			75 "
	2 erdőkerülő			75 "
	sűrűfűző 2 legénnyel			130 "
	kamaraházi kertész			50 "
	drabantok tizedese			75 "
	2 kamaraházi kapuőr			30 "
	a főpénztáros óra			30 "
	a gereblyés ácsmester			104 "
	Ulmankai irtók			104 "

1705 február 3-án panaszkodik Meixner, hogy roppant nagy hideg van, a víz egészen befagyott, és sem a rézhámban, sem a puskapormalomban nem lehet dolgozni, de Jeszenán a kénkögyártás jól megyen.

1705 márczius 1-én rendeli báró Hellenbach, hogy egy ügyes rudasöntő két munkással és a szükséges szerszámokkal azonnal Nagybányára küldessék, hogy ott a rézpénzrudacsok öntését...¹⁶⁶

1705 márczius 2-án írják a körmöczi főtiszték, hogy a rézpénzveréshez hetenkint 50 mázsa rézrudacs szükséges.

1705 márczius 24-én jelenti Meixner, hogy a rézhámban már kijelölték egy új öntő tűzhely helyét, a tűzhely és hozzávaló vizkerék felépítése 1000 ftba fog kerülni. / Hellenbach azért rendelte el a tűzhely építését, hogy a rézpénz veretést nagyobb mértékben eszközölhessék Körmöczen és amellet a tábla réz öntése hátramaradást ne szenvedjen. / 167/

1705 május 9-én Zolnay János a lipcsi provisor.

1705 június 11-én írja Meixner a körmöczieknek, hogy a bérfizetésre 100 ezer ftra van szüksége, mert Libetbányán a vasolvasztó havonkint 5-600 ftba kerül, azonkívül pedig sok vasat kell venni a lafetták és tábori szekerek vasalására, Tiszolczon is egy új olvasztót állítanak fel bombák és granátok öntésére.

1705 október 2-án panaszkodik Meixner, hogy Bercsényiné számára sokszor kell fizetnie és Bercsényiné azt kívánja, hogy ez a pénz a kamara terhére elszámoltassék.

1705 október 8-án rendeli báró Hellenbach, hogy ha Bercsényiné számára valamit fizetnek, azt Bercsényinéval elismertessék, és az elismervényt küldjék meg neki, ő majd be fogja azt számítani a tábornoknak küldendő pénzekbe, de a kamara terhére nem szabad azt elszámolni.

1706 június 19-én megemlittetik, hogy báró Klobusitzky az elnöke a consilium oeconomicumnak Beszterczebányán.

1706 november 6-án jelenti Meixner, hogy a drágaság növekedik, és a munkások az eddigi bérökből meg nem élhetnek. A gabona készletet kénytelenek a munkásoknak kiosztani. A faggyu is napról napra drágább.

1706 december 9-én megemliti báró Hellenbach, hogy Bercsényi tábornok Beszterczebányán fog lakni.

1707 január 4-én panaszkodik báró Hellenbach, hogy a megyék a bányászatot nem pártolják, és annak hasznát felfogni nem tudják.

1707 márczius 19-én panaszkodik báró Hellenbach Meixnernek írt levelében, hogy minden rosszul megy és fél, hogy nagy szerencsétlenség fog történni. A tisztek régi fizetésének helyreállítását szorgalmazta a fejedelemnél, de nem eszközölhetett ki semmit, ámbar eléggé igyekezett, mert ő maga is nagyon szenved e miatt.

1707 márczius 25-én jelenti Meixner, hogy roppant nagy a drágaság, és még sem lehet faggyut kapni, a napokban 42 fton vették a faggyu mázsáját.

1707 márczius 27-én réz koporsót rendel meg báró Hellenbach, de nem írja, hogy kinek? Egy másik leveléből úgy látszik, hogy saját családjában történt a haláleset.

1707 április 18-án értesíti báró Hellenbach a tisztviselőket, hogy a fejedelem a régi fizetések folyósítását megengedte.

1707 május 21-én jelenti Meixner az Ónodon levő báró Hellenbachnak, hogy a napokban olyan felhőszakadás forma eső volt a hegyekben, hogy a Garam nagyon megáradt, Rhonitzot is elöntötte, a farakó helyekről a kirakott fát mind elvitte, a hidakat elszakgatta, és Beszterczebányán is elszakította a felső gereblyét, a az alsóban is szakított egy 4 öl széles lyukat, melyen át vagy 80 stabl fa eluszott, de hálistennek, hogy a többi megtarthaták, mert attul féltek, hogy mind elmegy.

1707 június 6-án jelenti Meixner az Ónodon levő báró Hellenbachnak, hogy a tegnapi vásáron a gabona vékája már 8 1/2 tallér volt.

1707 június 21-én írja báró Hellenbach Ónodról Meixnernek, az 5 garasos pénz 2 garasossá devalváltatott, és csak olyanok fognak elfogadtatni, melyek Körmöczön lebélyegeztettek. Reményli, hogy ennek következtében a drágaság megszűnik. A polturák értéke megmarad.

1707 szeptember 17-én írja báró Hellenbach Meixnernek, hogy a fejedelem rendelete szerint a külföldi...¹⁶⁸ elbocsátandók és bentszülöttekkel helyettesítendők; e rendelet következtében el kell bocsátani a főkönyvvivőt, az udvarbirót, a rézhámor sáfárt,

és a fa irtókat, utasítja tehát Meixnert, hogy a többiekkel tanácskozva ajánlatot tegyen, kiket alkalmazzanak helyettük?

1707 október 18-án rendeli báró Hellenbach a fejedelem meghagyásából, hogy Muner Menyhért fő könyvvivővé, Palits Péter rézhámor sáfárrá, Stemper János gereblye irtóká és Puchon fa irtóká kineveztesse.

1707 október 13-án írja báró Hellenbach, hogy a szélaknai munkások az egész héten zavarogtak, a társpenztárt erőszakkal elvitték, és nem dolgoztak, és sem az ő, sem a katonaság intéseire nem figyeltek, és annyira vitték hogy ma a katonaság kénytelen volt őket erőszakkal levérni, közéjük lőtt, és többen meghaltak. Az urvölgyi munkások vegyenek erről példát, és ne zavarogjanak, hanem ha valamiben hiányt szenvednek, terjesszék azt elő nyugodtan és illendően. Ő éjjel nappal azon törekszik, hogy a bányák szükségleteit fedezhesse.

1707 október 17-én írja báró Hellenbach Meixnernek, hogy nemsokára megtudja Bercsényitől, hogy mit határozott a fejedelem a rézpénzre nézve; "ich wollte meinerseits nicht achten, wenn ich in einer anderen Stadt lebete, nicht in einer Bergstadt, welche Bergleuten, weil ich kein weisz Geld geben kann, wie kan ich zulassen, dasz man von ihnen eines begehre."

1707 november 4-én írja báró Hellenbach Meixnernek, hogy a jövő héten gróf Csáky fog Selmeczre érkezni mint fejedelmi biztos, és a bányaművek ellátásáról gondoskodni lesz a feladata. Meghagyja tehát Meixnernek, hogy a többi főtisztekkel együtt jöjenek akkorára Selmeczre és adjanak a grófnak mindenben kellő fölvilágosítást, hogy hány embert foglalkoztatnak, mi a költség és mennyi a termelés. Attól fél, hogy mindazokat a bányákat, melyek veszteséggel dolgoznak meg fogják szüntetni.

1708 január 3-án értesíttetnek a beszterczebányai főtisztek, hogy az országgyűlés határozata szerint a rézpolturák értéke ezentúl csak 1 kr.

1708 február 25-én írja báró Hellenbach Meixnernek, hogy a beszterczebányai kamara számára Beszterczebánya város 9500 ft és Zólyom város 2500 ftot fehérpénzben fizetni köteles, evvel tehát a bérek fizetését megtarthatják.

1708 február 28-án írja báró Hellenbach, hogy a városokat sürgetni kell, és ha késedelmeznek kénytelen lesz őket exequalni, mert a Selmeczi csekély termelésből lehetetlen a béreket fedezni. Radvánszkyt is meg fogja kérni, hogy adjon 1000 ftot kölcsön, de úgy veszi észre, hogy nála csekély a kamara hitele.

1708 márczius 10-én rendeli báró Hellenbach, hogy a faggyuért táblarézzel kell fizetni.

1708 április 21-én panaszolja Meixner a főkamaragrófnak, hogy mindennek vége van; nem engedelmeskedik senki sem, a tisztek élete nem biztos Urvölgyön, a parasztok már nem hoznak semmit sem eladni, és nem jönnek munkába, a hospodárnak nincs egy munkása sem, a parasztok csak ezüst pénzben akarják bérüket kivenni, nincs se kenderkötél, se faháncs kötél, ezüst pénz nélkül nem akarnak fuvarozni a fuvarosok. Nincs sör, s emiatt nem akarnak az olvasztók olvasztani, és a rézhámor munkásai dolgozni. A tajovaiak és óhegyiek kérik, hogy néhány hónapra szabadságoltassanak, hogy másutt egy kis kenyeret kereshessenek; a gereblyén megesküdtek az ácslegények, hogy hónaptól kezdve egyi-kök sem fog dolgozni.

Mindenkit óva intettek, de hiában kérték, hogy csak még egy hétig legyenek türelemmel; nem használt semmit.

Eddig még mindig azt állította ő is, hogy nincs olyan nagy nyomoruság, de most már kénytelen elismerni, hogy már közel vannak az éhenhaláshoz, Urvölgyön már ez okból sokan megbetegedtek.

A kötélverők éppen most voltak itt, ezeknek 100 aranyat adott előlegképen, de a kendert nem kaphatják meg másként, ha ezenkívül még 200 tallért nem fizetnek.

1708 július 2-án írja báró Hellenbach Meixnernek, hogy miután a fejedelem most Selmeczen van, jó lenne ha a bányászok hozzá egy folyamodványt adnának, talán megsegítené őket gabonával vagy hussal.

1708 július 26-án jelenti Meixner, hogy...¹⁶⁹ Urvölgyön, hol minden a legnagyobb nyomoruságban van. A munkások hiánya miatt emelkednek a vizek, és a légforgalmat elzárják, amit nagyban siettet az, hogy a gurítók mind telve vannak, és a vágatokban sok a lerakott meddő kő, az ácsolat pedig összetörik, és már is sok helyen nem ép, sőt rossz levegő is mutatkozik. Az ak-

nák többet szünetelnek, mint dolgoznak, mert a falusiak nem jönnek munkába, ámbar e miatt eleget sürgetik a lipcsi udvarbíró, de ő se tehet semmit. E héten a hányókon a szokásos 165 asszony helyett csak 7 asszony dolgozott, és mivel szombaton nem lesz fizetés, kijelentették a bányászok, hogy hétfőn nem fognak munkába jönni. Kéri a bárót, hogy írjon a bányászoknak, mert az ő szavára már nem hallgatnak. A nyomorúság és szükség már oly nagy, hogy miután nincs se pénz, se gabona, és az erdőkben már vadalma sincs, most már a gyökereket és az éretlen szedret eszik, és ilyen táplálék mellett úgy néznek ki, mint a kisértetek.

A bányában pedig a munkahelyek nagyon szépek, úgy, hogyha dolgoznának, egy hónap alatt 12-15 száz parn érczet lehetne termelni, és nagyon szomorú, hogy ez a már 900 éves bányamű így elpusztul.

A múlt hétfőn kihirdették, hogy a polturákat és az ezüst és aranypénzt nagyobb árban el kell fogadni, de nem ad reá senki semmit. És ha idővel el is fogadják a pénzeket, avval nem érnek a bányászok semmit, mert nem várhatnak, s mert, a gyomor mindennap enniavalót kíván.

1708 augusztus 24-én írja báró Hellenbach, hogy úgy látszik, a háború ismét közeledik a bányavárosokhoz, és fél, hogy akkor a vízhuzók mind elszöknek, és az ezüsttermelés egészen megszűnik.

1708 szeptember 7-én folyamodnak a beszterczebányai tisztek báró Hellenbachhoz, hogy hátralévő hathónapi fizetésüket utalványozza, már mindenükből kifogytak, és ruhájuk is csupa rongy.

1708 október 27-én báró Hellenbach Lutsatinból ír Meixnernek, hogy tudomása szerint a németek Klieb-en voltak tegnap, tehát vigyázva kell a selmeczi küldeményeket expedálni, nem Zólyom felé, hanem Osztróluka felé, vagy még helyesebb, ha semmit sem küldenek Selmeczre.

1708 november 8-án már Löffelholz tábornoknak tesz jelentést Meixner.

1708 november 9-én Meixner Ferencz beszterczebányai főpénztáros jelentése az udvari kamarához :

Miután a császári hadak isten kegyelméből ismét győzedelmeskedtek, és Löffelholz altábornagy Besztercebányát vissza foglalta október 28-án, a hivatalokat alkalmas egyénnel ellátta, szükséges lenne mármost a műveket ismét a kellő állapotba visszahelyezni, mert az elmúlt zavaros 5 év alatt nagyon elhanyagoltattak.

1. Az urvölgyi bányában volna ércz elég, de nem lehet szállítani, mert a vágatok beomlottak, és a légforgás akadályozva van; mindezt azonban isten segítségével rövid idő alatt helyre lehet állítani. De hiányzik faggyu, nincsenek aknakötelek, és a munkásoknak 4 havi fizetéssel adósok vagyunk, melyre azonban némi gabonát már kaptak.

Gabonával el lettek volna látva uj évig is, de Bercsényi visszavonulása alkalmával elfogta Szécsény mellett a Besztercebánya számára utban volt 50 szekér gabonát, így tehát, tekintettel a vidéken levő sok katonára is, a legnagyobb szükségnek néznek elébe. Urvölgyön készletben van 700 paarn jó ércz.

2. Fa van a besztercebányai kohónál elég, és ha a munkásokat fizetni lehet, lesz jövő évben is.

3. A besztercebányai kohóban van 115 mázsa királyrész, és ugyanannyi lehet a kéneskőben is. Óhegyen van 2 pörkölő halommal m.e. 100 mázsa királyrész. A tajói csurgató kohóban van 60 mázsa királyrész, és ott lesz még 70 mázsa is, melyet 5 év előtt elrejtettek. A rézpörölynél van 20 mázsa táblarész, és a kassában lesz ugyanannyi rézpénz.

4. A rhonitzi vasgyár jó állapotban van, de szüksége van faggyura, és a sáfárt Weidtnert Nándort magukkal vitték a kurucok.

5. Mindent rövid idő alatt rendbe lehetne hozni, csak pénz lenne, de a kasszák üresek és hitelbe senki sem ad, kölcsön sem kapható mert a kamara hitele egészen tönkre ment.

6. Urvölgyön fel van építve a szegény rézérczek feldolgozására szolgáló saját találmányu 4 zuzó, melyek nagy hasznot fognak hozni.

Azt hallotta, hogy hűtelenséggel van vádolva az udvari kamara előtt, kéri, hogy meghallgatás és vizsgálat nélkül el ne ítéltessék, mert a 3 kamara tisztjei mindnyájan megtettek minden lehetőt az államvagyon megvédésére.

1708 december 21-én rendeli az administrator, hogy a városbírónak és tanácsosoknak új évkor történendő választása után a beszterczebányai főpénztáros az újonnan megválasztottakat magához hívassa, és a király nevében megerősítse. A kincstári tisztviselőknek pedig megtiltsa, hogy a városnál semmiféle hivatalt se viseljenek, kivéve a bányabíró, ki a tanács tagja.

1709 február 5-én jelenti Meixner az administratornak, hogy a kamara nyomorúságáról csak azt akarja megemlíteni, hogy a Rákóczi kormányzása alatt a termelés mind elhordatott, és minden anyag elfogyasztatott anélkül, hogy valami beszereztetett volna, ők mostan csak kölcsönökkal és adósságokkal gazdálkodnak. De azért mégis elkészítettek már 700 mázsa táblarezet, és 4 hét múlva ismét készen lesz 400 mázsa a tavasszal pedig a mosóművek termeléséből, a bányaérczeken kívül, vagy 500 mázsa rézre lehet számítani. Az urvölgyi bányában a vajatvégek szépek, de keveset lehet szállítani, mert minden össze van omolva, mindez azonban le fogják gyorsan győzni, csak a munkások fizetése járjon rendesen, mert különben az éhség miatt csak koldulni lehetnek és nem dolgozhatnak. Nincs készletben aknakötél és fagygyu is legfőljebb 14 napig lesz még, és hitelbe nem ad senki. Így van ez a többi műveknél is.

Rhonitzon a bányák igen jól állanak, mikor a császári katonaság megérkezett, Rhonitzról 450 mázsa vasat vettek át, melyekből a zuzónylvasak Kőrmöczre és Selmeczre küldettek, de pénz nem jött értük. A sáfár csak most jött vissza, mert fogva vették ötöt a rebellisek, a sáfár nagy gonddal kölcsönzött össze a plébánosoktól annyi gabonát, hogy a munkásait az éhen halástól megóvhatta; de sokáig ez az állapot fenn nem tartható, és így a szép bánya és kohóművek el fognak pusztulni.

1709 május 10-én jelenti a beszterczebányai főhivatal az udvari kamarának, hogy az urvölgyi bányászok megint nem dolgoztak 14 napig, mert nem kaptak sem fizetést sem gabonát, és nincs mit enniük. Az erdők tele vannak rebellisekkel, és azért nem lehet az idén fát sem vágatni, de van Beszterczebányán annyi, hogy a kohó folyvást dolgozhatik. Rhonitzon megkezdték a munkát, de azonnal megrohanták őket a rebellisek, és a lovaikat elvitték, a sáfárt kirabolták. Urvölgyön van m.e. 2400 parn ércz,

de a munkások nem engedik elfuvaroztatni, míg ki nem fizettetnek. Nincs se faggyu, se kötél, és senkitől nem kap az ember hitelbe vagy kölcsön, ha minél előbb pénzsegélyt nem kapnak, elpusztul az egész rézmű.

1709 június 13-án jelenti a besztérczebányai főhivatal Selmecze az udvari bizottságnak, hogy ....¹⁷⁰ igyekezni fognak a bizottság kívánatának megfelelni. Csak azt kérik, hogy mielőbb pénzzel elláttassanak, mert másként nem lehet a bányától az ott készen levő érczet elfuvaroztatni, és így a kohóknak is szünetelniük kellene.

1709 június 23-án rendeli az administrator, hogy a jelenlevő császári biztosok kívánságára a tisztek tegyenek javaslatot, miképen lehetne a kamara nehéz helyzetén segíteni?

1709 július 29-én jelenti Rueprecht bányamester, hogy az óhegyi fűrészmalomnál 50 kurucz az embereket letartóztatta.

1709 augusztus 4-én jelenti a besztérczebányai főhivatal az udvari bizottságnak, hogy a rebellisek nem Breznóbányára, hanem Liptóba vonultak. Rózsahegy teli van velők, Németlipcsről elvitték a gabonát, Hradeket, herczeg Lichtenstain birtokát ostromolják.

1709 augusztus 25-én jelentik a főtisztek az udvari bizottságnak, hogy megkínálták a munkásokat hosszabb idei szabadsággal, de ők nem akarnak elmenni, hanem szívesen dolgoznak, csak megkaphassák érte bérüket.

1709 október 16-án jelentik a főtisztek az udvari bizottságnak, hogy a napokban 30 rebellis megrohanta a schwarzwasseri favágó telepet, mely Rhonitztól egy órányira fekszik, de a favágók ellent állottak, hármat közülök le lőttek, a többieket pedig: 27 embert, 2 hadnagyot, és 33 lovat Breznóbányára bekísértek. Pflug ezredes 12 aranyat adott a favágóknak jutalmul és 100 ftot a lovakért, a többi zsákmányt és a fegyvereket is nekik hagyta, és puskaport és ólmot is adott nekik. Azonban tegnap egy más csapat felgyújtotta a benymi telepen mintegy 100 stabel fakészletüket, és megtiltotta nekik a favágást.

1709 október 29-én jelentik a főtisztek az udvari bizottságnak, hogy tegnap előtt a rebellisek Rhonitzot kifosztották, még azt is elvitték, amit a szegény emberek a bányában elrejt -

tettek, de nem gyújtottak fel semmit. 3 nappal ezelőtt pedig a város felső kapuja elől hajtották el a marhát, de Lipcsen túl utól érték őket, és a zsákmányt vissza vették. 3 emberüket lelőtték, 3 embert és 12 lovat elfogtak. A rebellisek miatt nem lehet Rhonitzon dolgozni, és féltő, hogy Selmecz és Körmöcz nem kaphat elegendő zuzó vasat az idén.

1710 május 7-én meghalt Roisz Tóbiás besztercebányai könyvivő.

1712 február 11-én Neffzer Jakab János a besztercebányai főpénztáros.

1713 április 5-én Zsembery Samu a kincstári jószágok praefectusa.

1713 december 25-én írja a főkamaragróf, hogy a besztercebányai költségek fedezésére, ha a rózsahegyi sókamara bevételei nem elégségesek, Soóvárról fog pénzt küldetni.

1714 márczius 31-én megemlittetik, hogy miután az év elejétől fogva megszűnt a rézművek ellátása Soóvárról, és az udvari kamara megígérte, hogy e célra más alapot fog kijelölni, azért a fizetések elmaradnak, és most már az urvölgyi munkásoknak 14.000 ft követelésük van. Kérik tehát a főkamaragróft, hogy az ellátmány iránt intézkedjék, mert különben a munkások nem dolgozhatnak.

1714 május 9-én értesíti a Bécsben levő főkamaragróf a főtiszteket, hogy egy szekér 20.000 fttal elküldetett Selmeczre, mely összegnek fele a besztercebányai művek számára van. Ezen-tul rendesen fognak az ellátmányok Bécsből következni.

1714 augusztus 15-én írja Neffzer főpénztáros a Bécsben levő főkamaragrófnak, hogy megkapták ugyan az ujabban küldött 10.000 ftot, de az nem volt elég, s így ismét adósok maradtak különösen a favágóknak kellene még 2000 ft, különben nem lesz a jövő évben fa. A rhonitzi munkások sem kaptak semmit, a tiszték pedig az egész kerületben 8 hónap óta nem kaptak fizetést.

1714 augusztus 30-án beküldik Bécsbe a besztercebányai főtiszték a kívánt 3 évi kimutatásokat, melyekből kiderül, hogy 1711-ben a Rákóczi ideje alatt elmulasztottak pótlása miatt 16.607 ft 96 d volt a veszteség; ez évre még ma is tartoznak a munkásoknak 8.000 fttal. 1712-ben 4.009 ft 16 1/2 d volt a nyereség, és 1713-ban 2.317 ft 28 3/4 d volt a nyereség.

1715 márczius 12-én / 39.sz. / panaszkodik a főkönyvvivő a főkamaragrófnak, hogy Bécsből az ellátmány nem érkezett meg, neki pénze nincs, kölcsön sem kap, a munkás népet pedig fizetni kellene, kik a legnagyobb szükségben szenvednek, mert már 2 hónap óta nem kaptak fizetést, se puskaapor se faggyu készletben nincs.

1715 június 5-én írja a főkamaragróf Bécsből, hogy ismét fog 10.000 ftot küldeni, mellyel a munkásokat deczember végéig ki lehet fizetni.

1715 augusztus 20-án 159.sz. a. írja a beszterczebányai könyvvivő, hogy nincs pénze, és az urvölgyi munkások a legnagyobb nyomorúságban szenvednek.

1715 november 19-én / 200.sz. / egy jelentés fogalmazványa aláírás és czim nélkül. A jelentést valószínűleg báró Thavonat tette a jelen volt császári királyi bizottsághoz. Megemlíti benne, hogy a forradalom előtt az ő kamaragrófsága alatt Urvölgy évenként 3 ezer mázsa rezet termelt, és jó nyereséggel műveltette. A forradalom alatt és a rézpenz elszaporodása következtében a bányamunkások a legnagyobb nyomorúságba süllyedtek, mely még nagyobbodott az által, hogy a forradalom után pénzhányban a munkásokat 13 hónapon át nem tudták kifizetni, ily módon a munkások elszéledtek, tönkre mentek, és a termelés nagyon lea-
padt. 1712 óta a hollandiaiakkal kötött szerződés következtében javultak a viszonyok, a holland társulat havonként 5000 ft ellát-
mányt ad, és a termelés felemelkedett 2000 mázsára, de többet is lehetne termelni, ha több munkás volna, szükséges lenne tehát, hogy a hollandiak több ellátmány adására indittassanak, akkor a termelés ismét fel fog emelkedni, és be lehet váltani a magá-
nosoktól termelt rezet is, és ismét nyereséggel fognak dolgoz-
ni.

A beszterczebányai kamara igen nagy terjedelmű, és nagyon kevés tisztviselő van ott alkalmazva. A főpénztáros Neffzer János Jakab, nem ért a bányászathoz, s főképen magánügyeivel foglalkozik, és olyan gazdálkodást követ, mely nem válik a kamara tisztességére. A főkönyvvivő jó bányász és kohász és ő rajta nyugszik az egész kezelés terhe, ő pedig már öreg, s ha valami betegség érné az egész kezelés megakadna..., ¹⁷¹ legalább a beszterczebányai kohóhoz alkalmaztassék, úgy, mint régen volt, egy
10632/Mné

kohótiszt, és a főkönyvvivő fölmentessék a kohó vezetésének terhétől. A pénztár pedig a főpénztáros és főkönyvvivő közös zára alá helyeztessék, és megtiltassék, hogy a főpénztáros a hivatalos pénzeket minden ellenőrködés nélkül magánlakásán kezelje.

A volt udvarbíró és szertárnok Beszterczebányán meghalt.

A bányabíró megfelel hivatalának.

Az erdőmester és gereblyekezeltő tulajdonképen építő mester, és az építéshez jól ért, de mert nem tud a nép nyelvén beszélni, az erdőkezelést az erdőőrökre kell bízni, jó volna tehát, ha valamely építésnél alkalmaztatnék, és helyette más neveztetnék ki erdőmesterre.

Urvölgyön a bányamivelés jó kezekben van, és szépen fejlődik.

A kohók is jó állapotban vannak.

1715 december 24-én / 215.sz. / voltak a beszterczebányai főtisztok: főpénztáros: Neffzer ; főkönyvvivő Palitsch Péter, kohótiszt: Merz Miksa; erdőmester: Fellner; titkár: Grueber von Grubenfels György András. Bányabíró: Hirschberg.

1716 augusztus 7-én / 104.sz. / udvari kamarai rendelet a gróf Caraffa-féle bizottság jelentésére.

A réztermelés fokozása végett az eddigi 5.000 ft ellátmánynál nagyobb összeg lévén szükséges, miután a hollandi társaság a kikötött 10.000 ftnál / melynek fele Szomolnok számára szolgál / többet adni nem akar; egyezség kötöttett Schreivogel udvari tanácsossal, a rézeladás intézőjével, hogy ...¹⁷² havonként 1000 ft külön ellátmányt adjon, melyért neki a hollandiaktól fizetett árban megfelelő táblarézt mennyiség adandó át.

Jóváhagyatik, hogy a rézkészítés / Spleiszen / mely eddig Tajován volt, Beszterczebányára átvitessék, és ott e célra egy új kemence rendeztessék be, Tajován pedig az ezüsttartalmu réz csurgatása végeztessék.

A fa termelésre vonatkozólag jóváhagyatik, hogy az eddigi favágó mesterek, kik egy Stabel / 2 öl / fát 84 krért állítottak elő, eltörültsessenek, és a fatermelés Fellner gereblye ügyelőnek adassék át, ki egy Stabel hasábfáért 74 xrt fog kapni. A favágó mesterek helyett 4 erdész rendelendő Fellner alá, kik az említett 74 xrből minden Stabel után 2 xrt fognak kapni azokkal.

a földekkel és rétekekkel együtt, melyeket eddig a favágómesterek élveztek. Az eddigi erdész fizetés évenként 90 ftal megszüntetendő, Fellnernek pedig az erdőmesteri czim, és eddigi gereblyefelügyelői 258 ft 20 xr fizetéséhez még évenként 191 ft 40 xr engedélyeztetik, az eddig élvezett deputatumok és 4 ft 20 xr élalmi díj mellett.

A kamarai tiszti személyzetre nézve rendeltetik;

1. A zöldfesték élvezete, mely eddig a tisztek accidentiáját képezte, megszüntetendő, és a zöldfesték egész mennyisége a kincstár javára elárusítandó.

2. A főpénztáros Neffzer által egy segéd tartására élvezett évenkénti 150 ft megszüntetetik.

3. A Pallitsch könyvvivőnek egy irthok tartására engedélyezett évi 200 ft jóváhagyatik.

4. Jóváhagyatik, hogy Mertz Miksa kohótiszt a rézkohókön kívül a rhonitzi és tiszolci vasgyárakra is felügyeljen.

5. Jóváhagyatik, hogy a beszterczebányai udvarbirói és szertárnoki állomást a titkársággal együtt a volt urvölgyi bányairnok Grueber von Grubenfels András György lássa el az udvarbirói fizetéssel.

6. Grueber helyett a szertári irthok Walter neveztetik ki urvölgyre bányairnokká, helyébe pedig Roisz Mihály János szertári irthokká.

7. Liebhard Márton rézhámorsáfár eddigi 200 ftnyi segítségével megszüntetetik, mert most már nem ő végzi a levelezéseket.

8. Az 1 tizedesből és 12 hajduból álló hajduszemélyzet leszállítandó 8 hajdura és 1 tizedesre.

9. Diósy einspanignernek, mert 2 lovat kell tartania, 2 stabel fa és 1 szekér széna deputatum engedélyeztetik.

Neffzer János Jakabnak, ki hivatala mellett sokféle magánüggyel is foglalkozik és Beszterczebányán kereskedése is üz, és boltot tart, megtiltandó, hogy ...¹⁷³ más üggyel foglalkozzék; ...¹⁷³ hogy a beszterczebányai jezsuitáknak évenként a kincstárból 787 ft 20 dr, és a muzsikuskonak évenként 240 ft, a német tanítónak pedig hetenként 2 ft ezentul is kiszolgáltassék, és a régebbi bizottság által megszüntetett deputatumok ismét megadásának, u.m. 52 véka árpa, 30 véka zab, 2 m 28 faggyu, a szükség-

ges viaszgyertyák, iroda átalány évenként 15 ft, a nagy ünnepekre évenként 4 arany áldozatpénz. Ellenben nem engedtetik a kért sör deputatum, sem a Thurzói kamatok élvezete.

1716 szeptember 25-én főkamagróf Thavonat megérkezett Selmeczről Beszterczebányára, és erről értesíti Zsembery Samuelt a bonorum fiscalium praefectus Zólyomban.

1717 április 14-én / 48.sz. / egy favágó, ki egy lovat lopott, 20 hóttal büntettetik.

1719 márczius 30-án / 102.sz. / jelentik a főtisztek a Pozsonyban levő főkamagrófnak, hogy 1718-ban 3004 mázsa 84 réz termeltetett.

1719 július 13-án / 205.sz. / a beszterczebányai főtisztek jelentésében megemlittetik, hogy báró Thavonat főkamagróf meghalt, és helyette ideiglenesen Peyer udvari tanácsos vezeti Bécsben a bányák ügyeit.

1719 november 15-én írja Peyer Sebestyén Bécsből Neffzer beszterczebányai gondnoknak, hogy ő nem óhajt kamaragróf lenni, de hivatalból utasították hozzá a bányászat ügyeit, és fizetését 1200 fttal felemelték. Egy pár hónapra szeretne leutazni a bányavárosokba, mert sok elintézni való van ott, mit legjobban személyesen tehetne. Az udvari kamara új elnöke gróf Dittrichstein a Bancalitas új elnöke pedig gróf Kolowrat.

1720 márczius 10-én / 55.sz. / értesíti Peyer a főtiszteket, hogy Aigner János selmeczi főpénztáros kineveztetett a főkamagrófi hivatal administratorává.

1721 augusztus 16-án / 84.sz. / értesíti Palitsch főkönyvivő az administrátort, hogy az nap a kovács lakás a rókahámor mellett leégett, a kovácshámor fedelének nagy részét pedig leverték, hogy meg ne égjen.

1721 szeptember 7-én jelenti Neffzer János Jakab főpénztáros és Pallitsch von Hartenfels Péter János főkönyvivő Beszterczebányá a főkamagrófnak, hogy 1709-től 1711 végeig a beszterczebányai kamara 25.146 ft 37 1/4 d-ral maradt még adós a bánya és kohómunkásoknak, 1712-től 1716-ig lefizettetett ebből az adósságból 6.833 ft 17 1/4 denárt, marad tehát még fizetendő 18.313 ft 20 denár, de az illetők nem sürgetik a fizetést.

1712-től fogva mostanig rendesen kifizették a munkások béreit, úgy, hogy ez időről semmi hátralék sincs.

A beszterczebányai kamarát terheli a Thurzó-féle 10.000 ft 5 %-os kamata, mely évenként a jezsuitáknak kiadatik.

A hollandiai rézárusító vállalkozók rendesen megküldik havónként a 8.000 ft ellátmányt Schreivogel ügynökök által.

A selmeczi kamara tartozik a beszterczebányainak különféle anyagokért 13.635 ft 17 dr, a körmöczi kamara pedig tartozik 2.021 ft 87 dr, mely összegeknek mielőbbi megfizetését kéri, mert különben meg fognak szorulni pénz dolgában.

1721 december 29-én / 115.sz. / értesíti az administrator Sembery Samu praefectust, hogy az üresedésben levő lipcsi udvarbírói állomásra Geramb Gottlieb Ferencz eddigi selmeczi főkönyvivő neveztetett ki.

1722 január 16-án / 121.sz. / írja az administrator Sembery praefectusnak, hogy egy bécsi ösmerősétől azt a hirt kapta, hogy Geramb és Schickmayer egyetértének, Geramb csak rövid ideig maradna lipcsi udvarbíró, s azután Sembery helyét fogja elfoglalni.

1722 október 15-én kimutatja a beszterczebányai pénztáros a beszterczebányai kamaránál évenként felmerülő költségeket.

1. Az urvölgyi bányamivelés az ottani tisztek és altisztek fizetéseivel és a felhasznált anyaggal együtt kerül évenként
79.000 ftba

2. a beszterczebányai új kohó, ha évenként 3-4 kemenczével dolgozik. Kerül az elfogyasztott, szénen kívül . . . . . 3.796 "

3. Az óhegyi kohó, mely 1-2 kemenczével dolgozik, kerül szénen kívül . . . . . 5.800 "

4. A tajovai szinitó kohó kerül a szénnel együtt . . . . . 4.446 "

5. A rézhámor kerül a szénen kívül évenként 1.559 "

6. A rhonitzi vasgyár kerül 5300 ftba, de ugyan annyi ....¹⁷⁴

7. A tiszolczi vasgyár kerül ... 2611 ftba, de nemcsak fedezi a költségeket, hanem még m.e. 375 ft felesleget is szállít be a főpénztárba.

3. Építészeti és gereblye hivatal és az ulmankai fűrészmalom kerül	3.050	ft
9. A szenítés Besztercebányán kerül	3.075	"
/ Évenként m.e. 6500 fuvar szenet égetnek /.		
10. Az évenként szükséges 9000 Stabel tű- zifa leosztatása és kirakása kerül	5.200	"
11. Az ulmankai sörház költségei tesznek é- venként 2610 ftot, de a költségek fedeztetnek az eladott sör értékéből , és még ezen felül évenként 1140 ft felesleg szállíttatik a főpénztárba.		
12. A szertárnak szüksége van évenként az anyagok bevásárlására 26.820 ftra, de ezeket a műveknek ki is adja, és a besztercebányai sör- házzal együtt még m.e. 2.400 ft felesleget is szállít évenként a főpénztárba.		
13. A szénatermelés kerül 118 ftba az el- adott szénából befoly évenként 103 ft tehát fe- dezni kell még	15	ftot.
14. A fizetések a kamara tisztjei számára tesznek	4.908	" 50 kr
15. A kémlo hivatal költségei	20	"
16. A katolikus kápolna fenntartása a zenészek, iskolamester, kegyes adományok, a Thurzó-féle 10.000 ft kamatai sat. tesznek évenként	1.437	" 2 1/2 kr
17. Nyugalombérek tesznek	460	"
18. Író szerek költségei	380	"
19. Utazások költségei	150	"
20. Különféle költségek	150	"
Összesen		113.446 ft 52 1/2 kr
E költségek fedezésére ad a hollandi társulat havonként 8.000 ft ellátmányt, ez tesz évenként		
	<u>96.000 ft</u>	
Marad		17.446 ft 52 1/2 kr
mely összeget a kamara másféle bevételeiből és a fentebb emli- tett fölöslegekből kell fedezze.		

1722 november 2-án / 166.sz. / panaszkodik Palitsch főkönyvivő, hogy Neffzer főpénztáros őt egy mulatság alkalmával megsértette, és azután ők egymást kölcsönösen legazembereztek. Az udvari kamara elrendelte erre, hogy a két főtiszt az egymás ellen ejtett sértő szavakat azonnal visszavonják, egymástól bocsánatot kérjenek, és békességben legyenek, mert különben meg fognak büntettetni.

1722 december 18-án / 7 / kihirdettetett Beszterczebányán a fényezés ellen hozott rendőri szabályzat, mely szerint lakodalmak alkalmával a gazdagok 42 személyt; a középsorúak 24 személyt és a szegények 14 személyt hívhatnak vendégül, a gazdagok vendégéségén 18 étel, a középsorúakén 12, és a szegényekén 6 étel volt megengedve. Meg volt határozva az is, hogy a muzsikusoknak mennyit szabad adni. Hasonló módon szabályoztatott a czének ünnepein szokásos vendégség is. Végre a ruházat.

1724 január 2-án megemlittetik, hogy Franz Gottlieb Geramb lipcsi udvarbíró meghalt, és vagyona egyelőre zár alá vétetett.

1724 márczius 14-én folyamodnak a beszterczebányai főtisztek, hogy a 3 %-os arrha pénz fizetésétől fölmentessenek. 1718-ban rendelte az udvari kamara, hogy minden tisztviselő 3 %-ot a fizetéséből mint arrha pénzt fizessen; a bányahivatalok akkor báró Thavonath főkamagrófhöz folyamodtak, hogy felmentésüket a teher alól eszközölje ki, és azóta az arrha nem is követeltetett tőlük; de most az Universal Bancalitát ismét sürgeti az arrha fizetést; kéri tehát a főkamagrófot, hogy vegye őket pártfogásba, mert:

1. 1716-ban a bányászati tisztviselők járulékaik lejebb szállítottak.

2. A katonaság az arrha fizetés elől ki van véve, pedig a bányászati tisztviselők az ő terhes és veszedelmes foglalatosságok miatt szintén megérdemlik a kivételt.

3. A bányászatnak szabadalmi vannak, és minden rendkívüli megadóztatástól fel van az ország törvényei által mentve.

4. Más hatalmasságok bőségesen díjazták a bányászok szolgáltatását.

5. Az előtt a póstán díj nélkül küldhették leveleiket, de 1722 óta a póstadijakat fizetniök kell sajátjukból a hivatalos

levelek után is; a főpénztáros Neffzer 1723-ban 33 ft 22 krt fizetett a postának.

Tekintetbe véve aztán, hogy 2 év óta a réztermelés bőséges, és évenként 4000 mázsát meghaladja kérik folyamodványuk pártolását.

1724 márczius 22-én jelenti Sembery Samu praefectus bonorum a főkamaragrófnak, hogy tegnap az udvari kamara rendelete szerint Geramb lipcsi udvarbíró szobafogságba tette, tőle a pénztár kulcsát átvette, és a jószág kezelésével együtt Palko Ferencz kulsárnak átadta. De megengedte, hogy a beteges podegrás udvarbíróval a családja, a pap és orvos közlekedhessenek.

1724 április 12-én rendeli a főkamaragróf, hogy Franz Gottlieb Geramb szobafogsága megszüntetessék, de előbb megeskettesék, hogy nem fog megszökni, és ha felhívatik, azonnal megjelenni a bíró előtt. Ez a rendelet tekintettel öregségére és beteges állapotára kegyelemből adatik ki, de ez által fel nem mentetik az őt terhelő felelősség alól.

Gerambot, mint volt fő aranyváltót, az ezüst és aranyaik - kasztás következtében tartott vizsgálat alatt a következő vádak terhelik:

1. Johann Jakab Panner vallja, hogy ő Gerambtól sokszor vitt bepecsételt csomókat Körmöczre, a volt kovácsmesterhez Böhmhöz, és attól vissza bepecsételve aranyokat.

2. Tobias Glatz aranyműves vallja, hogy sokszor csinált ötvös munkákat Gerambnak, a hozzá való aranyat és ezüstöt Gerambtól kapta, ki ő nála egyszer m.e. 3 márka ezüstöt be is olvasztott. Geramb segített egyszer neki, hogy az ő salakjával gazdag érczdarabokat beválthasson a hodrusi kohóban. Választó vizet is adott neki Geramb nehányszor ajándékba.

3. Hanns Kron aranyműves vallja, hogy vele is többször dolgoztatott Geramb, a pestis után 9-10 márka ezüstöt és 20 arany nehézségű aranyat dolgozott fel neki. El is adott neki sokszor aranyat és ezüstöt, melynek árát a munkával elszámolta, de pénzzel is megfizette. Választó vizet is kapott tőle ajándékba.

4. Johann Gottlieb Tiens aranyműves vallja, hogy Gerambnak ötvös munkákat készített, s a hozzá való aranyat s ezüstöt tőle kapta.

5. Kron Mihály aranyváltató vallja, hogy a vakarékban levő aranyat Geramb mint neki járó accidentiát kapta, és hogy ha a vakarékban sok arany volt, ezért borraival adott neki. Mikor a pestis alatt a selmeczi aranyváltató műhelyt bezárták, Geramb utasítása szerint összekeresték a műhelyben az ezüst és arany maradványokat és neki átadták. Ő azt összeolvasztotta, a egyszer 6 márka ezüstöt nyert belőle, de másszor még többet is; hogy azt beváltotta-e és elszámolta? nem tudja.

6. Servatius váltató megerősíti az előbbinek vallomását, és azt mondja, hogy Geramb neki 1/2 márka ezüstöt adott ajándékba azért, mert a forradalom után 50 tallért adott neki kölcsön.

7. Lukowitz György arany váltató vallja, hogy neki is gyanus volt Geramb eljárása, de eltűrte, mert előljárója volt.

8. Johann Michael Putz bélabányai kohó irtók, ki azelőtt Gerambnak volt irtóka azt mondja, hogy az öreg Feigeli szklenói kohó irtók halála után nála talált ezüst darabokat Gerambnak adta át, de nem tudja, hogy elszámolta-e?

9. Valamennyi váltató legények azt vallották, hogy Geramb a választó vízzel kereskedett, és abból a patikárosoknak eladogatott.

1724 április 15-én letette Geramb az esküt és azt írásban is megerősítette.

1724 július 11-én jelentik a főtisztok, hogy július elsején Óhegy mellett az erdőben tűz ütött ki, és 4000 darab hosszabb és rövidebb tűke elégett, melyekből most már se tűzifát se deszkát vágni nem lehet, megpróbálják szentíteni. Azt a helyet pedig szükséges lesz felásni, és maggal bevetni, mert másként ott sok évig nem fog fa nőni. Ez a munka 150 ftba fog kerülni, czélszerű azt megtenni, mert a hely közel van a patakhoz, és a fát onnan könnyen ki lehet szállítani.

1724 július 28-án felterjesztetik a jegyzőkönyv, mely Franz Gottlieb Geramb lipcsi udvarbíróval, az ő fő aranyváltói minőségében gyakorolt visszaélései tárgyában felvétellett, melyben Geramb a terhére rótt esetek megtörténtét elismeri, és avval menti, hogy az ő elődjai is élvezték a hasonló accidentiákat.

Egyszerűen a mostani főaranyváltató: Johann Joseph Geramb az előbbinek a fia is kihallgattatott, hogy miféle accidentiáji

vannak ? Igaz, hogy házi szükségletére vitetett-e haza ... a műhelyekből szenet ? Az accidentiákat illetően elismeri, hogy 3-4 szekér szenet vitetett haza, s ezt azzal menti, hogy elődjei is tették.

1724 augusztus 12-én írja gróf Mercy bányászati kormányzó a főkamaragrófnak, hogy Grundl Istvánt, ki 3 év előtt küldetett le Oraviczára, és azóta magát igen hasznos és jó bányásznak tanusította, és bányamesterre és bányamérnökké kineveztetett, most Beszterczebányára küldi, hogy onnan 2 rézkészlelt és 1 fuvókészítőt hozzon le Oraviczára. Kéri a főkamaragróftól, hogy Grundl-nak a feladata teljesítésében segítségére legyen.

1724 augusztus 29-én elítéltetett Pallitsch expectans 50 ft büntetésre és a megsebesített munkás gyógyítására és eltartására. Augusztus 24-én este 10 órakor a Pream-féle csapszékből kijött 2 munkás Christían Beszler és Friedrich Klausz egy kissé ptyókosan, és a kapuban szó vitába keveredett a fiatal Palitsch-sal ki Beszlert meglökte, és azután kardját kirántva 7 sebet ütött rejtá, melyek közül azonban egy sem volt halálos. A főkamaragróf megerősítette az ítéletet.

1724 december 4-én visszaérkezett a főkamaragróf Szomolnokról.

1724 december 16-án rendeli a főkamaragróf, hogy miután a Beszterczebányán volt csehországi pénzverőmester Lauer szerint az ottani kamara ügyei a legnagyobb rendetlenségben vannak, és a gazdálkodás nagyon hiányos: Pallitsch főkönyvvivő azonnal állítsa össze mind azokat a rendetlenségeket és hiányokat, melyeknek orvoslása szükséges, és terjessze fel hozzá javaslatát még ez évben, és vigyázzon, hogy semmit el ne hallgasson, mert különben felelősségre fog vonatni.

1724 december 22-én jelenti Pallitsch főkönyvvivő ... 175

A kohóknál azt véli, hogy megint úgy, mint régente, 100 paar ércz és 120 paar vakarékat olvasztassék fel hetenként, és hogy a salakkutatás folytattassék és salakréz készítettessék.

1724 december 22-én jelenti Zsembery praefectus, hogy a lipcsi udvarbíró Geramb Ferencz Theofil elhalálozván, minden vagyonja lezáratott. Készpénz csak 1 ft találtatott, de adóssága annyi van, hogy az özvegynek senki sem akar hitelezni Beszter-

cezbányán, és az kénytelen a temetés költségeinek fedeztetésére véget, előleget kérni.

1725 január 28-án az elhalt lipcsi udvarbíró vagyona összeíratván s mindössze 271 ft 17 dr értékűnek találtatott.

1725 május 9-én jóváhagyja az udvari kamara, hogy a Beszterczebányára szükséges ólom Nagybányáról szereztessék be, és hogy a csurgatással nyert ezüstöt Körmöcz márkánként 18 ft 15 krrel fizesse meg a beszterczebányai kamarának, de ebben az árban 13 ft mint beváltás ára / ugy, mint más veszteségben levő beváltóknak / a többi pedig mint ellátmány számíttassék el.

1725 szeptember 22-én értesíti a főkamaragróf az udvarbírókat, hogy az udvari kamara Sembery Jánost, a Sembery Samu praefectus fiát atyja mellé segédnek kinevezte 300 rft évi fizetéssel.

1725 október 15-én kineveztetik Árvay József Ferencz lipcsi udvarbírónak az elhalt Geramb helyébe.

..... 176

1726 junius havában javasolja a főkamaragróf, hogy ezentul a rézeladó igazgatóság havonként csak 3000 ft ellátmányt küldjön Beszterczebányára, a többi ellátmányt 5000 ftot fedezni fogják a kincstári uradalmak Revistye, Saskó, Lipcs, és Likava, és a selmeczi bányászat.

1726 december 24-én jelentik a főtisztok, hogy tegnap a kamaraházban egy ór szobájában tűz ütött ki, és az órház fedelét, a próba ház fedelét és a fészert elhamvasztotta, a kár 4-500 ft.

1727 február 14-én megemlittetik egy jelentésben, hogy a bányavárosi mázsa, melyben 120 font van, egyenlő 109 font és 6 lat bécsi sullyal.

1728 szeptember 30-án rendeli a főkamaragróf, hogy a tisztviselők ezentul italt ne mérjenek, és ez okból az accidentia el-esvén Walther Ádám urvölgyi bányairnok évenként 20 ftot

Kunzl Christían szertári irnok évenként	300	"
---	-----	---

Sauska Bertalan kémleasz	140	"
--------------------------	-----	---

Roisz Mihály óhegyi sáfár	200	"
---------------------------	-----	---

kapjon mint fizetés pótlékot.

1728 október 22-én jelentést tesznek a beszterczebányai főtiszték az erdőségek használatáról abból az okból, mert az országgyűlési sérelmek közt az is foglaltatik, hogy a Garam melletti erdőségeket nem használhatják szabadon a tulajdonosok. Miután itt más tulajdonos nincs, mint a murányi uradalom birtokosa, Koháry István országbíró, ki e jószágot avval a föltétellel kapta zálogba, hogy az erdők a bányászat részére fenntartassanak; továbbá Breznóbánya városa, melynek határában levő erdők hasonlóképen fenn vannak tartva már századok óta; azután vannak a lipcsi uradalomhoz tartozó¹⁷⁷ ..... vagy változtatás nem történt; ennél fogva kéri a főkamagróft, hogy a bányászat javára ezt a szabadalmat fenntartsa, mert máskép a bányászat rövid idő alatt tönkre megy, ha a fenntartott erdők más célokra rordittatnak.

1729 január 18-án jelenti Penkler a főkamagrófnak, hogy miután az udvari kamara Neffzert fölmentette a pénztár kezelésétől, és Franz Waffenberg a pénztár kezelését már január 1-től kezdve gyakorolja; a főkamagróf rendeletéből Beszterczebányára érkezett, és a leletezést megkezdte.

1729 január 24-én jelentik Neffzer és Pallitsch a főkamagrófnak, hogy Penckler számtanácsossal együtt megállapították, hogy az 1708, 1709, 1710, és 1711-ben a beszterczebányai kamara 44.700 ft 75 denárral maradt adós, ez adósságnak nagyobb része azóta törlesztetett, de még 10.605 ft 72 1/4 d törlesztetlen, és kifizetésre vár.

1729 augusztus 13-án kinevezi a főkamagróf tajovai sáfárnak Stemper János helyett, ki mindég részeg, a beszterczebányai kohó irtokát, Wolf Bapt. Jánost, Hasaeus Kristóf expectanst a beszterczebányai kohóhoz irtokká, és a rézhámor öreg sáfárja: Reihenhuber Ignác mellé ellenőrnek Vogl Frigyes számtisztet.

1729 augusztus 15-én kinevezi a főkamagróf Koller József Ferenczet a beszterczebányai bányabíró segédjévé hetenként 5 ft fizetéssel, évi 40 ft szálláspénzzel, 12 Stabl tűzifával és 1 mázsa faggyuval. A rendeletben mondja a főkamagróf, hogy a bányabíró Hasaeus v. Hirschberg Ferdinand öregsége miatt beteges, hivatalának ellátásában sokszor akadályozva van, egyébiránt is hanyag, és részrehajló.

1729 szeptember 4-én jelenti Koler József Ferencz a főkamagrófnak, hogy átvette Hasaeustól a könyveket és iratokat. Az adománykönyvek Beszterczebányát illetőleg megvannak 1559-től 1599-ig, a jegyzőkönyvek 1581-től 1727-ig, de hiányzanak a jegyzőkönyvek 1728 óta, mert az acták nincsenek bevezetve. Boczát illetőleg megvannak a jegyzőkönyvek 1569-től 1573-ig, 1585-től 1588-ig, és 1593-től 1595-ig .....¹⁷⁸

1734 augusztus 6-án írja Lauer királyi biztos a beszterczebányai főtisztéknek, hogy az ő legközelebbi odaérkezése alkalmával minden ünnepélyes fogadtatást hagyjanak abba.

1735 december 13-án értesíti báró Mittrovsky a főtisztéket, hogy a jövő év elejétől kezdve nem a hollandi hitelezők fogják a beszterczebányai és szomolnoki rezet elárusítani, hanem Franz Gottlieb és Leopold Karl von Palm testvérek.

1736 november 21-én jelentik a főtiszték, hogy reggel meghalt a praefectus, Sembery.

1737 január 22-én jelentést tesz Beszterczebánya városa az udvari kamara kérdéseire, hogy miből állanak és mire fordítatnak a bábéli templom és a kórház jövedelmei.

1. A templomot illetőleg felemlíti, hogy 1500-ban a nagy tűz alkalmával leégett a templom fedele is, és egyelőre a város saját költségén zsindely fedéllel látta el, melyet csak 1545-ben váltottak fel rézfedéllel, de akkor is a város költségén, mert ennek a templomnak nincsen semmi jövedelme. Azt beszélik ugyan, hogy a városhoz tartozó falvak a templom javait képeznék, de a város bármikor ki tudja mutatni eredeti okmányokkal, hogy miképen szerezte a falukat, melyekhez a templomnak semmi köze.

A templom fedele 1731-ig jól tartott, de ekkor egy szélvész nagyrészt a lemezeknek leszakította; és miután a vizsgálatból kitűnt, hogy a födélzék nagyobb része már korhadt, a deszkázat pedig már annyira rothadt, hogy a lemezeket nem lehet reá szegezni, elhatározták, hogy az egész fedelet lebontják, és új fával, új rézzel befedik, mire 9203 ft költség lesz szükséges. Miután ily nagy összeget egy év alatt nem lehet e célra fordítaniok; fölkerítették az udvari kamarát, hogy a szükséges rezet nekik előlegeztesse, de erre nem kaptak választ, így hát a templom egyelőre csak zsindellyel van befödve, a rézlemezeket pedig las-

sanként megcsináltatják, és a szükséges 182 m 24 font-ból már helyre van állítva mintegy 100 mázsa, és mihelyt meg lesz az egész mennyiség, ismét rézzel fogják az egész templomot befedetni.

2. A szegények házáat illetőleg, vagyis a Szt. Erzsébet kórházat illetőleg, ennek az intézetnek vannak jövedelmei, melyekből az épületeket, valamint a szegényeket is fenntartani lehet.

Az épületet, mely az előtt nagyobb részben fából állott, és már nagyon korhadt volt, a múlt évben akarták már kőből újra építeni, de a nagy árvizek miatt az intézethez tartozó malmok vízvezetékain olyan költséges javításokat kellett tenni, hogy a kórház építése a folyó évre maradt. A földszinten lesz 2 ebédlő, egy betegszoba, és egy szoba a házigazda és családja számára a konyhával együtt. Az első emeleten pedig 24 személyre 24 kis szobácska lesz.

Az intézetet fenntartja a hozzá tartozó felső és alsó malom, melyeknek jövedelméből a városi gondnokság felügyeletéért évenként 3 személynek összesen 108 ft 20 kr jár, továbbá kap a jövedelmekből a jezsuita klostrom is a lelki ügyek ellátásáért. A házban előregedett és elszegényedett polgárok ápoltatnak. A 24 személyre felmegy hetenként 2 $\frac{3}{4}$ köből kétszeres, és 3 köből tiszta buza évenként. A husra felmegy hetenként 2 ft 30 xr. A borra évenként 13 ft 30 kr. Zöltség terem a kertben, vaját és tejet az intézet tehenei adnak. A gyűjtő szelenczébe összegyűlő adományokat az intézet tagjai között kiosztják, s ebből ruházkodnak.

1737 január 24-én értesíti báró Mittrovsky a vicepraefectust Sembery Jánost, hogy az udvari kamara őt nevezte ki praefectussá.

1737 április 2-án értesíti báró Mittrovsky királyi biztos Zsembery Jánost, hogy őt az udvari kamara a kincstári uradalmak praefectusává kinevezte a praefectus rendes 600 ftnyi fizetésével.

1737 április 16-án értesíti báró Mittrovsky a selmeczi főpénztárost, hogy az udvari kamara a besztercebányai kamara elátlmányát havonként 7.000 ftra felemelte, fedezetül pedig a söhivatalok bevételeit rendelte.

1737 november 2-án értesíti báró Mitrovsky a besztercebányai főpénztárost Pallitsch Péter Jánost, hogy öt agg kora miatt az udvari kamara 1000 ft évi nyugalmdíjjal nyugalmazta.

1737 november 2-án értesíti báró Mitrovsky a besztercebányai főtiszteket, hogy a nyugalmazott Pallitsch helyébe főpénztárossá Heibl Pál Ferencz, eddigi könyvvivőt 1000 ft fizetéssel, 53 ft 20 xr átalánnyal irodaszerekre, 120 mérő zab, 6 szekér széna, 30 stabl tűzifa, és 2 mázsa tiszta faggyu illetmény-nyel; ennek helyébe pedig Feringer Daniel Ferencz eddigi bánsági bányagazgató neveztetett ki könyvvivőnek ideiglenesen 900 ft fizetéssel, 53 ft 20 xr írószerekre átalánnyal, 80 mérő zab, 6 szekér széna, 20 stabl tűzifa, és 1 mázsa tiszta faggyu illetmény-nyel, és szabad lakással.

1738 február 8-án megérkezett az új könyvvivő Feringer Daniel Ferencz Besztercebányára.

1738 márczius 9-én megemlítették egy jelentésben, hogy 5 besztercebányai Viertl egyenlő 6 pozsonyi mérővel.

1738 június 30-án jelenti Heibel Ferencz a Bécében levő báró Mitrovskynak, hogy egy pár nap előtt Tajova és Ulmanka között felhőszakadás történt, mely a rézhámor árkat elvitte, a dróthuzó gyárat megrongálta és előleges becslés szerint 415 ft-nyi kárt okozott.

1739 márczius 23-án a főkamaragróf 20 ácslegényt küld Szolnokra, hogy a leégett sóházat felépíteni segítsék.

1740 augusztus 6-án mentegeti magát Maffei József Antal besztercebányai udvarbíró és bányabírói úlnök, hogy a libetbányai és murányi felkérések megerősítése a bányabírói részéről oly késedelmesen történt, a bányabíró Hirschberg már 3 év óta fekvő beteg, vak, és nyavalyás, tehát nem dolgozhat semmit; Feller, Puchner, Mayerl, Fischer, Heinzeli, Dr. Molnár, és Kunzel Maffeivel együtt az úlnökök, ezek közül Puchner és Kunzel Urvölgyön laknak, és csak nagy ritkán jönnek be a városba a bányabírói üléseire, mit nem is lehet nekik rossz néven venni, mert sem a bejövételért sem az úlnöki teendőikért nem kapnak semmi fizetést; Mayerl kohótisztának annyi a dolga a kohóknál, hogy nincs ideje a bányabírói gyűlésekre megjelenni; Heinzeli és Dr. Molnár is el vannak foglalva az 6 magán ügyeikkel; Fischer még leg-

többször vett részt a gyűlésekben, de most ő is el van foglalva a bányák felügyeletével; Fellner elnökösködik az üléseken, melyeket ő hiv egybe, de mást nem csinál, s így végre csak ő Maffey az egyedüli ki valamit dolgozik már évek óta minden fizetés nélkül, mert a bányabírósnak jegyzője sincs: nem lehet tehát azon csudálkozni, hogy minden nagyon lassan végeztetik.

1740 november 5-én jelentik a beszterczebányai főtisztok, hogy a városban levő kamara udvart a kincstár 1661 november 17-én vette meg a Heintz örökösöktől 3000 talléron. A kamara fizet a házért évenként 12 ft adót a városnak.

1741 február 4-én rendeli a főkamaragróf, hogy a lipcsi városban fogva tartott zsidó kereskedőket szabad lábra állítsák, de a tartásukért 44 ftot fizetessenek velők, a holmiokat pedig adják ki nekik.

1741 május 25-én Hasaeus von Hirschberg János Ferdinand beszterczebányai bányabíró a hivatalában elkövetett mulasztások és szabálytalanságok miatt hivatalától és fizetésétől felfüggesztett, és helyébe az urvölgyi alszámvevő Puchner Miksa Lipót neveztetett ki ideiglenesen bányabíróvá.

1741 október 14-én jelenti Heibel Pál Ferencz, hogy Beszterczebányán megyei közgyűlést tartottak az insurrectio előkészítése végett, melyre a rendeletet néhány nap alatt várják; azt mondják, hogy 30.000 emberrel fog felkelni, kikhez Zólyom megye 314 emberrel rog járulni. Azt is beszélték a gyűlésen, hogy a só és bányaugy a magyar udvari kancellária alá fog rendeltetni.

1742 október 28-án jelenti Sembery Samuel, hogy az nap a bátyja Sembery János a kincstári uradalmak praefectusa meghalt.

1743 január 4-én jelentést tesznek az urvölgyi tisztok a főkamaragróf rendeletére, mely szerint az urvölgyi csipkéket a társpénztár váltsa be, és elárusításuk csak azoknak a lipcsi jobbágyoknak engedtessek meg, akik be tudják bizonyítani, hogy a rájuk kivetett famennyiséget levágták. E rendelet következtében 1742 november 1-től 22-ig beváltottak Urvölgyön 22.842 1/2 rőf csipkét és fizetett érte a társpénztár 1142 ft 13 3/4 drt, a beváltók minden forint után 3 krt engedtek át a társpénztárnak, tehát ebből lett a társpénztárnak haszná 56 ft 44 xr. To-

vábbá vett a társpénztár 550 ft 24 kron czérnát, és eladta 634 ft 15 d-on tehát ebből lett haszna 75 ft 51 kr. Tehát összesen haszon 132 ft 35 kr.

1743 január 24-én jelentik Heibel Ferencz Pál főpénztáros, és Feringer Ferencz Daniel főkönyvvivő, hogy a mult év márczius havában Pekh Nándor kincstári hajdu, kinek levéllel Rhonitzra kellett volna menni éjszakán, midőn éjjel a várostól nem messze a gereblyén átment, váratlanul egy boszorkány fujt reá tüzet, és az a részben természetes, részben bűvös tűz a feját és kezát annyira megégette, hogy fél évig tartott, míg némileg kigyógyult sérüléseiből. Az orvos Erzsi István bizonyítja, hogy Pekhnek a feje és keze annyira össze volt égve, hogy nem lehetett reá sem ismerni, a haja egészen le volt égve, a fejbőre egészen fekete volt, és egy tenyérynyi nagyságu darabot belőle el kellett távolítani. Amennyire lehetett meggyógyította, és 35 ft 45 krt számít a fáradságáért és az orvosságokért. A főkamagróf megengedte, hogy 30 ftot fizessenek az orvosnak a kincstár terhére, mert a hajdut hivatalos küldetésben érte a szerencsétlenség.

1743 január 30-án jelentést tesznek a főtiszték arra a rendeletre, hogy nincsenek-e fölösleges számu tiszték alkalmazva, nem lehetne-e a fizetéseket lejjebb szállítani, és nem lehetne-e ingyen szolgáló tiszteket is kapni.

A főhivatalban van: a főpénztáros, főkönyvvivő, bányabíró, udvarbíró, ki egyszersmind szertárnok, a titkár, kémlelész, kérész, 12 hajdu, 4 őr; tehát mindössze 2 személlyel van több, mint a mult század végén volt; és pedig a titkár és a kémlelész állomását szükségesnek látták ismét betölteni, mert az írásbeli dolgozatok folyton szaporodnak, az írástár pedig azon idő alatt, míg a titkári állomás nem volt betöltve, nagy rendetlenségbe jutott. A kémlelszt pedig azért kellett ismét kinevezni, mert 1732-ben elhatároztatott, hogy a kohó az érczeket tartalmuk szerint váltsa be, és a kohómunka eredménye ekképen nyilvántartassék.

Urvölgyön is a régi személyzet van, csakhogy a bányamester helyett egy alkönyvvivő van alkalmazva, ki a bányatisztel és a bányaelölőkkel a mivelést vezeti. Azt vélik, hogy az érczmérő és bányakémlelész teendőit a mostani termelés mellett egy ember is elvégezhetné, tehát az érczmérő fizetését megtakarítani lehetne.

Rhonitzon most fejlődik a mű, és nem lehet még meghatározni, hogy milyen legyen végleges szervezete.

Tiszolczon csak két tisztviselő van egy bányáügyelővel, mindnyájan oly csekély fizetéssel vannak ellátva, hogy alig tudnak megélni, gyermekeiket pedig nem taníttathatják.

A besztercebányai kohónál csak a régi tisztviselők vannak, és fizetésük a régitől csak annyiban különbözik, hogy az acciden-tiák el vannak törölve, s helyettük a fizetés nagyobbított.

Az Óhegyi kohónál a sáfár csak ideiglenesen működik, míg a hányóérczeket és salakokat feldolgozza.

A tajovai kohóban 1737 óta erősen dolgozik a csurgatás.

A rézhámornak sáfárja nincs, jó lenne az urvölgyi árczmé-rőt oda alkalmazni.

Az Óhegyi fűrész malom és sörház ügyeit és számadásait egy őrnök vezeti.

A szenelő helyek és az erdő kezelés az erdő ügyelők köte-lessége, és nélkülözhetetlen, csak a breznóbányai erdőkerülőt lenne jó Óhegyre áthelyezni, mert itt nincs felügyelője az erdő kezelésnek.

A fizetések lejjebb szállítását sehol sem javasolhatják, mert általában mindnyájan nagyon rosszul vannak fizetve, úgy, hogy megélhetésük végett a kincstári dolog mellett sokan kénytelenek más foglalkozás után is látni; egy tisztviselő pedig mindég leg-jobban működik akkor, ha egész tevékenységét a hivatalának szán-hatja.

Ingyen szolgáló tisztviselőket is lehetne kapni eleget, de ezek mindig csak avval a szándékkal vállalnának hivatalt, hogy valakit kiturjanak helyéből, és azután maguk nyerjék el a fi-ze-tést.

1743 június 27-én a Garam völgyében nagy felhőszakadás volt, és Besztercebányán a Garam kiöntött, s a kohót elárasztotta úgy, hogy egy hétig nem lehetett dolgozni.

1743 július 4-én jelentik a főtiszték, hogy a nagy esőzé-sek folytán a Garam vize nagyon kiáradt, és Rhonitzon, valamint Besztercebányán sok kárt tett.

1743 augusztus 14-én Max Emanuel Hillebrand de Prandau je-lenti a főkamaragrófnak, hogy Ő Felsége rendeletéből átvette a

réz elárusítás igazgatását a Palm testvérektől, ezentul tehát csak az ő utasításai szerint történjenek a szállítások.

1744 július 15-én írja a főkamagróf a selmeczi főtisztéknek, hogy megegyezett báró Radvánszkyval a Predajna, Zamostia falvak és a Lucsatinban levő 2 1/2 sessio visszaváltása végett, és az ebből jövő Szt.Mihály napra a 19.166 ftnyi zálog összeget, és különféle hátralékokért 4.500 ftot tehát összesen 23.666 ft-ot le kell fizetni.

1744 július 25-én megköszöni Besztercebánya város tanácsa, hogy a főkamagróf a leégett templom és várkastély helyreállítására szükséges faneműeket mérsékelt áron kiadatni rendelte.

1744 szeptember 26-án írja a főkamagróf a besztercebányai főtisztéknek, hogy miután elérkezett a határ idő, melyben Radvánszkyknak meg kellene fizetni a tőle vissza vett Predajna és Zamostia falukért és a lucsatini 2 sessioért járó 23.666 ft 66 krt R. kérjék meg Radvánszkyt, hogy hagyja az összeget kölcsön 6 % kamat mellett a kincstárnál, mert a háború költségei miatt nagyon sok kiadásai vannak a kincstárnak.

1744 október 2-án jelentik a besztercebányai főtiszték, hogy tegnap lefizették a Radvánszkyknak járó 23.666 ft 66 krt és a birtok átadása a legközelebbi kedden fog megtörténni.

1744 november 17-én felszólítja a főkamagróf a következő tiszteket, hogy terjesszék fel javasolataikat az ide érkező királyi bizottságnak, hogy mit lehetne megtakarítani, és miképen lehetne a termelést nagyobbítani ?

Palitsch von Hartenfels János Péter nyugalmazott főpénztáros
Heibl Pál Ferencz főpénztáros

Feringer Ferencz Daniel főkönyvvivő

Pachner Miksa Lipót bányabíró

Meyerl Ferencz Antal kohótiszt

Fellner János Pál Gottlieb erdőmester és gereblye őrök

Maffey József Antal szertári őrök és udvarbíró

Lang Rudolf György főhivatali titkár

Angerstein György Zachariás kamarai kémlész

Rimbr János urvölgyi alkönyvvivő

Kuwal Christián János, bánya és szertári őrök

Heinrich Mátyás bányakémlész

Langendorf Ágost Ignác érczmérő
Hirschber Kristóf Ferdinand beszterczebányai kohósáfár
Demeter Miklós beszterczebányai kohóirnok
Schmidtshausen József Vilmos óhegyi kohósáfár
Thavon Ferencz Antal csurgató factor és a készelő kohó fel-
ügyelője Tajován
Koler Mátyás a segédfelügyelő
Furtini Márton Gergely rézhámorsáfár
Vojt János Frigyes rhonitzi sáfár
Titz Mihály János rhonitzi olvasztó gondnok
Tierer Fridrich János tiszolczi sáfár
Kindler Miklós tiszolczi szénirnok
Gmeiner Márton a fűrész malom irnoka
Hoke János erdész Breznóbányán.

1744 december 23-án írja Max Emanuel Hillprand von Prandau
eddiggi rézelárusító főnök a főkamaragrófnak, hogy a jövő év kez-
detétől Wieshütten Ferencz báró lesz a rézelárusító hivatal fő-
nöke.

1745 márczius 29-én mentegetik magukat a beszterczebányai
főtisztek, hogy már 6 év óta nem terjesztették fel a számadása-
ikat; a sok dolog mellett nem maradt rá idejük.

1747 junius 9-én ¹⁷⁹ Mária Terezia királynő rendezte a vá-
ros és kamara között fennforgott egyenetlenségeket, és elrendel-
te, hogy :

1. A bányabíró ezentul is a kincstár nevezi ki, és tekin-
tettel lesz e hivatal betöltésénél a honfiakra és a város szülöt-
teire.

2. A gonosztevőket mind a két bíróság elfogathatja a tett
színhelyén, de azután adja át annak a bíróságnak, mely az ille-
tő elítélésére illetékes.

3. A tisztviselők, kik egyszeramind polgárok, és házbirto-
kosok, személyökre nézve a bányabírónak, polgári vagyonukra néz-
ve pedig a városbírónak vannak alávetve. Halálozásuk esetében a
hivatalos iratokat a kamarei tisztviselők lepecsételjék és el-
szállítsák, a többi vagyont pedig a két bíróság együttesen írja
össze, és vegye zár alá, míg a meghaltak számadásai el nem in-
téztenek. A leletezési és végrendeleti okmányokat a bányabíró.

ság őrizze, de átvételi elismervény ellen használat végett visszavárólag a város birájával közölje. Az özvegy és árvák, ha bányát is művelnek, úgy mint a bányapolgárok, személyükre nézve a bányabiróság alá tartoznak.

4. Oly tisztviselők, kik nem polgárok, s polgári vagyonuk sincs, egyedül a bányabiróság alá tartoznak.

5. Ha a bányamivelés számára, de nem lakosokra, valamely ház vagy telek szükséges, annak ára megfizetendő, s ha másként nem lehet, az ár hivatalos becslés által állapittassék meg. Ilyen házak és telkek, míg a bányászat céljaira szolgálnak, csak a bányabiróság hatósága alá tartoznak, és fel vannak mentve minden városi teher viselésétől. Ha azonban a bányamivelés céljaira való használatuk megszűnik, vissza térnek a városi hatóság alá.

6. Mesterlegények, ha bányászok lesznek, nem gyakorolhatják tovább régi mesterségüket. A kincstár azonban idegen mesterembereket is alkalmazhat, de ezeknek sem szabad akkor magánosok számára dolgozni. Egyébiránt egyenlő árak mellett a városi mester emberek alkalmazandók. Az ötvösök száma ne szaporittassék. Aranyat s ezüstöt csak a kincstártól vegyenek.

7. A városbíró megerősítettése a főkamagróf által ezen-tul megszűnik /etc. mint Körmöczön /.

8. Míg a város be nem bizonyítja, hogy az új kohó nevű terület városi területet foglal el, addig a kamara úgy, mint eddig is, akadály nélkül gyakorolhatja ott az italmérést, de megengedettik, hogy az ott letelepedett emberek, amennyire a bányamivelés céljaira nem szükségesek, onnan kiutasittassanak, de a város irásban ismerje el, hogy ebből magának jogot nem formál, hanem azt mint kegyelmi tényt elismeri. És megengedettik, hogy az ikrácsi és alsó szenelői korcsmák is a Puckac féle mulató ház megszüntetessenek, ellenben megszűnik a város területén a tisztviselők lakásától fizetett évenkénti 12 ft adó.

9. A részletenkinti só árulás a kohó területén szabad, de a város területén a város jogaihoz tartozik.

10. Megengedettik, hogy az erdőkből, melyek a bányászat számára fenntartandók, a polgároknak saját szükségletére fa kijelöltessék, melyet ők magok onnan elfuvarozhassanak.

11. A tiszteknek szigorúan meghagyatott, hogy a kecskék legeltetését és az erdők megkárosítását ne tűrjék. Megengedtetik egyébiránt, hogy a város külön biztosaival gyakorolhassa az erdők kezelésének ellenőrzését.

12. Megengedtetik, hogy a polgárok saját szükségletükre a Garamon deszkát, léczet, zsindelyt leusztathassanak a távolabb fekvő helyekről, mint p.o. Murányból, de nem Breznóbányáról, mert ennek erdei a bányászat számára vannak fenntartva.

IX. GÉPÉSZET

1. Bányagazgatósági adatok /1676/ 1684-1747

1684 június 30-án jelenti egy bizottság, hogy megnézték azt a vízemelőgépet, melyet egy Salm regimentbeli császári katona épített be a bányába, hogy a vizeket könnyebben kiemelhesse, mint a kéziszivattyúkkal.

A gép egy taposó kerék, melyben 2 ember jár, és forgása 2 fogaskerékkel vitetik át egy korongra, mely a paternostert emeli. A gép sebesen forog, úgy, hogy a benne levő emberek egy negyed óránál tovább ki nem tartják a fáradságot, és mégis lassan emeli a vizet. A taposók munkáját a gépész ólom-súlyokkal akarta megkönnyíteni, de ez nem sokat segített, és akadályozta az embereket. A lójárgány helyett is épített az említett gépész egy taposó szerkezetet 16 taposó kerékkel, de ez is nagyon nehezen járt, és a taposók egy fél negyed-óráig sem bírták a fáradságot kitartani. Mindezeknél fogva az új gép nem alkalmazható.

1695 január 4-én először említették a főkamagrófi iratában Herr Cornelius /valószínűleg Hell/, hogy néhány vas hengerre van szüksége.

1695 augusztus 29-én tanácskoztak a főkamagrófi jelenlétében Corneliussal az új szivattyúk berendezése tárgyában.

1696 január 7-én Unger Ádámnak a selmeczi gépészeti felügyelőnek jutalom ajánlatik, mert Kőrmöczen a hosszú szivattyu rakatok berendezésével igen hasznos munkát végzett.

1696 január 31-én megemlítették egy megrendelésnél, hogy Herr Corneli az ő művéhez szükséges rezet maga tartozik fizetni, tehát ügyeljen a besztérczebányai hámor, hogy a megrendelt vasárukat külön számolja el, és a többi kincstári vassal össze ne zavarja.

1696 február 13-án jelentik a kőrmöczi tisztek és al-

tisztek, kik Hell Cornél új lóerejű vízhozó gépét két alkalommal is megtekintették, hogy az új mű nagyon czélszerűen és jól van berendezve, mert

1. Ugy a fa mint a vas részek erősebbek mint a régi műnél voltak, jól vannak össze kötve, és ha valami rajtok megromlik, gyorsan kiválthatók.

2. A könyök emeltyű az új műnél mellőztetett, és így elkerültetik az a sok javítás, mit ezek az emeltyűk okoztak.

3. Az akna nem terheltetik meg annyira, mint a régi műnél.

4. A tapasztalás már 9 hét óta bizonyítja, hogy most 8 ló annyi vizet huz, mint azelőtt 14, tehát 6 ló költsége megtakarított.

5. A mű gyorsabban jár, mint a régi, egyenletesebben önt, és rajta semmi hiba sem látható.

"Die Operation und Effect lobet das Kunstwerk, und dieses den Meister".

Azt vélik tehát, hogy igen hasznos lenne haladék nélkül a többi aknák lóerejű gépeit is e szerint átalakítani, és az emelést oly nagyra tenni, amilyen hosszúak a vascsövek.

A jelentést aláírták: Benedikt Theobald Mayer, Simon Leopold Rieger, Johan Georg Reiszelsen, Martin Joseph Sauerwein, Matthaeus Steiner, Jacob Andreas Schmiedl, Johann Franz Kropf, Thomas Oszwaldt Huettman, 181/
Kunstmeister, Lorenz Zipszer.

1696 május 27-én írja Glantschnig Körmöczre, hogy Corneliusnak új gépe sokszor egészen könnyen és jól jár, de néha, nem tudni mi okból, alig huz valamit; azt gyanítják, hogy ennek a kezelők rossz akarata az oka, kéri tehát a körmöczi fő tiszteket, hogy engedjék át egy hétre az ottani gépész mestert, és egy pár gépügylőt próbára.

1697 május 25-én írja a főkamagróf Bécsből, hogy elutazása előtt abban állapodtak meg Selmeczen, hogy az újonnan felépítendő lóerejű vízemelő gépet Hell Cornél szerkezete szerint állítsák fel; hallja azonban, hogy elutazása után újabb tanácskozást tartottak, és az előbbi megállapo-

dást megsemmisítvén, most megint az Unger Ádám féle régi mód szerint akarják felépíteni a vízemelőgépet; azt gyanítja, hogy ez az újabb határozat abból ered, hogy a kisebb részesek lovas gazdák, és nem szívesen látják Hell gépét, melynek hajtására kevesebb ló kell, utasítja tehát a körmöczi tiszteket, hogy Selmeczre menjenek, a gépeket még egyszer megnézzék, és alapos véleményt adjanak, hogy melyik építendő.

1698 junius 5-én kimutatja Unger Ádám gépészmester, hogy 1694-től kezdve 4 hónap alatt a nélkülözhetőkké tett kézi szivattyuk által összesen 198.204 ft 20 d-t takarítottak meg Felsőbiebertárnának.

1698 julius 10-én jelentik a selmeczi tisztek, hogy a Schonei által épített vízemelő gépet megpróbálták, de nem használhatják, mert a lovak nem győzik, és mégis nagyon lassan jár, ha pedig a kerekeken valami eltörne, annak kijavitása több hetet kívánna, mialatt az egész bánya elfulhatna.

1698 julius 30-án írja a Bécsben levő főkamagróf, hogy Corneliusnak sok lesz 1100 ft évenkénti fizetés, mert eddig csak 3 gép van az ő szerkezete szerint felépítve, megelégedhetik 6 annnyival, amennyi az Unger fizetése.

1698 augusztus 2-án rendeli a főkamagróf, hogy a fő-tisztek két műszakra való lovakat vegyenek át a lovasgazdák-tól kincstári kezelésbe, istálló mesternek Heiller Jánost alkalmazzák hetenkint 2 tallér fizetéssel, mint az a többi lovasgazdáknál szokásos.

1699 május 29-én egyezség kötöttet Strosser Ferdinand mérnökkel, melyben ő kötelezte magát a kézi szivattyukat olyképen megjavítani, hogy fél annyi ember kelljen a hajtásukhoz, mint most. Felsőbiebertárna pedig megígérte, hogy ha Strosser ezt az ígért 14 nap alatt teljesíti, és az ígért megtakarítást eléri, neki 16 000 ft-ot fog fizetni jutalmul. Strosser megígérte, hogy a lóerejű gépek javítására is fog tenni később ajánlatot.

1699 julius 24-én jelentést tesznek Reitter Mátyás, Heinrich Gottfried, Anreitter Bapt.János, Lemoni György és

Dobrotka János a Pachentáró bányában Stross Ferdinand mérnök utasítása szerint felállított és berendezett kéziszivattyúk működéséről. Kétszer is megtekintették Stross szivattyuit, 7-én és 13-án, és ők maguk is megpróbálták vele a vizemelést, de azt találták, hogy Stross szivattyújához is csak úgy 4 ember kell, mint a régihez. Az első szemle után Stross még változtatott a szerkezeten valamit, de eredmény nélkül, és 13-án Stross maga is megvallotta, hogy csalódott, és az ígért könnyítést és megtakarítást elérni nem képes; elrendeltetett tehát azonnal az új szivattyúk kiszedése.

1699 szeptember 2-án írja az administrator Bars vármegyének, hogy a selmeczi bányavizek emelésére emberek és lovak helyett a vízerő használata elhatározotván e végre tavakat és vízvezetékeket kell helyreállítani, mi sok munkába fog kerülni, melynek költségeit a bányák mostani állapotukban el nem viselhetik; kéri ez okból Bars megyét, hogy 30 embert Selmeczre küldeni szíveskedjék, kik ott a felszínen ássással foglalkozzanak ingyen, megígérte már Hont megye, hogy annyi embert fog küldeni, és reményli, hogy Zólyomból is kap ugyan annyit.

1700 április 14-én szerződést kötött Strudel Domenico Felsőbiebertárnával, melyben kötelezi magát, hogy saját költségén úgy meg fogja javítani a lóerejű vízhúzó gépeket, hogy csak fél annyi ló lesz szükséges a hajtásukra mint most. Ha a kísérlet jól sikerül, fizet neki Felsőbiebertárna 80.000rf-ot jutalmul negyedévi részletekben.

1700 június 8-án megemlíti az administrator egy rendeletben, hogy a vizek a bányában emelkednek, már 5 szivattyu rakat el van fulva. Azt is mondja, hogy 2 tavat építenek, de nem mondja, hogy hol? Strudel a napokban fogja az ő gépét megpróbálni.

1700 július 13-án megemlítették, hogy Strudel gépe kiszedetik, és a régi gépet megint helyreállítják. Strudel kísérlete tehát nem sikerült.

1700 július 24-én jelentik a főtisztek az administratornak, hogy a Strudel gépe helyébe állított régi gép nemsokára

készen lesz, és 48 ló kell hajtására, a lovas gazdák nem hajlandók a gépet átvenni, mert nincsenek megelégedve a bérrel, és a nagy hőségben már több lovuk megdöglött. Unger gépmeister nem hagy magának parancsolni, és átaljában "ist mer zu besorgen, die picanteria der zwey kunstmaister derffe unsz noch eine grosse nott aufn halsz ziehen".

1700 augusztus 182/ panaszkodik Hell Cornél, hogy az itteni gépkezelők hanyagok, amíg a körmöczi gépkezelők itt voltak, mindig a fenéken tartotta a vizet, de amint ők hazamentek, már nem tudják a víz emelkedését megakadályozni, a körmöczi kezelők mellett 7 szivattyu több vizet adott, mint most 9.

1700 augusztus 3-án egy vizsgáló bizottság tesz jelentést a vízemelésről és azt véli, hogy:

1. A vízemelés legnagyobb baja az, hogy a lovak rosszak, elsoványodtak és gyengék, mert a lovasgazdák nem adnak nekik elég zabot.
2. A sok esőzések következtében megsaporodtak a vizek.
3. A tágasabb és szűkebb szivattyuk közt nem találtak a hatásban különbséget, mert a legtöbb függ attól, hogy milyen gyorsan járnak; most pedig nincs idő próbák tételére. Annyi azonban áll, hogy ha a szűkebb szivattyuk közül, melyek ketten állanak egymásmellett, valamelyik megromlik, azért a másik még vizet emel, ellenben ha az egyedül álló bővebb szivattyu romlik meg, a vízemelés megszűnik, míg az ki nem javíttatott.

1700 augusztus 17-én rendeli az udvari kamara, hogy Strudel Dominiknak, ki a lóerejű szivattyus gépeket megjavítani akarja, egy olyan akna jelöltessék ki, melyben most nem dolgoznak, és hogy Strudel a maga költségén tegye meg a kísérletet; de az anyagokat és embereket adja hozzá a kincstár.

1700 augusztus 25-én jelentik a főtiszték, hogy a tavak helyreállításához 126 katona érkezett, és őket a közönséges napszám mellett munkába állították.

1700 szeptember 28-án értesíti a főkamaragrófi hivatal administratora a selmeczi tiszteket, hogy az udvari kamara

rendeletéből Strudel újabb kísérletet akar tenni az ő vizemelő gépével.

1700 szeptember 29-én jelentik a selmeczi főtisztok, hogy Strudel Dominik gépével már a tavasszal tettek próbát, de az oly rosszul sikerült, hogy gépét azonnal kiszedték. Nem is lehetne most Felsőbiebertárnán egy aknában sem berendezni ilyen új gépet, melynek hatása nem biztos; mert valamennyi akna van, mind tele van szivattyukkal, melyek működésben állanak, és csak 2 szivattyu áll tartalékban, hogy ha valahol törés történik, ezekből lehessen egyet beakasztani és a vizemelést azonnal folytatni. Nagyon veszedelmesnek tartanak tehát a mostani körülmények között a próba megtételét, melyet talán Körmöczön vagy Ujbányán kényelmesebben és minden veszedelm nélkül lehetne végrehajtani. Ha azonban még is elrendeltetnék, hogy a próba itt tétessék, és valami veszedelem fogna belőle eredni, ők nem lesznek okai, és tiltakoznak a felelősség ellen.

1700 november 1-én jelentik, hogy a tavak készen vannak, az alsó tóban már 2 ember magasságban áll a víz, a felső tóban most fogják azt eresztetni. Unger nemsokára készen lesz a rudas vizemelővel.

1701 február 16-án Unger Ádám gépész mester jutalmat kér a felállított és jól működő, vizerejű rudas vizemelő gépért.

1701 március 19-én újólág ajánltatik báró Strudel gépe a főkamaragróf pártolásába.

1701 április 18-án jelentik, hogy Strudelnek a Magdolna akna adatott át, hogy ott az ő vizemelő művét berendezze.

1701 május 30-án jelenti Khienberg könyvvivő, hogy Strudel az ő 18 üles szivattyu rakatait megpróbálta, de törés történt a műven. Nem hiszi, hogy valaha jól fog járni.

1701 augusztus 22-én kötelezi magát báró Strudel, hogy miután az ő nagy szivattyuival a próbák annyira sikerültek, hogy azoknak alkalmaztatása iránt kétségeskedni nem lehet, de ő maga a báró nem képes az egészségének gyengesége miatt a munka további felügyeletét teljesíteni, a főtisztok javas-

latára Hell Cornél magára vállalta a további teendőket anélkül, hogy az által Strudel feltalálói szabadalma megsértetnék, ezen fáradságért Strudel neki 1000 ft-ot fog adni részellenként, amint ő a maga jutalmát megkapja.

1701 augusztus 22-én ajánlatot tesz Strudel, hogy a rudas emelőgépet is megjavítja úgy, hogy egész esztendőben jár hasson, anélkül, hogy e végre még több tavat, vagy vízárkot kellene csináltatni. Az átalakítás nem fog 2000 ft-nál többbe kerülni.

1701 augusztus 22-én jelentik Mayer Benedek Theobald, Freiszeisen György János és Sauerwein Márton József, hogy a Strudel féle 12'' tágas szivattyukat megpróbálták, eleinte nagyon nem jól működtek, de a műszak vége felé egy egész óra hosszán át jól emelték a vizet mind, melyet a Lipót aknában 2 szivattyu rakat szokott emelni, pedig a Magdolna aknában csak az egyik rakat működött. Mielőtt azonban határozott véleményt mondanának, szükséges lesz, hogy ez a szivattyu több napig folytonosan járjon, és használhatóságát bebizonyítsa.

1701 szeptember 10-én báró Schmiedegg ajánlatot tesz Stross mérnök nevében, hogy a kézi szivattyukat olyképen javítja meg, hogy ezentul csak fél annyi emberrel legyenek hajthatók. Az ajánlat elfogadtatik, és a sikerülés esetében 5000 ft jutalom ígértetik, de a kísérletet saját költségén tegye meg Pachen-tárnában.

1701 december 9-én jelentik, hogy Strudel vizemelőgépe teljesen elkészült, és a próba megtétetett, és úgy találták, hogy Strudel gépe is minden akadály nélkül kihuzta és fenéken tartotta a vizeket, valamint Corneli kettős rakatu gépe, ez utóbbi hajtására 9 pár ló volt szükséges, a Strudel gépe hajtására pedig 6 pár.

1702 január 31-én megerősíti az udvari kamara a Strudel Dominik 1700 április 14-én és 1701 december 26-án kötött szerződéseket, melyek szerint

1. Ha Strudel az első szerződésben elvállalt kötelezettségeknek eleget tesz, 82 000 ft jutalmat fog kapni.

2. Ha e szerződésnek csak részben tud eleget tenni, akkor a jutalom is csak azon rész arányában adatik.

3. A jutalom kiadására nézve határoztatik, hogy a vállalat sikerülése után Strudelnek egyszerre 20 000 ft fizetetik a hetenkinti megtakarításokból a hátralék pedig hetenkint 500 ft-tal törlesztessék, melyekből a felépítésre adott előlegek levonandók.

4. A második szerződés teljesítésére a határidő 8-10 hétre kiterjesztetik.

5. Strudel köteles a gépét oly módon szerkeszteni, hogy ha valami rajta megromlik, azt a selmeczi mesteremberek megcsinálhassák.

6. Ha a második szerződés szerint a lovakat mind kifogni lehet, Strudelnek az egy év alatt megtakarítandó összeg négy év alatt részletekben kiadassék, bele számítván az első szerződés szerint kapott jutalmat is.

1702 október 19-én tanácskoztak az administrator, a könyvvivő Khienberg, a bányabíró Zweig, Dr. Hellenbach, Richter, Gottfried Heinrich, Aigner bányatiszt, Hell Cornél gépésztiszt, és a titkár.

Miután Károly aknában is berendezték a szivattyukat Strudel módja szerint, mindnyájan abban a véleményben voltak, hogy a gép jól működik, és annyi vizet önt, mint a régi, de csak 6 pár lóra van szüksége 9 pár helyett; tartóságára nézve sincs semmi kétség, mert a Magdolna aknai még most is mindig jár, a Károly aknai pedig még erősebb szerkezetű.

1702 október 27-én jelenti az administrator a főkamara-grófnak, hogy Strudel gépe Károly aknában jól dolgozik, ez okból tehát a Károly aknai második szivattyu rakatot is az őt módja szerint fogják berendezni, és ekkor évenként 20 ezer ft-ot fognak megtakarítani.

1702 deczember 8-án megemlittetik egy jelentésben, hogy Strudel már felvette a 20 000 ft-ot, és kéri a kisebb részesek, hogy most egy ideig ne kívánjon több fizetést, mert nagyon ki vannak merülve.

1703 márczius 14-én Beszterczebányán a szélaknai víz-emelő gépekhez 10 db rézcső rendeltetik meg, melyeket az ottani harangöntők preiser rézből öntsenek.

1703 április 10-én javasolják, hogy Unger gépészmester nyugalmaztassék, hetenkint 5 rft-tal, az így megtakarított 3 rft-ból 2 rft-tal Hell Cornél fizetése, 1 rft-tal pedig sógorának Kornheimbnak mint gépészmestersegédnek fizetése javíttassék, és Unger tiszti szállása Kornheimbnak átadassék.

1703 április 25-én panaszkodik Hell Cornél, hogy a gépet hajtó lovak kocsisai nem akarnak engedelmeskedni.

1703 június 29-én panaszolja Hell Cornél az adminisztratornak, hogy a főkönyvvivő Khienberg azért, mert 2 ló a víz-huzó gépnél beteg lett, minek csak a kocsisok az okai, az aknaházban őt nagyon megszidta, Cujon-nak nevezte, s hogy ő miatta kell a bányának tönkre menni sat. Ezt a sértést nem hagyhatja magán, és elégtételt kér, mert jól érzi, hogy 8 évi szolgálata alatt mindig csak becsületesen szolgált és kárt nem okozott.

1703 június 30-án megemlíti Höll Cornél egy jelentésében, hogy egy új gép tervét terjesztette fel, és annak jóváhagyását várja.

1708 február 22-én kísérleteket tettek a víz-huzó gépekkel, hogy vajon le bírják-e huzni a bányavizeket. A jelentés e kísérletről /latin nyelven/ nem sok felvilágosítást ad, de azt tapasztalták, hogy a vizek e kísérlet alatt nem emelkedtek.

1712 május 15-én jelentik a főkamagrófnak, hogy Bars és Hont megye vissza veszi lovait, melyek a télen át vizet huztak, a két vizerejű víz-huzó gép pedig nem győzi a vizeket emelni, és ezek naponkint egy lábbal emelkednek. Ezen kívül pedig tegnap egy felhőszakadás történt Szélakna felett, és Károly aknát elárasztotta, úgy, hogy a víz az aknába befolyt és a bányavizeket 3 lábbal felduzzasztotta.

1712 július 19-én írja báró Thavonath főkamagróf Eperjesről a főtisztéknek, hogy ő Felsége már intézkedett, hogy a megyék tovább is lovakat küldjenek a víz-huzásra, továbbá

hogy ő Felsége havonként 2000 ft-ot engedélyezett a tó gátakra, mely összeget a Palm testvérek fogják megküldeni. Igyekezni kell tehát, hogy a pénz csak egyedül a kirendelt célra használtassék.

1712 július 30-án jelentést tesznek a főtiszték az udvari kamarának Ditmayer gépész javaslata tárgyában, ki egyetlen egy lóval akarja kiemelni a vizeket a mélységből.

Nagyon megörültek Ditmayer javaslatának, és miután ő a próbát saját költségén fogja tenni, mindenben segítségére lesznek; csak azt nem helyeslik, hogy a próbát Pachentáróban akarja tenni; mert a mostani pachentárai vízemelőket nem nélkülözhetik egy napig sem, mert a pachentárai vizek összefüggésben vannak a biebertárai vizekkel, s ezek annál gyorsabban fognak emelkedni, ha ott az emelést megszüntetik. Azt javasolják tehát, hogy Ditmayer az ő kísérletét Ujbányán tegye az Althandel aknában, ott nyugodtan dolgozhatnak, és senkinek sem árthat. Egyébiránt lehetetlennek tartják, hogy azt a nagy mennyiségű vizet /12096 akót 24 óra alatt, tehát óránként 504 akót/ 85 ölnyi magasságra emelni lehessen. A mostani gépész mester Hell egyébiránt reményli, hogy ha a tavak elkészülnek, a vizeket vízzel, tehát lovak nélkül ki fogja huzatni.

1712 július 30-án jelentik a főtiszték az udvari kamarának, hogy a tartalékosokkal együtt 224 lóra volna szükség, ezeknek beszerzése á 30 tallér 10.080 tallérba kerülne, tehát a szerszámmal együtt mintegy 12 ezer tallérba.

1712 augusztus 20-án írja báró Thavonath főkamagróf Eperjesről a főtisztéknek, hogy ő Felsége 224 darab ló vásárlására a tokaji sójövedékből 12.000 ft-ot engedélyezett, mely összeget legközelebb megküldi, és utasítja a főtisztéket, hogy jó lovakat vásároljanak és a vízemelésre alkalmazzák.

1712 október 4-én jelentést tesz Aigner János bányagondnok az udvari kamarának a feladott kérdésekre.

1. Milyen magasra emelkedtek a vizek, és mi okból?

A vizek a Lichi járaton felül már 7 ölnyire fölemelked-

tek és csak 4 1/2 ölnyre vannak a 2-ik Sargoczy járat talpától. Az okát az itt volt királyi bizottságra hárítja, mely nagyon kevés gyakorlati intézkedést hagyott hátra, és inkább elméleti feladatokkal foglalkozott. Oka a víz emelkedésének továbbá, hogy a megyék kevés lovaikat nem fizették rendesen, és meg sem ígérhették. Ezért azután, Zólyom megyét kivéve, a többiek mind vissza vették lovaikat, és 2 hónapig szünetelt a vízhozás, s ez idő alatt a vizek 9 öllel emelkedtek. Befolyással volt erre továbbá a régi rudas emelő vizkeréknek elromlása, és hogy úgy remélték a tógát felépülését, mintha az az évben még elkészülhetett volna, tehát minden mást abbahagytak. A kincstári lovak számát ki nem egészítették, s így ezek rendkívül elromlottak, mert hetenként 2 új ló beszerzése szükséges.

2. Lehet-e a vizeket legyőzni?

Bizonyosan lehet, csak jobb lovakat kell alkalmazni.

3. Mennyire emelkednek a vizek naponta?

24 óra alatt 3 hüvelyket átlagosan.

4. Mennyire kell emelkedniök, hogy a légforgást megakasszák?

Ha a vizek a 2-ik Sargóczy járatot is elöntik, elzárják a légforgást és az aknáknak is nagy károkat fognak okozni.

5. Mit javasol a gondnok?

Hogy elegendő számú jó erős lovakat alkalmazzanak.

6. Mennyi ideig fog tartani, míg azokhoz a munkahelyekre férhetnek a Lichi járaton, hol érczetek hagytak el a víz miatt?

Ugy véli, hogy 2 hónap alatt el lehetne e helyeket érni, ha a víz magasabbra nem emelkedik, mint most, hogyha azonban a még elfulva levő Lissi, Reutter és 5-ik Sargotzy járatot is ki akarnák tisztítani, és az ott levő érczeteket is megnyerni, akkor e járatok kitisztítására vagy 6 hónap lenne szükséges.

7. Mennyi idő kell még, hogy a tó elkészüljön, és ha elkészült, szükségesek-e még akkor is a lóerejű gépek?

A tóépítés kezdeténél kiszámított, hogy az építés 3

évig fog tartani, ha mindég 2000 ember dolgozik rajta, ehhez pedig még 48.000 ft-ba fog szükséges lenni. Ha a tó elkészül, és egészen megtelik, akkor a középső tóval együtt 9 hónapig adhat vizet a gépekre. Ha a tervezett 8 rudas vizkerék felépül, és a vizeket nem kell a Lichi járaton alulról is emelni, akkor a lovak nem lesznek szükségesek, de miután bizonyos, hogy mélyebbről is kell vizet huzni, a lovakat legalább 2 gépre meg kell tartani /ez 8 pár ló/.

8. Lehet-e a tavat használni, mielőtt teljesen elkészül?

Lehet, és ennek segítségével a mostani vizemelő kerekeket már most is 2 hónapig lehet dolgoztatni.

9. Mikor lesz a régi rudas vizkerék, melyet a felhőszakadás megrontott, kijavítva?

2-3 hónap alatt.

Egyébiránt szükségesnek tartja, hogy a 3 féle szivattyuk közül megállapíttassék, hogy melyik a legjobb? és hogy a lovak mellé egy ügyes istállómaster alkalmaztassék.

1713 február 14-én írja báró Thavonath Körmöczről Deadda főpénztárosnak, hogy a Magdolna aknában beépítendő vizemelőgép Unger módja szerint építtessék.

1713 márczius 8-án javaslatot tesz Höll Cornél, hogy az új tó gátja 2 1/2 öllel magasabbra emeltessék, minek következtében a tó ötször annyi vizet fog befogadhatni. Ezután építtessék még 4 vizemelő gép s akkor a lovakat, 220 párt, mind el lehet bocsátani, és ezáltal a legkedvezőbb számítás szerint, egy pár ló tartását hetenkint csak 8 ft-ra véve, évenként 9.520 ft fog megtakaríttatni. Kérülne pedig:

a tó megnagyobbítása	26.860 ft-ba
és a rudas vizkerekek felállítása	<u>12.511 "</u>
Összesen	39.371 ft-ba.

1713 márczius 15-én megküldte a javaslatot a főkamara-gróf a főtisztéknek, bányabírónak, és magánrészeseknek nyilatkozat végett. E nyilatkozat nincs meg, de egy kimutatás van, melyben kimutattatik, hogy 1701-ben midőn mind a 4 aknában lovakkal huztak vizet, nem 220 pár ló, hanem csak

148 pár alkalmaztatott, és a költség nem 91520 ft volt, hanem 8 ft-jával számítva csak 61.568 ft. Höll Cornél tehát tulságosan nagynak tette a megtakarítható költséget.

1713 április 20-án felterjesztik a főtiszték véleményüket Höll Cornél javaslatáról. Jónak és hasznosnak találják a 4 új vízemelőgép felépítését, de azt vélik, hogy a tó nagyobbitásának költségeit Höll kevésre, a megtakarítható összeget pedig nagyra vette.

1713 május 3-án megemlittetik egy tanácskozás jegyzőkönyvébe, hogy a vizeket a 3-ik Sargoczi járat talpa alatt 1/4 ölnyre kell tartani.

Hodrusion egy új aknát kellene lemélyíteni.

1713 május 15-én jóváhagyja a főkamaragróf, hogy Tiszolczon egy fél sessio parasztbirtok megvétetett a kincstár számára, hogy eszerint a kincstár is közbirtokos legyen.

1714 szeptember 13-án Höll Cornél Máté költségvetést terjeszt elő, mely szerint az iliai víznek a középső tóba vezetésére szükséges árok 2037 öl hosszú, 5.080 ft-ba kerülne, a tó-gát emelése pedig kerülne 40.000 ft-ba. A munkát 2 év alatt el lehetne végezni.

1714 november 20-án véleményt adnak a selmeczi tiszték és bányapolgárok Höll javaslata felől, hogy az iliai vizet át lehetne vezetni, de nem a középső tóba, hanem csak a belőle kifolyó csatornába. A vízvezetéküket ők 330 öllel hosszabbnak találták, mint Höll; a költségről nem nyilatkozhatnak. A vízvezeték mindenesetre hasznos lesz, mert ameddig Iliáról elég víz fog folyni, be lehet zárni a tavat. Most ugyan csak 11 ujjnyi víz folyik, de ha eső lesz, és a hó elolvadásakor nagyon meg fog az szaporodni. Egyébiránt időközben Höll már megbízott az udvari kamarától a vízvezeték helyreállításával.

1715 szeptember 5-én jelentik a főtiszték a Bécsben levő főkamaragrófnak, hogy pénzhány miatt nem fizethetik ki a Höll Cornélnek utalványozott 600 ft-ot.

1716 június 22-én /83.sz./ jelenti a főkamaragróf Caraffa grófnak, hogy az új vízárkokra és a tavak gátjainak

felemelésére engedélyezett 12.000 ft-ból már megkezdték a munkát, és kéri, hogy a Bancal Guberniumnál kieszközölje, hogy a pénz elküldése halasztást ne szenvedjen.

1717 július 1-én jelenti a főkamagróf az udvari kamarának, hogy Zehner ur bemutatta itt az ő vizemelő gépének mintáját, de a tisztek egyértelműen azt vélik, hogy a gép nem fog megfelelni. A felállítást tehát csak saját költségén tehetné meg Zehner olyan helyen, ahol kárt nem okozhat a bányának.

1718 április 14-én jelenti Aigner a Bécsben levő főkamagrófnak, hogy a szélaknai felső tó gátja miatt nagyon aggódtak, és attól féltek, hogy a nagy szélről csapkodó hullámok a gátat áttörik; azonban nem lett semmi baj, de a gátat meg fogják erősíteni.

1718 június 4-én rendeli a főkamagróf Bécsből, hogy miután Hell Kornél az udvari kamarától engedelmet kapott egy saját találmányu új vizemelőgép felállítására, a tisztek neki mindenben segítségül legyenek, Beszterczebányán pedig a géphez szükséges réz és ólom csöveket megöntessék.

1718 június 8-án megemlíti a főkamagróf egy levélben, hogy Hell terve szerint az új gép fél annyi vízzel fog működni, mint az addigi.

1718 november 10-én /306.sz./ jelentik a főtisztek a főkamagrófnak, hogy Corneli tegnap délután megpróbálta az új vizemelő gépet, 6 pár lóval ugyanannyi vizet emelt, mint a régi gép 10 párral.

1718 november 13-án /306.sz./ jelentik a selmeczi főtisztek, hogy Corneli új gépe folyvást jól működik, csak hogy a lovak kimélése végett 6 helyett 7 párt kellett egyszerre befogni, a megtakarítást tehát műszakonként csak 3 pár.

1718 november 17-én /309.sz./ jelentik a selmeczi főtisztek a főkamagrófnak, hogy a Corneli új gépéhez nem 7 párt, hanem 8 párt kellett befogni, mert a lovak másképp nagyon kifáradtak.

1719 január 4-én /.sz./ Ehrenreutter György János, Richter András, Osmitz Emanuel, Osmitz Frigyes Miklós, Schöneman

Mihály János, Grueber Ferdinand, Oberaigner György János, Grimmer János, részesek, Zweig Ignác Dominik a bányabíró fia, Grueber Ignác Xaver, bányabírószági ülnök Corvadecz Mihály Imre bányabírószági jegyző, Deadda Daniel Dávid, Miller Márton, Andreowicz György, és Miller György János megvizsgálták a főkamaragróf rendeletéből december 22-én és 23-án a Corneli új vizemelő gépét Károly aknában, és azt találták, hogy 6 pár lóval 10 pár helyett, 8 szivattyúval 16 helyett annyi vizet emel, amennyit a régi Unger féle gép az 5-ik Zarkoczy járatról emelt.

1719 július 29-én /223.sz./ leküldi Peyer főkamaragróf Hell Cornél kimutatását megbízalás és javaslatlétel végett. A kimutatás szerint:

A régi szivattyukkal 8 vizemelő művet, ha lovakkal akarják hajtani, kell minden műhöz 4 műszakban a 20 ló,			
kell naponként 183/ 16, egy ló költsége hetenként 5 ft 40 d,			
tehát összesen 3446 ft, ez tesz évenként ...197.712 ft - d			
A művek jó karban tartása évenként	4.000 "	-	"
Bőr a szivattyukhoz "	2.246 "	40	"
faggyu a bőr puhítására "	234 "	-	"
a lovák pályájának jó karban tartása	3.600 "	-	"
összesen	189.792 "	40	"

Az új szivattyukkal csak 6 vizemelő művet kell fenntartani, mindegyikhez 4 műszakban a 12 ló kell			
naponként 282 ló a 5 ft 40 d tesz évenként	44.928 ft - d		
A művek javítása kerül	1.000 "	-	"
Bőr a szivattyukhoz	800 "	-	"
faggyu	78 "	-	"
a lópálya rendben tartása	1.200 "	-	"
összesen	48.006 "	-	"

Tehát megtakarítás évenként 141.786 ft.

Egy vizemelő műhöz kell 8 szivattyú /a régihez kellett 16/, a szivattyú hengerek rézből öntve, az emelő csövek fából és vaskarikákkal megerősítve,

kerül egy ilyen mű ..... 1.450 ft-ba
tehát a 6 vízemelő mű kerül ..... 8.700 ft-ba.

1719 augusztus 10-én /231.sz./ Hell Cornel szivattyút tárgyában megtartatott a tanácskozás, és egyhanguan elismerték, hogy a Károly aknában beépített szivattyu rakat már 8 hónap óta minden akadály nélkül működik 6 pár lóval hajtva, midőn a régi szivattyu hajtására 10 pár ló szükséges. A zároláshoz szükséges bőr is sokkal kevesebb fogyaszttatik, mert csak 3-4 hétben egyszer kell új bőrt feltenni.

1720 július 3-án /130.sz./ írja Peyer Sebastian a selmeczi főtisztéknek, hogy Bécsben az udvari kamaránál egy angol gépész jelentkezett, a neve Isac Potter /131.sz./, avval az ígérettel, hogy ő a vizet a bányákból tüzzel kihuzza. Miután ajánlata kivihetőnek látszik, 200 ft-ot kapott utiköltségül, és le fog utazni Selmeczbányára, hogy ott a vízemelést megnézzé. Utasíttatnak a tiszték, hogy a gépészt, ki nem tud csak angolul, jól fogadják, és neki mindenben segítségére legyenek.

1720 július 18-án /130.sz./ jelentik a főtiszték Bécsbe, hogy az angol gépész Selmeczen volt, mindent megnézett és Ujbányán is volt, és különösen Ujbányán alkalmasnak találta a helységet az ő gépe felállítására.

1720 szeptember 29-én /188.sz./ jelentik a főtiszték Bécsbe, hogy Cornelius legujabb javítását a vízhozó gépeken megpróbálták, de nem jól sikerült, a vízhozás tehát az eddigi mód szerint folytatattatik.

1720 október 3-án /193.sz./ jelentik a főtiszték, hogy a tó nagyobbitását, melyre 1500 ft engedélyezve van, megkezdték, és a munka a jó száraz és meleg időjárás mellett szorgalmasan halad.

1720 október 6-án /195.sz./ jelentik a selmeczi főtiszték Bécsbe, hogy az Ujbányán Potter által berendezendő vízemelő tüzgép ügyébe nem akarnak avatkozni, és ha a vállalat, melyet nagy urak pártolnak, létre jön, remélik, hogy a költségekkel nem fogják a selmeczi kamarát terhelni, mert ez a saját költségeit nem képes fedezni.

1720 október 13-án /211.sz./ írja Payer Sebestyén a selmeczieknek: "Es ist Schade dasz man die Unkosten auf das Cornelische Werk fruchtlos anwenden müssen, welche doch etwas nutzenhaftes ausmachen werden, nun stehet an iezo zu erwarten was mit dem Engländer beschehen werde, ob man sich auf seine wurmschneiderey verlassen dt, eine so grosze Summam Geldes hazardiren und hergeben werde wollen oder können?"

1720 október 31 /199.sz./ jelenti Aigner administrator az udvari kamarának, hogy a tő-gát magasbitásán szorgalmasan dolgozhak, amig az időjárás engedi, és reményli, hogy a jövő évben sokkal tovább fogják a vizet használhatni, mint eddig.

1721 augusztus 19-én a következő szerződés 184/kötöttetett Potter Isac angol mérnökkel:

Ő Felsége az Ujbánya bánya mélységében levő viznek kiemelése végett Potter Izsák mérnök ajánlatát elfogadta a következő feltételek alatt:

1. Potter mérnök az ujbányai vizek emelésére szolgáló tűzgépet /Feuer-Maschine/ a kincstár költségén oly módon állítja fel, hogy avval 24 óra alatt 42000 akó vizet lehessen kiemelni. Potter köteles, mihelyt a gépe megkezd a viz emelést, a kincstári szakértőknek, kik oda fognak küldetni, a gép működését megmagyarázni, és egy próbával is bebizonyítani, hogy egy ilyen, vagy több géppel 300 ölnyi mélységből is ki lehet 24 óra alatt 42.000 akó vizet emelni.

2. A gép felállítására 6000 ft /nehány 100 forinttal több vagy kevesebb/ engedélyeztetik, mely összegnek elszámolása egy feleskedtetett kincstári tisztviselőre bízatik, a gép pedig 6 vagy 8 hónap alatt elkészítendő, hogy működését megkezdhesse.

3. Potter mérnöknek a maga és hozzátartozói fenntartása végett Bécsből történt elindulása napjától kezdve 185/8 ft napidíj, utiköltségül pedig 50 ft engedélyeztetik. A gépet megindítása után egy hónapig a kincstári költségén próba képen kell járatni, hogy a működéséhez megkívántató költséget

és tüzelő fát megállapítani lehessen. A számadást kizárólagosan csak egy kirendelt kincstári tisztviselő vezesse, és ha a gép a próbát kiállotta, és bebizonyított, hogy ilyen géppel 300 ölnyi mélységből is biztosan ki lehet 24 óra alatt 42.000 akó vizet emelni; szabadságában áll Ő Felsége-nek a gépet megtartani, vagy pedig átvételét megtagadni.

4. Ha azonban czélszerűnek találja Ő Felsége a gép megtartását, akkor elébb Potterrel az ő megjutalmazása végett ki kell egyezni. Hogyha azonban Ő Felsége a gépet nem akarná megtartani, ámbár az a próbát jól kiállotta, akkor a gép Potternek tulajdonába megy át az ő fáradságának jutalmául.

5. Ezenkívül szabadalom fog adatni Potternek, hogy ilyen gépet az ő beleegyezése nélkül 20 éven át senki se állíthasson fel sem bányáknál, sem másutt, ha pedig a próba Ujbányán nem jól sikerül, akkor Potternek sem a gép, sem a szabadalom nem adatik, és ő semmiféle királyi kegyelemben nem részesíttetik.

1721 augusztus 31-én /93.sz./ jelenti az administrator, hogy a tavakból a víz kifogyott, és most már ismét lovakat kell a gépekbe befogni, a zuzók pedig szünetelni fognak, ennek következtében a költség hetenként 2000 ft-tal fog nagyobbodni, a zuzó termelése pedig hetenként 3000 ft-tal kisebb lesz, tehát a bánya hetenként 5000 ft-tal rosszabbul áll. Javasolja tehát, hogy a tó-gátak emelését még tovább folytassák, a felső tavat még egyszer oly nagyra lehetne tenni, mint amilyen most. Ki tudja, hogy az angol gép Ujbányán sikerülni fog-e? Legjobb lesz a jó időt felhasználni a biztos vízerő beszerzésére. Az utalványozott 1500 ft azonban e célra kevés, és egy pár hét alatt elfogy. Kér tehát utasítást.

1721 szeptember 4-én /94.sz./ jelenti az adminisztrátor Bécsbe, hogy a hozzá küldött udvari kamarai rendeletet mindenben követni fogja, és őszintén kívánja, hogy az angol az ő gépét Ujbányán jó sikerrel állítsa fel, el nem hallgathatja azonban, hogy az eddigi tapasztalat szerint az ilyen gépfeltalálók nagyon sokat ígérnek, és ha ígéretüket teljesíteni nem tudják, annak okát nem a találmány hibájában, hanem mások

rossz akaratában szeretik keresni. Ezért jobbnak tartaná, ha az ujbányai kísérletre engedélyezett pénz inkább a biztos vízerő megszerzésének növelésére fordíthatnák. Egyébiránt javasolja, hogy a pénz kezelése végett Halwax szertári őrnek küldessék Ujbányára, kinek hűségében is ügyességében megbízni lehet.

1721 szeptember 13-án /96.sz./ értesíti Peyer udvari kamarai tanácsos az adminisztrátort, hogy a Bancalitás Tokajban 4000 ft-ot utalványozott ki Selmece számára, ez összegből 2000 ft a tő-gátnál folyamatban levő munkákra fordítandó, 2000 ft pedig Halwaxnak adandó át, hogy evvel a Potter által Ujbányán felállítandó gép költségeit fedezze. Potter Bécsben 300 ft utiköltség előleget kapott, mely összeg a 2000 ft-ból levonandó.

1721 szeptember 18-án jelenti az adminisztrátor, hogy tegnap Halwaxszal együtt Ujbányán volt, ott Potter mérnököt a városi hatóságnak bemutatta, a felállítandó gép helyét megnézte, és a munkálatokat megkezdette.

Halwaxnak utasításul adta, hogy a Bancalitástól részletekben érkezendő 6000 ft-ot átvegye, és nyugtatványozza;

ebből Potter mérnöknek naponként 8 ft-ot, magának pedig naponként 2 ft elszámoljon.

A munkások bérét és a beszerzendő anyagokat kifizesse. A bevételről és kiadásairól rendes számadást vezessen. Az építésnél Potter utasításai szerint járjon el, és neki mindenben segédkezzen.

Koronként jelentést tegyen a dolgozók menetéről, és ha valamiben fennakadása van, kérjen az adminisztrátortól utasítást.

1721 október 22-én /57.sz./ jelenti Palitsch főkönyvvivő az adminisztrátornak, hogy Potter a rézhámorban egy nagy kazánt rendelt meg, mely 22 mázsa sullyal fog bírni és elkészítése hosszabb időt fog kívánni.

1721 október 28-án Kirchner Mihály Miksa jelentése a vizsgáló bizottsághoz:

A tavakat, rudas és lőerejű vízemelő gépeket illetőleg

fáj az ember szíve, ha látja, mennyi haszontalan költségeket pazaroltak ezekre.

1713-tól 1715-ig heti részletekben több mint 300 000 ft költetett el haszontalanul, és ennek okozói Aigner főpénztáros és Hell Cornél gépészmester.

Midőn 186/ gróf Caraffa legelőször volt Felsőbiebertárnán az ércosztásnál és Hell Cornél Bécsben volt, a bizottság felszólítására kinyilatkoztatta jelentést tevő, hogy áprilistól augusztusig a rudas gépek és lőerejű gépek is működtek, de nem tudták a vizeket a 4-ik Sargóczy járat alatt tartani, régebben pedig 170⁰-ban és 1702-ben 40, illetőleg 44 pár lóval kevesebbet alkalmazva is lehúzták a vizeket a fenéig. Ha a szivattyukat József és Károly aknában építenék, hogy ott a vizeket a felső Piroch járatig emeljék, a Magdolna és Lipót aknában pedig a felső Piroch járatról az altárhoig emelnék, biztosnak tartja, hogy egy hét alatt a 4-ik Sargóczy járat száraz lesz, és onnan szállítani lehet. A bizottság e javaslatba be is egyezett, és az eredmény az volt, hogy 4 nap alatt már lent volt a víz a 4-ik Sargóczy járat talpán.

A tavaknál és vízvezetékeknél is sok haszontalan kiadás történt, mert mindig olyanokra lett bízva a munka, akik nem értettek hozzá.

A felső tó gátja nagyon gyenge, és nagy eső vagy felhőszakadás esetében veszedelmes.

A rudazatok igen költséges módon épültek és nehezen járnak sok erőt elvesztegetnek.

A szivattyuknál igazán bosszantó, hogy miféle cifra nyomó szivattyukat állított fel Corneli. Az előre kísérlétképen engedélyezett 600 ft helyett 50.000 ft-ot fordítottak erre, és a 3 fő aknát Károly, Magdolna és Lipót aknákat elrontották vele, mert ezekkel a nyomó művekkel nem lehet annyi vizet emelni, mint a régi Unger Ádám-féle szivattyukkal, sokkal nehezebbek, nehezebben járnak, és emelésük rövidebb. Most még az is szükséges, hogy a bányák biztosítása végett e nyomó műveket megint ki kell szedni, s helyettük a régieket kell be-

építeni, ami ismét költséget okoz.

Mindennek Aigner az oka, ki felsőbb engedelem nélkül fordította a művekre a sok költséget a kincstár kárára.

Hogy miképen kellene a tavakon és szivattyukon segíteni, azt csak szóval fogja a bizottságnak előadni.

1721 november 13-án /110.sz./ Schickhmayer királyi udvari számtanácsos a felsőbiebertárai vízemelés megkönnyítése végett következő javaslatokat tett:

1. Miután úgy látszik, hogy az altáró nyílásán nem folyik ki annyi víz, amennyit a 6 szivattyu telep a mélységből emel, hanem egy része a kőzet repedésein ismét a mélységbe szivárog, és így a szivattyuk munkáját terhesebbé teszi; jó lenne az emelt vizeket az altárón csatornába foglalni, és egy pontra vezetve, innen löerejű szivattyukkal a felszínre emelni, ki fog azután derülni, hogy a mélységből emelő szivattyuk mennyire fognak megkönnyebbülni? és hogy a magasabbra emelt vizek, mint erővizek felhasználva, nem pótolhatnák-e a felemelésükre kiadott költségeket?

2. Jó lenne az erővizet, mely a vízemelő gépeken már működött, löerejű gépekkel ismét felemelni, és újra a gépekre működtetni.

3. Egy gépmintát mutatott be, mely a rudas vízemelő gépeknél alkalmazva azok működését megkönnyitené annyira, hogy kevesebb hajtóvízzel is működhethének.

E javaslatokról egy véleményben /aláírás nélkül/ az van mondva, hogy mind nagyon czélszerűek, és könnyen kivihetők, nem is kerülnének 4000 ft-nál többbe, a kincstárnak pedig évenként több mint 100.000 ft hasznót hajtának.

1722 május 25-én Kirchner Mihály Miksa jelentése a potsuwadlói vízvezetékéről.

Miután a legutóbbi tanácskozás alkalmával a főkamara-grófi hivatal gondnoka Aigner azt erősítette, hogy a potsuwadlói vizet nem lehet a felső szélaknai tóba bevezetni, és Hell Cornél az ő segédjével Cornheimmel ismételten lejtezés után is azt állította, hogy a potsuwadlói vizet csak a középső tóba lehet bevezetni, a jelentésttevő pedig megmaradt

azon állítása mellett, hogy a víz bevezetése a felső tóba lehetséges; megbízott jelentésttevő, hogy állításának bebizonyítása végett tegye meg ő is a lejtezést, és az eredményről adjon jelentést, addig pedig az árok ásás szüneteljen.

E rönélet következtében végrehajtotta jelentést tevő a lejtezést, és úgy találta, hogy a pocsuwadiói vizet és még 4 más patak vizét igen is lehetséges a felső tó levezető árkába bevinni, és a gépekre a felső tó vizével együtt fölhasználni.

E munkája közben látta azonban, hogy az árkon a tilalom ellenére serényen dolgoznak, és ott hol dolgoztak, már 5 lábbal mélyebben vannak, mint ahogy kellene, a felső tónál pedig ez a különbség 187/ fog növekedni.

Egyszermind azt is látta, hogy az árokba nagyon keskeny és csekély keresztaszelvénű csatornákat raknak, úgy, hogy az árok csak kevés vizet fog vezethetni, tehát haszna is kevesebb lesz, és a sok fa csak hiába pocsékoltatik el.

Attól fél, hogy ez éppen olyan árok lesz, mint a múlt évben Weiden aknához vezetett árok, melyben egy csepp víz sem érkezett az aknához, hanem mind lefolyt a hasadékokon a bányába, ahol egy szivattyu sorral többet kellett azóta a vízemelésre alkalmazni.

1722 szeptember 6-án utasíttatnak Kirchner Miksa bányatiszt, és Kornheimb Ferencz gépészeti felügyelősegéd, hogy Potter tüzgépével teendő próba végett jövő héten Ujbányára menjenek, és a próba sikeréről jelentést tegyenek.

1722 november 11-én jelentést tesznek: Aigner János administrator, Fellner Gottfried Pál besztercebányai erdőmester, Kirchner Miksa bányatiszt, és Kornheimb Ferencz gépészeti felügyelő segéd a Potter tüzgépével tett próba eredményéről.

A próba előtt megnézték a gép felső részét a fölszínen, azután bementek a bányába az altáró szintjére. Itt találtak 3 szivattyu csövet, egynek-egynek az átmérője 7'' hossza 8', emelése 55''. Mindegyik szivattyu 52-53 itcze vizet öntött

egy emelésre, összesen tehát 2 1/2 akót, és pedig minden perczben 12-13 emelés történt, tehát 24 óra alatt 43.200 akó viz emeltetett! Ezen mindnyájan nagyon elcsudálkoztak, mert az emelt és kiömlött vízzel könnyen lehetett volna egy rudas vízemelő gép kerekét hajtani.

Ez a tüzgép megérdemli, hogy királyok is megtekintsék!

A gép tehát úgy, amint most dolgozik, jó eredményt tanúsít; de tekintetbe kell venni, hogy most még nem működik nagy teherrel, mert az akna az altárhoz alatt be van omolva, tehát a szivattyúcsöveket lejjebb eresztetni nem lehet, és így az emelt vizet az altárhoz szintjében öntik ki.

Tekintettel a Potterrel kötött szerződésre, mely szerint Potter köteles bebizonyítani, hogy a vizet bármely magasságra is felemeli, azt indítványozták a biztosok, hogy Potter emeltesse fel a vizeket 8 szivattyúval az akna torzába, ott öntesse ki, így azután megláthatják a gép hatását nagyobb teher mellett. Potter ezt az indítványt elfogadta, ha a szükséges költség megadatik, és 4 hét alatt reményli a szivattyúk felállításával elkészülni.

A biztosok tehát javasolják, hogy Potternek a szükséges, m.e. 2000 ft-nyi költség megadassék, az ő napidíjai is tovább folyósítva maradjanak. Igaz ugyan, hogy a gép felállítására kikötött idő már rég elmúlt, de tekintetbe kell venni, hogy a munkásokat, kik ilyen gépről még sohasem halottak, sem ilyet még nem láttak, nagyon nehéz volt vezetni, és igen sok időbe került, míg a mérnök szándékát felfogni képesek lettek.

1722 november 30-án ismét utasittatik Kirchner és Kornhaimb, hogy a próba megtételére december 6-án Ujbányára menjenek.

1722 december 28-án jelenti Kirchner Miksa bányatiszt, hogy a Potter gépével való nagy próba megtételére december 8-án Kornhaimb gépész segédével Ujbányán megjelent, és délután a gépet megindították, de 3 óra tájban a vízszivattyú 188/ mely törekeny rhonitzi vasból volt készítve, eltört és azt ismét össze kellett forrasztani. Ez alatt a szivattyúk

zárolását is kijavítani akarták, de nem volt hozzá való jó bőr készletben.

Megbízták tehát este 8 órakor a bányamestert, hogy másnap reggel jókor küldjön egy embert Zsarnóczára, és hozasson a szertárból 2 darab jól kidolgozott ökörbőrt.

9-ikén az ácsok dolgoztak az aknában a csöveken.

10-ikén dél előtt 11 órakor elkészültek az ácsok a csövekkel, de a bőr még nem érkezett meg Selmeczről. Sok keresés után Ujbányán is találtak 1/2 ökörbőrt, s ebből azonnal elkészítették a szükséges ramáczsárlatokat, s ezzel este 10 órakor elkészültek.

11-ikén reggel 6 órakor megindították a gépet, mely nagyszerűen emelte a vizet, és nagyon szépen járt. 9 óra tájban kijött Potter a gépszobából, hogy a kiömlő vizet megtekintse, akkor a gép egyszerre megállott. Potter azonnal vissza sietett, de a gépet nem lehetett megindítani. Egy emelőkarnek könnyű mozgásából azt következtette Potter, hogy a gőzkazánban kellett az emelőkar tengelyén valaminek eltörnie, szükséges volt tehát a kazán tetejét, mely le volt forrasztva, levenni. Miután ez megtörtént, és a kazán hideg vízzel lehűtetett, kitűnt, hogy nem tört el semmi, de az ügyetlen kezelő tulságos fordítása következtében kikapcsolódott az emelőtü tengelye a tolókából, és ezt nem mozdíthatta. Ezt azonnal helyreállított Potter, és a kazán fedelét megint leforrasztotta, de akkor már 10 óra volt este, és mindnyájan nyugodni mentek.

12-ikén reggel 6 órakor megindították a gépet, mely ismét mint a világ csodája, bámulatosan szépen járt, és sok vizet emelt, délelőtt 11 óráig. Ekkor Potter kiment a vizszekrényhez, s nemsokára megállott a gép. A hibát mindjárt meg is találták, egy szellentyűnek a csapja eltörtött. Ezt egy fél óra alatt rendbe hozták, és a gép megint jól járt délután 1 óráig, midőn Potter ebédre ment. Alig ment el, eltört egy vasadarab, mely Rhonitzon készült, de a kovácsnak volt egy hasonló darabja készletben, ezt a hibát tehát egy óra alatt helyrehozták, és a gép megint jól járt, de ekkor.

észrevették, hogy a hűtőviz csatornája a nagy hidegben befagyott, a gépet tehát meg kell állítani. Egy embert pedig kiküldtek, hogy a csatornát kitisztítsa a jégtől, és hótól. Azután ismét megindították a gépet, és jól járt.

13-ikén reggel 3 óráig, midőn egy szellentyű rudja meggörbült, és a hűtőviz csatorna ismét bedugult. Megszüntették tehát a gép járását, és elküldtek egy embert szekérral deszka után, hogy a csatornát befedni és a befagyástól megóvni lehessen.

14-ikén kijavíttatott a szellentyű rudja, és a szivattyú kezelők megújították a zárlatokat. Este felé meglágyult az idő, s nem kellett a csatorna befagyásától tartani.

15-ikén reggel 6 órakor megindították a gépet, és az ismét kitünően működött; ekkor megmérték a kiöntött vizet, és úgy találták, hogy 3 emeléssel 45 itcze víz emeltetett, egy perc alatt 14-15 emelés történt, az emelés magassága 36'' volt.

Ez nap visszamentek Selmeczre.

Ennél a gépnél van egy 4 öl hosszú erős fa emeltyű, a közepén alá támasztva úgy, hogy, mind a két karja egyenlő. A kar végén egy körnegyedre 189/ fekszik reá, melynek vége egy ramácsrudra van erősítve, a rud pedig egy 20'' átmérőjű 189/ ához van erősítve, mely a kazán tetején álló rézcylindreren mozog alá s fel. A kar másik végén hasonlóképen a körnegyeden egy láncz fekszik, melyhez két akna rud van csatolva, ezekhez pedig mindegyikhez 4 szivattyú van kötve, tehát a kettőhöz 8 szivattyú, egy-egy szivattyúrakat magassága 8 öl; valamennyi szivattyú egyszerre önti ki a vizet. A szivattyú hengerek belső átmérője 4 1/2'', az emelő csövek belső világa 7''. Az emelés magassága 36'', de lehetne az emelést 6-7 lábnyira is fokozni, ha a gőzkazán felett levő cylindert a harangöntő egyenletesen kifurta volna, de ennek a cylindrnek az alsó vége szűkebb, mint a felső, és így 5'-nál magasabb emelést nem lehet benne tétetni. 3'-nyi emelés mellett a gép egy emeléssel átlag 14 itcze vizet emel, és 14 emelést tesz perczenként.

Mielőtt az új géppel emelhető víz mennyiségét kiszámítaná, meg akarja röviden emliteni a selmeczi lőerejű víz-emelő gépek adatait.

1. A fő hajtó kerék, melybe a lovakat befogni szokás, 4-szer olyan nagy, mint a hajtott fogaskerék.

2. A hajtó tengely görbe könyökcsapjain két toló rud van alkalmazva, melyek mindegyike egy-egy emeltyű egyik karjára működik, melynek másik karján függ az aknába nyuló rud.

3. Minden akna rudon 8 szivattyu rakat van, melyek mindegyike 8 öl magas, és egyszerre emli a vizet az 5-ik Sargóczy járatától a felső Pyroch járatig a József és Károly aknában, innen pedig az altáró szintjére ismét 8 szivattyu rakattal emelik a vizet a Magdolna és Lipót aknában.

4. A szivattyu ramácscsöve 8'' átmérőjű, az emelő csövek pedig 5'' átmérőjűek, az emelés magassága 24'', s egy emelésre 30 itcze víz emeltetik.

5. Ha a hajtó kerék egyszer megfordul a hajtott keréknek 4-szer kell fordulni, és minden fordulatanál 1-szer önt ki a szivattyu.

6. Egy 4 órai műszakban 30⁰ fordulatot kell tenni a hajtó keréknek, egy perczre tehát 1 1/4 fordulat esik.

7. Ha a hajtó kerék 1 1/4 fordulatot tesz, akkor a hajtott keréknek 5 fordulatot kell tenni, tehát a szivattyuknak is 5-ször kell kiönteni, minden öntésre 30 itcze vizet.

8. Kiöntetik tehát perczenként 150 itcze, óránként 9000 itcze, és 24 óra alatt 216.000 itcze, vagyis 60 itczét számítva egy akóra = 3600 akó.

6 ilyen szivattyu tehát emel 24 óra alatt 21.600 akó vizet.

Ennyi tehát az összes víz mennyiség, mely Selmeczen az 5-ik Sargóczy járatától a felső Pyroch járatig, és innen az altáróig emeltetik.

A Potter-féle tűzgép szivattyuja 4 1/2'' átmérő mellett egy percz alatt 14-szer emelkedik 36'' magasra, és egy emeléssel 14 itczét önt ki, tehát 24 óra alatt 4704 akót.

Ha a szivattyu szivócsöve 6'' átmérővel bírna, egy emelésre 24 itcze vizet öntene, tehát 24 óra alatt 8064 akót.

Ha 6'' átmérőjű szivattyu mellett az emelés 4''-ra fokoztatik, akkor 33 itcze vizet öntene egy emelésre, és perczenként 14 emelés mellett 24 óra alatt 11088 akó vizet emelne.

Ezekből következik, hogy egy ilyen 6 hüvelykes és 4' emelővel működő szivattyu 288 akóval több vizet emel 24 óra alatt, mint Szélaknán 4 mostani szivattyu. Mert feljebb említettett, hogy 6 szivattyuval 24 óra alatt 21.600 akó emel-tetik, tehát 3 szivattyuval 10.800 akó.

Hogyha pedig Potter a kazán felett levő gőzhengert 32''-re kitágíttatná, akkorannyira fckozná a gép erejét, hogy egy géppel mindazt a vizet kiemelhetné, melyet most 64 ló-val egy 4 órai műszakban 4 hajtó gép emel ki.

A próbánál az tapasztaltatott, hogy 24 óra alatt 3 öl fa fogyasztatik, a fának ára ölenként 1/2 tallér Ujbányán.

Selmeczen azonban nagyobbra kellene csinálni a gépet, tehát valószínű, hogy naponként 4 öl fát fogyasztana, melynek ára ölenként 2 ft-ot tevéen, évenként 2920 ft-ba kerülne a tüzfá.

A gép kezeléséhez 8 ember szükséges, fele nappal, fele éjjel, ezeknek hetenként 2 ft-ot számítva évenként 832 ft-ot, tehát a tüzelő és munkabér együtt 3752 ft-ot. Ezt a kiadást fedezni lehetne avval az összeggel, melybe most évenként a lőerejű gépeknél a lovak járó pályájának fakoczkákkal kírakása kerül.

Azonban két gépet kellene tartani, hogy ha az egyiknek baja történik a másik azonnal megkezdhesse munkáját, és folytathassa a vizemelést.

Egy ilyen, a mostaninál nagyobb gép kerülne 8000 ft-ba, tehát a kettő 16.000 forintba.

Potter már betanított 2 embert a gép kezelésébe, és legközelebb megkezdheti az egy egész hónapig tartó próbát.

1723 május 21-én meghagyatik Kirchner Miksa bánya-tisztnek, hogy Schickmayer számtanácsos terve szerint egy vizemelő gépet építsen a Spithaler aknába, és az arra for-

ditandó költségeket számban tartsa.

1723 május 29-én megemlítették egy jelentésben, hogy Potter ajánlatot tett Bécsben, hogy ő Felsőbiebertáronál egy tűzgépet a saját költségén fog berendezni. Egy ilyen gép évenként 5000 ft-nál nagyobb költséget nem fog okozni.

1723 november 25-én megengedi a főkamaragróf /Sternbach/ hogy próba képen egy aknában a szivattyuk zárolása csak egy bőrrel készíttessék.

1723-ban feljegyezte Höll Cornél, hogy 1710-ben január 28-án terjesztette fel a rudas vízemelők tervét, mely jóváhagyatván 1711 április 2-án indíttatott meg az első rudas vízemelő, melynek szivattyúi a Magdalena aknában voltak. 1711 október 26-án indíttatott meg a 2-ik rudas vízemelő. 1712-ben az udvari kamara 20 ezer forintot engedélyezett a vízemelő tavak építésére.

1713-ban nem dolgozhattak a tavakon, mert egész nyáron esett az eső.

A Károly aknai rudas gépet 1716-ban építették és 1717 május elsejét indították meg.

A Lipót aknai 2 rudas gépet 1720-ban építették, és 1721-ben indították meg.

1723-ban, midőn Potterrel le kellett számolni, a selmeci kamara nehézségeket tett Potter követeléseinek kifizetése iránt, a következő okokból:

1. Potter nem építette föl a gépet az alatt az idő alatt, mely a vele kötött szerződésben határidőül kitűzetett.
2. Többe került a gép, mint amennyibe a szerződés szerint kerülnie kellett volna.
3. A géppel tett próbánál a gép hatása kisebbnek mutatkozott, mint a szerződésben megígérve volt.

E pontok ellen Potter következő módon védekezett:

1. Az 1721 augusztus 19-én kötött szerződés 2-ik pontja szerint a gépet 6 vagy 8 hónap alatt kellett volna felépíteni, és azután a 3-ik pont szerint még 4 hétig a kincstár költségén kellett volna működtetni a gépet, mielőtt vele a próba megtétetik, tehát 9 hónap múlva kellett volna a

gépet a rendes működésbe hoztatni. A szerződésben egyszersmind utasítva voltak a kincstári tisztviselők, hogy Potternek mindenben készséggel segítségére legyenek.

Igaz ugyan, hogy a gép felállítása 9 hónapnál tovább tartott, mert építés közben minden felől akadályok keletkeztek, melyeknek elhárítása Potter minden igyekezete dacára, sok időbe került. Végre 1722 szeptember elején meg lehetett a próbát tartani, és a gép mindenkinek megelégedésére működött.

A próbatételre kiküldött bizottság azonban akkor mindjárt még egy másik próbát rendelt el. E próba miatt a gép néhány részét meg kellett változtatni, és e második próbát csak 1723 január havában lehetett megtenni.

Potter, mert utiköltségét nem kaphatta ki hamarébb, csak 1721 szeptember 9-én érkezhett meg Ujbányára, mert szükséges volt mindenek előtt Aigner administratorral értekezni, 10-ikén Selmeczre utazott, és az administrator nem lévén otthon utána kellett utaznia. Találkozván vele, azután Ujbányára vissza mentek, és ott kimérték a gépház helyét, és intézkedtek, hogy a munkások és a szükséges anyagok megszereztesse. Az administrator megígérte, hogy a besztercebányai rézművest Ujbányára fogja küldeni. De mivel a rézműves késedelmezett, Potter volt kénytelen Besztercebányára menni, és ott megegyezett a rézművessel, hogy a kazánt és csöveket el fogja készíteni. Erről Potter személyesen tudósította az administrator, és kérte a géphez szükséges anyagok kiutalványozására. Ezt az administrator ur meg is tette, de a besztercebányai tisztviselők nem akarták a rezet kiszolgáltatni. Mind ezekkel eltelt az idő, és csak szeptember 18-án lehetett a munkához kezdeni.

Potter ez alatt egész biztosan számított arra, hogy a rézműves az elvállalt munkát 6 hét alatt elkészíti november elejéig.

Ekkor azonban Potter azt a hírt vette az Ujbányára érkezett rézművestől, hogy a besztercebányai könyvvivő hajlandó ugyan kiadni a rezet, de a főpénztáros, ki időközben

haza érkezett, ismét eltiltott mindent, és mindenek előtt meg akart alkudni a rézművessel, hogy mennyiért készíti el a csöveket, melyekért mázsánsként 9 ft-nál többet adni nem akart.

Potter tehát november 10-én a rézművessel együtt Selmecze utazott, az administrator azonnal ki is adott egy rendeletet, hogy a géphez szükséges anyag kiszolgáltassák, de Neffzer a rezet csak részletekben, csak egyes mázsánsként adatta kis, és olyan rezet is akart reá erőszakolni, mely ilyen fontos munkára nem volt alkalmazható.

Igy történt, hogy a rézműves csak 1722 január elején lett képes a nagy csövet önteni, mely a megrendelt munkának fő tárgya vala, ámbár ennek mintája már 10 héttel az előtt készen állott az öntésre.

Potter mármost azt vélte, hogy a munka akadály nélkül folyni fog, azonban csalatkozott, mert a rézműves okozott mármost sok idő veszteséget, és elkerülhetetlen késedelmet.

A rézműves az 190/... állította, hogy ha nem kap azonnal 200 ft-ot, ki nem furhatja a csövet; de ha megkapja a 200 ft-ot, akkor 1722 márczius elejéig a munkával készen lesz. Ez alkalommal a zsarnócsai udvarbíró Miller is jelen volt Ujbányán, és hallotta a rézműves kívánságát, de mert a pénztárban nem volt több, csak 150 ft-ot adhatott neki, és Potter volt kénytelen a sajátjából 50 ft-ot hozzá adni, hogy a rézműves kielégíttessék.

A rézműves mindamellett nem tartotta meg a szavát, és az általa kijelölt határidő eltelvén Potter kénytelen volt Beszterczebányára utazni. A rézműves ismét ígérte, hogy rövid idő alatt készen lesz; de ígéretét megint nem teljesítette; végre 1-én májusban beszállította Ujbányára a csövet anélkül, hogy annak megtekintésére Pottert előlegesen felhívta volna, pedig az administrator is, Potter is többször meghagyta neki, hogy a kész csövet addig el ne szállíttassa Ujbányára, míg azt Potter Beszterczebányán meg nem nézi, és súlyát meg nem méreti. Ez meg nem történvén, az administratornak jelentést kellett tenni, és sok idő veszteséggel távolról kel-

lett Ujbányára 191/ sulymérőt hozni, amelyen a nagy csövet megmérni lehetett. Ez sok idő és pénz veszteséget is okozott, mert csak 3 hét múlva érkezett a sulymérő Ujbányára. Mindennek Potter nem az oka. A megmérés után megint hetekig kellett várni, míg a rézműves egy legényt küldött Ujbányára, hogy a srófok lyukait kivágja.

A legnagyobb baj azonban az volt, hogy a csőben sok hiányos hely maradt, melyek csak ólommal voltak kitöltve, és hogy a cső nem volt egyenlően kifurva.

Ambár a rézműves köteles volt a hibákat a maga költségén kijavíttatni, és erre magát írásban is kötelezte, mégsem lehetett tőle e tekintetben semmit sem kieszközölni; és a furásban történt hibát némileg helyrehozni ami megint sok időt és pénzt kívánt.

Mindezen akadályok miatt többször panaszkodott Potter az udvarbírónál Millernél és az administratornál Aignernél, de nem használt soha a panaszkodás; Pottert tehát az építés idejének hosszúsága miatt vádolni nem lehet.

2. Eppen olykevéssé lehet Pottert a miatt felelőssé tenni, hogy a gép többbe került, mint előirányozva volt.

A gép felállítására a szerződés 2-ik pontja szerint 6000 ft /egy néhány száz ft-tal több vagy kevesebb/ előirányoztatott.

Potter elismeri ugyan, hogy az építésre ennél az összegnél több ment fel, de azt állítja, hogy ha a kellő gazdálkodással jártak volna el, és az építéshez nem tartozó kiadásokat oda nem számították volna, még meg is takarították volna valami az előirányzott összegből, mert:

1. A rézműves a beszterczebányai könyvvivó engedelmével Ujbányára szállítván a nagy csövet, távolról kellett a kincstár költségén egy sulymérőt is oda szállítani, mely költséget meg lehetett volna takarítani, ha a csövet már Beszterczebányán megméri.

2. A rézműves legényeit külön megfizették, pedig ő köteles lett volna a javításokat saját költségén megtétni.

3. A rézműves rossz munkájának helyrehozatala végett

Ujbányán kellett egy furó gépet felállítani, ami a kincstárnak m.e. 200 ft-jába került.

4. Ámbár a rézművesnek eleinte csak 9 ft ígértetett, és az administrator egy levelében azt mondja, hogy Szélaknán olyan munkáért 10 ft fizettetik, még is Potter megkérdezése nélkül mázsánként 30 ft-ot fizettek ki a rézművesnek a nélkül, hogy ez összegből az ő rossz munkájának javítására felment költségeket levonták volna. Ez a tulságos fizetés egyedül 672 ft 30 kr-ra ment.

A 27 1/2 mázsára menő csőért fizettetett 25 ft-jával 687 ft 30 kr pedig elég lett volna ezért a 10 ft 275 ft.

A többi rézeszközökért pedig mázsánként 30 ft-jával

390 ft -	fizettetett a 13 mázsáért, elég	
1077 ft 30 kr	lett volna	130 ft
	ezért is 10 ft-jával.	405 ft

az 1077 ft 30 kr-ból levonva a helyes árt

405 " - "

672 ft 30 kr mutatkozik mint felesleges fizetés.

5. Az akna helyreállítása, mely m.e. 900 ft-ba került, Potter minden ellenmondása daczára elszámoltatott a gépfelállítás terhére, pedig ide legkevésbé sem tartozott.

6. Hasonlóképen nem ide tartoztak az utak helyreállításának költségei sem, valamint az altáró vízcsatornájának biztosítása, melyek mind a gépfelállítás költségére számoltattak el.

7. Különféle napidíjak, a többek közt az udvarbiróé és Potteré is a gépköltségére számítottak el, pedig erről a szerződés semmit sem szól, és ott csak egyedül a gép felállítására van előirányozva 6000 ft.

8. Végre miután a gép az első próbát közmegelégedésre kiállotta, a bizottság azonban azt kívánta, hogy egy újabb próbával mutassa meg Potter, hogy a gép a vizet 32 ölnyire felemelni bírja, és e végett új csöveket kellett alkalmazni, és a gépet 4 havi munkával át kellett változtatni: bizonyára

ez is jelentékeny kiadást okozott, melyre nem volt számítva az előirányzott 6000 ft megállapításánál.

Mindezekből kitűnik, hogy Potter előirányzata helyes volt, és ha a kiadások gazdaságosan kezeltetnek, és közéjük oda nem tartozó kiadások nem kevertetnek; az előirányzatot nem hogy túlhágták volna, de bizonyosan meg is takarítanak belőle. A túlhágásért tehát nem lehet Pottert felelőssé tenni.

4. Helytelen az állítás, hogy a gép működése nem 192/ olyan hatásos, mint azt Potter a szerződésben megígérte.

A szerződés 1-ső pontjában kötelezte magát Potter, hogy gépével 24 óra alatt 42.000 akó vizet fog a mélységből emelni.

Az első próba alkalmával be is bizonyította, hogy nem csak ennyit, de 45.000 akót emelt, és a bizottság elismerte, hogy a gép jól dolgozik, és megelégedésének kifejezést is adott. De egyszersmind elrendelte, hogy a gép úgy alakítsasék át, hogy a vizet a külre 32 ölnyi magasságra emelje. Potter vállalkozott erre is, megjegyezvén, hogy miután a gép csak arra van számítva, hogy a vizet az altáróig emelje, újabb csöveket kellene felállítani, hogy ugyanazon mennyiséget a külre emelhesse. A meglevő géppel azonban be fogja bizonyítani, hogy a gép olyan magasságra is 1937

1724. márczius 3-án jelenti a főkamaragróf, hogy a szivattyuk zárolása egyszerű bőrrel már egy negyed év óta jól megy, ámbár Deadda és Corneli mindég ellene beszélnek. Az első szivattyuk a régi mód szerint kettős bőrrel vannak zárolva, a felsőbbek pedig egyszeresen, és csak úgy kihúzzák a vizet, mint az alsók.

Aigner javaslatára próbát tettek a szivattyuk hosszabb emelésével, de az eredmény nem volt kedvező, mert gyakran történtek törések.

1724 április 12-én panaszolja Mathias Cornelius Höll. gépész mester az udvari kamarának, hogy a főkamaragróf rendelkezéből neki kellene jelentést tenni a néhány év előtt itt berendezve volt szivattyuk anyagának mikénti felhasználásáról. Ezeket a szivattyukat az udvari kamara elhalt elnöke

gróf Walsegg rendeletére rendezte be Höll abból a célból, hogy a szivattyuhuzó lovak munkája könnyebbíttessék és megígértetett neki, hogy az elérendő megtakarításokból a kapott 300 ft-on felül még 20.000 ft jutalmat fognak adni. Az új berendezés főképen fémcsövek alkalmazásából állott. Amint az új szivattyuk elkészültek, egy bizottság megvizsgálta működésüket, és írásban bizonyította, hogy nagyon jól működnek.

Voltak azonban az új berendezésnek ellenségei is, két szivattyukezelő, valaki által felbízattva, az emelő csövek felső részét fával betömte, a szívó csövekbe pedig keskeny bórseleteket szivatott fel annyira, hogy ezek is bedugultak, és a lovak nem voltak képesek a gépet mozgatni. Bossányi Mihály és Mallina János volt e két gonosz ember, de gonoszságuk kiderülvén fogságra vették. Mallina azt hallván, hogy őket halálra fogják ítélni, rögtön meghalt, Bossányinak megkegyelmezett ugyan a főkamagróf, de ő sem élt azután sokáig.

Ezután jól működtek a szivattyuk mindaddig, míg nyilvánossá tétetett, hogy a berendezésért Höll 20.000 ft-ot fog kapni. Ekkor ismét felülkerekedtek az ellenfelek, és a szivattyuk működését folytonosan zavarták, fölhasították a csöveket, lyukakat vágtak a szívó csöveken sat., s oda vitték végre a dolgot, hogy Höll távollétében a jó szivattyukat kihányták, és anyagát, a rezet, vasat, és ólmot más helyeken fölhasználták. Höll e használatról nem számolhat, mert az nem az ő felügyelete alatt történt, kéri tehát az udvari kamarát, hogy őt az elnyomatástól és zaklatástól megvédje.

1724 április 16-án jelenti a főkamagróf, hogy 2 napig tartó eső a tavakat megtöltötte, férne ugyan még több is a tavakba, de nem merik a vizet nagyon magasra emelni, mert akkor 194¹/₂ és félnek, hogy a gátat keresztül szakítja, úgy véli, hogy ennek elejét lehetne venni, ha a tó fenekét úgy kiásmák, hogy legmélyebb pontja nem a gátnál, hanem hátrább a hegyben legyen, most a gátnak kell tartani az egész víz terhét, akkor pedig a fenékre nehezedne a víz, és nem

nyomná annyira a gátat, mint most. Ezt azonban nem látják be az itteni tiszttek.

1724 április 20-án jelenti a főkamaragróf, hogy megnézte a tavak állapotát, a középső tóból nagyon szivárog a víz, most midőn a tó tele van, nem lehet megtudni, hogy hol jön ki a víz, de elrendelte, hogy a gát mellett fűrészport hintsenek a vízbe, ha a víz lepad, ott kell keresni a víz kiszivárgása útját, ahol a fűrészpor nagyobb mennyiségben meggyűlt.

/Kiegészítő adatok, 1725-1728/ 195/

1725 febr.1. Panasz Höll Cornél ellen, hogy engedetlen.

1725 máj. 28. Höll fizetéséből 1 ft 30 kr-t Kornheimnek adnak.

1725 jun.9. Thorhaiser gépészt gonoszságáért Ujbányán büntetik.

1726 ápr.22. Minden kincstári uradalomból 30 ember a tó-gáthoz.

1726 aug.18. A tó-gátaknál kötél szállítás /2 ló erejű/.

1726 szept.8. A kötél szállítást megszüntették.

1726 szept.15. A kötél szállítás várépítésnél.

1727 jul.13. Schickmayer gépe Spitaler aknában, próba.

1727 okt.6. Az új 4 tűzgéphez hűtővizet keresnek.

1728 jun.8. A kohlbach-i vízvezetéken dolgoznak.

1728 jul.21. A főkamaragróf tanácsai erőviz hiányában.

1729 július 10-én tanácskozás tartatott Selmecezen a főkamaragróf jelenlétében azon okból, hogy a bányában a vizetek a 6-ik járaton felül emelkedtek, a tavakból pedig nem sokára kifogy az esőviz.

A bánya bejáratván a szivattyukon több hiány találtatott, különösen, hogy a zároló bőr nagyon rossz, és a sokszori zárolás miatt a vizemelés hátra marad. A víz a bányában sok helyütt nem vezettetik csatornáknak, tehát leszivárog a mélységbe. Ezekre a hiányokra minél előbb segíteni kell.

Miután pedig a vizerejű emelőgépeken kívül most a ló-

erejű gépek is mind működnek, és előrelátható, hogy ha a tavak vizei kifogynak, a lőerejű emelőgépek nem lesznek képesek a víz emelkedését megakadályozni, az kívántatott, hogy 100-110 jó erős lovakat szerezzen be a kincstár minél előbb, melyeket azután vagy gépekbe befogui, vagy a lovasgazdáknak eladni lehet.

1729 augusztus 4-én megemlítették, hogy a hodrusi tó nagyobbitásának költségeihez hozzá járulnak:

6	vasért János táró a Berenleutenben	1	résszel
6	" Pál táró	1	"
6	" Rabenstein	1	"
6	" József táró	1	"
24	" Ó Mindszent táró	4	"
24	" Finsterort	4	"
12	" Moder táró	2	"
36	" a kincstári alsó kohó	6	"
48	" Mariahimmelfahrti 2 vizemelő és 4 zuzó	8	"

29 résszel

1730-ban panaszkodik a főkamaragróf, hogy a szélaknai tó szivárog és nagy veszedelmet okozhat. A sziléziai gátverők nem tudták megjavítani.

1730 január 15-én panaszolják a selmeczi főtisztek, hogy Cornelius nyilvánosan azt beszélte, hogy nem sokára ő lesz itt a director, s nem fognak neki a főtisztek sem parancsolni. Azután egyszer gépkezelő segéddel méregetett a Szt. Háromeág altárón, a midőn kérdőre vonták, és megtiltották neki, hogy a gépkezelőket saját külön céljaira használja, nagy hetvenkedve azzal állott elő, hogy amit ő tesz, azt legfelsőbb meghagyásból teszi, és jelentést fog felterjeszteni, hogy őt a főtisztek akadályozzák.

1730 márczius 8-án értesíti a főkamaragróf a főtiszteket, hogy az udvari kamara Stäberhofer Ignác könyvvivő segédet és Veldoner segéd bányatisztet külföldre küldeni rendelte, hogy a lüneburgi és harzi bányákat megnézzék, és ott különösen a vizemelést tanulmányozzák.

1730 márczius 10-én leküldi az udvari kamara Pfrang

Miklós panaszlevelét Höll Cornél ellen, ki neki 215 ft-tal tartozik, de fizetni nem akar; erre Höll kihallgattatván azt felelte, hogy nincs semmije, nem fizethet, de ha a kincstárnál levő követelése megadatik, ő is azonnal meg fogja fizetni tartozását. Bécsben levő fia azt írta neki, hogy az udvari kamara már beleegyezett volna, hogy az ő követelése fejében neki itt 1200 ft kifizettség.

1730 április 16-án javasolja a főkamaragróf, hogy Kohlbachon egy tó-gát készíttessék, mert az ottani völgyben még sok víz folyik el haszontalanul, a gát m.e. 90.000 ft-ba fog kerülni, mely összeg a zuzók működésének állandósítása és folytonossága által meg fog térülni.

1730 május 8-án jelentést tesz a főhivatal Höll Mátyás Cornél folyamodványára, melyben Höll elbeszéli, hogy 1695 augusztus 17-én herczeg Egon von Fürstenberg vele szerződést kötött, melyben megígéri, hogy ha Höll a selmeczi vízemelő gépeket úgy megjavítja, hogy a kezeléséhez szükséges emberek és lovak számának felét megtakarítani lehet, 10 ezer ft jutalmat fog adni Höllnek. 1718 május 28-án pedig az udvari kamara ígérte meg neki írásban, hogy ha a gépeket úgy fogja átalakítani, hogy a lovakat, melyek hetenként 2000 ft-ba kerültek egészen mellőzni lehet, 20 ezer ft-ot fog jutalmul kapni. Höll azt állítja, hogy az ő javított gépeivel 1695-ben az 196/ 600 lovakból 300 lovat nélkülözhetővé tett, később pedig 1718 után a tavak és vízvezetékek felépítése után a lovakat, ha víz volt, egészen mellőzni lehetett, így tehát ő a feltételeket teljesítette, de a jutalmakból mindeddig csak 1500 ft-ot kapott; kéri tehát, hogy a jutalmak neki kiadassanak.

A főhivatalnak nincs tudomása a Höll állítása szerint létező szerződésekről, nem ismeri az azokban foglalt feltételeket, tehát felszólította Höllt, hogy a szerződéseket mutassa fel, és addig míg ez nem történik, a folyamodványról véleményt nem adhat.

1730 július 6-ikán jelenti Fierer János Friedrich expectans, hogy a kohlbachi tó-gát építését már megkezdték,

dolgozik rajta 114 bányász és 39 tóásó munkás.

1730 augusztus 18-án tanácskozmány tartatott Selmeczen a külföldön járt Stäberhofer és Valtoner jelentése és javaslata fölött. Javasolják:

1. Hogy a vízemelő vízkerekek, úgy mint a Harzon, a bányában egymás alatt rendeztessenek be, miáltal a veszteség, melyet a hosszú felszínti rudazat okoz, elkerültetnék.

A tanácskozás nem tartja e javaslatot elfogadhatónak, mert a Magdolna akna, mely e célra egyedül alkalmas, nagyon törékeny kőzetben van leményítve. A Bieber altáró az akna 197/ alatt a 30-ik ölben fekszik, tehát csak 4 ötöles kereket lehetne beépíteni, melyek közül 2 a 6-ik Sargóczy járat-tól a Piroch járatig, a felső 2 pedig innen az altáróig emelné az összes vizeket. Mostan pedig 8 vízkerek és 3 lő-erejű gép emeli a vizeket, tehát nem valószínű, hogy a föld-alatti kerekek elégségesek lennének a víz kihuzására.

2. Ajánlják, hogy a kenderkötelek helyett, melyek alig tartanak 1/4 évig, vasköteleket, vagyis lánczokat alkalmaz-zanak a szállításra, melyek nem sokkal nehezebbek, mint a kenderkötelek, de 2 évig is eltartanak.

3. A tanácskozás hajlandó az ajánlatot próbaképen elfo-gadni, és a Weiden aknában, melyben a kender kötelek az akna nedvessége miatt leggyorsabban elromlanak, a próbát megtenni javasolja, valamint próbát lehetne tenni a tisztább kenderből szorgalmatosabban készített kötelekkel is.

A főkamaragróf hozzájárult e javaslatokhoz, és a próbák megtételét elrendelte.

1730 augusztus 24-én jelenti Stäberhofer, hogy a mansfel-di bányáknál mindenütt alacsony szivattyurakatokat talált, melyek igen jó eredménnyel dolgoztak, és miután régebben itt-hon is olyanok voltak, de Unger Ádám gépézmester idejében a magas rakatokkal kicseréltettek, először Körmöczön, azután Selmeczen, kéri, hogy a 198/ hivatalnál keressék ki azokat az iratokat, melyekből a változtatás okát kideríteni lehet-ne.

1730 augusztus 31-én rendeli a főkamaragróf, hogy H811

fizetéséből hetenként 4 ft a Pfrongernek tartozó 215 ft-nyi adósság törlesztésére levonassék.

1730 szeptember 19-én tanácskozást tartottak a rövid és hosszú szivattyuk tárgyában, bemutatták a körmöczi hivatalos iratokat, melyek szerint Unger hosszú szivattyúi sokkal célszerűbbeknek találtattak, mint a rövidek. Végre azt határozták, hogy a Lipót aknában egy vízemelő rakatot rövid szivattyukkal fognak ellátni, hogy ott egymás mellett láthassák a rövid és hosszú szivattyuk működését.

1730 október 29-én említi a főkamaragróf egy jelentésében:

Nincs nehezebb, mint gépészeti tervek felett itélni, mert legalább én még nem hallottam olyan tervet, mely megvalósítva az ígért hatást megadta volna. A gépek tervezői úgy beszélnek az ő gépekről, mintha azoknak minden része változhatatlan maradna a működés közben is, pedig különösen a nagy teherrel járó gépek részei egy napig sem maradnak egyenlők, a nagy teher miatt egyik-másik darabja elgörbül, a görbe pedig kiegyenesedik, és a gép hatását rontja.

Stäberhofer utazása közben rövid magasságot emelő szivattyukat látott, és azok járását igen dicséri. Én azt hiszem, hogy a rövid vagy magas szivattyuk hatása között nem lehet igen nagy különbség, mert minden tehernek emelésére megfelelő erő kell. A gépészek berendezhetik ugyan a gépet úgy, hogy kevés erővel is működhessék, de ebben nincs haszon, mert amit az erőben nyerünk, azt az időben elveszítjük. Például egy követ akarunk bizonyos magasságra fölemelni. Úgyesen szerkesztett géppel megtehetjük, hogy a követ, melynek emelésére 2-3 erős ember volt szükséges, egy gyermek is felemeli, de ennek egy napi munkára lesz szüksége, hogy ezt tehesse, míg a 2-3 erős ember egy pár óra alatt is elkészül vele. Nekünk a bányában mindennap fel kell emelnünk az altároló szintjére egy bizonyos mennyiségű vizet; egy vízoszlop ez, melyet folytonos mozgásban tartanunk kell, és az eredmény nem igen változhatik, ha ezt az oszlopot 8 vagy 12 részre osztjuk.

1731 február 16-án 800 ló volt a selmeczi gépeknél alkalmazva.

1731 márczius 11-én rendeli a főkamaragróf, hogy miután Höll Kornél az ő 12 gyermekével nagy nyomorúságban él, és régebben hasznos szolgálatokat tett, neki a kamaránál levő követeléseit rovására most 20 ft-ot, ezentúl pedig minden fizetés alkalmával 12 ft-ot kifizessenek további rendeletig.

1731 április 26-án csuszamlások mutatkoztak a kohlbacher tógáton, és a lecsapoló nyílás is elromlott, úgy, hogy azt gyökeresen kijavítani kellett.

1731 május 31-én tanácskozás tartatott a kohlbacher tógát kijavítása tárgyában. A gátnak 2 hibáját említik: egyik az, hogy csuszamlás történt rajta, a másik pedig hogy a vízfeloldó oldala igen meredek, és itt még 6-9' vastagságban, mely fent 3'-ra össze szorulna, a gát elé erősítést kellene csinálni. A gát belsejét eddig gyepvel rakták ki, Höll Kornél megemlíti, hogy az nem ér semmit, jobb lenne e gát belsejét simán agyaggal kidöngölni, mert a gyep a vízben mind elkorhad és kihull.

1731 június 23-án jelentik, hogy a kohlbacher tógát belső részűjét 42 1/2 fok alatt csinálják.

1731 július 14-én Höll Kornél javaslatot és tervet terjesztett tanácskozás elé, mely szerint a vízemelő gépeknél az erő 1/3-át megtakarítani lehetne. A javaslat abból állott, hogy a szivattyú hengerek és ramácsok kisebbre csináltassanak, de az emelés magassága nagyobbra tétessék. Azt mondja Höll:

Tudva van, hogy a teher, melyet egy vízhúzó gép emel, a szivattyú ramácsának felületétől függ, akár milyen tágasak vagy szűkek az emelő csövek. A teher mindig olyan nagy, amennyi a súlya egy vízoszlopnak, melynek keresztmetszvénye a ramács felülete, magassága pedig az a magasság, melyre a viz emeltetik.

Az itteni szivattyúhengerek átmérője 8 1/4'', egy lábnyi magasságban 17 itcze vizet tartalmaz, egy itczének súlya

pedig $1\frac{1}{2}$ bécsi font, tehát a szivattyuban levő $1'$ magas vizoszlop súlya $25\frac{1}{2}$ font. Vegyük a József aknai vízemelő gép egész szivattyu sorozatát, evvel a víz az 5-ik Sargóczy járatról felemeltetik $360'$ magasságra a Pyroch járatig. Ennek a vizoszlopnak súlya a $25\frac{1}{2} = 9180$ font, tegyük kerek-számban 92 mázsa. Az emelés magassága ennél a gépnél a földszínen $25''$, de a bányában csak $20''$, és kiönt minden emeléssel $23\frac{1}{2}$ itcze vizet, a nagy kerék egyszeri fordulásánál pedig 8-szor önt, tehát ad összesen 188 itczét.

Másmost hogyha a ramácsot csak $5\frac{3}{4}''$ átmérővel csináljuk, a szivattyu hengerét pedig $6\frac{1}{2}'$ hosszúra vesszük, ebben 1 láb magasságu vizoszlop fog adni $8\frac{1}{2}$ itcze vizet, melynek súlya $12\frac{3}{4}$ font, tehát az egész $360'$ magas vizoszlop $199\frac{1}{2}$ font, tegyük 46 mázsa. Az emelés magasságát egy emeléssel eszerint $44\frac{15}{24}$ vizet fog a gép önteni, tehát a nagy kerék egyszeri fordulatával 8-szor annyit = 357 itczét, tehát csak $2\frac{1}{2}$ itczével kevesebbet a mostaninak kétszeresénél, vagy is a nagy kerék minden fordulatanál $357 - 188 = 169$ itczével többet fog kiönteni, mint az eddigi.

Világos tehát, hogy ilyen módon valamennyi gépnél összesen 88 pár lovat lehetne megtakarítani.

Ebből következik, hogy a rudazatot és minden mozgó szerkezetet könnyebbre lehet csináltatni.

A költség nem lesz nagy, mert próbául csak facylindereket lehetne alkalmazni, és ha ezek jól járnak, akkor lehetne a rézcyliandereket újra önteni.

Azt véli Höll, hogy ily módon évenként 26.000 forintot lehetne megtakarítani.

A tanácskozás kiadta ezt az ajánlatot Artner Ádám János expectánsnak véleményadás végett.

Artner azt mondja, hogy Höll számításának egyik részét helyesli, a másik részével azonban nem ért egyet.

Helyesnek találja azt, hogy az emelendő víz súlya a ramács felületétől és az egész emelés magasságától függ, tehát hogy a $8\frac{1}{4}''$ átmérőjű szivattyuknál ha a víz 360 láb-

ra emelkedik, a vizoszlop súlya, melyet a gépnek legyőznie kell = kereken 92 mázsával. Helyes az is, hogy ha az egyes emelés 20'', a nagy kerék minden fordulásával 188 itcze vizet önt. E végre most 8 pár lovat kell a gép 200/ pedig Cornelius ur kimutatja, hogy a lovaknak csak 200/ kell emelni, mert ha a 92 mázsa teher az emelőrud egyik végére akasztatik, a másik hosszabb emelőkar végére pedig 69 mázsa, akkor a kettő egymást egyenlő súlyban tartja, mert a hajtó rud egy könyökforgatyuhoz van kapcsolva, melyet egy 3-szor nagyobb kerék hajt, tehát $69/3 = 23$ mázsa ennek legyőzésére pedig 4 pár ló elegendő lenne, mert 1 pár ló 6 mázsa terhet emelni képes. De a valóságban nem 4 pár, hanem 8 pár ló szükséges, mert a surlódások legyőzésére ugyan annyi erő kell, mint a víz emelésére.

Hosszu számítások után kimutatja továbbá Artner, hogy Höll javaslata nem fog jó eredményt adni, mert ő nincs tekintettel a surlódásokra, a rudazat és vasalás gyengítése pedig sok törést okozna.

Mind a mellett, miután a kísérlet nem kerülhet sokba, és nem lehetetlen, hogy az öreg tapasztalt gépész helyesebben ítéli meg a dolgot, mint ő, ő is azt javasolja, hogy a kísérletre adják meg az engedélyt.

A főkamaragróf erre azt válaszolja, hogy nehéz olyan valakinek az ajánlatát elfogadni, aki már sokszor mutatott be jól járó mintákat, de nagyban csak ritkán tudott jó eredményt elérni, mindazonáltal megengedi a kísérletet, ha

1. Avval a bányában semmi kár vagy hátramaradás nem történik,

2. ha Höll biztosítékot tesz le, hogy a gép tartósan jól fog járni,

3. ha Höll biztosítékot ad, hogy a kísérlet nem fog sokba kerülni,

4. ha Höllnek van annyi követelése a kincstárnál amennyi biztosítékot le kellene tennie.

Ezeket a feltételeket elfogadja Höll, mert biztosítékul leköti becsületét, és azt a 202 ft 30 krt, mellyel neki

a kincstár adós, a költség pedig fa cylinderekkel nem fog 115 ft 30 kr-nál többre menni. De azt kéri Höll, hogy miután ő már öreg, és a bányába nem járhat, az ő két fia: Ignác Kornél, és József Károly adassék mellé segédül, és az ő napidijaik a jövőendő megtakarításokból fedeztessenek.

1731 október 8-án rendeli a főkamagróf, hogy miután a kohlbachi tó-gát már egészen helyre állíttatott, és Weidner Henrik sziléziai gátmester az ő embereivel haza menni akar, az ő jó szolgálatai megjutalmazásául neki 24 ft-ot fizessenek ki.

1731 deczember 1-én jelentik, hogy Höll az ő új szivattyuival elkészült, és meg is próbálta, de mivel a fenyőfából készült cylinderek nagyon egyenetlenek, nem ment jól a próba, most bükkfából fogja a cylindereket csináltatni.

1731 deczember 6-án kéri Kirchner Miksa bányagondnok az udvari kamarát, hogy miután ő egy új lőerejű hajtógépet talált fel, melynek könyökös forgattyuja nincsen, mely forgattyu most rendszeren 3000 ft-ba kerül, s ha eltörik, 1000 tallérba kerül az újra öntése, tehát ha ezt a költséges forgattyut nélkülözni lehet, avval sokat megtakaríthatnak; de ezenkívül az ő gépének hajtására csak félannyi erő kell, mint eddig; mindezt mintában is bemutatathatja, és saját költségén megcsináltatja, ha kiadják neki a fizetéséből visszatartott összegeket; kéri tehát, hogy az udvari kamara az összegek kifizetése iránt intézkedjék.

1731 deczember 9-én javaslatot tesz a főkamagróf a Selmeczen építendő tüzgépek tárgyában.

Már 10 év óta vitatják a kérdést, hogy czélszerű lenne-e az itteni művek víztelenítésére tüzgépeket állítani fel? Sokan félnek a gépek nagy tüzelék fogyasztásától, melyet a selmeczi gyér erdők alig fedezhetnének. Mások kételkednek a gépek hatásában, mely Ujbányán sem volt egészen megfelelő. Mások pedig nem tudják, hogy honnan lehetne a géphez szükséges hűtő vizet megszerezni? Nehéz olyan gépről véleményt adni, melynek czélzaszerűségére nézve a gépészek nincsenek egy véleményen. A gépészek ugyan azt állítják,

hogy az újbányai gép az ő méreteihez képest ennyi s ennyi vizet emelt ennyi magasságra, tehát egy újabb kellő nagyságu gép aránylagos eredményt fog adni; a főkamaragróf véleménye szerint az átállítás helyes volna, ha egy sullyal bíró erőre vonatkoznék, de mert a gőzre vonatkozik, melynek tulajdonságait még nem ismerik, ki tudja, hogy egy kétszer olyan nagy gép kétszer akkora eredményt fog-e adni? Potter ugyan azt mondja, hogy ha az új gép nem oly eredménnyel működik, mint ő állítja, vágják le a fejét; de ezzel rajtunk nem lesz segítve, ha a sok pénzt kiadtuk, és a gép nem jól működik; az ő feje nem fogja a mi kárunkat megtéríteni. Másrészt azonban helytelen lenne oly dolgot, melynek eredménye jó lehet, elvetni csak azért, mert nekünk, akik hozzá nem értünk, nem egészen biztosnak látszik. Nehezebb és bizonytalanabb dolgokat is véghez vittek itt már jó eredménnyel; és a lehetetleneknek látszó tervek is rendszeren csak azért ejtetnek el, mert kivitelük sok nehézséggel jár. Azért ilyen alkalmakkor mindenekelőtt meg szoktam vizsgálni, hogy a nehézségek elháríthatók-e vagy nem? Hogyha nem háríthatók el, akkor nem gondolok többet rá, de ha elháríthatók, vagy legalább mérsékelhetők a nehézségek, akkor azt nézem, hogy az eredmény mennyi hasznot hajthat? Ilyen módon jártam el ebben a kérdésben is. Alaposan megfontoltam minden körülményt, a bizonytalanságokat, a nehézségeket, és 201/ azt találtam, hogy a következő kérdésekre kell feleletet adnom:

1. Milyen hatást lehet várni egy nagyobb tűzgéptől?
2. Milyen haszna lesz ebből a bányászatnak?
3. Lehet-e reményleni, hogy a költségek apadni fognak?
4. Honnan lehet beszerezni a szükséges tüzeléket?
5. Hol kellene felállítani a tűzgépet?
6. Honnan lehetne beszerezni a hűt vizet?
7. Mennyibe fog a gép kerülni, és honnan lehetne azt fedezni?
8. A sok javítások nem fogják-e veszélyeztetni a bányát?
9. Mennyiben lehet Potterban bizni?

10. Az építés alatt milyen szerepe legyen Potternak?
11. Milyen legyen szerepe az építés után?
12. Milyen legyen a fizetése?
13. Miképen kell vele bánni az építés után?
14. Mennyi jutalmat lehet neki ígérni?
15. Miféle biztosítékot kell tőle követelni?

ad 1. A gép hatását illetőleg Potter igen sokat ígér, és fejével s életével kezekszik érte, de miután erre a biztosításra semmit sem adhatunk, végre abban állapodott meg Potter, hogy a gép 14.000 akó vizet fog emelni 24 óra alatt. Én a tekintetben csak azt kutatom, hogy lehetséges-e a nagy tűzgépet járattatni és működésben tartani, és hogy az ígért hatás elérése valószínű-e? Az első illetőleg nem kívánhat tőlünk senki sem alapos véleményt, mert nem értünk hozzá. Másrészt pedig Potter ígéreteiben még kevésbé lehet megnyugodni, mert matematikai és mechanikai ismeretei nagyon gyengék, és mert bizonyos, hogy Potter, a gép felépíthetése céljából, minden lehető és lehetetlent megígér. Mindezekről azt hiszem, hogy egyedül csak báró Fischer császári és királyi építőmester képes alapos ítéletet mondani. Báró Fischer ismeri a tűzgép szerkezetét, és tudva van, hogy Potter nem építhette volna fel az ujbányai gépet, ha ebben neki báró Fischer utmutatást nem ad. Ő képes meghatározni a cylinder, kazán, és tüzelő tér nagyságát, mert Potter, csakhogy a gépet elfogadhatóbbá tegye, nagyon kis tüzteret tervez, és azt hiszi, hogy kevés tüzeléssel is jó eredményt fog elérni; pedig valószínű, hogy a nagyobb hatást csak aránylag nagyobb fafogyasztással lehet elérni. A hatásra nézve is legjobb lesz báró Fischer véleményét kikérni, mert mi csak annyit tudunk, hogy az ujbányai tűzgép m.e. 7000 akó vizet emelt 24 óra alatt 60 és egynehány ölre; de hogy a tervezett új gép fel bírja-e emelni a 12000 akó vizet 65 öl magasságra? ezt nem vagyunk képesek megítélni, mert nem vagyunk szakértők. Igaz ugyan, hogy Ujbányán a gép sokszor megakadt, és akkor, míg kijavították, a víz a bányában felemelkedett; de az is igaz, hogy mihielyt a gép működött, gyorsan lehuzta a fel-

emelkedett vizeket; tehát nagyobb víztartó helyiség mellett, melybe a víz a gép javítása alatt meggyűlhet, nem kell félni az elfvülástól.

2. Az a kérdést illetően, hogy a tűzgép hasznos lenne-e a bányára nézve, erre minden kétségen kívül igennel kell felelni, és ebből az okból kívánatos, hogy legalább egy tűzgép állíttassék fel. Azt az okot, hogy a tűzgép kevesebbe fog kerülni, mint a lóerejű gépek, nem tartom eléggé bebizonyítotttnak; mert, ha a számításból némi megtakarítást lehetne várni, mindig akad ilyen vállalatnál előre nem látott kiadás, ami a megtakarítást felemésztheti, eltekintve attól, hogy a tűzgép nem tartozik az erőt kimélő eszközökhöz. A tűzgép hasznosságát bizonyára el fogjuk ismerni, ha vissza emlékszünk, hányszor ejtett bennünket a legnagyobb zavarba, ha új vizet nyitottunk a bányában, hányszor panaszkodtunk, tehetetlenül, ha erővizünk kifogyott? Hányszor sürgettem én jelentéseimben, hogy ilyen váratlan elárasztás ellen valamilyen módon biztosítsuk magunkat. Vannak is némi segítségeink, de ezek mindig kisebbednek, mennél mélyebbre haladunk a bányában, de nem is lenne szükséges annyira igyekeznünk a mélységbe, ha bátrabban dolgozhatnánk a felsőbb vájatvégeken, és nem kellene félnünk újabb vizek megnyitásától. Részemről Pachen tárt mindig a legfontosabb bányának, mintegy kincstárnak tartottam, és nagyon aggódtam amiatt, hogy egy váratlan vízbetörés a mivelésünket elfulladásztathja, és bennünket legbiztosabb termelő pontunktól elzár. Hogyha azonban a tűzgép jó eredménnyel működik, lehetne biztosítónk és még az Erzsébet aknai lovakat is ki lehetne fogni, és csak a legnagyobb szükség esetére kellene ismét alkalmazni.

3. Hogy azonban a tűzgép felépítése esetében kiadásaink kevesbedni fognak, ezen nagyon kételkedem, mert ámbár kiszámítják, hogy költségeink 3000 ft-tal fognak évenként apadni, de mivel mindég felmerülnek ilyen új gépnél előre nem látott költségek, a tüzelék is évről évre drágább lesz, azt hiszem, hogy nem sokkal kevesebbet fogunk a tűzgépre kiadni, mint a 2 lóerejű vízemelőre, melyeknek helyét pótolja.

4. Arra a kérdésre, hogy a tűzgép faszükségletét honnan fogjuk fedezni? a tisztek legnehezebben tudnak felelni, de én elvállalom e tekintetben a felelősséget, és kész vagyok a gépet elegendő fával ellátni. Ezt az ígéreteimet pedig úgy fogom teljesíteni, hogy részben Beszterczebányáról fogok télen szánkókkal fát szállíttatni, hogyha azonban ez nem lehetséges, és kénytelenek leszünk magunkat Selmecezi Vidékről ellátni a szükséges fával, tehetjük ezt minden fennakadás nélkül, ha egy olvasztót Selmecezen megszüntetnük, és hetenként 70 mázsa közep jóságú érczetet Körmöczre küldünk. Az udvari kamara már kétszer sürgette ugyan, hogy terjeszsem fel a kozelniki völgy torkolatánál tervezett gereblye tervét részletesen kidolgozva, de erre mindeddig nem volt időm, ámbár meg vagyok győződve, hogy ezt a gereblyét annak idejében fel fogják állítani, mely esetben azután Selmecezen több tűzgép faszükségletének fedezése sem fog nehézséget okozni. Nagyon jó lenne ugyan, ha köszén állana rendelkezésünkre, de erre való kutatásainknak nem volt jó eredménye, Selmecezi körül nincs jó szén, messziről hozatala pedig sokba kerül; ez okból most még nem lehet a köszénre számítanunk.

5. Hogy hol kellene a tűzgépet felállítani? Erre nézve igaz ugyan, hogy legjobb lenne Szélakna, ott vannak a legmélyebb művelések, ott lehetne a hűtő vizet is legkönnyebben a Bieber altáróról felemelni; de mivel főképen Pachen tábornak van legnagyobb szüksége a művelés biztosítására, mindnyájan azt véljük, hogy az új gép Pachen tárnak számára állíttassék fel.

6. A hűtő vizet illetőleg magam is kerestem Potterrel együtt, de nem találtam erre való állandó forrást, tehát kénytelenek leszünk a bányavíz egy részét a géphez fölemelni m. e. 60 öllyire. Meg kellene tehát tartani az András aknai lökerejű vízemelő gépet e célra, és csak a 2 Erzsébet aknai gép lenne megtakarítható. Csak amiatt aggódok némileg, hogy a bányavíz egy kissé zavaros, Potter ugyan azt mondja, hogy az nem árt. Bárá Fischer megítélheti ezt is, hogy úgy van-e?

7. A gép felállítása költségét illetőleg, kevés bizalmam

van Potter számításában; de ha az építés egy pár ezer ft-tal többbe is kerül, Pachen táró biztossága megérdemli ezt az áldozatot is. De hogy e költséget az itteni bevételekből fedezzük, arra gondolni sem lehet, mert most is alig tudom a művelésre szükséges kiadásokat fedezni. Hogyha azonban a Szt.háromság altárá vájatvégeével nyitott ércz tartósnak bizonyul és a jövő év nem lesz nagyon száraz, s a zuzók dolgozhatnak, akkor megtaláljuk a fedezetet is.

8. A gépen előforduló javításokra nézve már említettem, hogy ebből nem származhatik semmi baj, ha nagyobb vízgyűjtő vágatok állanak rendelkezésre.

9. Hogy lehet-e az építést Potterre bízni? ez a kérdés nekem is gondot okoz. Potter igen jó ember, kivel igen jól lehet kijönni, de csak akkor, ha józan; mert ha ivott, akkor felülmúlja gorombaságban az angol hajós legényeket. Sokat beszéltem én már neki, hogy erről a rossz szokásáról le szoktassam, egy ideig mindenüvé magammal vittem, és mindig vele voltam, akkor meg is tartotta magát, de mihelyt alkalma akadt az ivásra, megint visszaesett régi szokásába. Nem lehet e tekintetben senkit megóvni, aki maga magán nem tud uralkodni. Ilyen embernek csak különös elővigyázattal lehet a gép építését átadni.

10. Ez okból azt javaslom, hogy Potter az építésre nézve közvetlenül a főtiszték alá rendeltessék, és hogy 2 ügyes expectans adassék mellé, akiket ő köteles lesz a gép építése és kezelésébe betanítani.

11. Ha a gép már fel lesz építve, Potter maradhatna a gépkezelés igazgatója, de csak úgy, mint az építésnél, hogy a főtiszték alá rendeltessék, és mellé 2 expectans adassék.

12. Potter fizetését illetőleg én azt vélem, hogy 400 ft-tal elégséges 202/ de Potter 500 ft-ot kíván. Lehetne talán neki jutalmat is megígérni arra az esetre, ha a gép kifogás nélkül működik.

13. Arra az esetre, ha a gép már működik, nem tartanám szükségesnek, hogy most már határozott ígéretet tegyünk, elég neki az a biztosítás, hogy ha minden jól sikerül, jutalomra számíthat.

15. Végre a tőle kívánandó biztosítást illetőleg azt vélem, hogy az eredmény legjobban fog biztosítani, ha nekünk engedelmeskedik, és a 2 expectanst begyakorolja. Addig, míg e tekintetben egészen biztosak nem leszünk, nem szabad a 2 lóerejű gépet abbahagynunk.

Ezeket kívántam e tárgyban az udvari kamara elé terjeszteni; legnagyobb fontosságúnak tartom báró Fischer véleményét, mert én oly kevésbé vagyok gépész, hogy véleményemnek semmi értéke sincs, és ha a gép nem sikerül, ez nem az én hibám lesz, mert e tekintetben semmi felelősséget nem vállalhatok el.

1732 január 6-án jelenti a főkamaragróf az udvari kamarának, hogy a Schickmayer-féle vizemelő gép miért nem dolgozik? Ezt a gépet Kirchner bányagondnok felépítvén, megindították, és azután a főkamaragróf jelenlétében megmérték, hogy mennyi vizet emel, s úgy találták, hogy perczenként 11 itczével kevesebb vizet öntött, mint a Lipót aknában beépítve levő régibb gép. Ennek következtében, és mert Kirchner megígérte, hogy még javítani fog rajta, megállították a gépet, és az így áll most is, mert Kirchner nem tudott rajta javítani. Ha azt akarják, hogy a gép annyit emeljen, mint a többi, akkor több erővizet kell a kerekére bocsátani, mint amennyi a többi kerekekre szükséges.

1732 február 28-án jelentik a főtisztok, hogy Cornelius új gépével kísérletet tettek február 21-én, a Cornelius szivattyui egy emelésre 56 1/2 itcze vizet öntöttek, a régi szivattyuk pedig csak 48 itczét, tehát 24 óra alatt a Cornelius gépe 6780 akót emel, míg a régi csak 5760 akót, tehát 1020 akóval kevesebbet ad. Miután valószínű, hogy ha a szivattyuk vascsövekkel lesznek ellátva, az eredmény még kedvezőbb leend, engedelmet kérnek a vascsövek beszerzésére, mit a főkamaragróf meg is adott.

Cornelius azonban még egy tervet adott be, mely szerint a szivattyukat taposó kerekkel és ökrökkel akarná hajtani. Ezt a tervet még bővebben meg kell fontolni.

1732 márczius 22-én értesíti a főkamaragróf a selmeczi

főtisztakat, hogy az udvari kamara a krisnai vízvezeték költségeire 8800 ft-ot engedélyezett.

1732 április 4-én báró Fischer jelenlétében tartották a felépítendő tűzgép tárgyában az első tanácskozást a következők: Hallwax János főpénztáros, Staberhofer János Adrian könyvvivő, Eder Miksa Gergely pénztáros, Gerhamb József János főaranyváltó, Kirchner Miksa Mihály bányagondnok, Deadda Dávid Dániel főbányatiszt, Spiegel Nándor bányatiszt, Andraovitz András György bányatiszt, Gall János segédbányatiszt, Deadda József segéd bányatiszt, Höll Cornél Mátyás gépész mester, Kornheimb Lipót Ferencz segéd gépész mester, Grueber Ignác bányapolgár, Richter József bányapolgár, Osznitz Emanuel bányapolgár, Protschl Antal Jakab, Grueber Ferdinand, Osznitz Frigyes bányapolgár, Zipser Gottfried társulati bányatiszt és Corvadecz Imre Mihály jegyző.

Mindenek előtt azt a kérdést fontolták meg, hogy hány tűzgépet építsenek fel?

Az udvari kamara azt határozta ugyan, hogy a lőerejű vizemelő gépek helyett mindenütt tűzgépeket állítsanak fel; mindazonáltal ozélszerűbbnek vélték egyelőre csak egy gépet állítani fel, hogy e mellett a felmerülő nehézségeket kitanulhassák, és a költségekre nézve is biztosabb adatokat szerezhessenek.

2. Kérdés az, hogy melyik aknánál állítsák fel a gépet? Legozélszerűbbnek tartották volna, hogy a gépet András aknánál állítsák fel, de itt nehézségek merültek fel a hűtő víz megszerzésében, melyet vagy a Szt. Háromság altárho szintjéről kellene külön fölemelni, vagy pedig a Klingen tárho alatt levő forrásokat kellene egy gyűjtő tóba bevezetni. Mind e nehézségek tekintetbe vételével azt határozták, hogy könnyebb lesz az új gépet Szélaknán a József aknánál állítani fel, hol 64 ölnyi magasságra 10.000 akó vizet kellene 24 óra alatt emelnie. Az akna fenekén könnyű lesz egy nagy gyűjtő helyiséget kivágni, melyben 203 akó víz gyűlhessen ha a gép valamely okból rövid ideig szünetelni kénytelen.

3. Elhatározták, hogy a Schalmann-féle majorság mellett

fűltárt köszenet még jobban fűltárják, egyelőre pedig az Ujbányán levő géppel megpróbálják a Trnanka mellett feltárt köszén fűtőkéességét. Ha fával kell fűteni, akkor naponként 7 öl fa lesz szükséges.

4. A besztercebányai harangöntő Szélaknán fog magának egy öntőműhelyt fölállítani, hogy a rézcilindereket ott helyben önthesse, és a fuvarozás költségeit megtakaríthassa.

1732 április 10-én jelentést tesz Willidiener az ujbányai tűzgépnél báró Fischer jelenlétében véghezvitt kísérletekről.

1. Kísérletet tettek fával, $1/2$ öl fa súlya volt $15 \frac{1}{2}$ mázsa, ehhez még 1 mázsát adtak, tehát elégettek $16 \frac{1}{2}$ mázsa fát. Evvel $1 \frac{1}{2}$ óra múlva a kazán elkezdett forogni, és annyi gőzt adott, hogy a gép $3/4$ óráig járhatott minden további tüzelés nélkül.

2. Próbát tettek selmeczi köszénnel, melyből 11 m 44 font-ot égettek el 204/ a kazánt hideg vízzel megtöltötték, de 5 óra tüzelés után sem lehetett gőzt nyerni belőle. Tehát még 5 m 4 font revistyei szenet, mely Trnanka mellett termeltetett, égettek el $1 \frac{1}{2}$ óra alatt, és annyi gőzt nyertek, hogy a gép $3/4$ óráig járhatott.

3. Átalakították a rostélyt köszéntüzelésre, és $5 \frac{1}{4}$ órai tüzeléssel 16 m 70 font trnankai köszenet és 7 m trubaini köszenet fogyasztottak el, $3/4$ óráig tartó gőzt nyertek.

Azt véli, hogy a selmeczi köszén nagyon tisztátalan, lángja rövid, és a fűtésre nem alkalmas, a trnankai és trubaini köszén jobb ugyan, és gőz is fejleszthető vele, de sokkal lassabban, mint a fával.

1732 április 22-én benyújtja báró Fischer a felépítendő tűzgép költségvetését:

Réz kell a géphez	236 mázsa
Vas " "	25 "
Ólom " "	35 "

A rézművesnek	1059 ft
2 korong a cylinderbe	50 "
A ramácshengerek az aknában	960 "
Az ólomcsövek öntése	175 "
Az épület és földél	1500 "
Fa a nagy gerendához	200 "
Vas csavarok 50	125 "
A nagy láncz	500 "
Az emelőcsövek	500 "
Vas részek az aknába	500 "
A felszerelés	850 "
A hűtővíz bevezetése	1000 "
Potter felügyelő díja	600 "
	<hr/>
	8019 ft

1732 április 27-én jelenti Patkho Ferencz zsarnóczai tisztartó, hogy a trnankai és zadári fuvarosok egy mázsa kőszén fuvarozásáért Trnankáról Szélaknáig 13 1/2 krt kérnek.

1732 május 20-án tanácskoztak a tűzgép felett, melyre nézve báró Fischer kiszámította, hogy a lőerejű 7 vízemelő gép Szélaknán kerül három évi átlag szerint hetenként 1546 ft-ba ehhez adva a javításokat 72 "

Összes heti költség 1618 ft

Miután azonban a 7-ik Sargóczy járattól 14 ölnyi magasságra a József akna alá 12 pár lóval kellene szentul is emelni a vizet, tehát a fentebbi költségből levonandó

12 x 7 84 Ft

marad összehasonlításra 1534 ft.

A 4 tűzgép ugyanezt a vizet /17.000 akót/ sőt még többet is fog emelni, és ha egy 81 tűzifa a géphez 2 ft 20 kr-ral, vagy egy mázsa kőszén 9 kr-ral szállittatik, nem fog több költséget okozni, mint egyenként 260 ft-ot, tehát összesen

1040 ft-ot hetenként; megtakarítható tehát hetenként 500 ft.

Hogyha pedig a rudas vízemelőgépek dolgoznak, akkor most a lovas gazdák hetenként 700 ft várakozó pénzt kapnak, a tűzgépekért pedig nem kellene több várakozó pénzt adni, mint hetenként 50 ft-ot egyért, tehát összesen 200 ft-ot, tehát ekkor is megtakaríttatnék hetenként 500 ft úgy, hogy az évi megtakarítást, ha mind a 4 tűzgép föl lesz építve, biztosan lehet 26.000 ft-ra számítani.

Báró Fischer bemutatta egyszersmind a kötendő szerződés tervezetét, mely szerint ő elvállalja 8 évig hetenként 260 ft-ért egy-egy tűzgép kezelését és fenntartását, csak a bányában előforduló költségeket fedezze külön a bánya, és jót álljon érte, hogy a fa ölenként 2 ft 30 kron, a kőszén pedig mázsánként 9 kr-ral a géphez szállíttatik, naponként egy géphez 205¹/₂ fa vagy 20 mázsa kőszén. Báró Fischer 16 évre terjedő szabadalmat kér, hogy ez idő alatt senki se állíthasson fel.

A tanácskozóknak 2 pontra volt megjegyezni valójuk.

1. hogy a gép nehezen fogja a vízemelést megbírni, ha a báró csak napi 17.000 akó emelésére számít, mert mikor ezt a mennyiséget mérték, akkor éppen nagyon kevés víz volt a bányában, tavasszal, ősszel és télen sokkal több szokott lenni, erre tehát tekintettel kellene lenni.

2. Nagyon kételkednek, hogy egy öl fát 2 ft 30 kron, vagy egy mázsa kőszén 9 kron be lehetne szállítani. Mert a fát mostan ölenként 3 ft 30 kron sem akarják befuvarozni, a szenet pedig 13 1/2 kr-ért lehetne beszállítani, de a termelés költségei nélkül, a termelés pedig egymaga többbe fog 9 kr-nál kerülni.

1732 június 17-én megemlítették a jegyzőkönyvben, hogy a lovas gazdák panaszkodnak a Cornelius gépére, mert a lovakat tönkre teszi, és kéri, hogy az eddigi 8 párhoz még 2 pár lovat befoghassanak.

1732 július 10-én jelenti a főkamaragróf, hogy a kohl-bachi tó-gát belső burkolata megint hasadást kapott, és mert most a tó üres, elrendelte, hogy a burkolatot kővel

csinálják. Van a tó mellett ehhez elég kő, és vannak bányamunkások is elegenden.

1732 augusztus 14-én jelentik a főtisztok, hogy Fuchs-huber főerdész megtekintette a bakabányai erdőket és azt véli, hogy azokból évenként 2000 öl 3' hosszú tűzi fát termelni lehet. De szükséges e végre 25 embert állandóan a vágáshoz alkalmazni, és használatukra az erdőben egy házat építeni, továbbá utakat és hidakat csinálni. Az uhliskóiak, gyökésiek és viszokaiak pedig elvállalták évenként 1200 öl befuvarozását Szélaknára a géphez ölenként 3 ft-jával, és ennyit meg is érdemelnek, mert egy öl befuvarozásával 2 szekér 4-4 lóval 3 napig lesz elfoglalva. A vágatás 24 kr-ba kerül ölenként, de a többi költségeket, házat, utakat, és felügyeletet hozzá számítva egy öl bele fog kerülni Szélaknán 3 ft 45 kr-ba.

1733 május 16-án a tűzgép fával való ellátása tárgyában tanácskoztak, és elhatározták, hogy a tűzifát a bakabányai erdőkből veszik, melyek a két gép szükségletét /évenként mindegyik 2000 öl 3' hosszú hasábfa/ 18 évig fedezheti. De hogy ezt tehessék, mindenek előtt jó utakat kell készíteni, melyekhez báró Fischer azonnal hozzá kezd, és a viszokai, uhliskói és gyökési parasztokkal szerződést kell kötni, hogy nemcsak a tűzgéphez, hanem a bányákhoz szükséges fát is rendszeresen befuvarozzák.

1733 május 21-én jelentik a főtisztok a főkamagrófnak, hogy a Lumley az ő zuzó gépmintájával megérkezett, és azt a kamaraudvarban felállította; azt véli Lumley, hogy mintája sokkal jobb, mint a báró Fischer tervezte tűzgép és attól fél, hogy a miatt a báró meg fog rá haragudni.

1733 június 11-én jelentik, hogy Cornelius gépével megbízható próbát tettek úgy, hogy ugyanaz a kerék hajtotta az új szivattyút és a régiéket is. Az új szivattyúk emeltek 24 óra alatt 2983 akó vizet, a régiéek pedig ugyanazon idő alatt 2847 akót, a különbség tehát nem nagy, és nem érdemes ezért a régi szivattyút átalakítani. Erre a főkamagróf június 16-án azt a kérdést teszi, hogy adjanak véle-

ményt vajjon Corneliusnak az ő fáradságáért jutalom ajánl-
tassék-e vagy nem?

1733 december 17-én jelentik a főtiszték, hogy tegnap báró Fischer jelenlétében próbát tettek Kirchner bányagond-
nok vizemelő gépével; a gépet 8 pár ló hajtotta, a bányában
16 szivattyu volt hozzá akasztva, a vizet a Pyroch járatról
emelte a Bieber altáróra, egy emeléssel 20 itczét emelt, az
emelés magassága 17 3/4'' 1/4 óra alatt 77 1/3 akót, tehát
24 óra alatt 7424 akót emelt. A régi vizemelő gép hasonló-
képen 8 pár lóval hajtva, a Pyroch járatról az altáróig 24
óra alatt 8198 akót emelt, tehát Kirchner gépe kevesebbet
emelt 774 akóval, és a lovak nagyon kifáradtak mellette.
Kirchner nem volt jelen a próbánál.

1734 január 21-én jelentik, hogy báró Fischer az első
tűzgépet január 5-én megindította, és hetenként a szerződés
szerint neki ezért 250 ft azóta fizettetik. De miután most
a tavakban víz van elég, és csak egy néhány lóval kell a
vizerőt segiteni, és ez kevesebbe kerül mint a tűzgép; azt
határozták, hogy egyelőre a tűzgépet a József aknában szü-
neteltetik, ameddig a víz a tavakból ki nem fogy, és csak
azután fogják ismét megindítani.

1734 január 22-én rendeli a főkamagróf, hogy miután
báró Fischer az egyik tűzgépet már 4-ikén a másikat pedig
17-ikén megindította, és az első gép mindedig dolgozott,
de minthogy most elegendő vizerő is van addig, míg ez tart,
szünetelhet, ennél fogva jóváhagyja, hogy báró Fischernek
az első gép háromheti munkájáért à 250 ft = 750 ft kifizet-
tessék, a másik gépért pedig, valamint az elsőért is, ezen-
tul hetenkint egyenként 50 ft szünetelő bér fizetessék. Egy-
szersmind rendeli, hogy a bányabíróság közreműködésével vizs-
gálják meg az említett gépeket, megfelelnek-e a szerződésnek,
mennyit emel mindegyik sat. és tegyenek róla jelentést. A lo-
vas gazdáknak pedig fel kell mondani, és arra kell őket rá-
beszélni, hogy fát fuvarozzanak.

1734 január 23 /30.sz./ jelentik a főtiszték, hogy a bá-
nyabíróság és kisebb részesek közreműködésével báró Fischer

jelenlétében megvizagálták az elkészült 2 tűzgépet a József aknában, hogy a január 16-án megindított 2-ik gép emelése 6'5'', az 5-ik Sargóczi járatról a felső Pyroch járatig emeli a vizet 57 ölnyi magasságra minden emelésnél 55 1/2 itcze vizet önt és 1/4 óra alatt 144 emelést tesz, tehát 24 óra alatt 12.787 akó vizet emel. A január 5-kén megindított első tűzgép pedig 6'8 1/4'' magas járatnál 1/4 óra alatt 135 emelést tett, és minden emelésnél 54 itcze vizet öntött, tehát 24 óra alatt 11.664 akó vizet emelt az 5-ik Sargóczi járatról a felső Pyroch járatra. A gépek tehát minden megerősítés nélkül 4000 akóval többet emelnek naponként, mint amennyit báró Fischer előre megígért. Abban az esetben ha a vizerejű gépek is járhatnak, és csak a József aknában kell lóerővel az altáróra felemelni a vizet, erre 8 pár ló elegendő, a költségek a következők:

32 pár ló bére à 6 ft 45 kr	216 ft - xr
különféle javítások	10 " - "
kovács munka	5 " - "
A 2 tűzgép szünetelő bér à 50 ft	100 " - "

összesen 331 ft - xr.

Hogyha pedig egy tűzgép emelné a vizet, akkor a költségek következők lennének:

A működő tűzgép heti bére	250 ft - xr
a heverő " " "	50 " - "
32 pár ló szünetelő bére a 2 ft 20 xr	74 " 40 "
összesen	374 " 40 "

tehát több 43 " 40 "

Hogyha a lovakat mellőzni lehet, el lehet bocsátani a József aknából	32 pár lovat
Károly aknából	40 " "
összesen	72 " "

de ha a 6-ik Sargóczy járatról az 5-ikre lóerővel emelik a vizet, hát meg kell tartani

12 pár lovat

tehát elbocsátható 60 pár ló.

Ezekon kívül szünetel most a bányavizek csekélyisége miatt
41 pár ló, melyek közül a 219 pár lóállományhoz viszonyítva
60 párt, szintén elbocsátható

11 pár ló

tehát összesen elbocsátható 71 pár ló,

ezeknek szünetelő pénze à 2 ft 20 xr tesz 165 ft 40 kr-t.

A két tűzgép szünetelő pénze pedig 100 ft xr

tehát kevesebb

65 ft 40 kr-ral.

1734 május 11-én írja a főkamaragrófi hivatal administra-
tiója, hogy Höll Károly József 1731 óta mint expectans öreg
atyja mellett hiven és szorgalmatosan szolgált, magát jól
viselte, a rajzolásba és mintakészítésben jól begyakorolta,
tehát most, midőn a királyi hivatalból kilépni és magának
más hivatalt keresni kíván, mindenkinek ajánltatik.

1734 május 15-én rendeli a főkamaragrófi hivatal ad-
ministratiója, hogy miután Höll Károly leköszönt, az ekkép
megszüntetendő 1 ft 30 kr-nyi heti díjából 1 ft az ő test-
vérének Hell Ignácznak, a fennmaradó 30 kr pedig Führer
/Fierer/ expectansnak adassék eddigi fizetésük javítása képen.

1734 augusztus 6-án jelentik a beszterczebányai főtisz-
tek, hogy miután a szélaknai 2 tűzgépen kívül még kettő fog
építtetni, és az udvari kamara erre a célra 500 mázsa réz
kiadását elrendelte, a rézlemezek készítését már megkezdték.

1735 február 12-én utasítja báró Mitrovsky királyi
biztos a főpénztárt, hogy Höll Cornél Mátyásnak, ki egy olyan
vizemelő gépet talált fel, mely a lóerejű és vízkerekű gépek-
nél jobb, hogy a gépnek mintáját készíthesse, fizessen ki
neki 30 ft-ot.

1735 február 16-án utasítja báró Mitrovsky Sembery
praefectust, hogy Liptóból 32 pár lovat rendeljen Szélaknára,
mert nagyon sok víz jön a bányába, [s a meglevő gépek nem győ-
zik a huzását.

1735 február vége felé meghalt Potter Izsák Szélaknán,
mint tűzgépfelügyelő. Február 1-én kelt végrendelete szerint
100 ft-ot hagyott a szegényeknek, minden ingóságait a neje-
nek, Deutgen Maria Josephának hagyta. A pénzek, melyek számá-

ra a tűzgépet illető szabadalom következtében befolyjni fog-nak, két felé osztandók, az egyik fele legyen a feleségéé, a másik felét pedig küldje el báró Fischer a Potter anyjá-nak és testvérének. A Maria Himmelfahrt társulat Potternek a tűzgép felállításáért 30 arany jutalmat ígért, ha ezt megfizeti, ez is két részre osztassék, úgy mint a fentebb említett pénzek.

1735 márczius 8-án értesíti báró Mitrovsky a főpénz-tárt, hogy az udvari kamara megengedte, hogy Höll Corne-liusnak járulékai, melyek már 1728 óta esedékesek, későbbi terveinek foganatosítása végett lezárva voltak; bár az ő újabb gépei sem sikerültek, még is tekintve hosszú jó szol-gálatait és sok költségeit, a hátralevő 202 ft 30 1/2 r-neki kifizetessék.

1735 márczius 9-én értesíti báró Mitrovsky Höll Cor-nél gépész mestert, hogy az udvari kamara azt a kérelmét, hogy a neki állítólag 1695-ben Fürstenberg kerçzegtől a szélaknai vízemelőgépek berendezéséért szerződésileg meg-ígért 5 ezer ft jutalom kifizetessék, addig el nem ismer-heti kötelezőnek, míg Höll ezt a szerződést eredetiben vagy hiteles másolatban be nem mutatja, mert ennek a szer-ződésnek vagy ígéretnek a hivatalos iratok között nem ta-lálthatik semmi nyoma. Azt a kérelmét pedig, hogy a Rákóczi-féle zavarok alatt a gépkezelőknek sajátjából kiadott 52 mérő gabona értéke Höllnek megtérítessék, csak akkor lehet határozni, ha Höll kimutatja, hogy névszerint kinek adta azt a gabonát? hogy azután az árát az illetőktől behajtani lehessen.

1735 április 13-án rendeli báró Mitrovsky, hogy Höll Ignác és Werneberg Sebestyén expectánsok az öreg gépész-mester Höll Cornél mellé adaassanak segédül, és tőle a gé-pekre vonatkozó minden tudni valót megtanuljanak.

1735 április 29-én utasítja báró Mitrovsky a selmeczi főtisztakat, hogy a meczenzéfi tő-gát készítőkkal nézzék meg a Krexengrundot, és csinálják meg az ott építendő tő-gát tervezetét és költségvetését, hogy ő azt az udvari

kamarának felterjeszthesse.

1735 május 21-én rendeli báró Mitrovsky, hogy Liptó megyéből 42 pár ló rendeltessék Szélaknára, mert a tavakból a víz nemsokára kifogy, hozzanak magukkal szekerczéket is, hogy ha nem kell a vizet huzniuk, tűzifát fuvarozhassanak a tűzgépekhez.

1735 július 21-én jelentik a főtiszték, hogy az új tónál 77 ember dolgozik a gát alapjainak kiemelésével.

1735 július 23-án rendeli báró Mitrovsky, hogy Sembery praefectus a kincstári uradalmakból legalább 100 embert küldjön az új tó építéséhez az embereknek reggel 206/ órától esti 7 óráig kell dolgozni 2 1/2 pihenéssel, és kapnak minden napra 15 kr-t.

1735 szeptember 6-án értesíti báró Mitrovsky a főpénztárost, hogy az udvari kamara a Krechsengrundi tó építésére 21.600 ft-ot engedélyezett.

1735 szeptember 7-én jelentik a főtiszték, hogy a tógátak építésénél Mikoviny mérnök tanácsait követik Krechsengrund-on és Kohlbachon is.

1735 november 27-én jelenti a főpénztáros, hogy a Magdolna aknában beépítendő tűzgépekre engedélyezett 18.000 ft már elfogyott, és még 269 ft 13 kr szükséges.

1735 december 28-án javaslatot terjeszt Höll Cornél Máté báró Mitrovsky elé, hogy az általa feltalált új kézi szivattyukat, melyeknek mintáját bemutatja, engedje beépíteni. E szivattyuk jó tulajdonsága, hogy ugyanannyi erővel, mint a régiek, kétszer annyi vizet emelnek, és hogy ha kevesebb viz emelendő, a hajtásukra szolgáló emberek számát apasztani lehet aránylagosan a víz mennyiségével.

1736 január 9-én jelenti Mattheus Cornelius Höll, hogy Erzsébet aknában 3 szivattyunál a bőrzárolás helyett vászonzárolást alkalmazott, és míg a bőrzárolásokat már háromszor meg kellett újítani, a vászonzárolás még most is minden javítás nélkül jól tart, tehát engedelmet kér, hogy a vászonzárolást a Károly aknai szivattyuknál is alkalmazhassa.

1736 február 3-án értesíti báró Mitrovsky a gépészmester-

tert Höll Cornelius Mátét, hogy az udvari kamara Kornheimb Lipót gépészeti segédet 4 ft 30 kr heti bérrel nyugalmazta, mert öregsége miatt nem képes már a bányába járni, Höll mestert pedig, ámbár szintén nem képes a bányába járni, de mivel a gépészethez jobban ért, heti 13 ft 30 kr fizetéssel ismét aktivitásba helyezte, és mellé két expectanst, u.m. Höll Károly Józsefet 3 ft heti bérrel, és Wernberger nagybányai expectanst rendelte, hogy Höll mester ezeket a gépészeti tudományban oktassa, és a gépészet önálló vezetésére képesekké tegye, ezek kötelessége lesz főlváltván mindennap bejárni a bányát, a gépmesternek jelentéseket tenni, a mester pedig minden negyed évben tegyen jelentést, hogy miképen viselik magukat expectánsai?

1736 február 17-én értesíti báró Mitrovszky a főtisztet, hogy az udvari kamara az akna szállításra nézve báró Fischerrel szerződést kötött.

1736 márczius 25-én megemlíti báró Mitrovszky, hogy elhatározták még egy 5-ik tűzgép fölállítását.

1736 április 27-én báró Mitrovszky 150 ft uti előleget utalványoz Höll Cornélnak, hogy avval Bécsbe utazhasson.

1736 május 4-én jelenti Käschnitz, hogy a József aknai tűzgéptől kapott melegviz segítségével a Kórház aknai hányómosása egész télen át folyamatban maradt, és a múlt évi november 20-tól kezdve folyó évi április 8-ig 59 m. 4 l. 2 q. ezüstöt és 14 l. 3 q. aranyat termelt 1481 ft 50 xr értékkel, összesen a kohó költséggel együtt 207/7 költséggel, tehát 826 ft 17 3/4 xr tiszta nyereséget adott.

1736 június 20-án báró Mitrovszky 30 ft előleget utalványoz Höll Károly József expectansnak.

1736 szeptember 10-én értesíti báró Mitrovszky a főtisztet, hogy a Magdolna és Károly akna lemélyítésének elősegítése végett megengedte az udvari kamara, hogy az ötödik tűzgépet felállítsák és erre, a hozzávaló épülettel együtt 10.000 ft-ot fordithassanak.

1736 december 12-én véleményadás végett átteszi báró

Mitrovszky a főtisztekhez Höll Kornél és fia Károly József beadványát egy új vizemelő gép tárgyában.

1737 április 15-én értesíti báró Mitrovszky a főtiszteket, hogy az udvari kamara nemcsak megengedte Höll Károly Józsefnek az általa feltalált új vizemelő gépnek Siglisbergen való felállítását, hanem e végre 632 ft-ot is utalványozott, és Höllnek 4000 ft jutalmat ígért, ha az új gép jobban és olcsóbban fog dolgozni, mint a közönséges rudas emelőgépek.

1737 május 11-én megengedi báró Mitrovszky, hogy 45 ft 42 kr, melyet Höll Károly József az esztergomi várba épített vizemelő gép költségei fejében, mint a kialakított árt meghaladó összeget vissza fizetni köteles, a főpénztár neki előlegezze, és azután hetenként 3 ft-jával fizetéséből levonja.

1737 június 26-án jelentik a selmeczi főtisztek, hogy a tavakban a vizek kifogytak, és tegnap a tűzgépeket mind megindították, Károly aknában pedig, hogy a vizeket a 7-ikről az 5-ik Sargóczy járatra emelhessék, 48 pár lovat kellett befogni a vizemelő gépbe.

1737 június 29-én jelentik a főtisztek, hogy az új tógát készen van, most még a belsejét kellene kiásni, de ahhoz nem mernek fogni, mert az engedélyezett 21.600 ft ebben a hónapban elfogy.

1737 szeptember 24-én jelentik a főtisztek, hogy a krechsengrundi tó már egészen elkészült, és 21.578 ft208/ kr-ba került, tehát az engedélyezett 21.578 ft-ból valami kevés megtakarított, de ez alig lesz elegendő a még hátralevő kisebb munkák költségeinek fedezésére.

1738 január 23-án jelentést tesz Keyling és Koler a Hauszegger kereskedő panasza tárgyában, mely szerint Höll Kornél gépészmestertől 526 ft-ot követel. Höll a báró Mitrovszkyhoz benyújtott folyamódványában elbeszéli, hogy Hauszegger atyja 1706-ban Rákóczi-idejében egy szekér mindenféle árukat hozott hozzá, s mert attól félt, hogy a kurucok azt lefoglalják, kérte őt, hogy vegye át tőle ajándékba, az öreg

Hauszegger nem is kért az árukért Hölltől soha semmit. Miután azonban az öreg meghalt, az ifjabb Hauszegger 200 ft-ot követelt Hölltől, ki, hogy ne alkalmatlankodjék, átadta neki használat végett a Hodruson levő u.n. Köllner-féle majorját, melyet Hauszegger használt is mindaddig, míg az Muster Lázárnak el nem adatott. Miután az eladás megtörtént, Hauszegger Höllt a városnál panaszkolta be a 200 ft megfizetése végett, melyhez még a kamatokat és javítási költségeket számítva most már 506 ft-ra emelte követelését. Miután Höll nem tartozik a város jurisdictioja alá, nem jelent meg, és a város elítélte őt in contumaciam a fizetésre, és 209/- le foglalta. Keyling és Koller azt javasolja Hauszegger követelésével a bányabíróshoz utasíttassék, mert Höll csak ott perelhető.

1738 február 22-én jelentik a főtisztek a Beszterczebányán levő báró Mitrovszkynak, hogy tegnapelőtt elkészült báró Fischer utasítása szerint Erzsébet aknában a csiga alaku kötéldob /Spiral Korb/ és most 3 pár ló helyett 2 párral szállítanak.

1738 márczius 12-én beadja véleményét Mikoviny Sámuel mérnök az iránt, hogy jó lenne-e András aknában Pachén táró számára egy új tűzgépet berendezni, és hogy az mocsári új ut merre vezettessék Tepláról Pachén tárnához?

A tűzgépre nézve, miután báró Fischer kijelentette, hogy ha a tűzgép szülhetel, semmi díjat nem kíván, és ha dolgozik is, 1/3-dal kevesebbet fog ezért a gépért kérni, mint a többiekért, csak az már most a kérdés, hogy a tőkebefektetés /25.000 ft/ kamatai 210/ kisebbek vagy nagyobbak-e mint az az 1/3 rész. Ő azt véli, hogy a pachentároi vizek emelése 210/ év alatt nem fog többbe kerülni 3-4 ezer forintnál, és így 1/3-da nem képes a befektetés kamatait fedezni. Miután pedig a pachentároi mivelés már 1-2 év múlva lyukasztani fog a szélaknaival, akkor azután a vizek oda folyhatnak, és az ott meglevő gépek kiemelhetik. Azt véli továbbá, hogy szükségesebb volna az Istenáldás telek számára Amalia aknán vagy Wasserhachton állítani fel egy vízemelő

gépet, mint András aknán Pachen táró számára.

A mocsári ut már készen van Tepláig, most tovább kellene helyreállítani Szélaknáig. Legcélszerűbb lenne az utat a városon keresztül vinni, ha a város hajlandó lenne azt a városban fenntartani, de ha a város erre nem hajlandó, akkor azt véli, legjobb lesz a béalabányai hágótól a Schindenberg oldalán lejönni az alsó utczára, és azután a Szt. háromság völgybe fölmenni Pachen táróig.

1738 április 19-én jelentik a főtisztok, hogy az egész éven át hány szekér fuvarozása szükséges Felsőbiebertárnál:

bányafa fuvar	30.160	szekér
a tűzgépekhez tüzelőfa	6.000	"
ércz és színpor	4.170	"
" " kohóhoz	1.213	"
" " Hodrusra	910	"
szén fuvarozás	2.106	"
" " a szklenői kohóhoz	1.872	"
" " ólomkohóhoz	4.023	"
" " kovácműhelyhez	896	"
különféle anyagokkal	1.000	"
összesen	52.350	"

tehát az évben 300 munkanapot véve, naponként 175 szekér.

1738 május 14-én rendeli báró Mitrovszky Bécsből, hogy Mikoviny mérje fel a tervezett reichai tóból kifolyó viznek a szélaknai oldalra való átvezetésére szükséges tárót, és fogjanak azonnal hozzá a táró helyreállításához.

1738 május 15-én megemlítették egy jelentésben, hogy Costebadie a József aknai tűzgépnél van alkalmazva.

1738 május 20-án megmérték a szélaknai bányában fakadó vizeket Hawranek Ernő, Feltoner Ferencz és Höll József Károly, és úgy találták, hogy Magdolna aknában a legmélyebb szivattyuk a 4-ik számú rudas géppel 24 óra alatt

4.600	akó	48	itcze	vizet	öntenek	az	5-ik	járatra,	Károly
									aknában a .... számú rudas gép pedig
4.058	"	24	"	vizet	önt	az	5-ik	járatra.	Ugyan abban
									az aknában az 5-ik számú rudasgép
									egyik szivattyuja 24 óra alatt
2.270	"	24	"	vizet	emel	a	6-ik	járatra,	a másik pedig
2.178	"	-	"	vizet	emel,	tehát	összesen	a	rudasgépek
13.107	"	-	"	vizet	emelnek	az	5-ik	járatra,	hol fo-
648	"	-	"	lyik	még	hozzájuk,	és	igy	
13.755	"	36	"	vizet	kell	a	tűzgépeknek	elemelni	az
									5-ik járatról a Piroch járatra; itten pe-
									dig még hozzá folyik:
1.752	"	-	"	tehát	a	Piroch	járatról	az	altáróig a
									rudas vízemelő gépek összesen
15.507	"	36	"	vizet	emelnek	24	óra	alatt.	

1738 május 29-én kimutatják, hogy a tűzgépek megindítatásuk óta mennyibe kerültek: 211/

1734-1737 között mind a 4 tűzgép összesen: 103.662 ft 38 kr 3 d.

Hogy mennyi hasznót hajtottak e gépek a kincstárnak, azt nem lehet kimutatni, mert ámbár a mostani vizeket 120 pár lóval ki lehetne húzni, és ennek heti költsége 1029 ft 30 kr lenne, a tűzgépek pedig hetenként csak 900 ft-ba, tehát 129 ft 30 kr-al kevesebbe kerülnek, de voltak olyan idők is, midőn a bányavizek a mostaninál nagyobb mennyiségben tódultak a mivelésbe, s mikor a lovak nem lettek volna képesek a bányát szárazon tartani, míg a tűzgépek minden akadály nélkül emelték a vizeket, és a mélymivelést lehetővé tették. A báró Fischerrel kötött szerződés lejártá után a kincstár haszna még sokkal nagyobb lesz, mert a gépek a kincstár birtokába jönnek, egy gépnek működésben tartása pedig alig kerül 100 ft-nál többbe.

1738 június 12-én megemlíti egy jelentésben, hogy a szerződés a tűzgépekre nézve báró Fischerrel még 4 évig tart.

1738 június 15-én jelenti Höll, hogy a siglisbergi aknánál Höll Károly elvégezte a vízemelő gép felállítását, és

a gépet megindította, s miután az jól jár, a lovakat mások-
vá lehet alkalmazni.

1738 június 21-én nagy tanácskozást tartottak Kaschnitz
udvari kamarai számfejtő elnöklete alatt a főtisztok, Miko-
viny, Spiegel, Deadda, Gall, Leibwurtz és a részesek közül
Kochlatsch, Fritz, Lissoviny és a két társulati bányatiszt
Gottfried és Mathias Zipszer a hely színén a reichau
völgyben építendő 2 tó-gát tárgyában. Konstatálták, hogy a
felső tó 9 öl legnagyobb mélységgel 8351 □ o. terület mellett
25.143 kubik öl vizet tartalmazna, az alsó tó pedig 6 öl
legnagyobb mélységgel 9473 □ o. terület mellett 17.846 kubik
öl vizet foghatna fel, tehát 6397 kubik öllel kevesebbet
mint a felső. A felső tó gátja 86 öl hosszú lenne, az alsó
tóé pedig 121 öl, és ezen kívül az alsó tó számára még 2
gátat kellene csinálni, az egyik 30 öl hosszú, ... öl leg-
nagyobb magassággal, a másik 10 öl hosszú lesz, 1 öl leg-
nagyobb magassággal. A viznek átvezetéséhez a szélaknai
oldalra a felső tónak 200'' hosszú táróra, az alsónak pedig
250 öl hosszú táróra lenne szükséges.

Azt javasolják, hogy egyenlőre csak a felső tó gátját
állítsák helyre.

1738 július 5-én rendeli báró Mitrovsky Bécsből, hogy
a reichau völgyben építendő tavak vizének átvezetésére
szolgáló 365 öl hosszú vitzárót mind a két végén azonnal
munkába vegyék, a tó-gát építésére azonban várják meg a ren-
delet megérkezését.

1738 július 6-án jelenti Höll Károly József, hogy Sig-
lisbergen az új gépet megindította, és az jól jár, de baj
van a szivattyukkal, melyeknek dugattyu csövei csak fából
vannak, és már annyira kikoptak 4 hét alatt, hogy már nem
használhatók. Június 21-én mikor a csövek még újak voltak,
4 emelést tett a gép perczenként, és minden emeléssel 57
itcze vizet öntött, június 30-án az erős zárolás miatt már
csak 3 emelést tett perczenként, és csak 47 1/2 itcze vizet
öntött minden emeléssel; július 4-ike óta pedig már nem le-
het a csöveket kellően zárolni. E 4 hét alatt 100 bőrtár-

csát használtak fel zárolásra, mely mennyiség rézcsövekbe egy-egy évre is elég lett volna. Kéri tehát engedjék meg, hogy a fa csövek helyett réz dugattyú csöveket alkalmazhasson, mi a réz árán kívül 800 ft-ba fog kerülni.

1738 július 26-án jóváhagyja báró Mitrovasky, hogy a reichauai táró hajtását, melyet már mind a két végén megkezdtek az ő hazaérkeztéig megszüntették.

1738 október 10-én jelentik, hogy a megyékből mintegy 1000 ember érkezett a szitnyai vízvezeték, és a szélaknai ut helyreállítása végett. A reichauai víztárá hajtását megint megkezdtek a főkamagróf rendelete szerint.

1738 október 12-én jelentik a főtiszték, hogy Erzsébet, Amalia, Magdolna, és Károly aknában az akna szállítást kupos kötél dobbal rendezték be, minek következtében nagyobb terhet lehet egyszerre kihuzni. Eleinte jól ment az új berendezés, de mostanában a lovasgazdák kezdenek panaszkodni, hogy a teher igen nagy, és a lovakat tönkre teszi. Tehát azt kívánják, hogy állítsák vissza a régi henger alakú dobokat és szállítsanak a régi kis zsákokkal. A főtiszték azt javasolják, hogy vegyen a kincstár 212⁵/pár jó lovat, akkor azután biztosan meg fogja tudni, alapos-e a lovasgazdák panasza.

1738 december 1-én jelentik a főtiszték, hogy az 5-ik tűzgép már elkészült.

1739 február 4-én értesíti Jean Grill de Costebadie a főkamagróft, hogy ő olyan kötelet tud készíteni, mely 3-4 szer addig tart, mint a közönséges kötelek; kéri, hogy az ő köteleivel próbákat tegyenek, e találmányáért, ha sikerül, 6000 ft jutalmat kíván.

1739 márczius 5-én báró Mitrovasky 1000 ft előleget utaltványoz Höll Károly Józsefnek egy tűzi fecskendőért, melyet Höll készített Selmece városára számára 1500 ft-ért, de mivel a város a fecskendőért csak 1050 ft-ot akart adni, Höll a fecskendőt a kincstárnak ajánlotta fel, és annak hatásával a kincstári főtiszték meg voltak elégedve. A főkamagróf az udvari kamarától engedélyt kért a fecskendő

megvételére, és egyelőre 1000 ft-ot utalványozott ki, hogy Höll munkásait kifizethesse.

Höll Károly József 2 mintát is készített a vízemelő rudazat függőleges vezetésére, egyet Mikoviny terve szerint, a másikat pedig saját terve szerint, ezekért a mintákért a főkamagróf 2 aranyat, vagyis 8 ft 24 krt utalványozott ki Höllnek.

1739 április 26-án jelentik a főtisztek, hogy a Brünnben készült 4 darab aknakötél, melyeknek ára ott helyben mázsánként 20 ft 00 xr. a múlt évben használatba vétetett, az egyik Károly aknában dolgozott 48 hétig, a másik Erzsébet aknában 41 hétig, a harmadik József aknában 17 hétig és a 4-ik a József aknában 18 hétig; a Selmeczen készült tirioli mód szerint jó kenderből gyártott próbakötelek közül tartott a Károly aknában

	50 hétig
az Erzsébet "	53 hétig
a József "	17 hétig,

ezeknek az ára csak 15 ft mázsánként, tehát a brünni köteleknél sokkal olcsóbbak, és éppen olyan tartósak.

Átaljában felhasználtak a selmeczi bányáknál

1734-ben 45 darab kötelet	14.597 ft 15 xr árban
1735-ben 36 " "	11.766 " 34 " "
1736-ban 35 " "	13.117 " 30 " "
1737-ben 17 " "	6.523 " 7 " "
1738-ban 26 " "	9.798 " 55 " "

Hogyha Costebadie csakugyan tud olyan kötelet csinálni, mely 3-szor 4-szer annyi ideig eltart, mint az eddigiek, akkor megérdemli a kért 6000 ft jutalmat.

1739 április 28-án 150 ft előleget utalványoz a főkamagróf Höll Cornél Mátyásnak a Bécsbe teendő utazása költségeinek fedezésére.

1739 november 4-én jelenti, hogy a reichau tó építésénél földomlás történt, mely 2 ember azonnali halálát okozta.

1739 november 7-én jelentik, hogy reichau vízvezető

tárc hátulsó vágata, mely 1738 szeptember 22-én kezdetett, 103 1/2 öl hossz, az aknácskától errefelé hajtott vágat 27''5' hosszu, az elülső tárc vágata, melyet a Bachoni tó felé néző oldalon 1738 szeptember 24-én kezdtek hajtani, 78''5' hosszu. Az első 2 vajatvégek között 59''1', a másik 2 vajatvégek közt pedig 128'' 5 1/2' van még kívágni való.

1739 november 16-án utasítja báró Mitrovsky a selmeczi főpénztárost Kaylinget, hogy tegyen javaslatot a hodrusi völgyben működő bányatársulatoknak, és bírja rá őket, hogy folyamodjanak az udvari kamarához, és kérjék, hogy a kincstár építsen nekik egy pár jó nagy tavat, ők pedig megtérítsék a költségeket a termelendő ezüst mennyisége arányában.

1740 február 12-én értesíti a főkamagróf Höll Cornél gépészeti felügyelőt, hogy az udvari kamara neki a régi fizetéséből levont 800 ft-ot kintalványozta, és megengedte, hogy az év elejétől fogva ismét egész fizetését, hetenként 15 ft-ot élvezhesse, és abban a kincstári házban, melyben most lakik, élete fogytaig megmaradhasson, a ház javítására költött 400 ft pedig neki vissza téríttessék. Azon állítása, hogy Lipót király neki 10.000 ft jutalmat ígért, még bővebb bizonyítást kíván, felszóllíttatik tehát, hogy erre vonatkozó bizonyítványait az udvari kamarához felterjessze. Erről értesíti a főkamagróf a selmeczi főtiszteket is, és megemlíti, hogy Höll annyira megjavította a lóerejű vizemelő gépeket, hogy az által a kincstárnak 24.637 ft-ot lehetett megtakarítani, és hogy Höll több rudas vizemelő gépet épített, és ő indítványára több tavat kell építeni. Mindezek nagy hasznót hoztak a kincstárnak, és Höll, ki már 213/ fe-lül van, és 40 év óta szolgál, megérdemli a jutalmat.

1740 márczius 17-én kéri a felsőbiebertárci kisebb részesek, hogy a reichau tó építésének költségei közül csak a beváltmányok értékéből vonattassanak le, minden beváltmányból 200 ft mindaddig, míg az ő 5/128 részükre eső részlet törlesztve nem lesz. Továbbá kérnek egy szűz építésére alkalmas helyet, hogy a termelendő szűz érczekből az ő ré-

szűkre eső mennyiséget feldolgozthassák; mert a mostani zuzójuk csak a mostani mennyiség feldolgozására képes, és egy új zuzó nélkül nem értékesíthetnék a növekedő termelést.

1740 április 2-án jelenti Höll Károly József, hogy a minapi tüzesetnél, midőn az ércz választó karám kigyulladt, az itt levő nagy fecskendőt nem lehetett használni, mert nem lehetett hozzá sem lovakat sem embereket kapni; nehogy valamikor nagy szerencsétlenség történjék, javasolja, hogy több nagy fecskendőt rendeljenek meg és ezeken kívül minden magánosan álló aknánál is tartsanak kisebb fecskendőket, melyek 8-9 öl magasságra fecskendeznek, és csak 160 ft-ba kerülnek. Ezen kívül embereket kellene begyakorolni a fecskendők kezelésébe, és lovakat tartani hozzá, tömlőket, és vizsajtárokat beszerezni vízfordó szekerekkel együtt; midőn Pesten volt a fecskendők felügyelője, minden negyed évben próbát kellett a fecskendőkkel tartani, és ha minden rendben volt, 6 arany jutalmat kapott, a kezelők pedig 1-1 forintot. A 6 aranyból kellett neki a fecskendőket jó karban tartani. A főkamagróf a jelentésre 6 darab nagy fecskendőt rendelt meg Beszterczebányán, és a szükséges tömlőket és vizsajtárokat Bécsben.

1740 április 7-én utasítja a főkamagróf Kirchner Mihály Miksa felsőbiebertároló bányagondnokot, hogy azt a vízemelő gépét, melynek felépítésére 1732-ben engedélyt nyert, és melyet fel is épített, de mindeddig hasznos működésbe hozni nem tudott, 3 hét alatt megindítsa és működésbe tegye, mert a Magdolna aknát lejjebb kell mélyíteni, és a gép miatt nem lehet a víztelenítést más géppel eszközölni.

1740 április 12-én intézkedett a főkamagróf, hogy a reichau tó-gát munkáját nagy erővel folytassák mihelyt az idő arra alkalmas lesz. Az igazgatását a munkának Mikoviny mérnökre, az elszámolást pedig Maffei udvarbíróra bizza, és terjedelmes utasítást ad a követendő eljárásra.

1740 május 5-én jelenti Kirchner Mihály bányagondnok, hogy az a löerezű vízemelő gép, melyet ő Magdolna aknánál 4 év előtt felépített, azóta sohasem működött, most pedig

már egészen fölösleges, mert a Magdolna aknában van 3 rudas vizemelő vizerejű gép, és egy tűzgép, melyek a vizemelést meggyőzik.

1740 május 6-án utasítja a főkamaragróf a selmeczi fő-tisztviselőket, hogy miután a rosztgrundi és hodrusi völgyben működő bányatársulatok azt kérik a kincstártól, hogy a völgyben tavakat építtessen, melyeknek költségét ők lassanként lefizethessék: adjanak a főtisztviselők kimerítő véleményyt, hogy hol és mennyi költséggel kellene e tavakat építeni és milyen módon lehetne a kincstár veszélyeztetése nélkül biztosítani a felmerülő költségeket.

1740 május 22-én jelentik, hogy a reichau tónál 4000 ember dolgozik.

1740 július 9-én jelentik, hogy a reichau tónál 5283 ember dolgozik.

1740 október 29-én utasítja a főkamaragróf a beszterczebányai főtisztteket, hogy miután az udvari kamara Martinell Bapt. János építőmestert, és Metzberg urat Bécsből ide küldte; Martinellinek mutassák meg Beszterczebányán a kamaraházat, hogy csináljon tervet és költségvetést, miképen lehetne ott a főkamaragróf és hivatala és családja számára alkalmas épületet felállítani;

2. Mutassák meg neki a helyet, hova a puskaor tornyot akarják építeni, csináljon erről is tervet és költségvetést.

3. Vigyék el Lipszre, hogy a vár legfelső emeletének lakhatóvá tételéről tervet és költségvetést csináljon.

4. Vigyék el Walaszkára, hogy ott keressen ki helyet egy magtárnak, és készítsen róla tervet és költségvetést.

5. Készítsen tervet és költségvetést egy sörházzal, melyet vagy Walaszkán, vagy Rhonitzon kellene fölépíteni.

6. Készítsen tervet és költségvetést a Rhonitzon építendő tiszt lakásról, helyben a főtisztok és a kamaragróf 15 lakást találjanak, ha Rhonitzra jönnek.

7. Készítsen tervet és költségvetést kis kápolnákról, melyeket a rhonitzi és besogni favágó telepeken kellene felépíteni.

Metzberg ur pedig nézze meg Rohnitzon a vasgyárat, és tegyen jelentést, hogy mit lehetne rajta javítani.

1740 október 29-én értesíti a főkamaragróf a selmeczi főtiszteket, hogy Potter Abraham angol mérnök és Bridges Thomas angol hajó kapitány ajánlatot akarnak tenni az akna-kötelek tartósabbá tételére, és a köszénnek használatára a tűzgépeknél; tehát értekezzenek velök.

1740 november 24-én jelentést tesznek a főtisztek a spirál kötéldobbal ellátott szállító gépeket hajtó lovak gazdáinak folyamodványára, és megemlítik, hogy mikor a báró Fischertől feltalált spiráldobbal kezdtek szállítani, és senki sem akart 3 pár ló helyett csak 2 pár lovat befogni, hogy a lovasgazdák arra kedvet kapjanak, 1739 február 9-én elhatározottat, hogy aki 2 pár lóval szállít, mind pár ló után 2 ft-tal nagyobb bért kapjon, mint a 3 pár lóval szállítók kapnak, ezen felül pedig még évenként minden 2 pár ló után 100 ft discretiót is kapjanak. Nagy nehezen határozták el magukat Kirschner Mátyás, Trentschansky Pál és Belházi György és 1739 augusztus 29-től kezdve 2 pár lóval szállítanak, s meg is kapták a nagyobb bért, és a 100 ft-ot, s most kérik, hogy ezeket a feltételeket egy további évig élvezhessék, amit a főtisztek nekik megadhatónak tartanak. Klauszer Tóbiás pedig eddig csak 24 hétig szállított 2 pár lóval, és már most kéri a 100 ft-nyi discretiót. A főtisztek azt vélik, hogy elég lesz neki 50 ft discretió.

1741 január 6-án utasítja a főkamaragróf Mikoviny mérnököt az udvari kamara rendeletéből, hogy miután Höll Károly József a siglisbergi aknába saját találmánya szerint egy új vizemelőgépet épített be, és az a gép már működik: vizsgálja meg Mikoviny az új gépet kint is, a bányában is, és tegyen jelentést, hogy milyen hatással dolgozik.

1741 február 21-én megmérték a bányából emelendő vizeket úgy találtak:

A 7-ik járaton	11.040 akót
a 6-ik "	2.520 "
az 5-ik Sargóczy járat feküvágatában	4.992 "
a Lichy járaton	1.044 "
tehát a Piroch járatra a fentebbi szintekből emelendő azon kívül, ami a Magdolna aknából külön géppel emeltetik,	
összesen	19.596 "
ehhez jön még a Piroch járaton tehát	
összesen	<u>1.360 "</u>
	20.956

azon kívül ami Magdolna aknában a 8-ik járatról a 7-ikre emeltetik.

1741 márczius 30-án megengedi a főkamaragróf, hogy a 80 éves Höll Kornélnak, ki a reichau viztáró segítségével épített aknában egy olyan vizemelő és szállító gépet épített fel, amilyen még eddig sehol sem volt, és mellyel az az előtti havi 614 ft-nyi költség 157 ft 37 kr-ra leszállítottak; jutalmul 150 ft kifizettesék.

1741 május 2-án elhatározták egy tanácskozmányban, hogy miután a reichau tavak már elkészültek, ezután minden erővel a felfogó vízvezetékeken fognak dolgozni, s e végre vagy 1000 embert alkalmaznak naponként 12 kr-al, minden 25 ember mellett legyen egy káplár napi 15 kr bérrel.

1741 junius 17-én megemlítik a főtisztek, hogy Mikoviny 214/ dolgozik a roszgrundi tó-gát tervén és költségvetésén.

1741 junius 18-án jelenti Leibwurtz Adam, hogy a reichau tó lefolyásától a hodrusi alsó bevezető árokig építésben lévő viztáróból még 62''5' kivágandó.

A nagy tó-gát előtt 18'7'', a kis tó-gát előtt 19' 4 1/2'' víz van a reichau tóban.

Miután a tavaszkor vagy nagy esőzés alkalmával, ha a szélaknai tavak megteltek, sok vizet haszontalanul el kell bocsátani, ezeket pedig a reichau tóba is be lehetne vezetni, ha a bachomi tó felett egy 160 hosszú viztáró vágat-

nék át a reichau tó fele, ezt a víz tárót a héten mind a két oldalról megkezdték 8 emberrel.

A 8-ik járaton a fedü vágat a Kórház ér felé még 32 ölnyire, az 5-ik Sargóczy járaton pedig a feküvágat még a siglisbergi ér fekü lapjáig még 37 ölnyire hajtandó.

1741 december 7-én jelenti Höll Cornél Mátyás gépészeti mester, hogy tekintve az időjárás bizonytalanságát, például tavaly ilyenkor a tavak tele voltak, most pedig üresek, és tekintve, hogy a tűzgépek is a nagy fafogyasztás mellett nem dolgoznak mindég megbízhatóan: igyekezett módot találni, hogy miképen lehetne ezen a bizonytalan állapoton segíteni, és az ur isten egy eszmét adott neki, mely szerint a Slatina patak vizét be lehetne vezetni Szélaknára, ámbár a patak sokkal mélyebben fekszik, mint Szélakna. Mind a mellett reményli, hogy isten segítségével ezt a feladatot is olyan szerencsésen fogja megoldani, mint 1710-ben, mikor Felsőbiebertáró és Pachentáró el voltak fulva, és felhagyva, ő szerencsésen víztelenítette e bányákat, melyek örök időkre biztosítva lesznek az elfulástól, ha most a Slatina patakot Szélaknára bevezetheti. Kéri, hogy erre való terveit és rajzait elkészíthesse és bemutathassa.

Mitrovszky főkamaragróf megengedte, hogy terveit és kiszámításait fölterjessze és megigérte, hogy őt minden illetéktelen beavatkozástól meg fogja óvni, és védeni.

1742 január 29-én jelentést tesznek a főtisztok arról a kísérletről, melyet Höll Károly József új gépével a siglisbergi aknában véghez vittek. Felemlitik, hogy az engedélyt a gép építésére még 1737-ben megadta az udvari kamara, Höll Károly azt ígérte, hogy evvel a géppel kevesebb erővizet fogyaszt, és sokkal többet fog emelni, egy pár ilyen gép költségét 632 ft-ra előirányozta. Az udvari kamara engedélyezte az összeget, és ha a gép csakugyan jobb eredménnyel működik, mint a régiek, a megtakarításból Höllnek 4000 ft jutalmat ígért.

Höll a gépet felépítette, de az első eredményekkel nem volt megelégedve, mert a szivattyuk fából voltak, jóvágágya-

tott azután, hogy a szivattyu cylindereket rézből csináltassa. A költségek azonban a többszörös átalakítás következtében nagyon megnövekedtek, kiadatott ugyanis csak egy gépre

1737-ben	1.649 ft 42 3/4 xr
1748-ban	887 " 38 "
1739-ben /a réz csövek miatt/	3.248 " 46 1/2 "
1740-ben	191 " 37 "
összesen	5.977 " 44 1/4 "

Miután pedig ez a gép Mikoviny geometra, és a többi tiszték véleménye szerint is sokkal több erővizet fogyaszt, mint a rendes vizemelő kerekék; nem javasolhatják, hogy még több ilyen drága gép építtessék, és az ígért jutalom kiadását sem javasolhatják.

Érdekes e tekintetben Mikoviny szakértő jelentése, ki előadja, hogy az új gépet a Lipót aknai vizemelő géppel hasonlította össze.

A Lipót aknai gép tesz perczenként 6 emelést,	
egy emelésre önt	28 itcze vizet,
és az emelés magassága	52 öl

ezeket a számokat egymással szorozva tesz 8736, ezt a számot elosztva az erőviz esésének magasságával = 40 lábbal, kapjuk a hatás mértékét 218-at.

A siglisbergi új gép emel perczenként	2 1/2-szer,
minden emeléssel ad	50 itcze vizet,
és emel összesen	40 ölnyre
az adatoknak a szorozmánya tesz	5000-et,

mely szám osztva 30 lábbal = erőviz esésével, adja 166-ot, mint a gép hatásának mértékét. Az új gép tehát sokkal kisebb hatással bír, mint a régi.

1742 márczius 16-án jelent Höll Károly József, hogy a siglisbergi aknába beépített vizemelő szekrényes gép némi javítás után az eddiginél sokkal jobb eredménnyel működhetne, mert a fel és lejáró szekrények 5'-bal nagyobb utat tehetnének, tehát az erőviz esését jobban kihasználhatnák, és 1/5 résszel több vizet emelhetnének, mint a legutóbbi próba

alkalmával történt.

1742 április 28-án folyamodik Staudeckher Mihály gépész a főkamaragrófhoz jelentvén, hogy ő egy vizemelő gépet talált fel, mely a vizet a legmélyebb aknából is kivezetné, és nem kellene hozzá egyéb, mint 2 csősorozat, és 2 vagy 3 fogas kerék. Kéri, hogy engedjék meg neki egy ilyen gép felállítását, életével és mindenével kezeskedik, hogy igaz amit mond. Erre azt felelte a főkamaragróf június 9-én, hogy Staudeckher nagyon sokat ígér, mutasson előbb valami kisebbben jó eredményt, mielőtt olyan nagy dolgot reá biznának.

1742 július 14-én kéri Höll Károly József a főkamaragróft, hogy egy adóssága törlesztése végett adjon neki 16 ft 9 xr fizetési előleget, melyet a fizetéséből lassanként visszafizeteni kész.

1743 márczius 16-án értesíti a főkamaragróf a főtiszteket, hogy miután a 2 első tűzgépnek szerződési ideje 1742 eleje óta lejárt, az udvari kamara jóváhagyta, hogy ezeket a gépeket a kamara saját kezelésébe vegye, és e célra Feltoner és Artner mint gépészeti felügyelők 1742 január 1. óta hetenkint 8 ft fizetésben részesüljenek, Feltoner kap ezenkívül évenként 25 ft faátalányt, és 3 ft 54 xr irodaátalányt; Artner pedig szabad szállást Szélaknán, azt melyben az elhalt gépészmester Kornheimb lakott, és 3 ft 54 xr irodaátalányt. A Kornheimb halála következtében üresedésbe jött 6 ft hetenkinti fizetésből Höll Károly József és Wehrenberg Sebestyén gépész gyakornokok mindegyike az ő eddigi heti 3 ft-jához hetenként még 2 ft-ot kapjon, az 5-ik forint Kornheimb özvegyének adassék nyugalom díjul, a 6-ik forint pedig megtakarítottassék. Báró Fischer javaslata, hogy kisebb tűzgépet állíttassanak fel zuzók haftására, és a régi nagy hányók ezekben dolgoztassanak fel, egyelőre nem fogadtatott el.

1743 márczius 18-án tanácskozást tartottak Szélaknán a felett, hogy czélszerűbb-e a mély vizeket Pachen táróból Szélaknára vezetni, és ott kiemelni, vagy pedig czélszerűbb Pachen tárónál állítani fel tűzgépeket, és a vizeket ott

emelni?

Höll Kornél azt javasolta, hogy a vizek vezettessenek át Szélaknára, és ott a József aknai tűzgépekkel emeltesse-nek ki, melyek most ugy is csak hevernek.

A vizek átvezetése kerülne:

építési költségek	1.113 ft 55 1/2 kr
a fenntartás	574 " 50 "
összesen	1.688 " 45 1/2 "

Az átvezetést 1/2 év alatt végre lehetne hajtani, ezeknek a vizeknek 8000 akó emelése András és Erzsébet aknán belekerül mostan évenként 20.179 ft 20 kr

az átvezetés kerülne

mint fent 1.688 ft 45 1/2 kr

a tűzgép munkája

évenként	13.000 ft	14.688 ft 45 1/2 kr
----------	-----------	---------------------

tehát lenne megtakarítás évenként	5.490 ft 34 1/2 kr.
-----------------------------------	---------------------

Lehetne azután András aknánál új tűzgépeket felállítani, de ezek berendezése eltartana 3 évig, a Szélaknára való átvezetés pedig már 1/2 év múlva hasznosítható.

1743 május 5-én jelentik, hogy a reichauai kisebb tógát 4 helyen szivárog, és a vizet át bocsátja. Egyelőre úgy intézkedtek, hogy egy újabb gátot csinálnak a kiszivárgott víz felfogására. Ha azután a víz a tóból lepad, meg lehet vizsgálni a szivárgás helyét, és ki lehetne javítani.

1743 május 12-én megemlittetik egy jelentésben, hogy a roszgrundi tógát építésére kifizették az építő társulatoknak az első előleget 880 ft-ot.

1743 június 2-án jelentik a főtiszték, hogy jövő héten megkezdik a hoárusi tógát munkáját.

1743 július 14-én jelentik a selmeczi főtiszték, hogy a szállítás a siglisbergi aknában vizkerékkel már be van rendezve, és igen jól megy; egy műszak alatt lovakkal csak 28 felső kötelet húztak ki, most pedig 32 felső kötél jön ki egy műszak alatt, a vizkerékre pedig 1/4 résszel kevesebb víz kell, mint a vizemelő kerekre. Igen szükséges lesz tehát Lipót aknát berendezni vizkerékkel való szállításra,

csak hogy ez a berendezés több havi munkát kíván, mert az aknát egész magasságában ki kell tágitani, hogy a vizemelés mellett a szállítás is elférjen.

1743 augusztus 11-én jelentik a főtisztok, hogy báró Zuana udvari kamarai tanácsos kérdést intézett hozzájuk, hogy miután Pachen táró már lyukasztott Szélaknával, miért nem vezetik oda át a vizeket? Erre azt válaszolták, hogy erről már tanácskoztak a főkamagróffal is, legbiztosabbnak találták, hogy Pachen tárónál új tüzgépet állíttassanak fel, mert ilyen módon nem csak a mostanit, hanem még további mélységet is szárazon lehet tartani. Ennek következtében kérdést intéztek a tüzgép szabadalmának birtokosaihoz, hogy a szabadalmi időből hátra levő néhány évet mennyiért adnák át a kincstárnak? Erre a kérdésre még nem érkezett válasz, de ezt most már nem is sürgetik, mert időközben egészen megváltoztak a viszonyok. A váratlanul gyakori és erős esőzések ugyanis megtöltötték a szélaknai és vichnyói tavakat annyira, hogy nincs most minden kétség nélkül remélhetik, hogy az őszi, és tavaszi vizekkel együtt a tavak folytonosan elfogják láthatni a vizemelő és szállító gépeket. Kétszeres vízerőt nyernek ez által, és legujabban is tanácskoztak, hogy azt miképpen használják fel?

Mikoviny azt javasolja, hogy a vizet Lipót aknától Pachen táróig vezessék, és ott vele emeljék a Pachen tárói vizeket, ezekre a Pachen-táró szintjén kiömlő vizeket, készítsenek azután a völgyben zuzót zuzó alá, és ott dolgozzák fel a Pachen tárói zuzó érczeket a fuvarberek megtakarítása mellett.

Höll Mátyás Kornél azt javasolja, hogy a kettős vízerőre a Lipót, Károly és Magdolna aknában vizemelő rudas gépeket építsenek, azután vezessék oda a Pachen tárói vizeket, és ott emeljék, miáltal a steffultói zuzók meg fognak erősödni.

Höll Károly József azt véli, hogy a kettős vízerőre még 7 vízkereket lehetne építeni, Lipót, Károly és Magdolna aknáknál egy vízvezető táróval a Kórház aknáig lehetne ve-

zetni a vizet, és a bányában 4 vizemelő vízkereket lehetne egymás alatt felállítani, hogy a legalsóbb keréken működött víz a Bieber altárón kifolyhasson a zuzókra. A Pachen tárói vizeket itt kellene vezetni Szélaknára, és ezekkel a gépekkel ott akadály nélkül ki lehetne huzni.

Feltoner és Artner, a tűzgépek felügyelői, javasolják, hogy Szélaknáról 2 tűzgépet vigyenek át Pachen táróhoz, a vizek emelése végett, a Magdolna aknai tűzgépet pedig úgy rendezzék be, hogy a 8-ik Sargóczy járatról emelhessen, az onnan most emelő vizemelő rudas gép pedig a felsőbb szintekről emeljen. E javaslat a többi tisztéknek is tetszett.

A főtisztek folytatni fogják még a tanácskozásokat e kérdés felett, de addig is, míg az véglegesen eldöntetnék, czélszerűnek tartották elrendelni, hogy a 20-ik járatban csatornákat rakjanak és a Pachen tárói vizeket Szélaknára átvezessék. Az egyik tűzgép úgy is csak lassan dolgozik most, és a Pachen tárói naponkénti 7000 akó vizet könnyen felemelheti, ha egy kicsit gyorsabban jár; a másik tűzgép pedig, mely most szünetel, és hetenként ingyen kapja a váró pénzt, 50 ft-ot, a Piroch járatról emelhetné az altárhoz a vizet.

1743 szeptember 20-án értesíti a Bécsben levő főkamara-gróf a főtiszteket, hogy az udvari kamara Höll Máté Kornél gépész mesternek tanusított jó és sikeres szolgálatai-ért az 1721-ben már kiutalványozott 1500 ft-on felül ismét 1500 ft jutalmat engedélyezett, de egyszersmind meghagyta, hogy Höll írásban ígérje meg, hogy ezentul semmiféle követeléssel nem fog alkalmatlankodni, és a hitelezőit is ki-elégíti.

1743 szeptember 28-án rendeli a Bécsben levő főkamara-gróf báró Mitrovsky, hogy a reichau-i kisebb tóba, miután belőle a víz a tó alatt vonuló táróba átszivárog, ne bo-csássanak addig vizet, míg a tórónak azt a részét, melyen szivárgás észlelhető, egészen ki nem döngölték agyaggal, csak a talpaknál hagyjanak egy csatornát, melyen a víz ki-folyhat úgy, mint a tó-gát alatt levő csatornában.

1743 október 9-én folyamodik Höll Cornél Máté a főkamagrófhhoz, hogy miután az udvari kamara neki 1000 tallér jutalmat engedélyezett, utalványozza ki neki ezt az összeget, mert ő nagyon beteg, és nagy szükségben szenved.

1743 deczember 16-án véleményadás végett átküldi a főkamagróf a főtiszteknek Köchl Henrik Ferencz beadványát, melyben egy levegővel hajtandó gépre nézve tesz ajánlatot, hogy vele a tűzgépeket helyettesíteni lehessen.

1744 január 20-án megemlittetik egy jelentésben, hogy az elhalálozott Höll Cornél özvegyének hetenként 3 ft nyugalomdíj engedélyeztetett.

1744 február 11-én Höll Károly József kérelmével, hogy a Lipót aknai és Fuchslochi vizárkok helyreállításával töltött időszakra napidíjat kapjon, elutasíttatik, mert ezek a munkahelyek lakásához közel voltak, és az ő rendes foglalatosságaihoz tartoztak.

1744 február 11-én Wernberger Sebestyén és Höll Károly József gépészeti segédfelügyelőknek eddigi hetenként 5 ft fizetésük 6 ft-ra emeltetik, és megígéri a főkamagróf nekik, hogy ha valami különösen hasznos dolgot alkalmaznak, azért minden esetben külön jutalmat fognak kapni.

1744 február 11-én megint a főkamagróf Hell Ignác Cornélt, hogy hivatalos teendőit buzgóbban teljesítse, különben hathatósabb eljárással fog kötelességeinek teljesítésére szoríttatni. /Ebben a rendeletben van Höll neve először Hell-nek írva./215/

1744 márczius 10-én megemlittetik a körmőczi tanácskozási jegyzőkönyvben, hogy Donner András lakatos legény ajánlatot tett egy levegő által hajtott gép készítésére, melyet vizemelésre és zuzók hajtására lehetett volna használni. Donner hozzá is fogott egy modell előállításához, és dolgozott rajta 14 1/2 hétig, de nem tudta működésbe hozni, ekkor azután megszökött, 56 ft 38 3/4 kr-ral, mely összeget neki a hivatal előlegezett, adós maradván. A hivatal kéri, hogy ezt az összeget törölhesse, mit a főkamagróf meg is engedett, mert Donner szándéka jó volt, és a vissza maradt mo-

dellből mások is tanulhatnak.

1744 márczius 21-én megengedi a főkamaragróf, hogy a vihnyei és hodrusi társulatoknak a roszgrundi és hodrusi tő-gát építésére a költségek még tovább is előlegeztessenek, amár a költségvetés szerinti 24.000 ft a tő-gátra már elfogyott, és a gátak a tervezett 12 81 helyett még csak 4-6 81 magasak. Az előleg sub spe rati az eddigi feltételek alatt adassék t.i. hogy a tavak hasznát vevő bányák a termelt ezüst márkája után 1 ft-tal, az arany márkája után pedig 1 arannyal törlesszék a kölcsön kapott költségeket.

1744 május 8-án rendeli a főkamaragróf, hogy Höll Lajosnak és feleségének 15 ft adassék alalmazsnaképen, és hetenkint 1 ft segítséggel láttassék el.

1744 május 19-én kimutatják, hogy mennyibe kerül a Pachén-tárhoi vizek emelése lovakkal, és mennyibe a tűzgéppel: Lovakkal

6 pár ló hetenként à 8 ft 30 xr	153 ft - xr
8 szivattyukezelő	14 " - "
1 " segéd	2 " 30 "
faggyu és bőr	1 " 30 "
Összesen	171 " - "

A tűzgéppel:

16 81 tűzifa fuvarral és vágatással	72 ft - xr
együtt à 4 ft 30 xr	8 " - "
4 fűtő és kezelő	2 " 40 "
2 fahordó	2 " - "
javítások	
Összesen	84 " 20 "

tehát a tűzgép hetenként 86 ft 20 xr-ral kevesebbe kerül, mint lovakkal, és így évenként 4489 ft 20 xr megtakarítható még akkor is, ha a fa fuvarozása ölenként 4 ft.

1744 június 27-én jelentést tesznek a főtiszték Potter Abraham angol gépészmérnök folyamodványára, melyben Potter azt állítja, hogy a tűzgépeken sok javításokat tudna tenni; hogy a gépkezelő személyzet szükségtelen lenne; hogy nincsen

a világon senki, ki a tűzgépekhez jobban értene mint ő; kéri tehát, vegyék fel őt mint fizetett igazgatót. A főtisztok e tárgyban Feltner Ferencz és Artner Ádám gépész tiszteket felszólították véleményadásra, ezeknek véleménye nem kedvezett Potter Ábrahámnak, azt erősítgetik a gépész tisztek, hogy a tűzgéphez Potter sem érthet jobban mint ők, aminek bizonyítéka az is, hogy a gépek jól járnak, és csak ritkán van szükségük a javításra.

1744 október 14-én értesíti a főkamaragróf a selmeczi főtisztokat, hogy az udvari kamara, hogy az elhalt Fischer Emanuel József örököseinek, a Selmeczen Fischer által berendezett 5 spirális szállító dobért 1000 arany jutalmat engedélyezett, mely jutalom 4 negyedévenkénti részletben kifizetendő.

1745 márczius 30-án írták alá a hodrusi és roszgrundi társulatok a tavak építése tárgyában a kincstárral kötött szerződést, csak a Hilfgottes társulat nevében jelentette ki Gruber Ferdinand, hogy a társulat 31.588 ft 41 xrnnyi roszgrundi építési költségekhez nem járul, mert nem köztelték vele előre a költségvetést, és mert a munkálatot nem hajtották végre gazdaságosan. Miután azonban ennek a bányának kitakarítását csak akkor kezdték meg, mikor a tó-gát építése már folyamatban volt, így tehát kényszeríteni lehet a társulatot a fizetésre, ha a tó vizét használni akarja.

1745 április 1-én kimutatja Veltoner, hogy a működésben levő 4 tűzgépért szerződés szerint fizetni kellett január havára 2.900 ft-ot, de ebből az összegből voltak fedezendőek a tűzgépek valóságos költségei

1.136 ft 37 xr

maradt tehát a vállalkozók nyeresége

1.763 ft 23 xr

azonkívül pedig a kincstárt terhelte az az összeg, amennyivel 264 öl tűzfát 4 ft-tal szereztek be ölenként, és a szerződés szerint 3 ft 20 xrn-jával számították a gépek terhére.

1745 április 5-én értesíti a főkamaragróf a selmeczi főtisztokat, hogy előterjesztést fog tenni a szélaknai tó-gát felemelésére és Kohlbachon még egy tó építésére, melyet már egyszer engedélyezett az udvari kamara, de ujabban, te-

kintettel a kincstár ürességére, ismét eltiltott.

1745 április 8-án jelentik a főtiszték, hogy a Pachen-tároi vizek miatt 2 tűzgép folytonos működése egész éven át szükséges. A többi gép működése az időjárástól függ, az eddigi tapasztalat szerint évenként 4-5 hétig mind az 5 tűzgép együtt működése szükséges a bányák szárazon tartására.

1745 április 19-én rendeli a főkamaragróf, hogy próbaképen építsenek egy akna épületet Janka ácsmester terve szerint a kupói járgányszoba elhagyásával.

1745 április 22-én jelentik, hogy mióta a tűzgépek használatára vonatkozó szerződés megszűnt, 216/ költségei úgy vétetnek számadásba, mint azelőtt, de a szerződéses összegeket a kincstár javára veszik, mert a magánosok nem járultak a berendezés költségeihez, csak a mivelés költségeit osztották el mindig a kincstár 15/16 és 3/128 részére és a magánosok 5/128 részére.

1745 május 9-én utasítja a főkamaragróf a selmeczi főtisztéket, hogy Höll tervrajzát adják át Mikovinynek vélemény adás végett.

1745 május 18-án jelenti Mikoviny, hogy Höll tervrajzát az új vízemelő gépről megnézte, de mivel a rajz csak vázlat, és Höll nem mondja, hogy a külről a vizet milyen mélységre vezeti a csövekben az altárhoig, és azután milyen mélységből és mennyi vizet akar fölemelni az altárhoig, ez okokból nem tehet számításokat. De miután a legtökéletesebb gép a vízkerék, mert abban a víznek súlya közvetetlenül és minden surlódás nélkül működik; erről az új gépről is azt kell mondania, hogy fél akkora sem lesz a hatása mint a vízkeréknek. Egy néhány év előtt 217/ Siglisbergen épített egy új vízemelő gépet, de ismét lebontották, mert nem volt elég hatása; úgy lenne ezzel az új géppel is, ha felépítenék, az építés pedig legalább 30.000 ft-ba kerülne. Tehát nem javasolja az építés megengedését. Már 8 évvel ezelőtt beszélt neki egy ilyen gépről az öreg Höll, de a terv akkor nem tárgyalatott hivatalosan, 4 évvel ezelőtt Zipszer bányatiszt is hasonló tervet közölt vele, de miután bebizonyította neki,

hogy nem lehet jó eredménye, abbahagyta. /Valószínű, hogy ez volt a vízoszlopos gép első terve./ 218/

1745 május 22-én jelentik a selmeczi főtiszték, hogy átvették Mikovinytól az új vízemelőgép tervét, melyet Höll be-nyújtott, és megjegyzik, hogy ha az udvari kamara ennek a tervnek kivitelét engedélyezné, szükséges lenne Hölltől megfelelő biztosítékot követelni, hogy a gép bizonyosan jól fog működni; mert a nyomással működő gépekkel mindig sok baj van, és ez okból a gép jóságának megítélésére 1-2 évig 219/ működést kellene elrendelni.

1745 június 15-én jelentik a selmeczi főtiszték, hogy a kisebb reichauai tóból sok víz kiszivárog, tehát szükséges lesz, ha kiürül, azt gyökeresen kijavítani.

1745 augusztus 7-én a főkamaragróf 60 ft-ot utalványoz Höll Károlynak, hogy evvel a kincstár javára szolgáló kísérletet tehessen.

1745 augusztus 12-én jelenti Höll Károly, hogy a 60 ft-ot megkapta, és az új géphez szükséges ács és kovács munkát már megrendelte, s reményli, hogy egy hét alatt vele elkészülnek. Kéri tehát, hogy erre az időre a géphez szükséges 250 puskacsövet, és 16 db pistolyra való kakast is oda rendeljen a főkamaragróf, ahol kívánja, hogy az új gépet felállítsák. Nem fogják elrontani sem a puskacsöveket, sem a pisztolykakasokat.

1745 augusztus 220/ jelentik a főtiszték, hogy Höllnek az új gépe még nem kész, csak a jövő héten fogják Saskőre vinni; legnehezebb lesz az 5' átmérőjű karikát oda szállítani; küldeni fognak golyókat is, és puskaport, hanem 4 erős lovat kell befogni, hogy a terhet elbirja.

1745 augusztus 30-án a főkamaragróf Höll Károlynak a már kapott 60 ft-on felül még 50 ft-ot utalványoz, hogy Höll Bécsbe utazhasson és ott gépét bemutathassa.

1745 december 18-án írja Höll Károly Bécsből, hogy az új vízemelőgép mintáját elkészítette 221/

1746 április 13-ikán jelentik a főtiszték a Rózsahegyen levő főkamaragrófnak, hogy a kohlbaichi tó egészen megtelt

vizzel, de tegnap a gáton karvastagságu vizsugár tört át, és mivel attól lehetett tartani, hogy a gátat egészen alá mossa, Mikoviny tanácsára mind a két lebocsátó csapot kinyitották, és a tavat kiürítik, hogy azután a gátot kijavítani lehessen. Ugy látszik, hogy a víz a lebocsátó cső körül mosott ki magának utat, mert ez a cső elejétől kezdve nem volt sohasem jól elkészítve.

1746 április 16-án rendeli a főkamaragróf, hogy a kohlbachi tó-gát ügyében azt a kérdést is tegyék tanácskozásuk tárgyává, nem lenne-e czélszerű a gátat egy más, alkalmatossabb helyre áthelyeni, mert mostani helyén évenként sok javítást kíván, és sohasem biztos.

1746 május 8-án 222/

1746 június 19-én jelenti Geramb főkönyvvivő, hogy a javító munkálatok a reichau tónál el vannak végezve.

1746 július 1-én értesíti a főkamaragróf a főtiszteket, hogy az udvari kamara a kohlbachi tó-gát újra építését jóváhagyta; eszerint a régi leomlott gát alatt építendő az új gát. 34.915 ft költséggel úgy, hogy 7 öl magas vizet foghasson fel. Az építés vezetése Mikoviny felügyelete alatt Artner gépész tisztre bízatik, ki ezért a fizetésén felül naponként 1 ft-ot számíthat fel. A munkásokat a bányákból kell venni.

1746 szeptember 23-án Hüll Károlyt, ki már több hónap óta Rhonitzon van az ottani vízemelőgép berendezésével elfoglalva, vissza rendeli Selmechre, hogy Pater Ferencz jezsuita professzornak, ki a fizikát tanítja Bécsben, és ide érkezett a bányák megtekintésére, vezetőül szolgáljon.

1746 október 22-én jelenti Keyling és Geramb, hogy a 9-ik siglisbergi járaton nagy víz tört be, mely az előtt a 8-ikon folyt. Miután pedig a tavakban már kevés víz van, meg kell 223/ a rudas vízemelést, és a tűzgépeket kell megindítani, ezeken kívül pedig az András aknai lőerejű vízemelőt 32 pár lóval és az Erzsébet aknaít 12 párral kell működésbe hozni, tehát a vízemelés költségei jelentékenyen emelkedni fognak. A siglisbergi termelés az utolsó héten emelkedett.

1746 október 28-ikán jelenti Artner Ádám bányatiszt, hogy a kohlbachi tó-gát a közepén 14' az oldalakon pedig 15' magasra feltöltetett 40 öl hosszúságban. A töltést 1' magasan földdel betakarták, hogy a fagy ne árthasson neki, és a közepén széles csatornát tettek belé, hogy ha tavasszal véletlenül nagy víz találna jönni, az lefolyhasson. Evvel az idei munkát bevégezték, és ha jövő évben jó idő lesz, 3 hónap alatt reménylik a gátat elvégezhetni, mely azután 33' magas vizet tarthat, a régi gátnál 4 lábbal magasabbat.

1746 november 8-ikán 50 ft-ot utalványoz a főkamaragróf Nissl Mátyás puskamivesnek, egy vizemelőgép mintájáért, mely egy olyan nyomó gép, mely tűz nélkül működik. A minta azonban nem dolgozott tökéletesen, de Nissl megígérte, hogy a tapasztalt hibákat kijavítja.

1747 május 9-én összehívja a főkamaragróf a selmeczi főtiszteket és^{224/} hogy Ő Felsége a tűzgépek és átaljában a gépek felügyeletére nézve a következő képen határozott.

1. A tűzgépek felügyelője /Inspector/, ha egyszersmind nem képes bányatiszti szolgálatra, 624 ft fizetést kap. Ha azonban bányatiszti szolgálatot is képes teljesíteni és hetenkint egyszer a bányába jár, akkor a fentebbi fizetésen felül hetenként 1 ft pótlékot, és évenként 25 ft fa és faggyu deputatumot kap. Mivel pedig Veldoner Ferencz ilyen bányatiszt, tehát neki mindezek az illetmények kiadandók, avval a megjegyzéssel, hogy ő köteles valamennyi gépre felügyelni.

2. Artner János Adám viselheti a tűzgép felügyelője czimet, de Veldonernek alája van rendelve. Artner fizetése évenként 416 ft, szabad lakás és 3 ft 54 xr írószerekre.^{225/}

2. Bányabírószági adatok, 1651-1749

1651 április 15-én határozottatott, hogy a Vereskut alatt levő tó gátját a város és a kincstár közös költségen tartásuk fenn, hogy, ha valahol tűz támadna, legyen víz az oltásra.

1678 augusztus 30-án felkéri Dr. Hellenbach a gieszhűbeli tavat, a Szt.háromság-tárnai kohó számára, nehogy előbb vagy később a földbirtokos nehézséget csináljon.

1684 március 18-án feljegyeztetett, hogy Donat János, egy katona a Salm ezredből, ki a szivattyukat meg akarta javítani, hogy fél annyi erővel járjanak, elkészítette a maga gépeit, de midőn látta, hogy sokkal rosszabbul működnek, mint a régiek, megszökött.

A főkamaragróf elrendelte június 30-án, hogy egy bizottmány vizsgálja meg Donat gépeit, és tegyen rólok jelentést.

E jelentés szerint Donat gépe egy taposó kerékből állott, melyben 2 ember működött; ennek a forgása 2 fogaskerékkel vezettetett át a szivattyuk emelésére, de a taposó kerekek kis átmérője miatt az emberek minden negyed órában kénytelenek valának egymást felváltani, és a legnagyobb erőlködés mellett is oly lassan járt a szivattyu, hogy fél annyi vizet sem emelt, mint a régi. Donat azután ólom súlyokat is akasztott a kerékre, hogy hatását fokozza, de ezzel sem ért célzt.

Donat a felszínen is állított fel egy ilyen gépet a lőerejű járgány helyett; itt 10 taposó kerék volt egy tengelyen, mindegyik kerékben egy ember fáradott, de egy sem tudta 1/4 óránál tovább kitartani, és alig tudták az üres rudazatot mozgatni, nem hogy vizet emeltek volna.

Természetes ezután, hogy Donat megszökött.

1684 november 27-én jelenti Markhart Kristóf gépész mester, hogy a nedves, esős időjárás miatt a vizek a bányában is annyira megsaporodtak, hogy a kifáradt lovakkal, melyek nem kapnak elegendő táplálékot, alig lehet azokat lehuzni.

1696 február 11-én vizsgálat tartatott a szivattyu örök között, mert nem teljesítették pontosan a gépészeti segéd Schnürer János rendeletét. Ez alkalommal említették először Herr Corneli /valószínűleg Hell Kornél/ mint a gépészek főnöke.

1696 június 3-án feljegyeztetett, hogy Hell Kornél körmöczi gépész szivattyui nem találtattak czélszerűeknek. Hell ezt nem akarta eleinte hinni, és Körmöczről hozatott szivattyukezelőket, de ezek se tudtak a géppel boldogulni, s erre Hell megígérte, hogy megjavítja gépeit.

1696 november 22⁶/ vizsgálat tartatott a szivattyu kezelők közt, hogy nem rontották-e készakarva el a Hell szivattyuit, de nem lehetett őket vallomásra bírni, minden tagadtak.

1696 november 22-én kihirdettette a főkamaragróf, hogy Klein Mihály és Sartoris György szivattyu örök, kik a Hell szivattyujának megrontásáért fogva voltak, de ideiglenesen elbocsáttattak és azután megszöktek, ha december 7-ig meg nem jelennek a bányabírósnál, nevök a hóhér által az akasztófára fog szegeztetni.

1698 június 13-án valamennyi lovas gazda panaszkodott, hogy a lovak nem bírják el a Hell-féle új gépeket, és megengedtetett nekik, hogy minden járgányhoz 2 lovat még hozzá adjanak.

1698 július 10-én próbát tettek egy új vízemelő géppel melyet Schoneus épített, és melyről azt ígérte, hogy 4 lóval 7 szivattyut fog járásban tartani, és annyi vizet emel velök, mint Unger Ádám és Hell Kornél gépe, hogyha pedig a gép valamivel erősebbé csináltatik, és 8 lovat fognak belé, akkor 14 szivattyut fog emelni.

Azonban a próba rosszul sikerült, a gép csak 6 szivattyut birt el 4 lóval, és a szivattyuk így is nagyon lassan jártak és kevés vizet hajtottak, ámbár a lovaknak olyan sebesen kellett járniok, hogy 3 óra alatt 4-szer kellett lovakat felváltani, mert különben kidőlték volna.

Hogy milyen volt Schoneus műve, az nem mondatik.

1698 július 30-án főbejárás volt Felsőbiebertárnán főképen a vízemelés miatt.

Jelen voltak: Benedikt Theobald von Mayern körmöczi főpénztárnok, Freiszeisen György János körmöczi bányagondnok, Sauerwein Márton körmöczi bányabíró, a selmeczi főtisztek és bányabíró, és Hirschber besztercebányai bányabíró, és többen a magán részesek közül.

A József aknában találtak 2 lőjárgányt 6 ruddal, Károly aknában is 2 lőjárgányt 6 ruddal.

Hell rendezte be Lipót aknát és Kórház aknát 2-2 járgánnyal, ez utóbbiban azonban csak az egyik jár 2 ruddal, a másik tartalékot képez.

1700 április 14-én az udvari kamara rendeletéből következő szerződés kötöttetett Strudl Dominikkal:

1. Strudl megígéri, hogy olyan módon fogja berendezni a vízemelést, hogy a lovak felével is meg lehet győzni a munkát.

2. Az első berendezést Strudl a maga költségén fogja eszközölni.

3. Az ő berendezésével 1/4 évig fog a próba tartani.

4. Az ő berendezésével se a bányának se a lovaknak kárt nem fog okozni.

5. Felsőbiebertárna kötelezi magát, hogy ha Strudl gépe jól jár és tartósnak mutatkozik, neki jutalmul 82.000 rajnai forintot fog fizetni 4 negyedévi részletekben.

6. Az első részletet 22 $\frac{7}{8}$ év múlva fizeti a próbagép megindulása után, a többieket pedig azután, ha a felsőbiebertárnai 8 vízemelőgép mind át lesz alakítva Strudl rendszere szerint és 1/4 évig mindegyik jól működött.

7. A pénzt a bánya küldi fel Strudlnak Bécsbe.

8. Ha a tapasztalat azt mutatná, hogy az erő megtakarítás felénél több vagy kevesebb, a jutalom is azon arányban fog emeltetni, vagy apasztatni.

9. A szerződést aláírták:

Benedikt Theobald v. Mayern

Michael Glatschnig

Carl von Khienberg
Johann Christoph Zweig
Johann Bapt. Anreuther
Johann Gottfried v. Hellenbach
Georg Ehrenreich Ehrenreutter
Balthasar Heinrich
Matthaeus Reutter
Matthias von Schmiedegg
Domenicus Strudl

Strudl a 228/1^Y aknában kezdte meg a gép átalakítását, ezért a munkát itt abba kellett hagyni, mert a nagy mennyiségű bányavizek miatt nem lehetett a Károly aknai szivattyukat lebontani.

A bányabíró azt tanácsolta, hogy az új gépet Körmöczön vagy Ujbányán kellene megpróbálni, hol nem zavarná az üzemet, vagy pedig Zsigmond aknán, mely 42 ölnyire van az altárna alá építve, és régebben 5 kézi és 2 lóerejű szivattyu volt benne.

Végre megállapodtak, hogy a Magdalena aknában rendezzék be az új szivattyut, ami meg is történt, és 1701 novemberig elkészült.

1701 november 29-én bizonyítványt adtak róla, hogy Strudl Dominikus szivattyui Magdalena aknában jól működnek, és 3 nap alatt, meddig a próba tartott, semmiféle törés sem fordult elő, és a gép hajtására eleinte 5 pár ló, de most 6 pár ló alkalmaztatik, míg a Lipót aknai gépnél a Hell-féle kettős szivattyuknál 9 pár lovat kell befogni. Azt vélik tehát, hogy Strudl gépe jó, és a bányának nagy hasznára fog válni. Aláírták:

Joh. Chrisoph Zweig, Joh. Bapt. Anreiter, Johan Peter Neyhardt. Franz Xaveri Waldreich, Johann Hederich, Dominicus Ignatius Zweig.

1700 április 23-án nagy tanácskozás tartatott a vízemelés tárgyában. Hell Kornél előadta, hogy január 2-től április 5-ig tartották a vizeket Lipót aknában és Kórház aknában 7-7 szivattyuval, ez idő alatt 6 2 szivattyut kivétetett, és

1 ujat állítottatott fel ólomcsövekkel, s ámbár törések fordultak elő, de a vizeket még is akadály nélkül emelték. Április 3-án elkészült az új berendezés. Április 5-én kezdtek a vizek emelkedni, s azóta nehezen lehet azokat lehuzni. Április 17-én tehát még egy szivattyút akasztott be, hogy 8 szivattyú emeljen, de így még nehezebben ment, mint a 7 szivattyúval, többször törés történt a szelepek csövein, és a vizk még jobban emelkedtek.

A szivattyú örök azt jelentették, hogy ezelőtt jól ment, de 14 nap óta nem tudnak boldogulni, a fémcsöví és ólomcsöví szivattyukban valami hibának kell lenni, mert egyenlőtlenül öntik a vizet, s a vizek nagy része vissza hull az aknába, és a szivattyúk testét a savanyu víz már egészen kicserzette.

E tanácskozás végre elrendelte, hogy az új szivattyúkat ki kell venni, és a régieket kell ismét berakni, mert azokkal könnyebben tudtak magukon segíteni, ha véletlenül megszorodott a víz.

1701 június 6-án bepanaszoltatott Unger Ádám szélaknai gépésszmester, hogy midőn a Strudl gépének jó karban tartására ideküldött körmöczi szivattyú örök a mellette levő régi szivattyúkon is akartak valamit igazítani, Unger nagyon lármázott, hogy ők ahhoz ne nyuljanak, mert különben megérdemelnék, hogy őket az aknába lökje.

Erre Unger azzal igazolta magát, hogy ő bebizonyította, hogy az ő szivattyúi jók és azokkal a vizeket a feneken tartotta akkor is, midőn Strudl és Hell mesterkélt gépei nem voltak képesek vizet emelni; ennél fogva neki joga volt az ellen kikelni, hogy az ő gépét hivatlanul javítsák, mert az ilyen javításoktól a lovak tönkre mennek, és a társulat a sok felesleges gépész fizetésével terheltek.

1708 január 22⁹/rendelte a fejedelmi bizottság, hogy a Hell Kornél új gépének megpróbáltatásához bizottmányi tagokat küldjön ki a bányabíróság, kik arra vigyázzanak, hogy a dolgan valami csalás ne történjék. A bányabíróság kirendelte a biztosokat, de a próba elhalasztatott; később azután megtartatott a próba, de kiderült, hogy a gép nem teljesítette

azt, amit Hell ígért.

1708 április elején egy bizottság megvizsgálta a szivattyukat és jelentette:

1. Hogy a vizemelési lassúságának fő oka az, hogy a lovak éhesek és már igen el vannak csigázva, régebben trábban is tudtak huzni, most pedig úgy a lovak, mint az ökrök csak lassan járnak; lassu járás mellett pedig nem működnek oly jól a szivattyuk, mint gyors járás mellett.

2. Tagadhatatlan, hogy a vizek az enyhe tél alatt szaporodtak.

3. Hogy a tágas vagy szűkebb szivattyuk dolgoznak-e jobban, arra nézve próbát kellene tenni.

4. Jobbnak tartják, ha a fogatot a járgányban nem 2 óránként, hanem 4 óránként váltják fel.

1708 május 5-én bepanaszolta Hell Kornél gépészmester Peck Ulrich vájárt, hogy őt többek előtt Schelm-nek nevezte. Miután Peckre rábizonyult, hogy az új szivattyukat haszontalanoknak, és Hellt Schelm-nek nevezte, elítéltetett, hogy 4 hétig lánczra verve dolgozzon a bányán, azután pedig Hellt megkövesse.

1708 május 8-án midőn Magdolna aknában az újonnan gróf Bercsényi utmutatása szerint felállított vizemelő járgányt megindították, a gépezet egyszerre rögtön megállott, és kiderült, hogy a fogas kerekek közé valaki egy követ tett. A rögtön megejtett vizsgálat kiderítette, hogy a tettes Jakubetz Jankó fiatal kö 230/volt, aki azonnal befogatott, és többször kö 230/mellett vallatott, de a mellett maradt, hogy csak fiatal könnyelműségből tette a követ a kerekek közé.

Május 15-én elítéltetett a fiú 60 botlításra, és hogy 2 óráig a nykán békóval és a kövel álljon a bitófánál, azután pedig a bányák köréből örökre eltiltassék.

Az ítéletet jóváhagyta a fő kamara igazgató és gróf Bercsényi, s az végrehajtatott.

1709 márczius 23-án az administrator rendeletére a következő pontok felett tartatott tanácskozás:

1. A Strudel által berendezett járgányok változatlanul megvannak-e, vagy pedig micsoda változtatás történt rajtuk?

Felelet. A Strudel-féle járgányok már 5 év óta ki vannak vetve, mert folytonosan törtek. A forradalom alatt Hell egy új járgányt állított fel Magdalena aknában, mely azóta igen jól jár. A bányában bent azonban a szivattyúk úgy vannak változatlanul, ahogyan voltak.

2. Jól járnak-e a gépek, mióta most a vizek emelését erőlyesen munkába vették?

Felelet. Mióta Strudel-féle gépet lehontották, mindég jól jártak a gépek, és a vizeket tartották volna is, ha oly sokszor ki nem maradtak volna a lovak, mikor azután a vizek mindég felemelkedtek.

3. Vajjon meg lehet-e szerezni a szomszédos megyékből a lovak tartására szükséges zabot és szénát?

Felelet: Ámbár a forradalom alatt a takarmány nagy elpusztított, mégis ha pénz lesz, és a fizetések pontosan teljesíttetnek, és a vidéken bolyongó csapatok békére kényszeríttetnek, meg lehet szerezni a lovak számára szükséges takarmányt.

4. Vajjon nem lehetne-e a gépeket megjavítani az üzem megszakítása és megkárosítása nélkül?

Felelet: a mostani nagy vizek mellett megbocsáthatatlan volna, ha a gépeken változtatás történné, és avval az üzem megszakíttatnék, minek csak a vizek felemelkedése lenne a következése.

5. Mennyire emelkedtek a vizek, a mennyi huzatott le ismét?

Felelet: A vizek, mikor a Galleson-féle gazdaság 127 lova abba hagyta a munkát, a 6-ik Sarkóczy járattól a Lichy járatig 41 1/2 ölnyire emelkedtek, ebből lehuzatott már 13 öl, a lehuzandó még 28 öl.

1716 november 2-án elhatározott, hogy a vas dugattyú csövek helyett réz csövek alkalmaztassanak, de azok nem Besztercebányán csináltassanak, mert az ottani rézöntő drága és nem ért hozzá, hanem a németstubnai rézöntőnek adassék

át a munka. Egyszersmind elhatároztatott, hogy Hell Cornél a tó alatt 60 tallér költséggel egy furó gépezetet akar felállítani, melyre igen nagy szükség van, megengedettett, hogy ezt tehesse.

1743 július 17-én feljegyeztetett, hogy a roszgrundí tó társulat^{231/} fizetett a jezsuitáknak egy darab rétért, mely a tó területébe esett.

1749 augusztus 8-án kérdés intéztetett a roszgrundí völgyben dolgozó társulatokhoz, hogy hajlandók-e a roszgrundí tó felemelésére kért 3000 ft-ot részletenkint visszafizetni? A Hilfgottes tárna erre tagadólag válaszolt. Hofer tárna sürgősen kéri a kölcsönt, és szívesen fogja azt részletenkint vissza fizetni.

Windischleuten is kész a visszafizetésre kis részletekben.

Paduai Antal tárna azt mondja, hogy neki nincs haszna a tóból, mert a nélkül is elég vize van, a tavat főképen Hofer tárna fogja használni, melynek a vizemelő gépe miatt állandó vízmennyiségre nagy szüksége van.

Unverzagt tárna kész a kölcsönt kis részletekben visszafizetni.

1749 augusztus 12-én értesíti a főkamaragrófi hivatal a bányabíróságot, hogy a roszgrundí tó gátjának felemelésére 3000 ft kölcsön engedélyeztetett, mely oly módon fizetendő vissza, mint az előbbi építésre adott kölcsön, t. i. minden márka ezüst után 1 ft-tal, és minden márka arany után 1 arannyal, de csak azok fizessék, kik már előlegesen beleegyeztek, tehát: Hofer tárna, Windischleuten, és Unverzagt tárna, és mivel az egészépítés főképen Hofer tárna érdekében történik ő fizessen a nem fizetőkért is.

Az 1749 november 1-én ez iránt kiállított szerződésben megemlítetik, hogy a roszgrundí tó gátja 31.588 ft 41 kr-ba /helyesebben: 34.588 ft 41 kr-ba/^{232/} került, és ez összeget a roszgrundí völgyben fekvő művek 15 3/4 zuzó esésre osztva megtérítik, ez újabban engedélyezett 3000 ft-ot pedig 6 1/2 eséssel bíró művek nem tartván szükségesnek, ez a kölcsön

csak a többi 9 1/4 esés birtokosai által térítendő meg.

E szerint esett Hofer tárnára 11 1/4 esés után 2142 ft. 51 kr

Windischleutenre	4	"	"	761	"	54	"
------------------	---	---	---	-----	---	----	---

Unversagt tárnára	1/2	"	"	95	"	15	"
-------------------	-----	---	---	----	---	----	---

Megtérítendő	3000	ft
--------------	------	----